

EDITURA CARTEA AROMĂNĂ
FUNDATSIA CARTEA AROMĂNĂ

Rivista di LITIRATURĂ shi
STUDII ARMĂNI

Anlu 6, Num. 1, Partea I (Tom XII), April 1, 1999

Fundator shi Ridactor Shef: Tiberius CUNIA

RIDACTOR SHEF (1994-1996): Thiuhari MIHADASH

COMITET DI RIDACTSIE: Maria PARIZA, Dumitru GAROFIL,
Ilie A. CEARA, Vasile TODE, Sutiri GALANI, Dina VANGHELI

Rivista di Litiratură shi Studii Armăni easti publicată di: (i) Editura Cartea Aromână, USA shi (ii) Fundația Cartea Aromână, Str. Ioan Borcea, Nr. 38 Constanța, Cod 8700, România, Tel. 619505 shi 669178. Scoasă di dauă ori pi an, tu 1-lu di April shi 1-lu di Sumedru, rivista s-vindi tu librării. Tr-atselj tsi vor s-u aproachi acasă, pot s-facă abonamenti la adresa-a Fundatsiiljei. Abonamentul pi an (tră dauă numiri) custuseashti (i) tu Rumănie shi tsărli balcanitsi: 40000 di lei, (ii) tu alanti tsări: 50 dulari. Costul a abonamentului s-dipuni la: Banca de Credit Cooperatist "BANKCOOP-S. A.", Constanța, Strada Cristea Georgescu nr. 6, Telefün: 617890, Fax: 617600, Telex: 14484, Cod 8700, România, cont: (i) ăñ lei, 40240051.6428, (ii) ăñ DM, 40240051.2809 shi (iii) ăñ dulari, 251 102 400 5184 00006. Comiteltu di redactsie invită autorlji tsi vor s-publică tu rivistă, s-pitreacă manuscrisili la adresa-a fundatsiiljei.

Tehno-redactarea: D. Garofil shi T. Cunia

SUMAR

<i>T. Cunia – Zbor di la Editor</i>	5
<i>Theodor (Todi) Gher. Zuca – Proză Aleaptă</i>	7
.... <i>Sutiri Galani – Protuzbor</i>	7
.... <i>Huryeats</i>	18
.... <i>Lady Price of Northumberland</i>	21
.... <i>Cânticlu-a Noaptiljei</i>	24
.... <i>Chirutili Vāsili</i>	31
.... <i>Himera</i>	45
.... <i>Uricljatlu Atsel Bunlu shi Tugearlu</i>	49
<i>George M. Merca – Frământuri dit Armănamea</i>	51
.... <i>Dishtiptarea-a Vlahilor</i>	51
.... <i>Giudicata</i>	64
<i>T. Cunia – Ndauă Zboară Introductivi tră</i> ..... <i>Golfu shi Mihali Custula</i>	67
<i>Mihali Custula – Golfu</i>	74
.... <i>Actul I</i>	74
.... <i>Actul II</i>	83
.... <i>Actul III</i>	91
.... <i>Actul IV</i>	99
.... <i>Actul V</i>	105
<i>Tachi Caciona – Puizii Inediti</i>	114
.... <i>Iu ts-Alagă Dorlu</i>	115
.... <i>Arushnoasa</i>	117
.... <i>Shi s-nă Mbitām di Vreari</i>	118
.... <i>Despa</i>	119
.... <i>Nu cu Săltānatā</i>	120
.... <i>Cicārdisiltu</i>	122
.... <i>Cânticlu-al Jeacă</i>	126
.... <i>Va Es tu Munts Armătulă</i>	128
.... <i>La Parea</i>	134
.... <i>Marusha</i>	142

Pripuniri tră un Āndriptar .... a Scriariljei

..... <i>Armănească (II): Consoanili</i> ..	153
.... <i>Litira B</i>	155
.... <i>Litirili C, CH, K</i>	156
.... <i>Litirili D, DZ, DH</i>	158
.... <i>Litira F</i>	161
.... <i>Litirili G, GH, Y</i>	162
.... <i>Litira H</i>	169
.... <i>Litira J</i>	170
.... <i>Litirili L, LJ</i>	172
.... <i>Litira M</i>	173
.... <i>Litirili N, NJ</i>	175
.... <i>Litira P</i>	177
.... <i>Litira R</i>	177
.... <i>Litirili S, SH</i>	178
.... <i>Litirili T, TS, TH</i>	182
.... <i>Litira V</i>	185
.... <i>Litira X</i>	182
.... <i>Litira Z</i>	188

Tiberius Cunia

ZBOR di la RIDACTSIE

Tu numirlu tricuit a rivistă ljei, Sutiri Galani nă featsi cunoscut un scriitor nishtiut di multsă armănj, Theodor Gher. (Todi) Zuca, a curi opiră fu publicatā ma multu tu limba gārtsească. El nă zbură trā bana-al Zuca shi n-aspusi putsă nili puizii pri limba armănească tsi n-armsiră di la el, deadun cu ndauă transpuniri di puizii dit limba rumănească. Tu-aestu numir, Sutiri Galani continuă cu ună altă lucrari tu cari nă da ma multi transpuniri dit proza scriatā shi publicatā di Zuca tu limba gārtsească, sh-cu ună exceptsies, tu limba rumănească.

Anlu tsi tricuit aflām Bridgeportu, Connecticut, tu Amirichie, tsintsi piesi di teatru, transpusi dit limba gārtsească tu limba armănească di Mihali Custula (Michael Costulas). Cu tinirlji, sh-atselj ma putsă n tiniri, di la sutsata Fārshārotu dit Amirichie, Custula li bā gā pi scenă, trā armănj, aesti piesi di teatru, tu perioada di năinti shi di după polimlu dit soni, dit anlu 1928 pānă tu anlu 1961. Ună di-aesti piesi di teatru easti Golfu, mult cunoscutā tu Machidunie di tinirlji armănj di năinti di polim, cā ea fu giucatā la sculiili armăneshti dit Machidunie, sh-di multi ori la atseali gārtseshtili tu cari multsă di eleyi eara armănj. Tu-aestu numir, publicām piesa di teatru Golfu, ună simplă isturii di vreari tu cari s-aspuni bana armănească, cu caracterlu shi cu adetsli armăneshti di-aoa sh-un chiro. Piesa fu giucatā di armănjli di la sutsata Fārshārotu di Bridgeportu, trā comunitatea di Bridgeportu shi alti comunităts armăneshti dit vitsinatā, prota tu anlu 1928 sh-deapoea, ma amānat, tu anlu 1954.

Aoa sh-ma multsă anj, cāndu aveam ānchisitā s-publicām cārtsā la Editura Cartea Aromână, Dina Cuvata n-avea pitricutā ma multi puizii shi baladi scriati di un scriitor elasic armănj, Tachi Caciona, cari, pānă atumtsea, nu-avea publicatā dicāt mash tsinti puizii shi dauă nuveli njits. Tuti aesti puizii, Dina li-avea loatā di la Ionel Zeana, cari tu-arada-a lui li-avea loatā di la sora-a autorlui. Puiziili, tu chirolu tsi nă furā pitricuti la editurā, eara tuti inediti (nipublicati). Ma di-atumtsea, trei puizii njits furā publicati tu un numir a rivistă ljei Zborlu a Nostru di Freiburg-Ghirmanie, sh-ună baladā, tu Tomlu II a rivistă ljei a noastră (Anlu I, Nr. 2 dit Sumedru 1994). Tu-aestu numir publicām tuti aesti puizii, atseali inediti tsi-avea armasā di gruplu di puizii pitri-

cuti di Cuvata, inclusiv atseali trei puizii publicati tu Zborlu a Nostru.

La Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armănească tsi s-tsā nu Bituli, tu Machidunie, dit 24-li tu 31-lu di Avgustu 1997, s-lo apofasea ca si s-ndreagā, la Editura Cartea Aromână, un Āndriptar Ortografic, Ortoepic shi di Punctuatsie a Scriariljei Armănească. Tu numirlu tricuit, publicām Partea I cu scriarea-a vocalilor shi a semivocalilor. Tu-aestu numir publicām Partea II cu scriarea-a consoanilor. Sh-tu numirlu tsi va s-urmeadzā va cāftām s-publicām sh-alti pārtsā, atseali trā regulili di punctuatsie shi di gramaticā ashi cum suntu afectati di regulili di scriari a vocalilor shi a consoanilor.

Sh-tu soni, cum u-avem adetea, publicām shi un suplimentu cu scrieri dit vecljili rivisti shi cārtsā armăneshti di-aoa sh-vārā 100 di anj. Ună di nai ma bunili rivisti armăneshti, tsi s-ari publicatā shasi anj, dit anlu 1903 pānă tu anlu 1908, easti “Lumina”, rivistā scoasă di eleyilji shi profesurlji di la liceulu armănescu di Bituli. Rivista easti lungā, shi tu numirlu a nostru va s-publicām materiali dit numirlu-a anlu I (1903): (i) partea cu tut tsi easti scriat pri limba armănească shi (ii) articuli scriati pri rumăneshti tsi pistipsim noi cā suntu intirisanti, turnati pri limba armănească.

Cum aestu numir a rivistă ljei a noastră easti multu lungu, ari ma nsus di 400 di padzinj, u tipusim tu dauă volumi: Un prot volum (Tomlu XII) cu articulili-al Zuca, Merca, Golfu, Caciona shi atsel a Āndriptar-lui, shi un andoilu volum (Tomlu XIII) cu suplimentul, Rivista Lumina, Anlu I (1903), Numirlu I-12.

Theodor (Todi) Gher. Zuca

PROZĂ ALEAPTĂ **Editsie ndreaptă di Sutiri Galani**

PROTUZBOR

Tu “Rivista di Litiratură shi Studii Armăni”, Anlu 5 Numirlu 2 (Tomlu XI), avem publicatâ puiziili scriati pri armăneashti di Todi Zuca. Tut aclo deadim shi ună njică biografie di-a lui. Tora easti arada s-publicăm sh-niheamă proză.

Cu tuti că shtim că ari scriatâ sh-pri armăneashti, Zuca publică proză mash pri rumăneashti shi gârtseashti. Cându eara tinir București, tu chirolu-a polimlui, publică pri rumăneashti ună carti minută, *Prichindel*, (Njicuzancul) cu un singur pârmit tră njits. Sh-ma năpoi, cându s-turnă tu Gârtsie, după tsi avea faptă shapti anj tu filichiili dit Rumănia comunistă, Zuca publică pri gârtseashti trei cărtsă cu proză: (i) *Pories Pera apo ti Stahti* (Cali Naparti di Cinushi), (ii) *Anisiha Monopatia* (Cărări fărâ Arihati) shi (iii) *Exomologhisi Enos Nekru* (Xumuluyisirea-a Unui Mortu). Aesti cărtsă lu-aspusiră pi autor ca un di bunjlji scriitori shi filuzohi contemporanj grets.

Tora tu soni, la băginaclu-a lui dit Amirichie, John Halmaghi, s-aflarâ ndauă manuscrisi inediti, scriati cu mână ică bătuti la machina di scriari. Ashi avem, pri limba rumănească: (i) *Căptșala Samarului* (Samaroscutlu, ică Astarea-a Sămarlui, ună colectsie di nuveli, turnat pri armăneashti aoa sh-un an di Ionel Zeana), manuscris tsi easti etim tră tipusiri aestu an di Editura Cartea Aromână sum titlul di *Samaroscutlu*, (ii) *Locul lui Allah* (un roman, ică ună colectsie di nuvele cu idyili personadzii, cari nu pari s-hibă ghini bitisit, că ari multi alăxiri sh-pitritseri la padzinj scriati, cu numiri di padzină ică fărâ numir, volanti, roman la cari lucreadză tora Dina Cuvata ca s-lu ndreagă shi s-lu transpună pri-armăneashti) shi, pri limba armănească: (iii) *Dumni-dzăeasca Lituryie a Sămtului Ioan Gură di-Amalamă*.

Căptșala Samarului shi *Anisiha Monopatia* (Cărări fărâ Arihati) suntu dauă versiuni a idyiljei carti, ună pi rumăneashti alantă pi gârtseashti. Mash că versiunea rumănească ari mash shapti di dauă sprădzatsili nuveli dit versiunea gârtsească. Iară *Locul lui Allah*, pistipsim că easti ună versiuni rumănească a cartiljei gârtsească *Pories Pera*

apo ti Stahti (Cali Naparti di Cinushi). Dzătsem *pistipsim* că nu-avem la editurâ nitsiun exemplar dit versiunea gârtsească tra s-putem s-li comparăm. Shi dauă li aesti versiuni pistipsim că suntu idyili cu versiunea armănească, tora chirută, a cartiljei *Vlahustrata*.

Opera-a lui di puizie shi proză zugrăfseashti prota (i) bana-a lui di Samarina, bana-a armănjlor, ma multu atsea picură rească sh-apoea (ii) tiră njli trapti tu filichiili comuniste dit Rumănie.

Tra s-veadă cititorlu tsi minduescu crititslji litirari di opera-al Zuca, dăm ma nghios (tu ună transpuniri dit limba gârtsească tu atsea armănească) pâreri di-a lor publicati tu dzuari shi rivisti rumănesti shi gârtseshti.

Va nchisim cu ndauă zboarâ loati dit revista *Orea Samarina* (Mushata Sămărina), Numirlu 235 dit Mai-Cirishar-Alunar, 1994 tsi s-publică tu hoara iu s-amintă Todi Zuca. Cu titlul “*To Fos Fotize mesa sta Skotadia*” (Lunjina Scăntiljadză tu Scutidi), revista fatsi ună njică biografie al Zuca shi n-aspuni atseali scriati di criticlul litirar grec Gh. D. Kuvelas tu revista “*Syndesmos*” dit Mai 1994, tră cartea-al E. N. Plati di 250 di padzinj, “*I Athlisi ke to Ergho Enos Martira tis Elefterias, Theodor Zuca*” (Giunamea shi Opera-a unui Martir a Libertatiljei, Theodor Zuca), Problematitsi crititsi, Volumlu B, Editsia “Armos” Athina, 1993. Tut tu *Orea Samarina* aflăm shi un njic fragmentu dit cartea-al Zuca, *Exomologhisi Enos Nekru* (Xumuluyisirea-a Unui Mortu).

Mutrits tora tsi n-aspuni Gh. D. Kuvelas tră cartea-al Plati: “Acatsă loc ca s-n-arcăm ocljilj pi spatsiul ma largu a aishte carti filuzofică. Partisialitatea nu easti totna ună virtuti. Ashi aspunem aoa importantul studiu a mintimenlui autor E. N. Plati, cari di multsă anj tora chivirni-seashti minduirea critică shi studiul litirar shi filozofic. Easti un studiu di problematică critică cari zburashti tră prozatorlu grec (cu arădătsinj picură reshti a armănjlor dit Pindu sh-ma multu dit cunuscuta hoarâ di munti Sămărina) Theodor Zuca (1920-1968). Th. Zuca easti un dealihealui om di gramati. Bănă tu Rumănie, după tsi fudzi dit Pindu, anj di pumoarâ (1940-1964), tu regimlu niuinescu ~~stalinistu~~ al Ana Pauker shi Ceaușescu. Aclo fu giudicat shi condamnat să sta tu-ahapsi tută bana, shi ncljis tu lăhtă roasili lagări rumăneshti di Midia shi Tashaul. Un dealihealui martir a libertatiljei; un grec antreg, cu ahândoasă pisti cristinească; pirifan cundilj al E. N. Plati; impresionantă, analiza critică a operăljei al Zuca; vărtoș armamentul a lui, filuzofic. Easti un studiu cari, dit tuti pârtsă li, ahărzeashti multu.”

Tu cartea *Anisiha Monopatia* aflăm comentarii crititsi scriati di

rumănj, tu dzuari shi rivisti rumăneshti, tră cartea di puizii rumăneshti, “Vă zduh în Vitralii” publicată tu Rumănie, cându Zuca avea mash vâră 20 anj. Aesti comentarii fură transpusi pri limba gârtsească sh-aspusi tu “Anisiha Monopatia” iară noi va li dăm ma nghios transpusi dit gârtseashti tu armăneashti.

Alexandru Jeleanu, secretar general la “Asociația Literară Banat” – tu: “*Vestul*”, 1943. Catiună di puiziili al Theodor Zuca vrea lipsească, nu mash ca s-u-aduchim ahānda tu suflit, ma shi s-u mutrim serios ca tsiva cari nă intiriseadză pirsunal; tra s-aflăm, aclo nuntru tu versuri, insush suflitlu-a nostru, mărli niisihii a secului a nostru, zborlu tsi vrea vream s-lu spunem tu momentili crititsi shi exceptsiunali a banăljei a noastră. Sh-deapoea, după R. M. Rilke, după Valéry, diparti di zghicutli stearpă a pseudo-modernishtilor, puizia-al Zuca, s-află la năltsimea iu poati s-lja anasă ună bană nauă.

C. C. Nicolescu, Profesor Universitar shi critic litirar – tu: “*Tribuna Vremii*” (Tribuna-a Chirolui). Theodor Zuca, ma s-continuă si scrii, va nă da sh-alti capodopiri. Scrierli a lui suntu ngrăpsiti la nai ma-analta scară a banăljei... Tu-alumta nicurmată cu existentsa-a lui shi cu dunjaua, el află, naparti di cinusha-a vânătatiljei, un scupo dumnidză-escu.

E. Verzea, critic litirar – tu: “*Viața*” (Bana). Scrierli-al Theodor Zuca au vula-a unei artă mari.

V. Damaschin, critic litirar – tu: “*Presa Vremii*” (Presa-a Chirolui). Theodor Zuca, aestă numă lipseashti s-u tsānem minti. Ahāndos cunuscător a litiraturăljei gârtsească, frântsească, italinească, ivrupeană shi internatsiunală, cundiljlu-a lui ari pirsunalitati.

M. Sărbulescu, critic litirar – tu: “*Presa Vremii*” (Presa-a Chirolui). Năuntru, dit versurli shi frazili al Theodor Zuca s-amintă ună altă lumi, namisa di vizibil shi invizibil.

Petru Vintilă, scriitor – tu: “*Vestul*”. Theodor Zuca n-adutsi, ca altă oară Jean Moreas, tu Gârtsia Eternă, shi nă aspuni un nou continentu di sentimentalismu shi măyie: Balcanlu.

A. Lazarou, profesor filolog – tu: “*Anisiha Monopatia*”.

Theodor Zuca, cari avea apruceată ună formatsie litirară shi filozofică excelentă la Universitatea di București, cultivă gramatli, s-durusi, cu multă vreari shi seati, a puiziiljei shi a prozăljei, iu agonja acătsă un loc aparti tu lumea spirituală rumănească.

Critica-l tinjisi cu comentarii multu alăvdătoari shi-l vidzu ca un nou Papadiam antopol București, ash cum caracteristic u scrii Petru Vintilă: “Theodor Zuca n-adutsi, ca altă oară Jean Moreas, tu Gârtsia Eternă, shi nă aspuni un nou continentu di sentimentalismu shi măyie: Balcanlu.”

Sh-multu corectu s-actsintuă paralelismul, că nai ma viabilu elementu dit opira-a lui easti atsel tsi ari s-facă cu Gârtsia. Sh-nu putea el s-facă ună exceptsie. Amintat pi ciumili cu surpuri shi greu tră alinari a Pindului, Să mărina di Grebini, nu vrea cheară vâră oară evila panuramă, cari da avra, vimtul sh-lunjina a glorioslui munti, atsel tsi ari shidzută ca ună tsitati niazvimtă a epopeiljei nord-continentale dit 1940.

Bănă tu Rumănie ma nsus di 20-25 di anj. Putem s-dzătsem lishor că easti ună urmari a aishte stăvrusiri di căljuri? Cu el adusi atsea dunitati a originăljei a lui. U udă cu sirinătatea-a atmuserăljei dultsi rumănească, pri-aoa sh-pri-aclo, ma u-amistică cu furtuna-a Dunăriljei sh-cu conditsia-a climatului nordic.

Ma afoară di aesti considirenti, bana-a lui gârtsească n totalitati, ca suflit sh-inimă, caftă s-află sirinătatea elină.

Adză, cându proza gârtsească – gârtsească ca spatsiu – află ună altă cali, azbuiră multu cătă Ascăpitată, va dzăcă, lo elementul conformistic di-aclo – atsel ma multul – proza gârtsească dzăc, s-dutsi ca si s-facă ună cu minduirea, vrea dzăc ma ghini, cu minduirea abstractă, eposlu al Theodor Zuca, s-află tu dezacordu cu rialitatea contemporană greacă. Sh-temili shi soea cu cari zburashti di loc, n-adutsi aminti di anjlji 1930 sh-atselj di ma năinti.

Părăvulsirli al Theodor Zuca, nu li-ascaldă sh-ahāntu multu elementul tehnic ma li fatsi ma greali. Atseali tsi ari el tu minti, vor s-ducă cătă tu altă parti, ună umuti ma substantsială, ma dishcljisiă, va dzăcă cu rezultati cama siguri.

Uminilja, aestă easti tsi s-dutsi ditu nchisită pănă tu bitisită, ducăndalui cu năsă atsel ma bunlu mesagiu a banăljei optimistă, sperantsă, sperantsa ca ipostaza-a banăljei, ma sh-tsiva aparti di instinctili a noastră.

Tu aestă carti, cu aesti istorii, adutsearea aminti yini ninga ună oară ca săncuciteadză logica. Nu că nu ari logică tu istorisirli a lui, mash că adutsearea aminti ari ună griutati ma mari, ea li fatsi tuti.

Ditu-aestă punctu di videari, yinim diună oară tu lumea sentimentală a autorului. Easti ună lumi sentimentală, ascăldată di vreari shi uminilji.

Ma optimismul al Theodor Zuca nu yini di la oviata priexistentsă confortabilă, din contra, dit un complexu di conflictu shi taxirăts.

S-auto-analizeadză fără si s-aduchescă, ma axeshti mushuteatsa-a banăljei; descriptiv shi iroili a lui suntu oaminj simpli di-a naturăljei, huryeats, cu prigiudicătsli shi perceptsiili a lor cunuscuti.

Autorlu nu tradzi concluzii aoa, ma descrii. N-alasă noi ca s-aduchim aesti personadzii, personadzii tsi s-află aproapi namisa di legendă, di-

ună parti shi rialitati, di-alantă. Ashi nă s-aspun. Ma easti sh-un mesa-giu ma concret: bana simplă naturală. Rousseau s-giustifică cati dzuă.

Ma oaminlji dit mărlji că sã badz multsã scu griutã tsi.

Existã opiri cari ti bagã s-ti mindueshti.

Aestã ti fatsi s-ti mindueshti cama cu uminilji.

Sh-tora dãm ma nghios minduirli a ma multor critits grets, trã cartea *Pories Pera apo ti Stahti*, ngrãpsiti tu cartea dit soni al Zuca, *Exomologhisi Enos Nekru*.

Demostenis Zadez: *I critiki yia to vivlio “Pories Pera apo ti Stahti”* (criticã a cartiljei “Cali Naparti di Cinushi”) – tu: *Xenia*, Yizmã ciunj 1968, padzina 134.

Fu ca unã alãnciri, unã revelatsie trã mini. Roman scriat dinamic, di nai ma scunchilj tu litiratura neo-gãrtseascã, nã da cu buei multu yii – cari nã poartã pãnã aclo că nã fatsi s-pistipsim că bãnãm priningã iroilji a lui – alumtili shi tirãnjli-a fãlcariljei a celniclui Ahuri. Zuca, lipseashti ca s-aibã avutã ahãndoasi experientsi dit bana nomadã a fãlcariljei, ca s-poatã s-n-aspunã cu ahãntã emotsie shi vreari trã oaminlji di la munti, grealili shi hãrioasili momenti a banãljei a lor, unã banã di cãni, ma sh-unã banã pirifanã, ãnsus la munti. Alãnciri dit Biblie easti bana-al Ahuri. Un Moise, cari – cu nomurli strãausheshti a fãlcariljei – chivirniseashti un popul, iu aduchirea shi apofasea trã banã shi moarti cadu greu pri caplu a lui. Pãrearea-al Ahuri easti unã leadzi supremã, ãn fatsa-a curi sã neljinã shi picurari (sh-atselj ma aushlji, sh-atselj ma tinirlji, hiljlj-a lor) shi altsã cilnicadz. Celniclu nu easti un om. Easti ntreaga mirã a fãlcariljei cari, sum dimãndã ciunili a ljei, va bãneadzã shi va suprabãneadzã laolu shi cari va continuã immnarea-a ljei istoricã. Crudã, asprã, fãrã sentimentalismu, aestã mirã zmurticã shi afãnãseashti fãrã ezitari, cã lipseashti si s-tsãnã distiplina primitivã shi chivirnisirea-a fãlcariljei.

Cunuscãtor ahãndos a misticadzlor dit suflitlu monolitic a oaminjlror dit muntsãlj Pindu, Zuca, nã zugrãfseashti cu unã ararã mãsturilji sinteticã, atsea simplã ma polisinteticã prilucrari tsi ari loc nãuntru a ljei, cari scoati tu migdani aesti aspecti primitivi cu simboluri shi da projectsii niprobabili a soartãljei a lor biblicã. Shi Zuca ari harea s-nã scãlaseascã tuti aspectili absoluti a cartiljei a lui, ahãntu di sãnãtoasi, ahãntu di nimuriri, tra s-giustificã a cititorlui, shi uminilja-a lor shi duritatea-a suflitlui a lor, shi nindriptatea-a lui. Ashi, figurli al Ahuri, al Vãrlushcrac, al Coli, al Ghirasi, al Alipidat, al Lailu, aesti hiintsi di granit va s-armãnã niashtearsi tu adutsearea aminti a noastrã. S-pari cã-l pidipsirã multu sh-pi scriitor, el idyiul. Tr-atsea, padzinj dit romanlu a lui s-aflã sh-tu dauã-trei istorii ca “Vãsilili Chiruti” shi “Cãnticlu a Noaptiljei” dit “Cãrãri fãrã Arihati”. Ashi cã, aestu

roman lja un aspectu limpidi cari nã scoasi tu migdani un dealihealu scriitor, cu talentu vãrtos tsi azvoami ca dit un izvur, shi cu unã uminitati nimãrdzinitã tu inima-a lui.

P. N. Panayiotunis – tu rivista “*Dodecati Ora*” (Oara a doauã sprãdzatsi), Nr. 17-18, 1967.

... atsea tsi bagã oarã cariva, cãndu citeashti aestã nauã carti al Th. Zuca, easti soea-a stilui shi unã ahãndoasã, multu ahãndoasã vreari trã om.

Shi scriitorlu... ari misticadzlj a prozãljei shi shtii s-u lucreadzã mãsturilja-a prozãljei cu lishureatsã sh-cu originalitati. Nã yini s-dzãtsem cã “Cali Naparti di Cinushi” easti unã sintezã di prozã adratã di njits unitãts di prozã cari, cu tuti aesti, au unã ligãturã internã absolutã. Prozatorlu caftã shi zugrãfseashti oaminj shi caracteri, ma multu dit bana huriteascã, ma cartea-a lui easti multu diparti ca s-aibã tsãsãtura a unui folclor. Easti ca unã atmusferã cozmopolitanã. Tiariseashti curdzearea-a stilui, cu oaminlji yii tsi-lj scoati cu peana-a lui, di multi ori cu unã stari sufliteascã liricã pirsunalã. Tutã ntreagã, cartea pari s-hibã scriatã cu ideea ca s-n-aspunã shi ahãndoasa unitati a spatsiului balcanic, iu autorlu avu unã banã silnã voasã.

Ioannou G. Theohari – Tu dzuarlu: “*Proina Nea*” (Nalili di Tahina), 6-li di Avgustu, 1968.

Dyivã sindalului lutsita carti a omlui di litiri Th. Zuca, “Cali Naparti di Cinushi”, aduchim di-aproapea, anasa a lumiljei pirifanã a locurlor a noastri. Tu-atseali 240 di padzinj, ghini tipusiti, a cartiljei, Zuca nã da un textu di valoari litirarã cu ugoadi dit bana di la munti. Autorlu scrie cu vreari trã omlu cari cilistiseashti greu ãn hoarã shi cari, cu mãsturilji pirsunalã, poati s-facã s-anyeadzã atmusfera tipicã shi sufliteascã a cunuscutlui tu lumea tsi bãneadzã. Ashi s-proecteadzã surprindzã toarea rialitati a atsilor tsi cilistisescu nafoarã, cari tu mãnal Zuca fatsi un subiectu di esteticã, cu pilixiri ahãndoasi di patriotismu, di uminilj curati a lucrului, a filutimiiljei shi, ãn general, a valorlor dit banã.

Cu tutã ninsimnitatea a lor, caracterli a personadziilor a lui suntu zugrãfsiti cu un ahtari trop cã nã dishteaptã multu intireslu a nostru. Existentsili curati a muntelui a nostru suntu aspusi natural shi cu asprimi sufliteascã, ca sentimentu, minduiri, activitati. Exagerãrli suntu xeani di ncundiljerli naturali a scriitorlui, ma suntu, di multi ori, shi proectsiunj fãrã intires, niaduchiti a geanlui a lor.

Bana, ea idyea, tu un mediu primitiv cari fatsi sã neljinã, adutsi multi lucrãtrã cunoashtirea-a noastrã ca popul, ma multi trã intiresili a noastri laografitsi shi existentsa-a noastrã mãcatã di pseudo-tsivilizatsie. Zuca, cu “Cali Naparti di Cinushi”, nã aproachi di lumea yie di

munti, di lucrul a lor, tu multili scări a banăljei a lor cilistisitoari, iu elementul di bază easti ihtibarea uminească reală.

... Aestu duh s-află pristi tută expunirea iu pârăvulsirea vârtosă, âmplină di nustalyie tră arădătsinjli a noastri, buiseashti realitatea cu puizie. Pristi tut, prezentsi yii, xeani di mentalitatea lăvoasă a chiroului a nostru, aproapi di curatili shi yiili locuri a pirifanjlor a noshtri muntsă. Lucrarea-al Zuca easti ună ntrupari a banăljei di munti dit zămanea-atsea veaclji, bană cari u-avem sh-ază shi cari, cã easti un capital natsiunal, lipseashti tsã neri cu itsido curbani.

Hrys. E. Zisi – tu rivista “*I Erevna*” (Cãftarea), 10-li di Martsu 1967.

Lunjină dit Antunearic! Deacutotlui uman mesagiu di uminilji, vreari, aduchiri shi ânfrãtsilji easti scupolu cãtrã cari si ndreaptă aleptul prozator a nostru, Theodor Zuca cu romanlu a lui di tora, “Cali Naparti di Cinushi”. Rialistic shi ahãndos anatomistu a slãbintsãljei uminească, ma sh-cu mplinã giudicatã ndreaptă, mintiminilji shi uminilji, autorlu nã dutsi cãtrã protlu a lui matirial di rialitatea crudă. Fãrã ta s-culindã tu locuri xeani shi zãmãnj di diparti, s-leagã cu chirolu a nostru ca s-nã aspunã un lucru tsi ari un caracter ahoryea.

Dauã grupuri di oaminj, aparti shi ncustati tu sinferlu a lor pirsunal, cu iroilji a lor, va s-facã tsã sãtura la cari, cu ahãntã naturaletsã, hari, simplitsitati shi mushuteatsã, Theodor Zuca va s-tsasã pãndza stulsi-toari la cari atseali ma bunili hromati a hirilor compun idealu trã etã a vrearãljei curatã. Cãmpishlji shi cilnicadzlji di la munti suntu dauã lumi diferiti, cu minti aparti, cu programe opusi. Dzãts cã nu imnã deadun tu strimta vali a banãljei. Protslji ved bana ca un ândreptu strictu, alantsã vrea s-aflã un loc iu s-acatsã arãdãtsinj. Shi nchisescu si s-mãcã pãnã la moarti, un cu-alantu, trã loc. Lucru tsi-l videm cã s-fatsi totna, cati dzuã, deavãrliga di noi. Sh-tu bitisitã? Moartea. Ma cãt trã problema-a noastrã, moartea s-fatsi itia-a vreariljei, a ânfrãtsãriljei, a lucrãriljei shi a agiutorlui a unui cu-alantu. Proclamatsia-a vreariljei u fatsi caplu-a celnitslor, Ahuri, tu chirolu tsi sh-lu da suflitlu, agudit di unã curshumi “dushmanã”. Zboarã li a lui, arcãti trã tuts atselj di la munti, ashì cum insha tãljati, peagalea dit gura-a lui, suntu ca aspusi trã tutã dunjaea. Nu cafã sãndzi. Nu va ca sãndzili a lui s-hibã pãltit cu sãndzi “dushman”. Nu va ca moartea-a lui s-hibã un simbol di urã, di mãchilipseari. Aducheashti ursita substantsialã a omlui. Shi chirixeasti vreaea. Shi vreaea trã “dushmanj.

... Naparti di “cinushi”, di taxirãts, di mãri dureri, di mãchilipsiri sh-di vãtãmãri, ahiurseashti unã altã cali. Si dishcljid diznou cãljuri noi, cãljuri di creatsie, di prucupie, di tsivilizatsie.

Theodor Zuca, cu “Cali Naparti di Cinushi” adutsi unã mari

prezentsã tu litiratura-a noastrã. Unã prezentsã yie, multu sãnãtoasă, uminească. “Cali Naparti di Cinushi” easti unã alumtã, cari agiutã la anãltsarea suflitească a omlui, la fãtsearea om a omlui. Fãrã dogmatismi shi aforismi, autorlu nã dishcljidi cãljuri cu lunjina-a uminitatiljei a lui.

Zborlu a lui natural ari unã lutsiri tsi curã anarga, dialoglu a oaminjlor easti curat, tsã si pari cã azvoami automat dit inimã. Shi, iu easti ananghi di un zbor anamisa di alti zboarã, atsel dealihea litirar, ti hãrseashti cu unã ararã prizentsã, cari easti unã di-ahãnti alti tsi stulsescu padzinjli a romanlui al Theodor Zuca.

Easti unã lucrari mplinã di dinamismu. Easti unã lucrari a curi ãlj si cadi s-aibã unã mari vreari shi pricunoashtiri.

Cari va facã ncheari valoarea-a lui, atsea litirarã shi atsea cari creadzã umanitatea?

Anghelos Fourioti – tu dzuarlu: “*Apoghevmatini*” (Dzuarlu di dupã prãndzu).

... Nu-ari iuva un lucru cari s-nu ncljidã nãuntru un aver. Tr-atsea sh-istoria easti nimoartea-a unei banã cu chentru di caracteri ca atseali al Vãrlushcrac, al Alipidat, al Tulja, al Ghirasi, al Ahuri sh-altsã... Adetsli, traditsiili s-ameasticã ashì ca tu unã capodopirã, iarã bana picurãreascã shi atsea zivyiteascã arunicã deadun, aspunãndalui icoani, di multi ori cutrimburãtoari, cã ciucutirli anamisa di elj suntu naturali. Autorlu easti un acshu pãrvulisitor ...

Ahil. Lazarou shi **El. Assoniti** – tu dzuarlu “*O Dimotis*” (Popularlu).

“Cali Naparti di Cinushi” featsi unã impresie ararã trã crititslji a litiraturãljei neo-gãrtsească, cari consacrã comentarii tsi apudixescu dealihealui, mãsturilja di scriitor shi valoarea-al Theodor Zuca.

Mini hiu protlu cari lu-aspush T. G. Zuca a publicului gãrtsescu shi tr-atsea, mini am ândreptul s-aduchescu unã satisfactse exceptsiunalã shi s-mi hãrsescu di pricunoashtirea tsi-lj si fatsi a aishtui scriitor di valoari. Ân special mi hãrsescu trã andoilu mari suctses cari marcheadzã cartea-a lui di tora, “Cali Naparti di Cinushi”.

Dim. Lazoghiarghos-Ellinikos – tu “Tiliviziunea-a ascheriljei gãrtsească”, 27-li di Brumar, 1967.

... Easti zborlu di un roman bucolic, scriat cu elegantsã shi sensibilitati curatã, cari nã zburashti di soea di banã, adets shi traditsii a sãrcãceanjlor (vlahi). Mult lishor easti ca unlu s-lu veadã Zuca ca un Kristallis a prozãljei.

G. D. Hurmuziadi – tu: “*Foni tis Elefterios*” (Boatsea a Libertatiljei), 1-lu di Yizmãciunj, 1966.

Aflãm tu cartea-a lui unã puteari sinteticã shi un talentu distsiplinat, cari exista shi tu isturiili dit “Cãrãri fãrã Arihati”, ma tora sã

nmultsă scu shi s-fac ma buni... Romanlu ari minari, ari tsă sâ tură... Ma atsel lucru tsi nă da emotsii, atsea tsi mă yipseashti pri cititor, nu easti isturia. Easti zugră fsirea yie a caracterilor umineshti shi a fisiljei tsi-lj criscu.

... Tu-altă parti nă zugră fseashti agunirea-a harlui di că tră moashili-a hoară ljei cari, cu botsli-a lor, cu aurlă rli a lor, agunescu harlu sh-lu-ascapă pi-atsel tsi easti etim ca s-moară.. Ān fatsa-a ină tslor a lor, harlu s-lă htă rseashti, sh-lu-alasă lă ndzitlu shi “fudzi ca un fur arushinat”.

Aestă istorie n-adutsi aminti di idyia soe di istorie di-al Kazantsakis dit “Zorba”. Moashili al Zuca amintă alumta shi zugră fsescu ună epopee tsi nu astă mă tseashti fatalistic, nu intră pri scenă după azvindzearea-a harlui, mash ca s-bagă botsli shi s-aurlă.

... Aestă imadzini, mari sh-multicoloră, easti compusă di aproapea 50 di njits zugră fsiri, cari nu suntu altutsiva dică t capitulili cu idyiul numir a cartiljei. Catiun agiută ca scupolu a istoriiljei si s-dishfă shoară ma shi zugră fseashti ună adeti, ună di priocupă rli spetsiali a vlahilor, cari lă da ună stari di bitisită, di bană a cartiljei.

Dit aestă carti al Zuca poată si s-amintă un scenariu bun, cari s-mă-yipsească pri-atselj tsi suntu oaspits a cinematografiiljei, aspună ndalui ahă nti sceni di ciudie dit bana armă njlor cari, frats cu vulturlji shi cu ză rcă dzli, bă neadză nsus tu muntsă lj a Ipirului a nostru. Putea s-easă shi un libret, a curi muzică s-hibă scriată di ahă ntsă compozitori di ază di-a noshtri. Macă amiricanjlji au adrată mult avdză ta “Porgy and Bess” al Gershwin, că tse s-nu-avem sh-noi ună melodramă cu idyiul ară sunit, ca temă shi muzică, “Arusa shi Alipidatlu”, iroilji, cu lumea di deavă rliga, a romanlui al Zuca?

L. P. Kostelenou – tu dzuarlu: “Acropolis”, 10-li di-Andreu, 1966.

... shi iroulu a lui, Ahuri, ari nă untrul a lui un elementu di livindeatsă shi ună giuneatsă gă rtsească, cari mash tu că rtsă li al N. Kazantsakis s-ari aflată pănă tora. Cu tuti aesti, iroulu easti poati sh-cama uman, pri cari pots shi s-badz mă na. Agru sh-fă ră njilă că ndu lj-agudeshti bă rbă tsă lja a lui. Trifir shi multu sensibil fatsă di mărli evenimenti: bană, moarti, numă, fă lcari. Bă neadză shi s-mină nă untru tu legendă.

... Padzinj ā mplini di pathos, mplini di-aver, iu scriitorlu nu s-cheari tu lucruri minuti, mash njardzi nă inti ca s-da cu zugră fsiri vărtoasi, tuti faptili a bană ljei, ashi cum li-aducheashti el.

... Th. Zuca ari un talentu di mari pārvulisitor, shtii s-lă da bană a oaminjlor, ari cunushteara esentsială a lucrurilor di primansus, shi aestu lucru nu nă că rteashti... Shtii s-pă ră vulsească shi s-nă da ahă n-doasi emotsii.

Asteri Korbatzi – tu dzuarlu: “I Mera” (Dzua), 14-li di Sumedru, 1996.

Easti ună istorii scriată cu multă viatsă, dinamismu shi spontaneitati, fă ră agunje, shi ari tsiva primitiv, cari n-adutsi aminti di putearea di zugră fsiri a idyilor soe di sceni dit Grazzie Deleda, scriitoarea italeană, ază agă rshită, cari ari loată sh-premiul Nobel. T. G. Zuca u scoati n-parti shi ncljidi tu padzinjli a romanlui a lui, ună ntreagă epocă shi ună ntreagă lumi. Multu corectu dză si un critic a volumului di nă inti al Zuca, că continuă cu traditsia al Kristallis. U dutsi ninti shi u fatsi ma ntreagă.

St. Marantou – tu dzuarlu: “Athinaiki” (Dit Anthina), 14-li di Yiz-mă ciunj, 1966.

Oaminjlji dit Valtu si ncusteadză shi s-mină apufusits tu bana picură rească shi atsea di zivyits. Suntu padzinj mushati tu cari dă nă seashti anjurizma di munti. Iară epiloglu, ari tsiva dit tragedia antică.

K. I. R. – tu 2-li di Avgustu, 1966.

Ma s-bă na ninga, Kazantsakis va lu-ară sea dit tută inima celniclu Ahuri, iroulu al Theodor Zuca tu romanlu a lui tsi urdină cu titlul “Cali Naparti di Cinushi”. Că Ahuri, celniclu vlah, tiriulu a Pindului, n-adutsi aminti di Capidan Mihali di Creta, tu asprimi, perseverentsă shi ninduplicari tu suflit. Mash că aestu livendu-om a muntsă lor, Celniclu Ahuri, aestu arhundu-picurar, sertu sh-cu pasiuni ca Capidan Mihali, pari s-tsă nă cicioarli pri loc, easti uman shi un dealihealui om.

Theodor Zuca bă nă aproapea 25 di anj tu Rumă nie iu s-aspusi cu patru tomuri di puizii shi proză. Tu turnata-a lui tu Gă rtsie, s-aspusi cu ună colectsie di istorii, “Că ră ri fă ră Arihati”, sh-tora romanlu “Cali Naparti di Cinushi”. Aestă proză easti un vimtu nou, avros, tu litiratura greacă. Ună nauă dră shcljauă, un să ndzi nou.

Talentu di pārvulisitor, maturizari spirituală, ună puteari sintetică mari shi un mit cu ară dă tsinj istorico-sotsiali, nă untru tu spatsiul gă rtesecu, na protili virtuts a prozatorului.

Romanlu-al Zuca easti isturia-a vlahu-picurarlor dit Pindu shi a Ipirului cu muntsă, iu di eta-a etilor bă nară nomadz, verli pri dzenurli di Zmolcu shi Samarina shi iarna la poalili a muntsă lor, la mardzina-a că mpului, dit Asrupotam pănă Kathirina. Ună lumi hulandară, nomadă. Că litori seculari, tu-ună alumtă nicurmată cu stihilji a fisiljei. Ună lumi ligată di-ună njilji di ori, cu nomurli a ljei, cu adetsli a ljei veclji tsi suntu tsă nuti cu multă tinjie, cu ară dzli a ljei, cu valorli a ljei, ună comunitati patriarhală, cu ună că pie tsi nu doarmi vărnoară, tsi u-aveagljji tut chirolu, severă, fă ră njilă, ună dză nă di munti cari chivirniseashti cilnicatili, picurarljji, oaminjlji shi mira-a lor.

Cilnicatili, fălcărlı, cărvănarlı, aguyeatslji, cupiili cu njilj di oi shi căpri s-mută cati toamnă dit pādurlı di bradz dit schināratili di cheatră a Pindului shi, dit cunachi tu cunachi, după ună cali di multi dzăli, după ună expeditie cari lipsea organizari, strategie, fără somnu shi dănă sitoari, agiundzi la locurli tsi li-avea loată cu agoyi tră iarnă tu cămpul di Tricol. Aclo s-află ă n fatsa-a cămpishlor cari lj-aproachi cu shubei. Picurarlıji, avăndalui mirachea s-acatsă arădătsinj, s-alasă cidărlı di rifudzeats shi s-analtsă ună călivă, ca si sâ nfrătsească cu huryeatslji dit cămpu. Ma simbioza easti multu greuă. Agrili a cămpishlor nu s-uidisescu cu locurli di pāshteari a celnitslor. Ciucutirea va hibă greuă, va s-vearsă sândzi. Ama bana cură năinti ca un arău. Tuts prindi s-băneadză. S-băneadză cu irini.

Un vimtu epic suflă tu padzinjli al Zuca. Picurarlıji suntu pilichisits tu cheatra di munti, tu brad shi purnari. Sh-u-aduc cu stihili a pādurlıjei, suntu oaminj cari băneadză, năuntru tu mit shi legendă. Glendili homeritsi, homeritsi sh-legendili, homerică sh-moartea, homerică sh-giunaticlu sh-pirifanja. Ore, ore, celnitslji al Zuca n-aduc aminti iroilji ică dansurli a unei tragedii antică.

Tu lumea aestă ncljısă, ligată ca tu ună pâyidă cu muntili sh-cu vâljurli, cu tserlu sh-cu noaptea, tu-atsea lumi a vlahu-celnitslor, iu pârıntili ari ndreptul di bană sh-di moarti, tră bana-a ficiorlor sh-a featilor, ashı cum lu-ari sh-cu nimaljili; iu tinjia, frămtea curată, giuneatsa, cilistisirea shi fătsearea curbanı tră mira picurărească suntu ună leadzi sâmtă, atsea lumi nchiseashti, peagalea-agalea, s-aspună cripături cătră lumea di nafoară. Nucleulu s-moalji shi fălcarea s-lunjineadză di nalili rialită tsotsiali.

Aesti transfurnări di nafoară sh-di năuntru, li adară Zuca cu stilu-a lui pirsunal sh-tu ună limbă puetică caldă shi avută.

Nu easti mash ună istorie folclorică, nitsi ună clirunomie mplină di folclor, easti zborlu di ună frescă vărtoasă a banăljei cari s-aspuni nu cu zugrăfsiri superficiali, ma cu un ahândos aver uman.

... Figurli di muljeri suntu figuri dramatitsi cari ntrupeadză vasanjli a laolui shi ashtiptărlı a lor. Aushlu picurar s-alumtă cu harlu shi luzvındzi. Ună padzină cari anyeadză legendili populari shi cāntielu popular gārtescu.

... Shi miruloyea tră moartea-a căpiiljei, a celniclui Ahuri, ari mārıtılja-a mitlui antic.

HURYEATS

Publicată pri gärtseashti tu cartea Exomologhisi Enos Nekru (Xumuluyisirea-a Unui Mortu), padzinjli 175-183. Transpunirea pri armăneashti easti faptă di Sutiri Galani, după ună transpuniri ma veaclji faptă di D. Bacu shi publicată tu "Cuvântul Romănesc", Hamilton, Ont. Canada (Avgustu 1978).

– Ază tu hărıye... s-vă ndrızets...

– Va nă ndrızem, dumnilja-ts...

– Ma s-avets ună vreari dit soni, shtits, ashı easti adetea aoa; tu oara di năpoi a banăljei, ma s-ai tsiva s-dzăts...

– Dumnilja-ts, va nă ncljină m prota al Dumnidză sh-deapoea...

– V-alas s-vă minduits, va yin năpoi, sh-deapoea sâ-nj dzătssets...

Poarta-a celulăljei sâ ncljisi, ufiterlu inshi di canda tu oara atsea aduchi lucrul agnosos tsi-l fătsea.

Giudicatslji la moarti, capitili a ximutarıljei, trei huryeats (nu vrură s-da agrili a chivernisıljei comunistă) eara, di cāndu s-featsiră sh-di eta-a etilor, nvitsats cu tătsearea, sh-tora, tu celulă, căfta ninga ca s-lj-află noima ascunsă. Zbura un di treilji, Ion Ion, sh-agiundzea tsi dzăsi, poati că eara sh-di primansus, zboară chiruti "va nă ndrızem dumnilja-ts", sâ ndreadzi catiun cum shtii el ca s-moară. Andridzearea ti moarti easti tsiva tsi tsāni di catiun, mistico ncljis cu njilj di cljei, ashı cum tut omlu easti aparti.

George Tăutu shi Mihai Amariei, doilji, canda avea agārshită adetea-a zburăriljei... Mutrea cu ocljilj mări, dishcljish, mutrea deavărıliga sh-iuva, fără s-veadă, ca orghilj, ma canda ndzărea, canda aducea tsiva, fandazmi, fandazmi nicurati. Zburărea cu ufiterlu nu u-avdză văr, nică dit celulili vitsini, nică dit coridor; zburări multu-agalea, ca tu yis. Giumităts di zboară, di primansus, zboară chiruti.

Nuntru sh-nafoară di hăpsani, eara ashtimută scutidea-a noaptıljei. Ȃncıjshlıji nu-avdza tsiva, cu tuti că eara dishtiptats, aduchirli a lor eara naparti di litaryie, sh-băna ashı, fără idei, ca aumbri, nică aproapi di tser, nică diparti di loc... S-dishcljisi shi si ncljisi ună poartă di celulă tu noapti, ca ună sinduchi di mortu, ahăt sh-tsiva ma multu. Cădzu năpoi tătsearea shi tuti tritsea ca n yis, ca tu nyisari. Noaptea dumnea dipriună, cu chisă sh-cu tătseri ligati cu singiri, nuntru shi nafoară dit celulili a hăpsanıljei. Giudicatslji la moarti tătsea cu

măritsilja-a apilpisiriljei, poati sh-cu mintiminilji. Sh-eara aestă, noaptea dit soni, a bană ljei a lor!...

După putsă n chiro va yinea ufiterlu sh-nu s-minduea ninga tsi va-lj dză cã, tsi eara vrearea-a lor dit soni. S-pã rea cã nu lã si bati ureaclja, nu s-minduea dip, sh-canda nicã lj-avea noima. Avea shi para-avea oarã s-facã tuti mǎrturisirli. Tora, nu l-avea armasã dicãt mash tã tsearea, sh-mutrea s-aducheascã tragica noimã a ljei.

Mihai Amariei, canda vrea s-dzã cã tsiva sh-cã fta cu ocljilj pi dă vane-a-a celulã ljei, s-aflã aclo, poati, zboarã li tsi-lj lipsea. Alã ga cu mintea, ma nu li afla. Ânceljidea nã poi ocljilj, shi nyisa tsi avea s-mǎrtuiseascã. Ma yisili suntu fãrã timelj, himeri, ti-arãd pi tini idyiu sh-ti ndipã rteadzã di-aver.

Ma bunã easti tã tsearea; ma easti greu s-ti nvets cu nã sã, greu s-aflǐ zboarã li shi s-ti nvets cu eali. Mihai Amariei shidea ntinsu pi pã ltãri, tu cohea-a celulã ljei sh-cã fta si s-facã ashi, un mortu mushat shi tinjisit.

– Tsi ti mindueshti? Tsi ti tirã nseashti? lu ntribã diunã oarã Ion Ion, huryeatlu cu ocljilj fuvirosh ca ndauã rufelj verdzã, cu trup schitico, analtu shi usos di canda eara cusurin cu Ayiu Yeani Prodrumlu dit irnjie.

Mihai Amariei li chiru! Iara nu-afla zboarã li tsi-lj lipsea. Minã caplu cishã it shi scoasi dit hiciat un zbor ca suschir, fãrã noimã.

– Easti tinir... shi zbura singur antreilea huryeat, George Tã utu.

Di-unã cumatã, cu trup mari, ts-eara fricã di el ca di luchi, ca di agrinj cãndu-l mutreai, fãrã vreari va ti dã deai dinã parti ma s-tsã astã lja calea, ca s-nu l-andã museshti. Scliro sh-pizmã tar, om tsi naparti di mintea-a lui asculta di unã puteari di nuntru tsi-l chivirnisea, un instinctu, clirunomie di pap-stripap.

– Easti tinir... dzã si zgrumat George Tã utu shi s-timsi diunã oarã pi dushume pi pã ltãri, cu mǎ njli crutsi pi cheptu, ninga Mihai Amariei, aproapea di cohea-a celulã ljei.

Mash Ion Ion, tsi ts-adutsea aminti di Ayiu-Yeani Prodrumlu dit irnjie, stã tea mprostu, mprostu shi lã htã ros. Nu-lj turnã zborlu al Mihai. Si stinuhursi. S-apruche di mur, ântinsi grumadzlu sh-lo s-mutreascã nafoarã, nafoarã di hearili di la firida-a celulã ljei. Nafoarã eara scutidi. Earã noapti shi tserlu ascumtu. Firida earã un stog di chisã, unã firidã ascumtã ti lumea alantã.

Cum tsi s-hibã, tora va s-yinã diznou ufiterlu...

Nã poi va zbura Ion Ion, sh-ti alantsã doilji, s-dzã cã vrearea-a lor dit soni. Nuntru tu celulã, huryeatslji u dutsea dipriunã cu tã tsearea-a lor. Ciudie, ca nimaljili tu-ahuri. Tã tsea, di canda nu earã zbor cã, dupã niheamã chiro, lipseashti s-moarã!

Mash tinirlu avea ti dzã tseari tsiva, ma nu putea sã zburascã. “Easti tinir” avea apufusitã s-dzã cã George Tã utu shi shidea tora ningã el, ântinsu pi pã ltãri ca vã r mortu. Ion Ion tut ma stã tea mprostu tu irnjia lã htã roasã a celulã ljei, ca puljlu-a noaptiljei nidurnjit di unã etã.

Nafoarã pi coridor, s-avdza arvilili a vigljitorlor. Ceapi, ceapi... Altã tavabie, altsã avigljitori, totã na ashi, di anj sh-di anj, di njilj sh-di njilj di noptsã.

– Bre Mihai, tsi ai, tsi mindueari ti tirã nseashti? s-aplicã nã poi Ion Ion pristi el. Tsi ai, bre ficiorlu-a meu?

Mihai, earã anã ngã sit tora si-lj da giuvapi, cum tsi s-hibã, sã scoatã un zbor. Diunã oarã s-cutrimburã, s-alipidã mprostu, lã htã rsit, di canda sh-avea ascã pitatã limba diunã oarã, di canda s-avea aprinsã pi dinuntru shi-lj ardi inima.

– Zbura, bre Mihai, âlj featsi rigeae ndirinat shi Ion Ion. Dzã-nj tsi vrei, bre ficiorlu-a meu... Tora avem niheamã oarã ninti s-yinã ufiterlu.

S-alipidã mprostu shi George Tã utu.

Treilji huryeats mproshti, s-mutrirã ahãndos tu oclji, s-mutrirã un pi-alantu cu mutrirea apilpisitã. Sh-armsarã ashi, tuts treilji, fãrã zbor, nimirats, ca sfulgurats di un duh fuviros shi nividzut.

Nafoarã pi coridor s-avdzã rã nã poi ceapi.

Yinea ufiterlu. S-apruche di celula-a lor. Bã gã mã na pi clantsã. Nu dishcljidea ninga. Canda vrea s-amã nã, sã ntheadicã...

Ion Ion acã tsa pi Mihai Amariei di brats, âlj strimsi la cheptu di canda vrea s-lu-apã rã.

– Nu avem oarã, Mihai, dzã-nj, tsi ai pi inimã? Tsi vrei s-mǎrturiseshti?

Mihai Amariei, canda lj-u deadi urbarea, nu putu sã scoatã un zbor, lu-acã tsã frica sh-trimura ndirinat. Azghirã ca nimaljlu pliguit tu inimã shi ocljilj âlj si umplurã di lã crinj. Dzimu zgrumat shi Ion Ion, sh-lu strimsi la cheptu-lj largu. George Tã utu lj-acã tsã doilji di anumiri shi aplicã peanarga caplu...

Sh-treilji mproshti, ashi canda s-vrea pi trupu-a lor ciudusit sã s-apã rã, s-nu moarã dispãrtsãts un di alantu, nsingurats. Canda vrea s-moarã deadun, tuts treilji aproapea, sutsatã. Ashi cum avea faptã shi ximutarea, ashi cum earã nvitsats s-facã n hoarã sã rbã torli, ti pã tigiuni, ti numts, ti misã lj...

Ufiterlu dishcljisi usha, intrã tu celulã.

– Tora, sã-nj dzã tsets vrearea-a voastrã atsea dit soni.

Ion Ion dishcljisi gura, âlj trimura grunjlu.

– Dumnilja-ts, noi va s-vrem s-dzã tsem multi ma nu shtim sã zburã m, nu him cu nvitsã turã. Huryeats him, dumnilja-ts, va dzã tsem

un cântic di-a nostru din hoară sh-deapoea, rigiea dit soni, sh-deapoea...

Pi niashtiptati, tu hãryie s-avdzãrã bots; iuva nafoarã dit celuli, nafoarã dit hãpsani, poati tu ubor. Botsli ahiursirã s-cãntã, fãrã agunjie, ahãndos, di s-dishtiptarã tuts ãncljishlji.

Eara tu apiritã. Cãnticlu s-avdza tut ma curat, tut ma ndirinãt, tut canda dã dea hãryia sh-canda s-dishcljidea un murmintu:

Apleacã -ti, ti-apeacã,
saltsi jilitoari.
Apleacã -ti, ti-apeacã,
cã runã s-nji mpiltescu
s-u port ti tutã eta.
Apleacã -ti, ti-apeacã,
saltsi jilitoari.
ca vimtul si-nj ti batã,
ca loclu s-pots s-lu bash,
sh-murmintlu-nj s-aumbreshti...

S-avdzã bumbunidzari uscatã, shcortã, di mitralierã, sh-cãnticlu s-frãmsi diunã oarã. Huryeatslji Ion Ion, George Tãutu shi Mihai Amariei, furã tricuts prit pljumbu.

LADY PRICE OF NORTHUMBERLAND

Publicatã pri gãrtseashti tu cartea Anisiha Monopatia (Cãrãri fãrã Arihati), padzinli 211-217. Transpunirea pri armãneashti easti faptã di Apostul Caciuperishi publicatã tu "Deșteptarea, Revista Aromãnilor", Anlu 5, Numirlu 1 (46), Yinar 1994.

Mutream cu loari aminti, fãrã s-pot s-ljau unã apofasi, aumbra a mea, cari s-tindea tu arinã, canda ashtiptam di la ea unã prufitsãlji. Aveam agiumtã la mardzinea-a loclui. Sh-nã intea-a mea, s-dishcljidea dauã cãljuri. "Pri cari s-u aleg?" Aumbra a mea tãtsea. Unã cali dutsea tu irnjie. Alantã eara nicunuscutã. Æncljish ocljilj shi feci un pas mash. Tihea a mea s-mi duc tu irnjie...

Cãndu nchiseshti tu itsi cali, trãntãnja oarã, tsã si pari cã hii daima tinir, cã apãmeshti unã banã nauã.

Ma, s-aflã unã cali Sulina, aclo iu-sh da suflitlu Dunãrea tu apili a Amariljei Lae, cali tsi u trec mash mortșãlj – atsea di ma nãpoi! Vãrnãoarã, poati cã fu sh-nãșã bunã trãtsiva, poati cã eara chitruitã. Ma, amu, chetsrãli a ljei suntu aroasi di tritșearea-a etilor. Au bueauã lulachishã – bueaua a nvirinariljei, siminati, pri giunitati ngrupati tu irnjie. Undzescu cu coliva tri mortu.

Nãintãndalui, itsi pas a tãu s-cheardi tu irnjie, fãrã urmi, fãrã adutseri aminti. Mutreshti divarliga shi suschiri miryuluxindalui: "Ahãt putu s-facã omlu – unã cali s-cheardi ca unã lãvilji di milani, ashtearsã di vimtu, di ploii, di arinã..."

Tșã si pari cã oaminlji ahiursirã vãrnãoarã tu apãrnjita a lumiljei, aestã cali, sh-nu apruftusirã s-u bitiseascã. Sh-oaminlji s-featsirã afan, s-chirdurã tu irnjie, ca niorlji cari trec pri-ascumta, noaptea.

Armãșãtura a caliljei s-aflã amu, ca un yeroglif tu arinã, tu singurã-tati. Åts vedz aumbra a ta – ca fandazmã immãndalui tu arinã, sh-ti acatsã unã trãciudie anisihie. Aoa nu suntu sinuri, nu suntu arburi, nitsi erghi. Cu cari si zburãshti? Tșã si pari cã unã mãnã nividzutã ti astã mãtșeashti, un mur di arinã ãts talji calea, furtii di arinã ãts cad pri inimã. Canda vrei s-ti dishtepsã, ma fãrã s-ti ai teasã shi, fãrã s-ti-ashtepsã ti afli la chimitiryul a irnjiiljei – aoa diparti. Sulina, iu ãsh da suflitlu Dunãrea tu apili a Amariljei Lae.

Mãri cruts tu irnjie – albi, lãi, di lemnu, di marmar, di her... Shi statui, shi anghilj di bãcãri, di cheatrã... Chetri di marmar cu gramati pri eali: "A niagãrshitlui a nostru cãpitan Epaminonda..." Aclo, aproapea, altã cheatrã di murmint, cu ma putsãni zboarã: "Hrisanti, cãmara a Sulinãljei". Ma diparti: "Harili cutidzãtorlu." Sh-ma diparti: "Liunida – amari blãstimatã!..." Singurã, di-unã parti, unã marmurã – atsea di ma nãpoi, fãrã dip tsiva pri ea. Poati cã avea muritã tuts, soea-lj shi sotslji-lj, sh-nu aflã vãr si scrii ndauã zboarã. Unã marmurã a singurãtatiljei... "Cãpitanlu a vãsilichescului stol, Naftu ali Caljopi", "embur di grãni", "inginer", Hilda, Ghiorghi, Marusha, Veronica, Hans, Cleopatra, Ionescu, shi arinã, arinã, arinã...!

Cãndu bati vimtul di cãtrã Dunãri i di cãtrã Amarea Lae, arina s-minã shi s-mutã apoea tu unã furtunã. Tșã si pari atumtșea cã s-dishtiptarã arãilji demunj shi s-alumtã cu crutslu. Cãndu pupșeashti tulburarea, afli diznou aumbra-ts cari ti ashteptã dipla-ts, ca fandazmã. Pistipseshti atumtșea cã eshti tini mash, singurlu mortu-yiu la chimitiryiu.

Tș-aruts oclji varliga, sh-tsã si pari canda ndzãreshti tsiva. Simtsã tu vimtu cã, amu, duhurli a mortșãlor yin tãcuti shi stau ningã crutslu a lor, la statuili a lor. Citeshti diznou inscriptsiili. Mortșãlj poati cã avdu numa a lor. Lj-acatsã mari sinyinisi, sh-vor canda s-dzãcã tsiva. Poati cã vor s-dzãcã tsiva trãbuneatsa tsi l-ai faptã.

Mortșãlj au mari ananghi trãmãrtirisiri.

Sh-apãrnjirã si-nj zburascã mortșãlj la chimitiryul a irnjiiljei, diparti, trãsh Sulina, la mardzinea a loclui. Pri niscãntsãlj-aduceam, shtiam limba a lor, ma pri atselj ma multșãlj lj-avdzam ãnvirinat, cu

multă pãreari di-arã u.

Tuts mortșã lĵ, aoa, eara xenĵ. Un chimitiryiu a xenĵlor. Cari s-lã facã vizitã aoa? Cari s-lã aprindã aoa tsearã sh-cãndilã? Cari s-lã facã dari? Aoa lĵ-acoapirã arina sh-tserlu – nfricushã tor di nimãrdziniri shi singurãtati trã tutã eta. Poati vãrnãoarã agiungu pãnã aoa, diparti la chimitiryiul a irnjilĵei, tsiva pulĵ, ca albi adilĵeri a nustalyiilĵei, cari yin dit dipãrtati locuri.

Itsi mortu, agãrshit, singur, xen, poati cã nyiseadzã patria a lui, chir-dut tu arinã, cu gura-lĵ shi inima mplinã di arinã. Poati cã tu bana-lor, multi vreri shi li-au faptã, ma atsea di ma nãpoi – nu va poatã vãrnãoarã, easti unã vrearã blãstimatã, unã cãtarã. Nu va veadã vãrnãoarã casa-lã, ficiorlĵi-lã, vruta-lã. Poati, carishti cãndu, noaptea, anda nu pot s-aravdã, es dit murmintul a lor, scrupsindalul tu vimtu arina. Nu pot s-aravdã durerli, frica a singurãtatilĵei shi s-fac fandazmi, s-fac bubushari...

Tihipsit Odiseu! Agiumsã acasã-lĵ, la Ithaca... Ma aeshtșã, mortșã lĵ a irnjilĵei, sunt trumãxits – sh-ma multu dicã t tuts, Lady Price of Northumberland...

... Andarã sh-casteli.

Tu andarã, mãri portsã pri cari li dishclĵid noaptea mash fandazmili, sh-dzua ntreagã stau ãnclĵisi cu greali heari, sh-cu latsuri pri nãsi, cu blazoani – cruts, zmei, crinj... Cãndu sh-cãndu asunã un chipru, canda easti boatsea-a andarã lĵei i a mortșã lor cari caftã agiutor. Nicunuscuts, s-ahundusescu, s-cherdu tu valturi. Yiilĵi sta cu fricã, ascumsã tu casteli, tu andarã, tu ntunearic.

Pri mãrli tablouri, zugrãpsits, mortșã lĵ s-hãrsescu, canda nyeadzã diznou la fleama a foclui tsi ardi tu mãrli vãtsrã. S-ved tu crustalili cu di-asimi, caduri.

Cãrãuli sh-cãvãlari, mash cãnjlĵi cunoscã aoa tuts misticadzlĵi – sh-a andarã lĵei, sh-a mortșã lor, sh-a yiilor, sh-a castelilor. Ma suflitlu ali Lady Price of Northumberland nu-l cunuscãrã, lã ascãpã.

Unã dzuã, pamporea vinĵi ca un nior, sh-u lo pri Lady, sh-u dusi diparti, dupã soari, tu altã lumi. U-arãsi soartea, sh-u adusi tu irnjie, la chimitiryiul di Sulina.

Cari poati si shtibã trã tsi fudzi Lady Price of Northumberland? Cãfta sh-aflã un mari mistico? U-avinarã poati mortșã lĵ dit castelu a lĵei? Trã tsi apufãsi tr-aestã enigmaticã a lĵei cãlaturie? Fudzi preascumta, evadã!

... Cãnjlĵi, dzuã sh-noapti alatrã tu castelu a lĵei, tu andarã, sh-nu u aflã iuva. Lady vru s-aflã chealea cu lãnã di amalãmã, si sã nveascã cu nãsã, dzua mari a numtã lĵei a lĵei?

Soartea u arãsi shi u adusi tu irnjia di arinã, Sulina.

Lady Price of Northumberland avea mãnj ãnvitsati s-diznjardã lãludzli. Perlu a lĵei avea lutsirea galbinã a chihlimbarilĵei sh-a lunã lĵei. Oclĵilĵ a lĵei eara verdzã – ca di smaraldzã, trã vrearã ascumtã.

Avea la un andarã, sh-casteli – videri – valturi, cari astindzea tu eali, tragic, stealili...

Tuts alantsã mortșã si mãrtirisirã, Lady Price of Northumberland, nu.

“*Accidentally*” – scrii pri cheatra a murmintului a lĵei. ãntreglu-lĵ murmintu easti di cheatrã – ca unã sfinduchi di cheatrã. Sh-pi el scãlsiti gramati cu tinĵisiri meseonicã – cu epitaflu trã dutsesi, printsipesi.

Lady Price of Northumberland. *Accidentally*...

Tu mardzinea a lumilĵei, aclo iu sh-da suflitlu Dunãrea tu apili a Amarilĵei Lae, un mortu chirdut nãuntru, tu arinã, ascundi un mari mostico!

Fudzii di la chimitiryiu, alãgãndalui, agunĵisit, s-nu mi acatsã noaptea tu irnjie.

Shuptirai: *Accidentally*...

Dupã mini, di nãuntru a tragitsilĵei a lĵei singurãtati canda grea, Lady Price of Northumberland. Grea, chirdutã tu irnjie, tu ntunearic! “Aspunets-nĵi calea, s-mi tornu Northumberland! Dutssets-mi Northumberland, va vã dzãc un mari mistico!...”

... Vãrnu nu u avdza tu irnjie!...

CĂNTICLU-A NOAPTILĴEI

Publicatã pri gãrtseashti tu cartea Anisiha Monopatia (Cãrãri fãrã Arihati), padz. 178-191. Transpunirea pri armãneashti easti faptã di Apostul Caciuperi shi publicatã tu cartea: “Poezii shi Prozã dit Literatura Universalã”, Editura Avdella, 1989, Freiburg-Ghirmanie.

Cloputli arãsunã tu gremuri, tu vãljuri, pri dzenuri. S-dipun armãnjlĵi dit muntsã. S-duc armãnjlĵi tu arniu... Mãrlĵi cãnj di mandrã, ca luchi, apãrnĵirã s-alatrã, apãrnĵirã s-azghearã oili. Tulburatã tutã hoara, nĵitsi-sh-mãri. Ficiorlĵi s-hãrsescu, ansar, es nafoarã din hoarã, s-lã oarã bunã vinĵitã a picurarlor. S-hãrsescu ca la unã mari sãrbãtoari shi pãnãyir. Ndreapsirã cãlãtitsi mplini di-auã, cucoashi, meari. Sh-huryeatslĵi ndreapsirã buts mplini cu yin, arãchie trã vindeari. Cu aestã ifchirie va s-amintã niscãntsã pãradz, sh-purtufolili va hibã sh-nãsi tinĵisiti, pãrigursiti. Va s-facã putsãnã

alishvirishi. Copuslu a veară ljei, asudoarea tsi lâ upãri frãmtea, va aflã tinjisiri.

Cãndu trec, vindu lâpturi, cãrnuri, acumpãrã tsi aflã, tsi-lj hãrzã eashti shi tsi lâ va inima. S-fatsi niheamã alishvirishi pri cãljuri, prumuveara shi toamna, s-fatsi putsã n emboriu, cum s-fatsi la oaminjlji dit hoari, cari nu caftã multu di la banã.

– Ænj dai lapti?

– Tsã dau auã.

– Ænj dai carni?

– Tsã dau yin.

– Dzatsi chiladz, 100 drahmadz, 50 chiladz, 500 drahmadz!

Aestã easti pãzarea. Ashi s-fatsi tinjisit sh-fãrã murafets. Apoea apãrnjescu urãrli:

– Bunã andã musiri.

– S-da Dumnidzã lu sã nã tati sh-harauã.

S-fac sots sh-cingrisescu cupili cu dishcljisã inimã.

– Iarnã bunã...

Ascãpitã soarli sh-agonja ntunicãrli intrarã la fireastri. Va prindea amu s-aprindã lampa. Nu, nu va u-aprindã. Eleni s-aspari s-easã nafoarã, s-aspari di ntunicãri, di oaminj. Nu, nu s-aspari di vãrnã. Nitsi di bãrbatlu a ljei. S-aspari mash di idyea a ljei inimã. Niscãnti soatsi di-a ljei, unã oarã, arucarã cuvendzã poniri. “E! aestã Eleni, ari tsiva! Nacã ãlj featsirã amãyi sh-tr-atsea nu doarmi di multi ori noaptea, tr-atsea toarnã cãljurli canda chirdu tsiva sh-alagã s-u aflã?”

Si nviscu, canda fãrã vrearea-a ljei, ca sh-cum si ndridzea si s-ducã la sãrbãtoari. Eleni nãintã s-dishcljidã usha, ma armasi pri prag, canda s-dishtiptã dit somnu sh-ashi s-asteasi un yis himeric sh-trã ciudie. “Nu, nu va es! Nu va mi duc aclo...” Nu avu curailu si s-toarnã tu udã, ma sh-nitsi s-treacã praglu. Armasi aclo la ushi ca mãrmãrusitã.

Yin, s-aproachi cupiili. Huryeatslji canda vor s-apãrãtseascã hoara a lor, s-lja cali shi si s-ducã tu alti locuri dipãrtoasi s-arhiuseascã unã altã banã. Si ndridzea, canda vrea s-fugã sh-nã sh deadun cu picurarlji tu arniu. Canda vrea si s-facã numadz, ca picurarlji s-cutriyirã hoari sh-cãljuri. Canda s-avea bizirsitã di ayinji, di pluguri, di agri, cari pãrea cã-lj tsãnea ligats di loc cu ahãndoasi arãdãtsinj.

Avdi cloputli a cupiilor sh-inima-lj lâhtãrseashti, u-acatsã ca fricã, ca niputeari paraxinã. S-mãrtã aoa sh-doi anj, ficiori nu avu sh-u ari trã mari mirachi. Casã fãrã ficiori easti fãrã hari. Ti mutrescu huryeatslji cu ipupsie sh-dzãc: “Stearpã casã, nu u vluyisi Dumnidzã lu, carishti tsi amãrtii plãtescu aeshti oaminj!” “Tsi-i cu mini, tsi-nj si fatsi, tsi minduiri suntu aesti, cari mi cãtigureashti?”

Eleni ngãlbini, di va dzãts cã eara dusã la giudicari. Cu bãrbatlu a ljei nu putea si zburascã pri fatsã. Aoa, tu aestã prublemã, mash Dumnidzã lu easti giudicãtor; Dumnidzã lu shtii tuts misticadzlji shi itiili. “Aestã nu easti banã! Mi sã turai!...”

Canda u pimsi idyea inimã-lj, Eleni dipusi scãrli shi s-aflã nafoarã din casã, tu cali. Shuptirã trumãxitã: “Easti amãrtie, mari amãrtie!” sh-astã mã tsi tu cali: “Nu, nu va mi duc aclo, nu mi duc!...”

Anlu tricut ãl vidzu, tricu ningrã ea. S-aspãre di el. Canda eara agrimi, nu om. Un mascur, tiri. Shi-lj dzãsi. Tsi-lj dzãsi, nu sh-adutsi aminti.

Atumtea, anlu tsi tricu, aduchi cã sãndzili a ljei apãrnji s-ardã sh-tut truplu-lj canda loa foc. S-aspãre di el. Poati cã sh-lishinã... Lji si pãru atumtsea cã avea cãdzutã nghios tu grem. Aduchi unã mari tulburari sh-di atumtsea dipriunã lâhtãrseashti. U-acatsã unã paraxinã fricã. Aestu mascur s-apruce di ea ca agrimi, u mutri aduncu, canda ãlj cãfta cu ocljilj tru inimã. Videarea-lj canda u-avea dizviscutã. Earã singur, ãlj tsãnea sutsatã doi mãri mandroschilj. Ælj zburã atumtsea i lji si pãru mash? Mudzi, suschirã i nacã alãtrã ca mandroschilj? Sh-cu tuti aesti sh-adutsi aminti, sh-ca s-nu avdzã zboarã li a lui, aduchi tsi lj-avea dzãsã. Scoasi aestã noimã: “Ti voi, mi-ariseshti multu...” vrea vrea poati si-lj dzãcã ti-agãpisescu shi nu shtia s-dzãcã zboarã li tsi prindea. Lji zburã ashicã sh-cum ãlj dzãtsea: “Va ti mãc yie!...”

Aestu mascur yini, s-aproachi amu, deadun cu cupiili a lui, cu cãnjlji a lui, cu caljlji a lui, cu cidãrli a lui... Di iu shtia Eleni aestã? Ælj zburã el dealitheã, cu zboarã li a lui, i nacã nyiseadzã? “Va ti-ashtepu anlu aestu, anlu tsi va yinã sh-daima. Aoa, itsi prumuvearã sh-toamnã, ti-ashtepu s-yinj la aestã cãrari, aoa tu pãduri. Lja apofasea sh-yinu, yinu, yinu...” Yin, s-aproachi cupiili. Seara aestã va hibã aoa aproapea, tu pãduri, va facã cunachi aproapi di hoarã. “Nu, nu mi duc. Easti amãrtie, mari amãrtie!”

Un duh mãlãgar ãlj dãdea curai. U pindzea nãinti, s-tragã calea. “Prindi s-ti duts! Du-ti! Ti tirãnseshti mash. Hii tinirã. Ai ananghi di vreari, di multã vreari...”

Ocljilj a ljei s-avea arushitã. Poati di vãrnã ascumtã arushini, cari u cãrtea tu inimã-lj. Ma unã mbitari nicunuscutã u trapsi nãinti si-sh veadã di cali. Umbrili a searã ljei canda eara buni soatsã di-a ljei. Tutã hoara s-aflã amu aproapea di pãduri. Aclo apãrnji pãnãyirlu, s-apreasirã mãrli focuri. Amu bea, mãcã, cãntã... “Nu, eu nu va mi duc aclo diparti, tu pãduri, nu va agnãndipsescu mãrli focuri. Va mi duc s-fac unã priumblari.”

Ma cãrarea u trãdzea shi nu putea si s-heardã. Earã unã cãrari ma di-unã parti, cari njirdzea aduncu tu pãduri, diparti di mãrli focuri.

Eleni s-dusi si s-află cu un agru ghigantu. Noaptea năinteadză, plimirsindalui cu ntunearic tserlu shi loclu. Nu easi luna, nu s-ved stealili. Niurat tserlu. Arhiusi nă pluină... Eleni nu s-aspari di ntunearic, nitsi di-aumbra-a arburlor, cari vor canda ca fandazmi s-u astă mă tsească tru cali. Arburlji canda ălj dzăc: “Astă mă tsea! Easti amărtie, mari amărtie atsea tsi vrei s-fats!”

Că rarea nu s-videa, s-avea chirdută tu erghi. Ninga un pas, ninga doi, trei pash... Inima-lj bă tu putut, canda vru s-azboairă dit cheptu-lj. Ălj vinea andrală. Canda că dea tu grem. Sh-cu tuti aesti, nu că dzu. Cariva u-acă tsă shi u streasi la cheptu-lj.

– Vinjish, va dză că vinjish!...

Atumtsea apărni s-cadă ună ploae sh-pă durea s-umplu di bots sh-mudziri, ca la ascumtă, paranomă vrear. Amănat noaptea, Shanlu u dusi tu ntuneariclu a pă duriljei sh-u scoasi aproapea di hoară la idyea cali.

– Eleni a mea, că ndu va ti ved diznou?

– Nu shtiu!... Poati văr nă oară. Nu va mi xana-vedz...

Shanlu nu aduchi tsi vrea s-dză că cu atseali zboară a ljei. U mutri cu ocljilj apresh pănă cându s-chirdu ca ună aumbră tu ntuneariclu a noaptiljei...

Ploae minută, pluină... *tic, tic!* s-avdza chicuti ca lă crinj tsi că dea di pri mărli arburi. Ljanura, cu njitsli-lj fidănj, fadz njits, sh-ascutura minutili sh-trifirli alumăchi sh-canda shuptira cu lăhtară, canda s-agiuca cu ploaea, cu noaptea. Aestă ploae canda dză tsea zboară ficiureshti shi mistiryioasi, ună soe ca-a edzlor cându agudescu chiprili-lă shi s-hărescu. Ahuri celniclu nu-lj dădea simăsie, nu vrea s-u lja di hăbari. Aestă pluină ariseashti a njitslor ficiori, lă cāntă ca di ligă nari shi-nj dormu tu leagă n, isihi, lishor, haraua a lor! Ploae tsi ariseashti a muljerlor di-apărnjescu si nyiseadză shi s-suschiră. Ploae di toamnă. “Ei, ei, ca s-că dea ploae cu chetri, atumtsea vrea vrea văr nă axie! Vrea eara mari lucru sh-tavmă s-cadă ploae cu chetri. Vrea aspargă multi capiti. Sh-ca s-că dea ună pri caplu-nj, glărinj!” shuptiră celniclu Ahuri. “Tsi stau sh-mi miduescu. Avdză, Doamne, ploae cu chetri? Glărinj... ia avdză, pluina aestă ăl tsăni ashi njiclu-nj niho, avdză? Na! *tic, tic, tic...*”

Ljanura easti varliga di cidări. Pă durea cu bitărnjilj fadz s-află putsă n ma naparti, ca un castru fără măr dzinj, cu mururi analti, di aumbri, tu hăulu a noaptiljei. Cidărli, varliga-varliga, ca mandră au năntea-a lor gremlu. S-avdi arăulu tsi s-dirină si-sh dishcljida ună cali a lui, mudzeashti aduncu shi sapă che trili la timealjili a muntelui, canda va s-fugă shi si s-ducă tu altu vasiliu, s-află libertatea a

amariljei. Noaptea, noaptea ntunearic sh-aestă pluină yin di nsus dit munti, di pri cāriliuri, dit păduri. Arăulu dipuni sh-nă s di nsus di pri dzenuri sh-picurarli yin di la munti sh-ca s-ti mindueshti ghini, ti ntregi singur: “Ghini frate, tuti yin di la munti, ma di iu yini muntili? Va dză ts că easti amintari a loclui. Ghini atumtsea, sh-aestu loc, frate, di iu yini?”

Celniclu s-agiuca cu ahtări minduiri paraxini. Alithea easti că nu luacă tsa somnul shi nitsi el idyul nu vrea s-doarmă. Aruca itia pri pluina tsi tut u ntsirnea. “*Ptiu*, afurisită pluină. Nu mi-alash s-isihă sescu. *Pic, pic!*... Chiro bun tră yisi sh-mindui.”

Sta nă untru tu cidări, tes pristi groasili greali vilendză. Pluina murmureadză tu Ljanură. U-avdi agudindalui lishor cidărli, *pic, pic...* shi s-hăresashti Ahuri, s-hăresashti celniclu, că nu lu-acatsă somnul sh-ari chiro s-avdă minutlu cāntic a ploailjei. Ljanura nu s-veadi tu noapti. Nitsi pă durea cu fadzljji. Tuti sinurli a noaptiljei li cālă pluina di toamnă. Tu cidări dormu aushlji, muljerli, njitsljji. Bărbatslji s-află nafoară tu păduri, cu oili, caljlji, cānlji. “Văr nă văr silje a loclui nu ari pălati ca cidărea-a mea...” apărni si s-pirifă nsească singur celniclu. “Văr nă altu nu ari ahtari vilendză ca a mea, flucată, avută, moali.”

Ashtirnut, almăchi ari băgată sun vilendză, s-nu da păltărli-lj di aratsili loc. Cidărea u-au tsăsută muljerli cu cāprină, alunică prisupră apa ca pri umtu. S-hăresashti celniclu tu cidărea-a lui. Ploaea canda-l hăidipseashti, canda ălj da părigurie shi-lj dishteaptă diznou ficiurescul sufli. Nafoară, bărbatslji, nvălits cu mărli tāmbari, avdu sh-elj ploaea sh-ca agrinjli sh-au limerea tu păduri, tu Ljanură, ntră mărli bārtsiri, tu guvi, tu pishtirei. “Tsi s-avdi? Tsi s-avdi?” lji si pāru tră ciudie al Ahuri. “Easti un tsi alagă prit Ljanură, noaptea sh-tu ploae. Poati s-hibă văr nă ljepuri, anisih shi fără apanghiu!”

Apili cura varliga di cidări ca tu avlăchi. “Greu va calcă mărni caljlji. Calea va hibă mplină di lăsch. Prindi s-nă află m ună altă cali ma uscată, chitroasă. Va ntreb tahina cār văr narlji, s-ved tsi minduescu, cum ved elj lucrili. Pistipsescu cā nitsi nu lă meală, nu au elj ahtări frundidz. Va xită xescu tahina pri cār văr nari sh-va ved eu cāl ălj fatsi cāciula a catiunui.”

Ahuri trapsi pri el vilendza, s-acupiri, etmu tră somnu. Ma ploaea *pic, pic*, canda ălj dză tsea: “Tră tse cātsă altu ară pas dică t pri mini?” Iară s-avdi vrea văr tu Ljanură. Poati s-hibă amu văr nă cāni. “Ia stai, frate, nji si pari cā avdu sh-ună boatsi. Nu mi-ară d urecljili-nj. Cāntă cariva peagalea aproapea di păduri. Cari s-hibă tu aestă oară? Picurar i cār văr nar? Ma tsi-lj vinji, tsi lu-acă tsă?”

Ahuri ahtari furnjie cāfta, tra s-nu lu-acatsă somnul. Lo tāmbara-lj shi ishi dit cidări. “Ia s-ved eu cari hii tini, cari nu mi-alash isih s-

dormu. Cari hii, frate, tini cari nu ti-acatsă somnul sh-căntsă singur-tasă tu ploae, tu ntuneariclu a noaptiljei?”

Cănticlu s-avdza ca un dipărtat iho, va dzăts că eara ună shuptirari a ploailjei. Ahuri intră tu Ljanură sh-cu mănjlî deadi di-ună parti trifirushtsălj tiniri fadz. S-featsi muceali di ploae. Cănjlji ălj tsănură, după el, sutsată. Agiumsî tu pāduri. Aclo, niscăntsă calj, tu ntuneariclu a noaptiljei shi a fadzlor, stătea niminats, canda eara paraxini dumnidzăiri. Avea dishcljish mărli a lor oclji sh-căfta poati s-dizleagă mistiryili, măyiili a noaptiljei.

– Vre Shano, tini hii? Shanlu ansări mprostu xăfnjisit. Tini căntsă noaptea sh-nu mi-alash isih s-dormu? Tsi ts-vinji, tsi ai tu inimă-ts, tsi mărzi sh-cari dureari ti-aroadi?

Shanlu nu s-ashtipta la ahtări ăntribări tu aestă oară. Ăl lo anipandiha celniclu. Nu putea si s-ducă cu mintea că Ahuri, tu ahtari oară, nu durnja, că putea s-easă dit cidări s-lu află aoa shi s-lu lja la xităxiri.

Ahuri arucă tămbarea-lj shi shidzu ningră Shanlu. Analtsălj fadz sh-amistica clunărli cu ntuneariclu a noaptiljei sh-ploaea tut cădea lishor, shuptirăndalui tsiva ca un mistico, cari yinea di nsus din tser, di diparti, dit tricutili eti.

– Ia dză-nj, ia ximuluyisea-ti, tsi ascundză tu inimă? Celniclu avea chefi trămuabeti. Trătse căntsă?

– E, shtiu sh-eu trătse? Cari shtii s-dzăcă cari easti itia dealithea a cănticlu? Aestu easti un mari mistico a inimăljei.

Celniclu vidzu tsiva tu ashtirnutlu cari eara adrat di alumăchi. Căftă aclo shi scoasi ună cofă mplină cu yin.

– A, ia, ia! Amu aduchescu, amu nvitsai sh-eu cari easti itia-a cănticlu, aestă easti marli mistico a inimăljei, aestă cofă mplină cu yin. Shanlu vru s-dzăcă tsiva. Trătse, vre crishtine, nu mi-acljimash sh-pri mini s-bem deadun?

– Nu avui curailu. Pistispeam că la aestă oară dornji ică ai alti frundidz. Amu, ashî cum vinjiră lucrili, ursea!

Ahuri hamuarăsi. Lo cofa, u-alăchi di budză shi supsi.

– Aide, să nătati!

– Să nătati!

Alăxiră multi zboară sh-cu arada, cofa tut tritsea di la gura-a celniclu la gura-al Shan pănă cāndu s-bitisi sh-nu armasi nitsi chicută di yin năuntru.

Celniclu u-arcă tu chefi. Băgă Shanlu s-căntă. Cănta mushat. Celniclu, ploaea sh-fadzljî tsănea niholu.

Shanlu, aestă noapti, avea inima mplină di harauă ca sh-cum află tu ea ună yishteari. Zboarăli a cănticlu eara tut atseali ca sh-altă oară,

ma amu, năuntru a lor, canda lucra un duh paraxin mplin di foc sh-di vreari. Avea sârbătoari tu inimă-lj Shanlu. Celniclu nu avea vără shube, tsănea niholu shi canda aduchea că sh-el ntinireashti diznou. “Nj-earam tinir sh-eu năoară, nj-earam tinir sh-multu gioni...”

– Ma tsi soe di căntic easti aestu tsi dzăts, vre Shano? lu-astă mătsi Ahuri. Zboarăli li-aduchescu, ma nu shtiu tsi vor d-dzăcă. Canda zburăshî xeană limbă.

Nu putea si s-ducă cu mintea celniclu tsi s-featsi noaptea aestă tu pāduri. Nu poati Ahuri s-aduchescă misticadzljî a suflitlui al Shan. Sarăsi pistipsindalui că itia a cănticlu easti cofa aestă mplină cu yin. Cum si s-minduească celniclu că aoa sh-niscănti ori di chiro, Shanlu s-află cu ună muljari, cu Eleni. Lu-avdza căntăndalui ahăt di mushat, ahăt di la inimă, ahăt di paraxin, shi-l mutrea cu tăvmăsiri: “Tsirboanjî stai mushat, stă-nj-ti tăpinusită...”

Va dzăcă, tsi vru s-dzăcă Eleni? “Nu va ti ved, nu va mi mata aflî altă oară...” Shanlu sh-tălje diună oară cănticlu... Ploaea ălj dădea năinti, canda avea scupolu s-u tsănă ashî pănă trătu etă. Cănticlu a noaptiljei s-bitisi. Apărni amu si zburască Ahuri uhtăndalui.

– Multu mi-arisescu pri mini ahtări ploi. Agiută s-crească erghili di toamnă. Căndu earam njic, Cara Ahuri mi scutea gulishan tu ploae sh-nj dzătsea căntăndalui: “Ploae, pluină, creashti-l si s-facă ca bradlu”. Ashî aducheam cum crishteam... Paplu-nj, Cara Ahuri, sh-născănta mushat ca sh-tini, Shano. Sertic om, ăl măcă vrearea.

Celniclu uhtă sh-apărni un căntic veclju. Shanlu, troară ăl urmă sh-tsănea niholu. Boatsea-a celniclu Ahuri s-avdza namisa di fadz, tu ploae canda bătea un chipurici di-asimi, mplină di poth. Caljli s-ascuturară dit niminarea-a lor, sh-turnară capitili cătră boatsea-a afindicului. Canda sh-oili s-dishtiptară dit somnul a lor. Arhiusiră ca tu yis si s-avdă cloputi. Cănjlji avdza cănticlu a celniclu, ca năshî cărăuli, pistipsindalui că trăelj mash cănta celniclu. Aushljî dit cidări, cu lishorlu a lor somnu, ca ljepuri, dishcljisiră ocljilj sh-băgară mărna la ureaclji s-avdă ghini cănticlu a celniclu. Sh-njicăzotsljî dit culupănjli-a lor s-dishtiptară cu bots subtsări, ca sh-cum vrea si s-aleapidă nafoară dit cidări, si s-ducă la Ljanură, tu ploae.

Celniclu Ahuri cănta. Cănta trăcupie, trăcalj, trătută miletea. Earamarili căntic a noaptiljei: “Yin dit munts armănj cu multili cupii, yin sh-a noastri injori cu ntunearic shi cu sori...”

Shanlu ngălbini. Aduchi un aduncu simtsămintu di-arshini. Nu măr-tirsi fapta a lui; canda s-dizbită amu diună oară sh-vidzu năinti-lj pri atsel ma marli, pri atsel ma fuviroslu giudicător. S-aspăre di idyia-a lui sinidisi. Featsi ună amărtie! Ca s-află celniclu Ahuri fapta-lj, va-l agunească, va-l xiftilsească, va-l scoată dit tifterea a banăljei

armă nească sh-va lu-arucă diparti di că shari, di la oi, dit muntsă. Va lu-avină tră vâ tã mari, ca pri un că ni lizearcu. Aestã atimie, aestã pruzvulie nu va lj-u ljtãrã vã rnã oarã tu banã-lj celniclu Ahuri. Atsel ma marli, atsel ma fuvirosu a lui giudicã tor că nta, eara nã intea a lui.

Apã rnja amu s-apidã, ma suflitlu al Shan eara plimirsit di ntunearic canda lu-avea că lcatã unã noapti sã ndzinoasã, cu frica a moartiljei. Sh-adusi aminti amu, că Eleni lj-avea dzã sã tsiva paraxin: “Nu va mi mata vedz, nu va mi xana-ndã museshti”.

Ahuri aduchi marea tulburari al Shan, si sculã mprostu shi-lj dzã si:

– Avdzã aoa, nu shtiu tsi ascundzã tu inima-a ta, ma eu unã tsã dzã c! Ca s-hibã di featsish vã rnã atimie va ti-aspindzur cu idyili a meali mã nj...

CHIRUTILI VĂSILII

Publicatã pri limba gãrtseascã tu cartea Anisiha Monopatia (Cãrãri fãrã Arihati), padzinjli 35-64. Transpunirea pri limba armãneascã easti faptã di Sutiri Galani.

Ismail Aga misu-ncljisi ocljilj shi dipina tora isturia-a lui. Tulja lj-aprindi ciubuclu shi-l mutreashti di-aproapea...

Allah sh-cheaptinã barba cu dzeaditli, u hã idipseashti shi pari că nu easti ifhã ristisit. Un lucru nu-l ariseashti.

– Prindi mirimeti ninga, nu-i bitsitã huzmetea. Bre, Ishala! Tsi shed more, aurlã Allah, sh-barba-lj agrã psi ca bã tutã di vimtu! Ishala...

Deavã rliga, api sh-mash api, ntunearic di api sh-tseruri. Un mari curcubeu s-adrã ca pãrmã clichia a Nibitsitlui. Apili s-adunarã tu un loc ca hanumsi dit siralj, giucã ndalui ca lishoari mundzã, cu ascumtã lavã, cu gushli tut albi di spumã, shi ndzinucljarã nã intea al Allah.

– Tamam, multu mushat!

Si ifhã ristisi, Allah, shi-sh hã idipsi diznou barba-lj lungã, ncã rciljatã, cari s-tindea pã nã la zuna-a lui di amalamã. Shidzu ashii chirut tu yisi sh-mutrinđalui fatsa-lj tsi nyilicea tu amirã rilja-a apilor.

Dzã si Allah a undilor di amari, ca un niho di pã duri dipã rtoasi:

– Iarã singur hiu, singur shi ninga cu atseali api. Apili suntu fãrã timealj, fãrã isihie. Altsiva-nj si hã rzã eashti a njia, un loc tri arihati.

Allah, scoasi atumtsea nelu dit mã na-a lui shi lu-arcã tu ahã ndamea ali amari. Nelu featsi tsercljuri shi para-tsercljuri shi inshi deapoea dit apã cu opsi alã xitã, aspunã ndalui chetri shi tsarã, muntsã shi pã dz... S-adrã loc!

– Ascolsun! dzã si atumtsea Allah ifhã ristisit. Sh-featsi thamã. Ascold-

sun! Aestã aoatsi s-u acljimãm Dobrugea. Shi aoa va hibã shi Altanau! (Al-ta-na-ú!)

... Ashi vidzu tu yis Ismail Aga, featsirea-ali Dobrugii, ashii si aspusti tu prota oarã tu lumi shi hoara Altanau.

Idyia isturie, că tivã rã oarã, Ismail Aga u alã xeasti, u fatsi ma njicã i ma mari, ã lj da altã opsi, dupã omlu cari lu-ascultã, dupã chefea-a lui sh-ma multu, aestã isturie s-leagã di cafelu cu cari-l meshti: dultsi, multu dultsi, cu că imachi, tu filigeana njicã i arhundicheascã.

– Tsi pistipseshti tini trã vreari, cum u vedz tini, Ismail Aga Efendi, lu ntreabã cu ciudie, Tulja.

Ismail că dzu pri greauã minduiri, mutreashti filigenjli goali, s-fatsi canda dyivã seashti urmili alã sati di cafe.

– Vrearea? Hm! Tu-aestu lucru, nitsi Allah, el idyiu, nu deadi apan-disi curatã. Dzã si tsiva, Multvã rtoalu, ama zburã ahã t preagalea, că oaminljii nu puturã s-lu-avdã ghini, ghini. Tr-atsea, catiun pistipseashti că avdzã tsiva, că shtii tsiva, mash că nu poati sã spunã tsi..., Tulja Efendi. Allah, unã nã dzã tsi a nauã, a turtsã lor, trã vreari, shi alti vã dzã tsi a vouã, a crishtinljor. Cu muljarea easti mari mintiturã! Ama eu tsi li dzã c cu inima dishcljisã. Tulja Efendi, că ndu hii tinir, nu prindi s-tsã cheri chirolu cu ahtã ri ã ntribã ri. Tsindzi armili shi fã iurushi ca yeantsar. Tsi shedz bre?

Bitsi cafelu, zboarã li eara di primansus, Ismail Aga fudzi.

Ca si-l videa Ghirasi, iara va lu ncã cea.

– Bunã parei aflash, Tulja, mari prucupie va s-vedz di la Ismail Aga... Zboarã groasi di tembelhana.

Tulja nu lj-ari sh-ahã t ghini cu sotslu a lui. Lu-alã sã s-giudicã ca un cati shi el avdi di multi ori zboarã li a turcului, atumtsea că ndu ã lj si da ucazi. Asã ndzã easti Dumã nicã. Di la Ismail Aga sh-u-ari tu minti si s-ducã sh-tu un altu loc. Pri Ghirasi lu-alasã tu mã gã zie s-facã isã chili. Lu-ariseashti multu si shtibã tsi ncherdu adutsi, cati dzuã tsi treatsi. Erghili fitrusescu tora. Furnitsli s-duc shi s-toarnã. Tu tser azboairã un lelic. Ahirsu marea sã rbã toari a primã vearã ljei.

Tulja armasi niheamã ca naparti di cali. “Tsi s-hibã cu mini? Nu ved că nj, nu ved cupii... ama yini primuveara! Avdu iarã chiprili shi unã boatsi di diparti tsi-nj greashti: E! e! Tuljo!”

*Βγαίνουν οι βλαχοί στα βουνα,
Βγαίνουν κι οι βλαχοπουλες
Βγαίνουν τα λαγια προβατα*

Με τα αργυρα κουδουνια.”¹

Ălj si pari cã avdi nsus tu cãrciliu, unã fluearã shi zghirat di njelj. Uhtã afundos. Zbura singur. Lo unã cã rari cari-l dusi diparti, diparti di Altanaul. Canda cã nta tsiva ca un miriuloyi.

*Τα ερημα τα ξενα να αναψουν να καουν
Πηχαιουν τα παλληκαρια και πισω δεν γυρνουν.”²*

... S-hãrsea cã lu-aflã ashî pri napandica primuveara n cali; ama minduirli nu-l alasã isih, ãl tirãnsea sh-ma multu zboarã li al Ismail Aga: “Tsindzi armili sh-fã iurushi ca yeanitsar, s-u ljai, s-u-arachi vreaarea...” Va vrea si zburascã cu caritsi s-hibã. Si zburascã poati altã soe. Nitsi singur nu shtii cum. Poati si xumuluyiseascã la Ghirasi? Nu! nitsi la Ismail Aga? Nitsi la el...

U mutri aumbra-a lui shi-u ghinui, ca omlu cari ari idyea dureari! “E, fãrtate! Tsi poati si shtibã Ismail Aga, om aush? Di iu si shtibã Turcul hala-a noastrã? Nã aguni celniclu Ahuri sh-vinjim tu xinitie. Ismail Aga, ca s-avdza celniclu Ahuri zboarã li tsi-nj dzã sish trã vreaari, va frãndzea cã rlibana di caplu a tã u. Shtii tini cari easti celniclu Ahuri? Nã ashteaptã pri mini sh-pri Ghirasi, diparti, nsus tu cãrciliurli al Zmolcu si-lj dãm isapea. Nã aguni tu xinitie s-veadã prucuchia-a noastrã. Ma ghini, Ismail afendi, s-nu ai lugaryeazmo cu celniclu Ahuri. Ma ghini s-nu-l andã mã seshti tu calea-a ta.”

Tulja nu para avea ligã turi cu alants, atselj di-a loclui, di Altanaul. Lu-avea ca xen, xen ca Ismail Aga.

Unã ascumtã anisihie li tãrã xea ininjli a huryeatslor. Ălj tirãnsea frundidz tsi nu putea s-li aducheascã. Unã soe di stinuhurie, fãrã itie, unã paradoxã. Tsiva s-fatsi, tsiva prindi si s-facã. Yisili-a lor aspun arali minimati, cubilji. Frica yini di pristi tut; intrã tu ininjli a lor ca niorlu tsi adutsi furtunã.

Oaminjlji ahiursirã si zburascã cu fricã shi zboarã li a lor suntu ptsã ni shi paraxini. Tsiva s-avdi, ipupsie, ashî cum prãvdzã li aduchescu di diparti chindinlu, cutrimburarea-a loclui.

Lumea ipufirsea, trãdzea unã lãngoari multu arauã; lãngoarea-a fricã ljei. “Va yinã vurgarlji? Va u lja Dobruga? Tsi va hibã cu Altanaul? Sh-cara s-hibã ashî, alithea, cari va armã nã Altanaul, sh-cari

¹ Pri armãneashti: *Es armãnjli tu muntsã./Es tinirli armãni./Es oili lãi./Cu chiprili di asimi...*

² Pri armãneashti: *Xeanili ermi si s-aprindã, s-ardã.../S-duc gionjlji sh-nãpoi nu s-toarnã.*

va fugã?”

Tuts s-minduea multu, cati noapti, elj singuri acasã, la idyea problemã; ma, ta s-lja unã apofasi, nu putea, nitsi ashî, nitsi aljuntrea. Poati s-nu hibã alithea! Shi cati dzuã dupã lucru, cu frica tu inimã. Pri cari si ntreabã sh-cari putea s-lã dzã cã lucru sigur? Vãr nu shtea alithea. Nitsi primarlui, nitsi atselj mãrlji dit pulitii, nitsi minishtrilj macar. Mash Dumnidzã shtea tsi va s-adarã, tsi va s-adarã mãni, poimãni.

Oaminjlji bã na cu-aestã noimã, c-ãlj pashti un mari chindin.

Tulja s-dutsea la Ismail Aga, xen la xen. S-aflã pãrigurie. Ghirasi s-alumta greu la bã cã lichea-a lui si scoatã pãradz multsã shi agonja, ca s-poatã si s-toarnã tu pãtridã.

Shilvãri lã i, scuf lai, tsã ruhi lã i, tut vishmintul lai, ca hilj di cã lugru. Putsã n ca paraxin, arushinos, cu oclji dishcljish cari s-hãrsescu, jilescu fãrã sã-lj treacã tsiva prit minti, ca njitslji dit sãrmã nitsã...

“E, atsel hiu io, ahtari soe di om!” Ashî va dã dea apandisea Tulja ma s-lji bã ga vãr ãntribarea. Caritsi s-hibã va aduchea cã ari s-facã cu un om tsi sã nyiseadzã dishtiptã.

Imna n cali, canda avea ocljilj ãncljish. Na, tora sh-adutsea aminti di-un aush, agru-picurar di naparti, dit Pindu. Sh-adusi aminti zboarã li a lui: “Omlu imnã tu banã... Unlu, ligat la oclji cu unã mãndilã minutã, ãsh veadi calea ndreaptã, altu, cu mãndilã groasã (aesti suntu amãrtiili a lui) ãsh cheari calea, altu, s-tirãnseashti tu scutidi, cu draclu cãlãuz. Suntu sh-oaminj cari nu au ocljilj ligats, elj ved multu curat. Elj s-acljamã oaminj ãnvitsats, cu carti, Ayi! Aeshti aspun la alantsã calea atsea buna shi-lj duc pãnã la unã cunachi, la unã hani. Ama, cãndu yini primuveara”, dzãtsea aushlu picurar dit Pindu, “bunlu Dumnidzã ãlj lãrtã di amãrtii, lã discoapirã ocljilj sh-ved tuts primuveara, shi s-hãrsescu shi s-ciudusescu!”

Deapoea, agiumsi la arãu. Di-aoa ahiursescu dzenurli, s-alinã pãnã la tser, s-avinã unã pi-alantã ca la unã ntreatsiri. Cari suntu di tsarã, cari suntu di chetri, di marmar, aroshi, albastri, albi, dip ca cheatrã di azvesti. Sh-u-adutsea ca dzenuri, ma dealihea eara muntsã veclji, tora multu apustusits, cu cãmburã, asparsã, cu pishtirei shi crãpãturi, ca mãri plãyii tsi-lj fãtsea s-aspunã canda era mãtsinats, preascumta, di unã lãngoari lungã di-unã njilji di anj. Pri elj avea armasã, di loc-loc, niscãntsã ponj, ca goshi, cu trupuri slabi shi uscati, ca veclji zugrã fsiri di bisearicã.

Aoa s-afla pishtireaua-a aschitiului Ioachim.

Tulja, cãndu eara cu oili naparti, tu creacurli dit Pindu, di multi ori, tu-ahtãri pishtirei ãsh tritsea noptsãli. Apanghiu, tra s-afireascã di

zulă chi, tu oară ananghi, tu chirolu ară u. Shi yitac isih tră somnu.

Tulja, intră ndalui nă untru tu pishtireauă, aduchi aroaua pri fră mti, pri mănji, ca neauă nividzută. Tu-ună cohi ardea ună cāndilă cari lunjina dauă iconj cu hromati lă i-aroshi.

Shi dit scutidi inshi Ioachim dină intea-a lui, cu mănă mutată nsus, canda-l ivluyisea, canda-l fuvirsea:

– Stai, nitsi ună dră shcljauă ma diparti!

Arasa-a lui, multu pidipsită – atsel vishmintu, atsea vilendză, atsea tră lucru sh-atsea tră ncljină ciunj! Barba fuviroasă, perlu arosh-că stă nji, mutrita-a lui tsi ti loa frica, ocljilj lă i ca cātranea shi narea inshită nafoară, nă inti, ca ună yită gani. Părea un om agunit di nom sh-di drats, plazmă dit irnjie, agru-om.

Featsi ună crutsi, canda tă lja tsiva cu cā tsutlu tu vimtu.

Tulja ndzinuclje.

Ioachim ahiursi ună prusifhie, ahiursi sã ncljină. “Eu shtiu di fãrdiledzli a meali, shi amãrtia u am daima nă inti-nj.” Apoea aschitiulu ă ljdimãndă:

– Tră numa-al Dumnidzã shi trã numa-a mea, xumuluyisea-ti! Lj-acupiri caplu cu pitrã hilja. S-ti xumuluyiseshti!...

“Aestu aoatsi, s-mindui Tulja, ca s-nu lu-aflı tu bunili, poati shi s-ti vatã mã!” Pishtireaua canda s-fã tsea cama njicã, ma aratsi, ma ntuni-coasă.

– Xumuluyisea-ti! aurlă Ioachim. Cari hii, tsi-ai faptã, tsi amãrtii ascundzã? Cã ts furash, cã ts vã tã mash, cã ti muljeri arã sish?

Tulja nchisi taha s-dzã cã tsiva, ma zboarã li a lui li biu! Canda-lj si ncãrfusi limba. Aschitiulu duchi cã fucãrã lu tsi shidea ndzinucljat cu pitrã hilja pristi cap, adrã mãri amãrtii, mãri cacuryimati.

Tulja nu putu s-lja anasã. ălj vinji ună minduiri di drac. Ma atsea amãrtioasa nu-l alasã nitsi ca si si xumuluyiseascã. Atsea muljari ă l pidipseashti cu hamuarãslu-a ljei, lj-aprindi foc tu cheptu. Tiudora, muljarea-a murarlui. Sh-canda tora u veadi nă inti-lj. Mutrita-a ljei, canda-l gulishineadzã. L-talji sudoari aratsi, caldã. Shi na! Canda yini ună altã fandazmã, plinã di inati, cari aguneashti fandazma-a muljari-ljei. Atsea easti celniclu Ahuri. Trã muxeeashti Tulja. Fandazma-al Ahuri lu agru-mutreashti shi-lj dzã tsi fuvirsindalui. “Aoatsi agiumsiti andihrishtsã! Angiurat numa-a mea trã a daua oarã. *Ftu*, mãscãradz!...” s-avdzã boatsea fricoasă a celniclui. “Nu ncapi aoa ni ljirtari, ni dimãndari.” Tulja cãftã s-lj-apãndiseascã, ma nu putu. “Celnic Ahuri, noi aoatsi, na!...” Sudoarea-lj curdzea pi frãmti ca arãulu. Fandazma al Ahuri lj-arcã un oclju atimusitor shi fudzi...

Ioachim lu discupiri trãgã ndalui pitrã hilja di pri caplu-al Tulja.

– Vrei s-ti fatsi ndreptu?

– Voi, apãndisi picã toslu.

– Vrei s-ascultsã?

– Voi.

– Atumtsea s-fats ună sutã di mitãnj, shi la cati ncljină ciuni s-tsã dai un bush pri cheptu shi s-dzã ts: “Ftisii, Doamne, ashi-nj prindi ca om tsi nu-ahã rzescu tsiva dip!” Va fats sh-partea-al Ghirasi, tsindzã ts trã tini shi tsindzã ts trã ndihristul alantu!

Tulja ahiursi timuria, ncljină ciunjli shi bushlji. Nă intea-a lui, ca drãgat, Ioachim ă l mutrea cu multã cã shtigã.

Vidzã ndalui agru-barba-a aschitiului, s-aspãre, s-nu tsiva di s-arucã pristi el shi-l acatsã di gãrgãljan. Tulja apustusi ca la lucru greu. Agiungã ndalui la nauã dzã ts di mitãnj shi nauã dzã ts di bush ă lj vinji andralã, s-mulje, si nduplicã... Fucãrã lu lucra trã ljirtarea-a lui cu mari pisti shi cu tutã inima. Ioachim, canda-l njilui; vrã ndalui si-lj lishureadzã amãrtiili, s-apruche shi-lj deadi pi napandiha doi bush sã nã tosh.

– Featsish nauã dzã ts! Ti ljertu di alanti dzatsi tsi-armã n di la unã sutã! ă lj dzã si imir aschitiulu, cari-lj vrea bunlu. Tora lja cali sh-Dumnidzã s-hibã cu tini. Ia stai! Ama nu apufãsits, tini sh-alantu ndihristu cari lucreadzã la bãcã lichi, s-fudzits agonja di la Altanau, draclu va vã lja pri doilji. S-vã turnats cãt cama agonja la casa-a voastrã, s-vã dutsets la celniclu Ahuri shi sã-lj cãftats ljirtari. Voi hits hilj aspãrgãtori, cum ngrãpseashti Vã nghelju... Fudzits agonja, cã altãsoe va vã chirets aoa tu xeani, tu cã ljuri shi draclu va vã lja pri doilji. Aoa va s-adarã mari mãchelj. Lumea va s-aprindã.

Ioachim zburã, canda eara anghil dit Apucalipsu, ama mults lugursea cã easti “gardistu di her”.

Tulja nu putu sã-sh yinã agonja tu aeri. Si sculã cu andralã, lji bãshe mãna shi, luã ndalui urã ciunea-a aschitiului, fudzi alãgã ndalui prit pishtireauă, canda ascãpã di mari chindin. Va-lj dzã cã sh-al Ghirasi tsi soe di ghizae da Ioachim trã amãrtii, trã paraxinli gesturi cu mãna, va si zburascã sh-cu Ismail Aga, nvitsatlu aush turcu.

Di-iu shtii Ioachim cari easti urnimia shi vrearea-al Dumnidzã? Dzã tsi iuva Dumnidzã lu cã mash trã niscãnti minduiri poniri cari-ts yin tu minti fãrã s-vrei, ari Ioachim ndreptul s-dimãndã unã sutã di mitãnj shi unã sutã di bush pri cheptu? Cari-lj deadi izini al Ioachim s-ljartã dzatsi mitãnj shi s-tsã da doi bush ca si-ts creapã caplu?

Agiumsiti tu-aestu chiro ă n hoarã fãrã ca s-poatã s-dizleagã aesti greali probleme!...

“Afirea-ti di muljeri! Afirea-ti di Sãtã nã! di pirazmo.” Sh-mash trã unã minduiri picã toasã cari-ts yini fãrã s-vrei tu minti, ca unã muscã,

Ioachim tsã frãndzi oasili, ama Ismail Aga ti urnimseashti altã soe. “Tsindzi armili shi arucã-ti la vreari ca yeansar!”

Tulja nu cunusecã pãnã tora muljari di aproapi, u veadi ca agru-paraxin tiri, shi tut ãlj da dulã i deavãrligalui. Tu-aestã ilichie, omu nu prindi si s-aflã singur, fãrã vrutã. Naparti, tu Pindu, celniclu Ahuri va lu nsura, va-l bãga la giug. Celniclu Ahuri shtii ghini nomurli, shi nu alasã palicarliji si-sh chearã njatili tu cã ljuri fãrã ufelji.

– Tuljo, dishteaptã-ti! Ghirasi lu-agudi lishor pri umir. Tsi stai ashi? canda chirush cupia? Naca ti lãndzidzã primuveara shi vrei s-fudzã nsus tu muntsã? i ai altã lãngoari tu inimã?

Tulja avea para-shidzutã multu tu soari. Ghirasi, di cum s-featsi ninga dzuã, lucreadzã la mãgãzie. Nu ari chiro tri chirdeari. Si-lj dzã cã tsi pãtsã cu Ioachim? Ahtãri lucru nu-l arisescu pi Ghirasi, va lu-acatsã inatea.

– Na! stau sh-mi minduescu... Cãt va shidem noi aoa tu xeani? Cãt chiro ninga? Dzãc cã va yinã vurgarliji sh-va li chirem tuti!

– Tuljo, lj-turnã zborlu, cu mintea tutã, Ghirasi, va fats ninga unã cali Custantsa shi apoea fudzim. Nã dutsem acasã!

Ghirasi intrã agunjisit tu mãgãzie. Avea vinjitã mushtiradz.

Fudzim? Cum va si s-poatã? s-ciudusea tora Tulja. Agãrshii, trã unã minutã, sh-pri Ismail Aga sh-pri aschitiulu Ioachim. Agãrshii chiola shi xinitia. Va dzãcã, va nã dutsem la celniclu Ahuri tu Pindu! Ghirasi, ficior di-al Ahuri, easti picurar dealihea, tut ãntreg, nipilixit tu purtãrli a lui, ca un mandroschil! El nu easti om trã mãgãzie, mãgãzia u featsi dupã mintea-a lui ca tsiva tsi aundzea ma multu ca mandrã. Agru-mutrea mushtiradzljji la isãchi, canda lã dzãtsea: “Tsi pistipsits voi, cã ashi lishor easi pãrãlu, cuturu? Nu videts cum alumtu!?...” Lucra ashi, canda vrea s-aspunã marea-a lui icanotitã, canda va muldzea unã sutã di oi dzua sh-va bilea alti ahãti. Canda sã ndrizea s-dzãcã: “Mi vedz? eu hiu, celnic Ahuri, eu, ficiorlu a tãu, Ghirasi. Mi-agunish ca un cãni di-acasã, cã nu ascultai zborlu a tãu, cã nu vrui s-u ljau ti muljari Sumulaea. Mi vedz tora? Hiu acshu, nu prusvulsii numa-a ta. Tora, s-li dzãtsem ndreptu, tãljati! Vrei si-nj dai Sumulaea? Ghini, tora u ljau Sumulaea. Am a mea purtufoli mplinã di pãradz!”

Digeaba s-dusi sã-l urnipseascã Ismail Aga, digeaba sh-irimitlu Ioachim. Nu aflã culae trã stinuhorli a lui, trã furtunji-a suflitului a lui.

Atsea muljari, poati cã lj-adrã mãyi. Nu poati s-ascapã di ea. Tut ãlj yini tu minti, Tiudora, muljarea-a murarlui, ca aumbrã sh-ca fandazmã.

Easti ghini cã Ghirasi lo apofasi s-fugã. Ea nu va poatã s-yinã deadun cu el, aclo diparti pãnã tu Pindu, la celniclu Ahuri. Nu va

cuteadzã!...

Tulja itimã si amaxea. Ninga unã cali Custantsa shi bitsescu vasanili. Ænchisi cu sãltãnati, canda va s-dutsea si si ncljinã la Locurli Sãmti shi si s-facã hagi.

Sh-adusi aminti di unã sãrbãtoari cãndu featsi zaeafeti cu Furtsaveleanjlji. Furtsavela nsus pri cal, pirifan, grea tu cãljuri:

– Mi videts? Ashi easti dãmara-a noastrã! Tuts aleptsã, livendzã. Shi ahiursi cãnticlu a lui: “Eu hiu ficior di arhundu, eu hiu Furtsavela...”

Nãpoea-a lui yinea pi-aradã, Furtsavealili, tuti nimãrtati, cu capitili nsus, ca eapili di dãmara, nsus pri amãxili a lor, proaspit zugrãfsiti cu pulj shi lãludz, cu unã njilji di hromati! Furtsavealina atsea mari yinea singurã tu amaxi, ca arhimanditrisã. Yinea apoea Cucutriljanlji, cu tutã soea-a lor, ficiori, feati, Carafatsanlji shi altsã cãlisits, sots shi soe...

Ghini ma, ningã alanti tuti ma ahoryea, s-afla unã amaxi, njicã shi mushat adratã, tutã albã, canda u avea adratã mãnã di om cu carti... Nãuntru shidea unã muljari. Numa-a ljei, ufisialã, dit pulitie, cã eara xeanã, lji dzãtsea doamna Tiudora. Muljarea-a murarlui.

Cãrutsã mplinã cu damigenj, cu yin sh-cu-arãchie, njelj shi muscari bilits, pãnj shi tipsii cu piti, coshuri cu frukti shi dulstsenj, stivi di capiti di cãshcãval shi vasi cu mãcari, si alna nsus tu munti, la njica bisearicã iu Furtsaveljanlji fãtsea unã oarã tru an, sãrbãtoari mari, afoarã di Altanul. Isnafi di ghiftsã, turtsi, cu aurlari, bãtea dãuljili, sufla trumpetili ca cheameti di Dumnidzã, bãtea avyuliili ca apucats di drats. *Hi ore, ore es taaa!*

Pirifani, bãtalsi, bãrbãtoasi, Furtsavealili, vrea mãrtari. Sãndzili hirbea nãuntru. Ocljilj a lor mãri, cãdea ca sfulguri s-ardã pri mascuri.

Tsãnea capitili nsus ca la unã paratã vãsilicheascã, cu cãmari, arhondisi. Ama va tsindzea apala, ama va bãga shi tsãruhi, nu va pãrea ciudios la ahtãri muljeri. Ma cari s-aflã eali bãrbat acshu trãnsurari la Altanul? Cari va putea s-li ndzinucljadzã? Naca Cucutringa, i Ghirasi? i poati, unã dzuã, s-anãpãdeascã tu pulitii shi s-arapã di-aclo bãrbatslji cari va lj-ariseascã, cu zorea sh-cu apala tu mãnã? Trunduescu loclu giucãndalui shi aurlã ca mbitati. Canda s-aflã tu alumtã, tu polim.

– Si s-frãngã dãuljili, cumãts si s-facã shi clarinili! *E, ore es taaa!* Fac sfurli, s-arucã tu vimtu ca tirii shi umplu pãdurlu di aurlãri. “Mãrtari, mãrtari” aestã vrea s-dzãcã fãrã zborã shi crifu-fapti, prifatsiri.

Tulja sh-freacã ocljilj, canda veadi, trã prota oarã tu bana-lj, muljeri.

Furtsavealili-l tră muxescu: li mutreashti, li xitâ xeashti shi nu-lj yini s-pistipsească că atsea tsi adară Furtsavealili va dzâ că cor, glendu shi harauă mari. Tulja nu shtii că corlu easti ună alumtă a vreariljei, suntu giocurli a sivdă lui. Tr-atsea Furtsavealili s-arucă ca tigresi tu vimtu, calcă loclu shi-l cutreambură. Anduplică trupurli ca bă tuti di vimtu, fac iurushi ca arăuri tsi dipun... Gioacă Ghirasi, gioacă Carafetili, Cucutrilili. “Aestă, ore!...”

Furtsavela, ca că pitan, tradzi corlu, agru-shuiră, agudeashti fundili di la tsă ruhi, scoati ară volea shi tradzi tu vimtu: *bam, bum...*! Tulja u tsă ni di mă nă pri Tiudora sh-tut si ntheadică...

Corlu-lj si pari multu greu. Tiudora ară di, lu-agiută, ma ocljilj a ljei lj-arucă aljurea. Mutreashti pri Furtsavela. Pari că zburashti tsiva cu el, preascumta, fără zboară, mash cu ocljilj... Tiudora avina mascurlu cari u-arisea!

Amă nat, noaptea, Tulja nu ducea tră tse Furtsavela shi altsă ca el s-trapsiră afundu, nă untru tu pă duri. Lji să pă rea ca ciudie lucru, ma nu avea curai s-lji ntreabă. Pri el nu-l că lisiră aclo, tu pă duri. Nitsi Ghirasi.

Fudzindalui turtsă lj că tă tu Anadulie, rumă njlji adusiră rifudzziats dit alti pãrtsă, aoa, tu-aestu loc avut, Altanaul.

Sinurli cu Vurgăria eara aproapea shi cumitagiilji fã tsea di multi ori iurushi. Loclu eara daima pãtidzat cu sãndzi. Aschirladzlji di la sinur, elj singuri lipsea s-u scoată naparti, dzuă sh-noapti, cu armili tu mă nă. Gardishtilj di her (ligiunarlji), s-bă gară tu lă i, fã tsea adunări di multi ori shi si ndrizea di revolutsie. Cã ntitsli a lor eara fuviroasi, mplini di ară zgãnseari, foc, moarti! Tulja li-asculta aesti cãntitsi, cari yinea di diparti, ca niho dit pă duri. Aclo, naparti, tu disa di noapti, cãnta Furtsavela deadun cu ichipa-a lui. “Noi him ichipa-ali moarti! Victorie, victorie i moarti... Moartea tră noi i sãrbãtoari! Atsea ma marea sãrbãtoari a Libertatiljei.” Tulja avdza aesti cãntitsi shi nu ducea că tse oaminjlji u vor moartea, idyilj oaminj cari ma nãinti agãpisea corlu. Shi zaeafetea... Carishti tsi s-adară tu lumi. Ari ndrriptati aschitiulu Ioachim.

Tiudora tricupiningă el. Tulja vidzu, nă untru tu noapti, ocljilj a ljei, cari ală xea hromati. Avea ună lunjină di fosfur, veardi ca cãtushili.

– Tsi mindueshti, Tuljo? Tsi yisi tsă fats? lu ntribă Tiudora, pri pushpurati, shi s-chiru nă untru tu pă duri fără s-ashteaptă apandisi...

Shi sh-adutsi aminti atsea sãrbãtoari, cã aclo, nsus la munti, discupiri Tulja că, lumea ascundi multi mistiryi. Luândalui calea cãtă Custantsa, sh-adutsi aminti sãrbãtoarea-a Furtsuveljanlor. Ma timiseashti ghini shi altsiva, lucru cari lj-adutsi mari turburari tu suflit.

Ama tsi easti sh-aestu suflit? Sh-adutsi aminti cum s-dusi diună oară, a daua dzuă după zaeafeti, la Ismail Aga sã-l veadă. Pistipsea Tulja că tr-aestă itie Ismail Aga nu fudzi, deadun cu-alantsă turtsă cãtă tu Anadulie, shi armasi singur aoa, Altanaul. Poati-l tsănu aoa vără muljari. Tulja pãlă cã rsi pri Ismail Aga si-lj aspună, tsi suntu muljerli shi tsi easti suflitlu.

– Tini, Ismail Aga, cã tse nu fudzish tu Anadulie deadun cu tuts a tă i?

– Efendi, vrearea-al Allah, easti shi vrearea-a mea. Noi, oaspits shidzum aoatsi tu aesti locuri, tsintsi suti di-anj. *Allah bin bereket-versin!*³ Amiră rilja-a noastră si surpă, s-chiru. Eu armash s-plătescu hreulu di Amiră rilji. Turcul plăteashti znjilji tsi li-adră, efendi!...

– Ma cum lj-ală sã inima s-ti-apă ră tsească aoa tu xeani, Ismail Aga? Tini nu ai fumealji?

– Vărnu nu mi-apă ră tsi. Eu vrui, eu, sh-apoea, efendi Tuljo, iu si s-ducă Ismail Aga, om aush? Iu s-alas eu pri Esnic, pri Aise, pri Abdul-lah, bre? Atselj tsi fudziră suntu putsãnj, atselj tsi armasiră suntu multsă. Ismail Aga armă ni cu multsă lj...

– Ismail Aga, iu suntu atselj multsă lj cari armasiră? Eu nu ved la Altanaul nitsi urmă di turcu, nitsi imnă tură, nitsi fesi.

– Bre, efendi, nu vedz văr turcu, ma suntu multu di multsi... Suntu bre, s-află tu chimitiryiu...

Ismail Aga ari isă chili a lui, cu duruta amiră rilji shi cu mortșă lj. El nu cunoashti pri Tiudora, muljarea-a murarlui. Tulja easti tinir shi altăsoe videa lucrili. Diparti s-videa tora Custantsa. Amarea scrupsea avra-a ljei tu aeră. Caljlji canda s-dutsea peanarga sh-trădzea amaxea fără copus. Tulja nu s-agunjisea. Lji si părea tora cum, Ismail Aga, yinea dipla ca ună aumbră shi-lj dză tsea vecljili pãrmiti. Paraxin atsel turcu. Lji treambură mănjli, ocljilj ă lj slăghiră shi si ntheadică ca un ljepuri aush tu burazãnjli a lui. Easti shcurtu ma ari brăn arosh shi feslu a lui veclju shi muhljid ă lj da sãltă nati.

Fatsa-al Ismail nu prindi s-u vedz dzua. Mushuteatsa-a lui s-disheljjidi mash tu lunjina-a lună ljei. Mări, lă i sufrãntseali, cundiljati, ca arichi di shain, oclji mări migdalats ca pisa, mplinj di dor shi yisi shi narea-lj bărbãtească shi chibară, mari, dzãts cã tãlja vimtul ca ună apală... Dealihia, Ismail Aga, la Altanaul, aundzea cu un sultan. Poati eara profitlu atsel dit soni a chirdutiljei amiră rilji.

Huryeats, pri padi sh-căvală, s-agunjisea imnãndalui ca s-agiungă cãt cama agonja tu pulitie. Avea oaminjlji lucrili a lor, sinferurli a lor, tsiva tră vindeari, tsiva tră acumpărari. Atselj ma multsă lj eara

³ Pri armăneashti: *Dumnidzã s-nă da ună njlji di birichets.*

vurgari. Fă tsea pã zarea cu boatsea apusã, ca nicuchiri, tinjiili la tseapi, prash shi pã tã ts... Tulja arcã ocljilj la unã huryeatã cari shidea nsus pri sats, brumta. Avea mari var carotsa, shi arocutli cãrtsãnea shi ngãnea. Ali vurgari nu-lj si bã tea ureaclja – tirie, bã talcã, cu curlu-lj ca dã ulã shi cu cicioarli misu-gulishani, cu pulbiri. Muljari-ursã, nu shiea! Yinea cariva cãntãndalui ca la pã nã yiri, cu mari harauã. Turnã Tulja caplu shi vidzu nã poi, alã gãndalui, unã amaxi cu calj sertits... “I va-nj dau inima i va-ts scot atseali...” Putsãn ninga, s-agiungã Custantsa.

Unã paitoni njicã, tut albã-lishoarã, *lipa-tipa*, s-apruche, fã rã s-u ljai di hã bari. Avdzã sh-cucigilu, aproapea, canda-lj zburã la ureaclji.

– Uristi, ndã musim tu cali sh-Tulja!

Citia, tutã albã, a paitoniljei dipusi autumat, shi unã mã nã cu mã nush albi muljireshti, dimã ndã a cucigilui s-li-alasã ilefteri ghenjli. Paitonea s-apruche shi s-dutsea tora deadun cu amaxea-al Tulja. Eara doamna Tiudora. Tulja scoasi scuflu shi u ghinui aplicã ndalui caplu cu mari ncljinã ciuni ca la dispoti!

“Ia mutrea cum ti ndzinucljadzã unã muljari! Ia mutrea cum cherdzã ihtibarea a ta bã rbã teasca”. Lj-vinji tu minti unã minduiri serioasã. Li vã pseashti, daraclu di muljari, mearili di fatsã! Albã-aroshi ca amigdalji nflurits, ca pirpirunili shi dzã tsi cã easti fatsa-a ljei ca unã zugrã fie misticã di icoani veclji. Nu easti analtã, ma tuti tsi purta, draclu shtii cum li ari uidisiti di ti toarnã anapuda cu unã mutritã a ljei. Alti muljeri si sufrusecu, au mã nãli vã rtoasi di lucru, au fã ts tricuti nã inti di chiro, di neuri shi di vahti mã rã nghisiti. Aestã aoa, dzã ts cã bã neadzã nã untru tu glastrã, ca lã ludã, fã rã s-u ardã soarili, fã rã s-u vlã pseascã aumbra, fã rã vrundidzli cari shcurteadzã dzã lili a banã ljei... Ama badz mã na pri ea, ti ntregi: easti dealihea muljari, cu oasi shi carni, i easti tsiva fandazmã di niraidã? i yis minciunos? Ma cari s-u ahuleascã? Minutã Tiudora shi cu hari, mã yistrã, sh-Tulja tivichel sh-yisã tor. S-mindui la ea, di unã njilji di ori, altã soe, ma nu putu s-aflã misticadzli a ljei. Ama tora, tu aestã minutã, canda-lj si dishcljisirã ocljilj di unã lunjinã tsireascã. Canda u veadi pi doamna Tiudora trã prota oarã tu bana-a lui. U mutrea fã rã s-ascundã sicletea dit suflit.

Muljarea hamu-arã si la victima-a ljei. Avea daima ananghi di cariva sh-u tã mã seascã. Hamu-arã slu-a ljei, canda adutsea lãndurli cu ea deadun, primuveara. “Dumnidzale, aestã easti vã siloanji, vã siloanji dealihea!” Cu greu s-tsã nu s-nu lj-aspunã sivdã lu-a lui, cari-l pindzea cã trã ea ta s-bagã botsli – ca la unã bã bunã mari, ca la glãrimi, harauã mari. Altu, ca s-u videã pri Tiudora, nu va-lj dã dea ahã tã simasie. Unã muljari ca multi alti... Nu va videã poati cã ciulitsa

albastrã cu fundi aroshi cari giuca tu vimtu. Ama omlu vrea, avdzã ndalui bã tearea a inimã ljei a lui, poati di unã aplo muljari ninga s-facã unã vasilsã tu yisili a lui. Tulja u videã tora vasilsã dealihea!

Unã oarã, un mushtiri di la mã gãzia al Ghirasi, dishcljidzã ndalui unã carti, aspusi un cadru: “U videts? dzã si a huryeatslor cari s-afla tu-atsea oarã tu mã gãzie. Mutrits-u ghini! U cunushtets cari easti?” Cariva dyivã si tu carti: “Tiudora, vã siloanja-a ali Custandinopuli!” “Hm! tsi dzã tsets? S-vã dzã c eu cum easti lucrul. Vã siloanja Tiudora muri. Tricurã tora anj shi zã mã nj,” ahiursi si isturiseascã huryeatlu cari adusi cartea... “Muri, easti zborlu... ama dealihea easti cã nu muri!”

Huryeatslji s-adunarã s-veadã, cu ciudie, cadurlu dit carti. Tulja, atumtsea sh-arcã ocljilj tu carti; vidzu vã siloanja, featsi comparatsie sh-cu doamna Tiudora a murarlui shi dzã si aclo, tu mã gãzie, cu boatsi analtã, canda vrea s-lu-avdã tutã lumea. “Tiudora a murarlui aundzeashti, a s-dzã tsem cã aundzeashti cu vasilsa, mash un lucru-lj lipseashti. Nu ari cã runã n cap ca vã siloanja di Custandinopuli.”

Ama tora, cã ndu u veadi di-aproapea, s-cã ndã rsi cã, fã r di altã, ash easti! Easti vasilsa Tiudora. Shi nu bã gã tu minti, ash mbitat tsi s-afla di vrearu acumtã, cã doamna Tiudora nu fã tsea calea singurã. Ålj fã tsea sutsatã, cã valã pri cal pirifan, cu vishmintul di sã rbã toari mplinã di cumbeali di amalamã shi galoani, ma marli gindã rmã di Altanul, un bã rbat pripsit ca un mitrupulit...

– Tuljo, la noi acasã, cã tse nu yinj? Cã tse ti ascundzã di lumi? Lj-dzã si doamna Tiudora, cu haidi, anã ltsã ndalui un didzitush tu aerã, ascuturã ndalui dzeanili, canda va eara putsãn ã nvirinatã.

– S-mi ljirtats, eu... shtits, ash hiu eu!... Lumea nu...

– *Hi, hi, hi!*... muri di-arã deari Tiudora

– *Ha, ha, ha*, arã dea gros gindã rmã lu.

– Nacã vã rã featã -ts furã inima?

– Eu? nu, eu nu cunoscu vã rã featã...! Vã rnã!...

– *Hi, hi, hi!*

– *Ha, ha, ha!*

– Shi Ghirasi tsi-adarã? ã l cã rti Tiudora.

– A, Ghirasi tsi-adarã... Cu lucrili a lui... Ari buni purtãri Ghirasi...

– *Hi, hi, hi*, Tiudora-l bã gã tu oclju, ca niorlu lunjina-a stealilor. Shi tini ai buni purtãri, ma prindi s-ti nvets s-esh tu lumi... Doamna Tiudora mutri oara njicã di la mã na-a ljei shi shushurã ca vrã hnjisitã – canda atumtsea s-avea sculatã dit somnu. Tsi amã nat s-adrã! Ma cã ndu va s-agiundzem Custantsa?

– Truoarã! lj-turnã zborlu gindã rmã lu.

Cucigilu trapsi ghenjli shi agudi cu vearga caljlji ghini hrã nits.

– Nu ti-agârsha Tuljo. Poarta a casiljei a meali va hibă daima dish-cljisă tră tini! dză si Tiudora shi s-chiru.

Paitunachea ală ga ampatrulea. Prindea s-agiungă agonja Custantsa, avea lucri tsi nu lipsea si s-amănă... Amurdzi. Apuslu di soari, canda u-adra ună amarea cu aumbrili di la ună altă amari dipă rtoasă. Loclu canda si afunda nuntru tu api di ună njilji di anj... Aera scrupsea ună anjurizmă sârata shi tsirească.

Nitsi Custantsa, tu pulitie, nu ma shtea cari easti catastasea. Frica sh-aoa, ca la Altanul, crishtea dzuă di dzuă shi-lj tirânsea tuts cu mări vrundidz shi yisi arali. S-avdza bots amisticati! “Va yină vurgarlij? va yină gardishtilj di her? Va si s-adară polim?... Va s-adară revolutsie?” Preasumta, catiun mutrea sinferlu-a lui shi noaptea ascundea tu catoyi hrană shi lucri di axie, si s-află aclo tră oară ananghi. Tuts ashtipta cu niarâ vdari si s-adară tsiva. Gardishtilj s-aduna preasumta noaptea tu pāduri sh-fătsea tă limi, amina tufechili. S-itimăsea tră revolutsie. S-itimăsea sh-vurgarlij ta si spăstrească tuti, dip di dip - shi chivernisi, shi arhundză shi ctimati. Vrea adutsea nomlu a lor, a lor vasiliu!...

Tulja acumpără prămătiili cari lj-avea ngrăpsită Ghirasi tu tifteri. Sh-tora eara chirolu si s-toarnă diznou Altanul. Huryeatslji cu carotsili goali nchisiră calea pri aradă. Ma nu pruftusiră s-easă dit pulitie. S-avea adunată multă lumi la ună astăljari di căljuri. Astămă tsi urdinarea.

– Tsi s-fatsi aoa? ntribă Tulja.

Nu-lj si deadi apandisi că tuts s-pindzea s-veadă tsi s-fatsi. Sh-tindea ciudiosh gushili sh-urecljili!

Zbura un cu boatsi mari. Eară aschitiulu Ioachim, cu agru-ocljji shi barbă, cari ană ltsa mănjlj la tser, si ncljina, ară chea tsarâ di pri loc, u arca tu vimtu, canda s-alumta cu ună ascheri di drats.

– S-apără Dumnidză, ma tsi pătă? adă vgă Tulja. Da, Ioachim!... ma, tsi dză tsi?

Tuts lu-asculta cu mari ngătan, lemaryi si nveatsă caishti tsi nali dit alantă lumi. Shi tuts suntu turburats afundu tu inima-a lor, ashteptă s-ahiursească polimlu, i poati, nu-ahiursi tsiva revolutsia?

Ioachim adutsi furtunj tu sufliti.

– Vă siljelu bea shi tut vasiliulu s-alumtă cu harlu. Vă siljelu mbitat căntă, căntic lai. Azboairă calj lă i, alagă caljlji alghi dit Apucalipsu shi sândzili s-vearsă, urdină arăuri. Yini marea plimiră di sândzi. Vă siljelu scoati căruna di pri cap shi u-arucă tu cuprii. Vă siljelu easti zurlu. Bea sh-căntă sh-da dimăndăciunj: Moarti, moarti! Cari easti ndreptu, cari ftisits cari nistipsits, cari? Cari spuni alitheă, cari easti martur a minciună ljei, cari, cari?

Shi tuts apăndisescu, di nă untru dit scutidi, mintits, cu bots fricoasi:

– Eu, eu, eu!

– Shi putana-atsea mari cari s-acljamă Babilon, imnă nă untru tu sândzi, mbitată, căvală nsus pri ună lamnji cu shapti capiti sh-cu dzatsi coarni: Shi lamnja guvirneadză lumea! Amirărilja si surpă, prindi s-cadă! Crishtinj, oara....

Nu bitsi ninga ghini Ioachim, că gindărmadzlji si sārghiră pri el, lu ară chiră, l-ligară shi-l loară cu elj. Huryeatslji sh-fricară ocljlj. Sh-vinjiră tu aeari ma amănat, luândalui calea cătră hori.

Tulja chinsi sh-el tră Altanul, cu caplu aplicat shi greu ca un gurgulj. Tuts huryeatslji imna tă cuts pri cali cu inima niurată. Carotsili s-mina greu, canda lă lipsea ună aroată... shi noaptea cădea pristi lumi, cu mari scutidi. Tulja s-află pali singur tu cali... Alantsă-l tricură, fudziră, agiumsiră Altanul. Va vrea si s-toarnă pali Custantsa.

Canda-lj grea Ioachim, canda-lj căfta ajutor... Canda-lj grea shi Ismail Aga di Altanul. “Nicunuscută easti calea-a Domnului! Shi s-ai căshtigă Tuljo, s-nu tsiva di caltsă nafaară di cali!” Canda avdi shi boatsea-l Ghirasi. “Lucru easti aestu? Nu tsă easti arshini? Cherdză chirolu prit căljuri noaptea. Nu-ts dzăsh că ninga ună cali shi fudzim, nă dutsem tu muntsălj a noshtri?” Tulja sālăghi ghenjli, si-l ducă caljlji. Căljuri multi shi tuts trag ca dicunjari. “Yinu pri aoatsi, yinu cu mini.” Ma cari cali s-aledz? Tulja băgă mănă pri cheptu. Lu durea inima. Canda vrea s-fugă, canda vrea s-armănă aoatsi, tu cali, tsiva cari ashtipta, ma nu yinea.

S-avdză iuva lavă dipărtoasă. Yinea paitunachea, tută albă, ali vasilsă. S-apruche.

– He! Tuljo!... gri cucigilu cu ciudie, că lu-află njadzănoptsă ninga pri cali. Tsi pătăsh di amănash ahăt? Si-ts dzăc noauă li dit soni dit pulitie. Pri Ioachim lu ncljisiră tu budrumi shi vasilsa u căli cu gindărmălu! Uristi, aduc paitonea ca adutsiri aminti a fucărălui di murar, bărbatlu a ljei shi domnul a meu...

Sigura, poati avea dichi Ismail Aga. Prindea s-tsingă armili shi s-da irushi tu vreari ca yeantsar? i poati ari dichi shi aschitiulu Ioachim, afireă-ti di muljari, di pirazmo?

Tahina, tută hoara s-dishtiptă, canda u-ascutură cutrimburarea! Nu intrară vurgarlij tu Altanul, ohi, nu vinjiră ninga. Aurla Furtsavealili, tuti muljerli ahiursiră plăngutli, miriuloyili... zghiliri, bots...

Gindărmadzlji lu-adusiră vătămat, pri Furtsavela, noaptea, shi lu-arcară tu căljuri astăljati, ca pri-un căni... Lji ligară di gushi ună carti ngrăpsită cu gramati mări: “Cratlu featsi ndriptati. Ashi va pată tuts gardishtilj, ca aschitiulu Ioachim shi ca Furtsavela!”

Ismail Aga ălj pitricu, pănă la marili arău Duna. Ghirasi lu ghinui dit inimă. Tulja lu mbrătsită cu mari sinyinisi. Turcul scoasi dit gepi un sac njic shi murdar. Va s-avea nă untru, poati, ună i dauă liri!

– Aestu tsă-l dau tră adutseari aminti. Adutsearea aminti a chirută ljei vă silie. Soarli da, soarli ascapită, mash Allah easti ndreptu sh-nimuri-tor. Noi him aumbri shi vă nă tati!!...

Altanaul s-chiru diparti tora, tu pulbirea tsi s-analtsă tu tser ca fumlu! Aclo suntu chirdutuli vă silii al Ismail Aga! Rumă njlji apă ră tsiră Altanaul. Vurgarłji tricură sinurlu shi sh-vinjiră ca ună plimiră Dobrugea. Pamporli ncă rca oaminj, pră vdză, buhceadz shi li tră tsea naparti, di-alantă parti.

Ghirasi shi Tulja ashtipta s-lă yină sh-arada a lor. Pamporli cu rifu-dziats tritsea mplini Duna. Oaminj, calj, boi, oi, carotsi, measi, buhceadz... Si nyilicea tu apili a Dună ljei, oaminj, pră vdză shi tritsea aumbri – aumbri – niori tu api, s-amistica cu apili, s-afă nisea nuntru tu chimatli a Dună ljei. Ghirasi tă tsea. Poati că fă tsea ninga isă chi tu mintea-a lui. Că t amintă, că ts părădz ari tu pungă. Ălj pari că veadi dinintea-a lui, aumbra al Ahuri. Tora Ghirasi nu mata lj-easti frică di el. Tsă ni punga streasă, mplină cu părădz. Aestă va dză că, oi shi tinjie. “Celnic Ahuri, mi-aspush acshu. Vinj ditu xeani ca domnu. Ma s-vrei tora, să-nj dimă ndză ta s-mi nsor cu Sumulaea, va u fac... Tora hiu acshu!...”.

Tulja nu-sh loa ocljilj dit apili a Dună ljei. Videa aumbri – fandazmi cari tritsea Duna shi s-chirea. Diună oară, ălj si pă ru că veadi, nuntru tu api, aumbra ali Tiudoră – ca un scheatru. Suschiră ahă ndos, teasi mănjlji, canda vrea s-u-arichească, s-u-ascapă, dit apili-a Dună ljei. Ma nu-apucă. Tiudora s-nică, s-chiru...

– Tsi ai di suschiri? lu ntribă diună oară, Ghirasi. Scoală-ti, nă vinji arada s-fudzim.

– S-fudzim? Iu?

Tulja sh-vidzu aumbra ca ună himeră tu Dună.

– Tsi ntregħi iu? Njirdzem tu pă tridă, la Ahuri! Dishteaptă-ti, Tuljo!...

HIMERA

Publicată pri limba gărtsească tu cartea Anisiha Monopatia (Cărări fără Arihati), padzinłji 192-200. Transpunirea pri limba armănească easti faptă di Sutiri Galani.

Motto: Shtits pri cari u va el shi va s-u lja nveastă? Minerva!...

Barthelemy: Voyage d'Anascarsis en Grèce.

– Kotrosi, tră iu?

– La tser. Tsi ntregħi? Ihalai!

Deadun cu vă siljelu-a nostru, aurlă ri agri:

– Ihalai, Ihalai!...

Kotrosi, vă siljelu trac, di ună sãptãmă nă u arcă tu glendi. Noapti-dzuă, că vală, nsus pri calj, pirifanj shi varvats, nă lom după nă s ănsus tu pishtirei, nsus tu muntsă, tu tuti că rărli. Nă acă tsam cu cutsă tili, di multi ori fă ră itie. Lu-arisea mă cheljlu pri-a nostru vă silje. Cu mănjlji mplini di sã ndzi măr yea calu-lj sh-aurla:

– Ihala!

Cu el sh-noi tuts aurlam, tuts ca dratsłji. Că njlji s-agripsea sh-lă tra turbats, sh-caljłji s-hiumusea pri elj sh-lji că lca pri cicloari. Shi caljłji a noshtri shi că njlji, eara mbitats. Tsindză ts di trats, că vală sh-pri cicior, cu foalili mplini di yin pri anumiri nă mishtea yin dit ftseli mări di pixă ri.

Lom calea di nghios, dit pã dzli strimti cu ohturi di chetri ca că tsutlu, multsă trats, sh-tora tu anifur nă scrupsim. Sh-cari shtii că ts va s-agiundzem nsus tu mitcă.

Bluchi, bluchi, trats mbitats, cu trupurli mplini di pliyii, ănsă ndzi-nats... Noi him atselj cari tsă nem parei a vă siljelui Kotrosi, alesłji, cari putem s-dă nă sim la ală gari. Si-l lom la cicior, shi s-bem yingħits ftseli di yin diună oară shi s-nă tsă nem pri sã mar, fă ră apustusiri, dzuă sh-noapti.

– Dimă ndari! aurlă Kotrosi, tsi ntreatsi pănă shi aurlărli a agrilor tiri.

Caljłji mutară capitili că tră tser. Că njlji teasiră urecljili sh-noi nu nă mină m.

– Dimă ndari! Aoa va s-adră m cunachi. Aoa nsus tu dzeană. Tuts muntsă lj di-aoa nsus ă nj suntu ncljinats a njia, di sum cicloarli a meali. Aoa nu s-află dică t ună că rari, singura cari tradzi n tser. S-hits etinj s-azbuiră m tu urano ca shainlu!

Kotrosi zbura shi zboară li a lui eara paraxini, canda insha dit gura a unui Dumnidză.

Dipusim di pri calj nsus ă n dzeană. Tă ljem ună pã duri ntregă di chinj sh-adră m un pirlu tră Kotrosi.

Tratsłji adusiră birbets, muscari, ălj tă ljară shi-lj bă gară tu sulă. Apreasiră ghiganti focuri. Ashtirnură pri loc agru-earbă shi alumă chi di brad sh-apoea prisupră scoasiră chibapea caldă, caldă sh-cu-anjurizmă. Ahiursim s-mă că m cu orixi, ca luchi agiunj ară chindalui buts di birbec, oae i muscar.

Noaptea, pri-a noshtri anumiri, ca un acupiră mintu imatirial, pulja dishcljidea ocljilj cu steali nyilicioasi.

Shideam nandreapta-l Kotrosi sh-earam singurlu cari aveam adyie si-l

mutrescu ntrocłji. Mash eu aveam aestă adyie. Că el eara vă silje sh-eu mag. Alantsă scula ocljilj multu-multu pã nã la brã n, i pã nã la mã njli-a vă siljelui, tsi tsã nea yitã ganea ca un sfuldzir cari ursea tihea a catiunui.

– Bană i moarti!

Tuts tratslji deavã rliga tã tsea.

Noaptea tut crishtea. Fã rã mã rdzinj. Luna, dip singurã, s-priimna pri irnjii a tserlui. Naparti tu pã duri, arã urlu, cu tã xidzli fã rã astă mã tsiri, adutsea nihouri dit eta-a etilor. Pã durli cu nihouri scoasi dit afundurli-a isturiiljei, dit chepturli a mortilor, cu cã ntitsi veclji, agã rshiti.

– E! Mã yistre Tamiri! gri Kotrosi, ia lja aesti oasi, mutrea-li ghini shi dizleagă ghini seamnili a lor. A njia, vă siljelu Kotrosi, tsi muljari-nj prindi? Si-nj li spunj tuti, tsi va pat, i buni, i arali.

Loai oasili, sh-la lunjina a lunã ljei ahiursii s-li mutrescu. Cunashteam mã rli derturi al Kotrosi – alumti, yin sh-muljari – sh-tora eara chirolu cã ndu-l tirinjsea sivdaea trã muljari.

– Muljari? Lj-apã ndisii fã rã s-mi minduescu multu, urã ndalui si-l ifhã ristisescu shi si-l duxisescu, cã eara sh-multu ambitsios (filoduxu). Muljari trã Kotrosi? Vã rnã tracã nu va poatã s-ti-apeacã, Kotrosi, cu amã yili a ljei, cu mushuteatsa sh-cu mã yistrilja-a ljei. Diparti, naparti, ningã amari, tu cã sã badzłji a elinjlor aclo s-aflã muljari cari cunoscu mã rli mistiryi, tsi s-vrea cu Dumnidzadzłji.

– Pri Dionysos! mi agru-mutri Kotrosi. Tini cunoshti ma ghini di tuts, mã yistre Tamiri, cum cã elinidili suntu multu minuti, minuti tu imaterialili vishminti. Cu bratsã li-a meali tratsitsi, cu unã lishoară strã ndzeari, va s-frã ngã uscioarili a lor ashu cum strã ndzi unã cionã. Di altsiva am ananghi, mã yistre Tamiri! Ts-u dzã sh sh-ma nã inti. Unã muljari axii trã Kotrosi, aducheshti?

Mutream oasili sh-pushputii aspã reat:

– Tsã si hã rzeashti, vă siljelu-a meu, muljari s-nu hibã alta pri lumi, unã dzã nã tsã prindi!

– Ole! gri apres Kotrosi. Pri Dionysos! Vream s-mi nsor cu unã dzã nã! Cu dzã na Athina!

Ocljilj al Kotrosi nyilicea, s-ti-acatsã frica cu agrimea tsi u da zurlamara. Nu-apucau si-lj dzã c cã dzã na Athina eara unã fandazmã dit Elimbu...

Kotrosi deadi zurla diitã yie (cumandã), sh-tuts tratslji s-arcarã pri calj. Caljli aruja nirvosh, si sã rghirã cu bots di vrondu ca unã njilji di cã mbã nj, sculã ndalui horli tratsi dit gremuri, dit vã ljuri, dit pã duri.

– Aoa, nsus tu cã rciliu, eu vă siljelu Kotrosi ashteptu nveastã, sã-nj yinã idyia dzã nã Athina. S-u adutsets cã valã pri cal, atsel alb varvat,

dimã ndu!

Si nsoarã Kotrosi. S-umplurã cã rã rli di vrondu, di aurlã ri. Tratslji pruxinits, nsus pri calj s-anã pã dirã tu pulitiili a elinjlor. Shideam la ndreapta-al Kotrosi tu mã ri minduiri.

Lj-intrã tu cap aestã zurleatsã sh-pistipseashti cã dzã na Athina easti trup cu oasi, yie. Shi u-ashtipta aoa nsus si-lj yinã nveastã...

Pri trats lj-acatsã marili pirito, a numtã ljei. S-fã tsea mari pruitimã sie tu tutã amirã rilja sh-Kotrosi ashtipta nveastã dumnidzã eascã, idyia dzã nã Athina sh-nu altã vã rnã.

Apufã sii cu tutã frica s-dishcljid gura, si-lj zburã scu, pistipsindalui s-adar lucrili shi s-nu-agiungu la mardzini shi s-adarã mari mã chelj. Kotrosi si ndridzea trã numtã sh-nu-aducea tsi-lj zburam... Vidzui ocljilj a lui cum ardea cu pirã aprinsã ayiu la zurlamarã. Shideam nandreapta-a lui cu afundi minduiri shi ca mortu. Ama va scuteam un zbor, tu atsel minut, caplu a meu vrea azbuira ca astrã pia, dzatsi pih diparti di truplu-nj. Vã rã oarã tu bana-a mea, cu tutã pira cari u am ca mã yistru, nu mi aflai tu ahtari catastasi, tu ahtari trom.

Agonja s-turnarã pruxinitslji, cu capitili aplicati pi cheptu. Lj-dzã sirã:

– Kotrosi, nã dusim tu pulitiili-a elinjlor sh-nu u-aflã m yie pri dzã na Athina. Vã r nu u vidzu vã rã oarã tu oclji. Elinjlji dzã c cã dzã na Athina easti amintari dit fã ntã zii...

– Psemati, palju-oaminj! s-agrã psi fuviroslu Kotrosi. Dzã na Athina bã neadzã. Easti atsea ma-averã sh-atsea ma mari existentsã! Voi hits fã ntã zii.

Vă siljelu Kotrosi, cu a lui apalã, tã lje tuts pruxinitslji sh-lj-adrã cumã ts. Sh-eara aproapea dzatsi capiti di trats aush, arhundzã, mintimenj, babageanj, di soe mari...

– Si s-ducã alts pruxinits. Si-nj adutsets aoa tu mitcã dzã na Athina!

Si scularã altsã trats, aush mintimenj, arhundzã sh-babageanj shi trapsirã nghios cã trã amari, cã valã pri caljli a lor pirifanj. Eu shideam nandreapta-al Kotrosi, tu ahã nti minduiri sh-ca mortu. Ashtiptam. Multu amã nat, s-turnarã sh-deftirłji pruxinits. Avea sh-elj capitili aplicati sh-dzã sirã:

– Mari a nostru vă silje Kotrosi, ts-adutsem hã bari multu duriroasã... Tu oara tsi agiumsima la marea pulitie a elinjlor adratã cu marmari, vidzum tuti marmarli acupiriti cu lã i pã ndzi di mitaxi... sh-tuts elinjłji plã ndzea... Kotrosi, s-tihisi atumtsea, la vinirea-a noastrã s-moarã atsea mult mushata sh-mintimena a lor dzã nã, Athina. Sh-u dutsea s-u ngroapã cu dauã njilj di filuzohi shi ahã ts alts preftsã. Noi, mari a nostru vă silje Kotrosi, u vidzum moartã pri dzã na Athina.

– Psemati, catili! zghili Kotrosi, sh-cu apala-lj el idyiu tã lje capitili a

pruxinitslor sh-lji cã lcã pri cicloari. Dzã na Athina, atinj trats, easti ni-muritoari!

Vinji sh-arada la altsã pruxinits, shi nchisirã pri caljlji a lor s-u-aflã pri Athina shi s-u-aducã nveastã la vã siljelu a lor.

Eu shideam nandreapta-al Kotrosi, pri mari minduiri, etim di moarti. Pã n tu soni, vinji oara s-ljau unã apofasi, shi ashi mi minduiri. Kotrosi va mã chilipseascã tut laolu shi vã rnu trac va poatã s-lj-aducã ca nveastã yie dzã na Athina. Va vream s-ascap di la moarti pri trats sh-mi minduiri, ca mã yistru tsi earam, s-fac impusibilu pusibil. Va afli unã muljari sh-va u-alã xescu tu dzã nã. Muljerli pistipsecu tu yisi sh-cã tivã rnã oarã puteam s-adar ahtã ri lucru cu mã yiili a meali.

Cã ndu sh-brã nlu-atsel tritlu di pruxinits s-aprueha, dimã ndai s-ahiurseascã cã ntitsli, s-da cã mbã njli, fluerli sh-dã uljili, ca la harauã mari. Pruxinitslji vinjirã cã ntã ndalui ca la unã numtã dealithea shi dinã poi yinea cu tuptani laolu.

– Mari a nostru vã silje, ts-adusim nveasta atsea mult mushata, sh-atsea mult mintimena, dzã na Athina!

Dealithea, shi idyiu eu ã lj fricam ocljilj ca mã yipsit. Muljarea cari tsã nea loclu a dzã niljei, eara ahã t di mushatã cã putea s-u treacã trã dzã nã. Mã yiili a meali u scoasirã la cap.

– Prã vdzã! aurlã, scos dit minti Kotrosi, sh-noi tuts ngljitsã m di fricã. Pri cari vrets voi s-arã dets! Dzã tsets cã atsea easti dzã na Athina? Atsea nu easti dzã nã. Ælj lipseashti lunjina tsireascã, cari prindea s-lj-anvã rligheadzã caplu!

Kotrosi, cu-apala-lj featsi agru afantastu mã chelj. Tratslji tsi-ascã parã, s-chirurã multu aspã reats tu pã duri, tu gremuri.

Eu, nandreapta-a vã siljelui, shideam mã rmurusit. Aplicai caplu dininti-lj shi-lj dzã sh:

– Kotrosi! Eu mã yistrul Tamiri, cã tã strã psii sh-yislu atsel di ma nã poi. Talji-nj aestu cap, atsel niacshu...

Atumtsea s-adrã unã thamã.

Kotrosi mi lo di gushi, mi mbrã tsitã, pã nã-lj deadirã lã crinjli. Atumtsea sh-eu alnai caplu sh-mutrindalui tu oclji, ã lj dzã sh:

– Cu tuti cã pruxinitslji nu u-aflarã pri dzã na Athina, noi doilji s-nã dutsem s-u-aflã m.

– Poati cã noi, mash noi s-u-aflã m.

Sh-n-arcã m cã valã pri caljlj-a noshtri.

URICLJATLU ATSEL BUNLU SHI TUGEARLU DIT TISĂLIE

Publicatã pri limba rumãneascã tu cartea Miserere (Eleison, Njilueanã), padzina 103. Transpunirea pri armãneashti easti faptã di Sutiri Galani, dupã unã transpuniri ma veaclji faptã di D. Bacu publicatã tu "Cuvãntul Romãnesc" di Hamilton, Ont. Canada (Flivar 1992).

Cari nu-l cunoashti tugearlui di biligits, neali, yilii, mã ndili? Mini hiu atsel, sh-a featã ljei a preftului di Pretoria lj-aduc di Larissa, stulii scumpi. Tu tutã Putã mia (Potamia) nu-i vã r ca mini s-vindã lucru ma buni, dupã vreami, shi vã rnu nu shtii s-cã ntã mirachea-a omlui niavut, arshinea-a featilor arã si tu cã sã badz, astrisã rearea dit somnu a tinirlui om. Pri mini mi-ashteaptã tu hoara dit munti, unã veduã, s-lj-aduc ucnadz. Shi s-nu vã si parã tsiva cã-nj fatsi mã yii sum lunã.

Uricljatlu-a meu, mash tini nj-eshti martur shi aspuj averlu curat. Aidi s-n-agonjisim cã easti mari pã nã yir la Vlahuyani. Aclo, ta s-vedz punirlichili a mã scã radzlor cu tã mpã nadz. Aoa va s-analtsu sh-mini unã ducheani mpã ltitã cu-alumã chi di chin sh-va nchisescu s-cã ntu. Si s-adunã featili dit dzatsi hori, Putã mia ntreagã. Voi s-lji fac inati-a atsiljei cu ocljilj lã i shi, carishti, poati cã va-lj vindu suflitlu-a meu, cã nu mata s-pot s-lu tsã n pit cã ljuri hulandar.

S-alã sarã neguri stri Putã mie. Dit strehili a casilor s-prilingu chicuti di ploaie cu unã nhiurari ascumtã. Avdzã plã ngutlu a unei muljeri nividzuti tu pã durea ararã a negurilor. Sh-adutsi aminti di vrutlu a ljei mortu, diparti, shi-lj si pari cã aumbra-a lui s-toarnã nã poi...

Easti toamnã, tora. Ma sã nchiseshti mardzinea di hoarã va s-avdzã pri dzenuri fliturarea-a trã mbilor di agru-pã phi tu calea-a lor cã trã alti anutimpuri. Aclo va s-astrisari sh-va ti ncljinj tu vimtul a tã tseariljei, pri-astã ljati cã ljuri, pinigã fã ntã na di la Luchi. Di-aoa sh-ninti noi ashtiptã m s-cadã prota neauã. Tu vatrã treamburã lishor pira-a foclui, nimaterialã, sh-nã lunjineadzã fatsa. Easti ca tu unã lã ngoari tu cari nu aduchim dureri, ma n-ariseashti s-him hã idipsits, s-anyisã m.

Tu-unã niturburatã uspsitã lji, va si zburã m cu tuti lucrili di deavã r-liga... Curundu, tata va si ncljinã dulsi shi isih, iarã sora va s-tsasã tu-arã zboi, unã chilimi cu tuti dorurli a ljei nispusi a vã rnu. Ocljilj a njiclui va s-astrisarã, poati sh-mã ni, sumarã dzã ndalui, la videarea-a lã ludzlor timpurii a migdaljlol di nafoarã di firidã.

Hã risea-ti tu nyisari, gumã rã tsu-a meu, priimnã -ts minduirli mintimeni stri ntreaga Tisã lie-a noastrã, tsi u-avem alã gatã deadun; oaminjlji zburã scu sh-tora di noi ca ti doi sots nidispã rtsã ts.

Ma curundu, va s-yinã primuveara cu cupiili di oi, va s-immã m

pingă agârli nvirdzâti, gumăricilu-a meu. Yinits la njilj di mushutets, di mândili nali, di flueri tri njits... Shi ocljilj a tă i mări va sumară dă la ună alănciri niaduchită ma scumpă.

Va hibă prumuveara.

Uricljatlu a meu mintimen, aidi s-aspinzură m pi-alumă chi, pi arbur-lji dit mardzina di cali, mărdeali, flueri, yilii, tuti stuliili di sârbă toari.

S-yină njits, s-yină muljeri, aushanj, oaminj tiniri, iară tini, gumăricilu-a meu, s-lă spunj s-aduchească, atsea tsi vărănă oară nu para u-au aduchită.

O, căt di trică tori him noi, shi căt mushată easti lumea...

Uricljatlu-a meu, mutrea muntsălj di cheatră, muntsălj Piapingu, alghi shi paraxinj, fără un pom, fără un hir di earbă, alghi shi lăhtă rosh. Singură tatea-a lor easti curată. Arar, vărănă nior turbură aera-a lor. Arar căt un vultur lă adutsi ună aumbră trică toari. Alină m scârli di cheatră, tritsem prit hăets di cheatră, prit balconj di cheatră. Suntu muntsălj Piapingu, fără un pom, fără un hir di earbă. Aoa, văr nu lu-ashteaptă soarili, sh-el s-dirină prit hăuri. Aoa cad ploae, stealili cu lunjinj arăts, dzuă sh-noapti.

S-nă discurmă m, gumărătslu-a meu. Ocljilj a tă i mări nu mata ved altutsiva dicăt muntsălj alghi sh-ciudiosh. Va s-aprindu un foc aoa, pi-ană ltsimi sh-pi pishtirei, sh-va pilichisescu suratea-a ta, sh-ma s-pot, sh-suratea-a mea. S-armănă di la noi, ună-adutseari aminti, ti suflit...

Cătse ti turburi, gumăricilu-a meu?

Ni băgă m s-durnjim pi shcăm bi, sh-tu somnu, avdză m ascumta zminutari a chetrilor, avdză m murmurlu di moarti a muntsă lor Piapingu.

George Merca

Frământuri dit ARMĂNAMEA

Ditu Dată pănă tu-Amurgită

Zbor di la Ridactsie – Editura Cartea Aromână va s-publică, anlu aestu, ună carti cu un poem inedit tsi caftă s-aspună istoria armănjlor ân versuri. Autorlu putu s-bitisească mash protlu volum cari acoapiră istoria ditu nchisită pănă tu anly 1453, că ndu Polea că dzu sum turtsă. Merca ncljisi ocljilj nă inti ca s-poată si scrii andoilu volum.

Armănjli au ânvtisată tu sculii, ică au citită di Asă neshti sh-di amiră rilja armăno-vurgară ntimiljată di fratslji Petru shi Asan, aoa sh-vără 800 di anj. Ama putsănj au avdză tă că nă intea-a Asă neshtilor, armănjli avură ma multi stati autonomi, Vlăhia Mari, Vlăhia Njică shi Vlăhia di Nsus. Tră cititorlji tsi suntu intirisats, dăm ma nghios un fragmentu (dauă capituli) dit poemlu Armănamea, tu cari Merca zburashti di istoria-a armănjlor dit (i) anlu 976, că ndu armănjli vătămară pri David, frātli-a vătăsiljelui vurgar Samuel, (ii) anlu 980, că ndu amiră lu Vasili II din Poli, băgă celniclu armăn Niculitsă ca guvernator a Pindului shi a Tisăliiljei shi (iii) anlu 1066, că ndu armănjli si ximutară, sum că pia-a unui altu celnic Niculitsă, probabil, un nipot di-atsilui dit 980.

DISHTIPTAREA-A VLAHILOR

Di la anlu nauă suti shaptishasi sh-cama ncoa,
Acă tsă să si zburască sh-ti armănj că ti tsiva:
Kedran spuni că pi Prespa-Casturyea sum un cupac,
David, frati-al Samuel fu vătămat sh-băgat tu sac
Di valahi tsi elj pi-atumtsea alăga ca chirageadz
Cu că rvănj pit că ljuri totna, ti-amintatic, ti părădz.

După patru anj sh-dapoatsi, Vasili II Elada mparti
Ta s-lj-u da al Niculitsă ca guvnrator, nă parti:
Tisălia sh-muntsă lj Pindu iu băna cu oili-armănjli,
Pi-iu eara-afirits di ehtsră di nibunljli shi pănă njli.

La nă njilji sh-yinghits anlu tut Vasili băgă aradă:
Ti biserits, vlahilji s-aibă Ohrida, a lor s-lă cadă.
Ma-amă nat avură -ipiscup vlah curat la-Ipiscupie
Tsi ursea crishtină tatea tu ân treaga Vurgărie!

Cum tritsea chirolu sh-anljli armănamea făr părăntsă,
Amurtsă tă pit părăduri, avinată d-ehtsră multsă,
Acă tsă ta s-dizmurtsască, nu stră xea s-hibă că lcată
Cu gilepuri, cu lăhtărli, di chivernisi ngiurată.

Kecaumenos, generalu bizantin ti vlahi nă scrii,
Cum mutară caplu prota oară elj tu Tisălie:
Pi la anlu ună njilji pi la shasidză tsishasi,
Ămpiratlu Costa Ducas, omlu focurli tsi-apreasi,
Cari s-minduea s-adară malămă sh-asimi n casă,
Tu părălatea-a lui din Poli sh-di la el tsiva s-nu easă,
Băgă dări pi la urfanji, l-alăsa mash că t s-nu moară;
Taxidarlj-arnea ca harlji tut tsi-afla pit cati hoară.
Ma, ma multu vrea s-adună di la vlahilji picurari,
Cari shtea c-avea măxuli, iambuli sh-lănj tu hărari...

Lă s-avea lăită bana di ahăntă dispuljari
Sh-ună dzuă cap mutară: duri-ahăntă arăvdari!
Lucărli s-avea acrită sh-luguria eara coaptă:
*Arămănjli dit Tisalia tuts ca un s-avea sculată,
Că fitiljlu-avea intrată em tu cāmpu, em tu muntsă,
Migdanda, sh-căfta ndrriptatea, nu mata stătea ascumtsă.*

Niculitsă, omlu mari tsi ursea pisti Vlăhie,
Ncoa di Larisa sh-ma n dzeană pănă tu Machidunie,
Pănă n Poli-agiumsi gionli, cu mpiratlu s-urnipsească;
Ma, părăhtărli nicuchirlu-lj lă shutsă ta s-nu zburască...
Ocljilj sh-lja nă poi tr-acasă cu gileplu cama mari,
Sh-tsi giueapi, tsi s-lă spună-a chihă eadzlor, tsi hărari!

Mintimenlu că ndu-agiumsi Larisa ân dreptu trapsi
La cunachea-al Berivoi, făr curagi, ca dit ahapsi...
Tamam, deadi pi-adunarea-a chihă eadzlor – pi mutată
Tsi-ashtipta, hărări faptsă, polimlu s-acatsă s-bată.
Eara multă lumi-adnată di pit muntsă, di pit vărliuri,
Chihă eadz di numă mari, argă sits tu zori sh-hărliuri;
Nu putea didip s-tră xescă, s-treacă perlu pi la nari,
Cu-adiljatlu sh-fără -anasi ashtipta marea hărari.

Eara Oana-al Grimiyeani, Grigor, fciorlu-a Bumbă carlui,
 Todi, Sciba-Petastalu – ară mǎ nj, dupǎ cum dzǎ tsi
 Vasilevschi ǎ nvitsatlu-arus, Cedret sh-el cu vlǎ starlu
 Slovata di mari soe, ghini ndreptu s-tsǎ nǎ parlu,
 Chihǎ e dit muntsǎ lj Pindu, s-ghinueascǎ vrea cu harlu...!
 Cu-unǎ boatsi, tutǎ lumea-aleadzi Niculitsǎ cap,
 Sh-giurǎ s-batǎ pǎ n tu moarti, i pi dzeanǎ, i pi trap!

Niculitsǎ, om cu minti di-a mpiratlui iuchiumati,
 Sǎ sculǎ ca fagu-mprostu, nu cu foc, nu cu inati:
 Vru sǎ -lj cǎ ndǎ seascǎ omlu, s-nu s-agonjiseascǎ -armǎ njlji,
 Cǎ di tut alatrǎ cǎ njlji, em agiunjlji, em pǎ ngǎ njlji!
 Boatsea-a lui di om cu carti arca zboarǎ misurati,
 Sh-tuts cu suflitlu la gurǎ lu-ascultarǎ nǎ sǎ hati...

– "Chihǎ eadz avdzǎ ts tu muntsǎ, tu fǎ lcǎ rli armǎ neshtǎ,
 Tu cǎ zǎ ili dit Tisalia sh-di pit cǎ sǎ badz gǎ rtseshtǎ!
 Oaminj nicuchiri acasǎ, tu dunjae cu tinjie,
 Vlahi di Larsa sh-cama n vali sh-di nsus dit Machidunie;
 Voi, cǎ lcats di vurgari sh-sǎ rghi, di-arbineshi-sh-di gricami,
 Pi-iu nidzets, pi-iu vǎ dutsets, pisti tut spunets anami;
 Picurari, di-anda vǎ featsit, cǎ tǎ -acasǎ niturnats,
 Ud di ploi, lǎ yits di lǎ schi pit cupii-sh-arghileadz,
 Tsi, cu meshlji vgats di-acasǎ, cu fumeljli niadunats!
 Chirageadz, di dzuǎ sh-noapti tsi ncǎ rcatsǎ -sh-discǎ rcats;
 Voi aush, voi armǎ nami, tsi-albi dzǎ li nu videts
 C-arihati nu v-alasǎ furnicamea di milets;
 Voi, bǎ rbats di vlahǎ soe, mushuteatsǎ di giunami,
 Voi, vulturi criscuts tu muntsǎ, zilipsits di soili xeani,
 Namisa di sǎ rghi sh-vurgari, di-arbineshi-sh-di gricami,
 Arigeai am a vauǎ, ascultats a meali zboarǎ,
 S-avdǎ tutǎ lumea vlahǎ, tsi v-ashteaptǎ -acasǎ n hoarǎ;
 Eu vǎ shtiu-sh-vǎ cunoscu sh-cu ndriptati vǎ plǎ ndzets,
 C-avets datǎ sh-para-datǎ, ma hidzets-lǎ cǎ putets...
 Astupats-lǎ, s-lǎ s-astupǎ, s-avdǎ marli tǎ mǎ hear;
 Arǎ vdari, Stǎ Mǎ ria va li facǎ tuti-ambar;
 Cǎ, cu-arǎ ulu nu sǎ scoati n cap cu dratslji ǎ mpiratslji,
 Pi-elji-lj saturǎ, sǎ zgrumǎ mash amalǎ ma sh-pǎ radzljji.
 Dapoa, shtits tu njadzǎ vearǎ, s-coatsi tutǎ birichetea
 Sh-cǎ ti-atsej tsi au tu cǎ mpu agri-a s-hibǎ grea cheaimetea...
 Cǎ ndu-s s-seatsirǎ sh-a s-talji gǎ rnurli, hǎ zǎ ri ǎ mpadi
 Cu gǎ mntsǎ li di schicuri sh-pailu ca pǎ durea veardi?
 Mea, dapoa fumeljli-a voastri cu cupiili di-oi ca nveasti,

Cu-arghileadzljji tsi-arujescu tu virdets fǎ rǎ cǎ preasti,
 Fǎ rǎ nicuchiri acasǎ, tuti va li facǎ yeaghmǎ
 Oaminjlji din Poli-a gretslor, sh-va v-alasǎ golj ti thamǎ!
 Cari s-v-agiutǎ tu zahmeti? Nu-avets vǎ r di-a nostru sǎ ndzǎ,
 Shi s-fats polim, va s-ai cljaguri, s-ai adnatǎ multǎ -arǎ ndzǎ ...
 Him anvǎ rligats di tuti pǎ rtsǎ li mash di xinurǎ
 Cari suntu cu-ocljilj agri, tut pi voi ta s-poa s-vǎ furǎ .
 Nu mash bizantinjlji cari s-fac cǎ nd grets, cǎ ndu romanj,
 Ma sh-alantsǎ deavnǎ rliga: sǎ rghi, vurgari s-tuts dushmanj!
 Pǎ nǎ sh-dit Italia s-avdi cǎ da cap tu ncoa normandzljji
 Cu furnjii ti-Albania sh-Trachia vor s-aprindǎ -aclo cǎ vgadzljji.
 S-ari-avdzǎ tǎ cǎ ma nclotsi di Rodopi di Balcanj,
 Pisti Dunǎ ri sh-didindi di Carpats, suntu romanj
 Tsi zburǎ scu limba vlahǎ, frats di unǎ -arǎ dǎ tsinǎ
 Sh-au tu vini idyiul sǎ ndzǎ ca-ali farǎ tracǎ -armǎ nǎ ...
 Sh-taha nica pǎ nǎ azǎ nu-au nǎ vlahǎ iuchiumati,
 S-hibǎ nicuchiri acasǎ, cum vrem noi cu sǎ ltǎ nati!
 Tu analili di Bari easti scrisǎ cǎ nǎ -armatǎ
 Di vlahi, tu Sicilia dusǎ s-apǎ rǎ pi grets, si s-batǎ ...
 Nu sh-u coaptǎ luguria, vlahilji polim sǎ nchiseascǎ,
 Ti-anduhachea-lǎ xinurǎ, gionjlj-a noshts lipseashti s-creascǎ .
 Sun crishtinji-sh-tu biserits ayilji sh-Stǎ Mǎ ria bashi
 Iar duvletea tsi u-ashteaptǎ, nica nu inshi dit fashi!
 Elj deadun sh-au faptǎ crutsea di-anda deadi Custandinlu
 Izinea s-pǎ teadzǎ natslji – nunlu shi sh-pǎ teadzǎ hljinlu...
 Jila-a slavilor, u-au acasǎ, ma nastǎ nga, soea sǎ rbǎ,
 Ungurlji ma nsus adastǎ – nǎ mileti turcǎ -strǎ mbǎ;
 Sh-mǎ cǎ ungljili shi s-tindu tu vlǎ heasca streahǎ sh-vatrǎ,
 Cu isapi, ti-a lor sǎ ndzǎ, ti ma nclotsi s-aibǎ poartǎ .
 Ningǎ elj sta pecinegilji, cheadic sh-par mutrescu s-bagǎ,
 Iarǎ pisti Prut cumanjlji lugursescu cum s-alagǎ ...
 Ti-atsea nu va-agonjisiri – dats tsi castǎ iuchiumatea,
 Cǎ di polim cu mpiratlu, nu bǎ tu ninga sǎ hatea..."

Niculitsǎ shidzu mpadi cu-adiljatlu ningǎ nari,
 Fronim ca un yeatru mari, cǎ nd ti lǎ ndzits yitrii nu-ari
 Sh-nu poa singuru-s-lu-ascapǎ di la moarti, di la groapǎ;
 Sh-cǎ, ti seatea-arauǎ, ari mash nǎ chicutǎ di apǎ!
 S-ashtirnu tǎ tsearea. Mǎ dru, tac ca muntsilj chihǎ eadzljji,
 Pit pingerchi ma mutrescu, cum alghescu piturtadzljji...
 Tuts sǎ sfreadinǎ sh-sǎ ntreabǎ un cu-alantu, tsi s-adarǎ,
 Cǎ -s aflats tu-aloni greauǎ, tu cǎ lduri di njadzǎ vearǎ.

Diună oară ca furtună s-apruche di Niculitsă,
Chihă elu nai ma marli, Carmalahlu, vlah di vitsă.
Sh-nitsi ună, nitsi dauă, sh-arcă ocljilj cã tâ lumi,
Mută caplu-apreasi foclu ca un at tsi scoati spumi:

– "Mult mă rite Niculitsă, om cu caplu mplin di minti,
Ascultă m a tali zboară cu-urnimii ca di pãrinti;
Sã nã tati s-ai ti vrearea sh-ti gailelu tsi nã portsã
Sh-arihati tu mirmintsã s-aibã -aushlj-a voshtri mortsã.
Nã dai cã lâ uzã ndreaptã, s-nu n-astalji furlji n cali,
Angã tan tut n-afireshtsã s-nu cã dem tu piri sh-palji.
S-avdã lumea, cã noi deadim sh-eara deadim; e, nisafi!
Pã nã cã ndu va s-aravdã curbisita di isnafi?
Da nandreapta, da nastã nga pi la lumea nisã tulã,
S-saturã nisã turatslji sh-caftsã tuts sh-adarã culã...
Canda vlahilji, tu cuprie aflã elj tut tsi lâ caftã;
Lã hig, higu-s-lã s-acatsã, sh-iara hascã sh-iar s-adastã!
Oaminjlji din Poli, frate, sat nu-a s-aibã vã rnã oarã,
Nu dzã c duri, shilji ntr-ocljji him, Vlã hia vor s-u chearã,
Dats pi xeana tihilailji, dupã cap s-lã s-avea datã,
Lã pindzem, sã -lj pingã harlu, gura hascã sh-tut ashteaptã...
S-umplu scafa, Niculitsă, pã n di os n-agiumsi shtielu
Sh-dit buriclu a mã mã njlor, blastimã cu focu-sh-njiclu.
Nu s-aravdã, pã n aoatsi! elj, ti xenj nã lugursescu,
Sh-cã nu sunt di-a nostru sã ndzã, ti noi, dip nu s-minduescu.
Tu-a lor vini curã sã ndzã di turlii, turlii di lumi,
Em di-a gretslor, em di-armenjlror, di-altsã tatsã -sh-di-alti mumi.
Tsi va s-poa s-ashteaptã vlahilji di la zurljilj vã siljadz
Cari sã nsoarã shi s-mã ritã mash ti-aveari sh-ti pã radz?
Amiroanji, cu fã rmaclu n gepi, s-da pi la bã rbats,
Cum fu Zoea tu-aushatic tsi-alã ga dupã grangheadz;
Neljisi sor-sa Teodora tu lã ets, tu-ahã psinadz
Ta s-avinã tu scutidi tu pã lã tsã -sh-pit udadz.
Di trei ori-s-featsi nveastã ti inati, ti zurleatsã
Sh-di la capitli aesti, avum sh-va s-avem lã eatsã...
Ti-atsea, tutã lumea vlahã di iu eshtsã faptu sh-tini,
Az, lipseashti s-greascã -aoatsi, s-da cã rari ti ma ghini:
Dauã cã ljuri sun disfapti di-anda nã s-apreasi fana!
Adunarea poa s-aleagã : i videala, i cã mbana...
Unã easti-aestã di-azã cu urdzã ts pã nã tu vatrã,
Cu lã htarea-a cilimeanjlor, cã ndu noaptea cã njlj-alatrã.
Iarã -alantã tsi-i ã neljisã, mshatã cu virdeatsã multã,

Va, s-u dishcljidem noi singuri, s-hibã -a noastrã ti-eta tutã.
Va sã stã m cu caplu mpadi, aplicats nã banã ntreagã,
Iuchiumã tsi s-nã dispoalji, pit ahã psineadz s-nã leagã?
Ma vrem s-him la noi acasã, nicuchiri cu tuti-a noasti
S-bitisim cu xeana limbã, s-bitisim cu xenj tu coasti!"

Chihã eadzlji, ca ljunardlji, sã scularã sh-cu-unã boatsi
Aurlarã cã t puturã : – "Nu ma vrem alti fãrmatsi!
Vrem ghineatsã, arihati, tu ghireauã libirtati,
Vrem pi Niculitsã Mari, vrem a noastrã iuchiumati!"
Sh-boatsea-a lor di-analtsã oaminj, trunduea ã nsus niorlji,
Shi vã zea tu hunji-sh-vã ljuri s-dishtipta pi plaiuri horli...

Niculitsă, mintimenlu, omlu-atsel cu frunimeatsã,
S-apruche di chihã eadzlji tsi lu-avea mutatã n bratsã.
Mutã dauã li mã nj stri-anumir, lumea s-tacã, s-pã iduseascã,
Sh-fuviros ca ljunardlji acã tsã ta sã zburascã :

– "Mi vrets voi, vã voi-sh-mini, n cor mi-acats sh-trag ninti caplu,
Cu ndriptatea sh-cu giuneatsa, va nsã rim arã ulu sh-traplu;
Fui cu-arugã la mpiratlu sh-nj-eara greu sã -l bag tu groapã,
Ma sh-voi shtits multu ma ghini, sã ndzã li nu s-fatsi apã.
Nj-hearbi, nj-clucuteashti nuntru sh-deadun va n-adrã m ndriptati,
Va s-him nicuchiri acasã, gindrã madzã -sh-iuchiumati!
Tsi-i ma multu vurgã ramea sh-sã rghilj singuri di s-ursescu
Sh-s-tindu pi-iu l-acatsã ocljilj, pi loc xen di-l hirisescu?
Elj aseara tu Trachie vinjirã cum vin niorlji
Sh-pi iu trec, usucã earba, foclu-aprindu, ardu horli!
Bagã -asparizmã la lumi sh-s-chindruescu ti-eta tutã,
Iara tsi-i di altã limbã lji spã strescu, largu-lj mutã...
Vru s-lj-astingã Vasili Marli tsi-lj dzã tsea Vurgaroclonlu,
Ma, iu fu nã -arã dãtsinã, fitruseashti iara pomlu...
Tã tsi s-him ma nghios di groshlji, amã rã ts tu-a noastrã vatrã?
Iu s-nidzem, a nostru-i loclu, cã njlji sh-s-vor nu poa s-nã -alatrã!
Cu voi ninti, didip ninti ti-alã vdata-nã Vlahie,
S-nu-lj si dzã cã Mari sh-Njicã, s-avdã numa di-Armãnie!
Cã tu-aesti dzenuri sh-muntsã dã nã sirã tratslj-a noshtsã
Trei njilji di anj sh-ma ghini, ncucutats ca fadz ã mproshtsã
Ningã lumea ndophi, veaclji tsi bã na tu-aesti locuri,
Cari mash di sfulgu-atumtsea tu pã duri-aflarã focuri...
Getslji sh-datslji di lumachea-a tratslor tsi ursirã -aoatsi,
Suntu-arã dã tsinjli-a noastri di sum shcã mbi cu-apã -aratsi,
Iu pi eali fitrusirã frã ndzã li – strozmã romanã,

S-umplă loclu a Balcanjlor cu ponj mshats di ună mamă .
Ponjlji, fadzljji, chinjlji, tserlu, him noi tuts di vlaha soe,
Zveltsă-analtsă nă turlie, cu un suflit cu-ună boe!"

Nu-avea bitisită zborlu, Niculitsă-atsel cu hari,
Sh-chihă eadzlj-ansar di mpadi ca furtunjliji ditu-amari!
Cimiani sh-Bumbă carlu, fră mtea-a vlahilor chihă eadz,
Mută mănji nsusu-sh-doilji cu-ună boatsi grescu: – "Frats!
S-inshim tu gărđină s-avdă sh-lumea tsi s-adnă nafoară ,
Că elj vor giueapi s-ducă -a atsilor tsi-ashteaptă n hoară ."

Toda Scriba easi protlu sh-după el un după-alantu
Esu-apresh ca dit hă mani n cap cu Berivoi ca fantu.

Ansă riră pi pizulji tuts arada sh-chindruiră ,
Iara lumea ca la numtă , tu gărđină ansă riră
Pisti gardu, pisti portsă , s-avdă tsi pu-apufă siră
Capitli ti-a lor Vlă hie, tsi pră xiră , iu nchisiră !

Berivoi, cap di fărđiari tsi-ascultă mplin di inati
Tsi zburără pănă -atumtsea sotslji – zboară dit hicati,
Să zvumu dit tărđie sh-ca girit pi-un pom ansari,
Frărđzi ună lumă chitsă di-un ciresh cu poami dulsti,
S-shutsă di-ună par sh-di-alantă , sh-featsi sh-ună mari crutsi,
Cum adra crishtinlj-atumtsea ta s-l-agiută -Atsel di-Analtu,
Sh-misură insanea mari, marli vlah, mushat ca fantu.

Lumea nu putea s-aravdă , aurla s-shi scoată foclu,
Nsus algea mintits niorslji, s-trunduea ā mpadi loclu...
Cari di cari vrea să zburască sh-dip tsiva nu s-loa hă bari,
Juvuea, ca di puvrie, fuviroshi-s-fră ngă heari.

S-avdza halat cum amarea tu furtunj aurlă largu
Sh-apili ca muntsă-analtsă , mealurli di shcă mbi-aspargu!

Canda, Berivoi, avutlu eara ma shidzut di soea
Vlahă ? sh-el ca senda-benda, s-himusi s-sh-misură boea:

Sh-arcă sarica pi frărđză , lae cu gărđitani groasi
Sh-cu-agunjie, ca tufechi bratsă li di heari teasi

Că t amarea di-armă nami, că t muntsă nclo di casi.
Sh-lo-adiljatlu s-sh-umplă cheptul di-avra livă ljei suflari,
Sh-cum dishcljisi gura, canda s-avdza nă bumbunizari!

Dină siră morli-asparti, di iuva tsiva nu s-avdi,
Lumea, mash ureclji sh-ocljji, pi-ară măn vrea-l surpă mpadi.
A lui zboară ca scă ntealji, greali ca gărđoshu-sh-plumbu,
Ininjlji a picurarlor ungu, tsi ca foc s-aprindu...

– "Frats, eu nu-am zbură ti multi di-anda escu chihă e,
Sh-dau că ilă chi mash atumtsea că ndu dăm di văr gaile.
Capitli a vlahilor, nuntru, tu-a mea casă , tu-a mea cohi
S-plă msiră că him mărđslji, fară -arcată , fărđ -androhi.
Că romanjlj-a nostru sărđză , steaua-a lumiljei videală ,
Tsi ursea amărđ-sh-api, az ară uri nu-au s-aspeală ;
Că lumă chili-acasă singuri sh-li tărđia di sum cicioari
Că nd ursea di iu da luna păn tu-ască pitat di soari.
Pisti tut elj s-avea teasă sh-plitul di milets, lă custi
Ardea earba, ardea loclu sh-hoarili di oaminj pusti...
Mea, tsărđnură tsi tsărđnură chept cu varvarlj-atselj veclji,
Ma dapoa, ca furnicamea yin agiunjlji preclji, preclji:
Vurgari, rush, ghirmanji-sh-frărđntsă cu iurushi cum i-agrimea
Cu sarzanjlj-araghilji-sh-pershilj ti amală ma sh-asimea.
Sh-atsea lumi di lutseafiri tsi aspărđ ndea lunjină ,
Tsi inshi dit Roma Mari shi-lj dză tsea gintă latină ,
Narga-anarga ea s-astindzi cumu-i jarlu sum cinushi,
Di ploiu udă fărđ -apanghiu; capitli s-u-aibă pi gushi!
Ună arpă di-atsea lumi itră , yie di lă ets,
Him sh-noi vlahilji di tirani sh-dzărđ li-amari tu ibrets!
Ază , taha-atselj din Poli sun romei shi sh-dzărđ c romanj
Iară soili di-altu sărđză s-lugursiti xenj, dushmanj...
Eu, armă n sh-ma mărđrlj-a voshtri minduits, n-apufusim:
S-nă ftsem singuri andriptati, ti ea, păn di un s-murim!"

Vrea s-azboairă giunamea, deanvărđliga hirbea loclu,
Fărđ jaru-sh-fărđ shpirtu, s-avea-apreasă canda foclu.
Aurla pănă la steali, boatsea disica niorslji,
Tu părđuri s-frărđndzea lumă chili, shi vărđ zea nsus vlahuhorli!
Berivoi, iara mută bratsă li tu nsus ta s-tacă ,
S-avdă bărđbă tamea-armă nă , tsi-au di-aoatsi sh-ninti s-facă :

– "Cu-aurlarea, cu zghilirea, nu-află m dip iuva ndriptatea,
Ma hărđsits-vărđ că sh-la vlaha lumi că ntă -az libirtatea!
Nu chirets a noastri dzărđ li, ală gats pit hori-sh-vărđ ljuri,
Adunats-vărđ vitsinata di pit muntsă , di pit că ljuri...
Loats tărđ poari, loats bărđ ltatsi, pari cu sulii heari lundză ,
Furtsă groasi, cash tu trasti sh-cu tsiva părđ radz tu pundză .
Mărđ hiradzljji, dzuă sh-noapti, shticurli sărđ nturyisească ,
Sh-iutugă njli-arudzinati tu-albi mărđ nj s-anyilicească !
Alidzets ats că ts ma mulsă cu calj mshats, ară vărđ nladz,
Siyilj-aroihi s-nu-arujească pit vărđ lodz tu arghileadz.
Adunats-vărđ , uidsits-vărđ , cafi hoară , sh-tărđ bărđ bia,

S-trumuxească shi sh-lja ocljilj gretslji tsi nã vor Vlã hia!
 Optu di-azã, tutu-aoatsi, s-nã videm armã tusits,
 Niculitsã va s-ashteaptã, cu el va vã ghinuits...
 El nã easti capitanlu cu putearea sh-cu cumanda,
 El nã -i soarli, tsi-a nã ducã pri-aclo iu s-acatsã banda.
*Oarã bunã, cali bunã, cu curagiu-sh-ashtiptari,
 Vlahilji va s-lutsească totna, em sum steali, em sum soari!"*

Cum sã scoalã nã cupii di pulj ernji tu bileae,
 Cã da cap di nelo vulturlu, tut ashi sh-atsea dunjae,
 Nsus s-mutarã ca niorslji tu furtunã greauã sh-lae;
 Coru-acatsã sh-gioacã gionjlji, ma da pã lnjili sh-aurilã,
 S-avdã Dukas, ã mpiratlu cu-a lui sots dit Polea zurlã .
 – "Polim, polim, andriptati, libirtati sh-arihati,
 Az giurã m cã fã r di eali nu nã vrem a noastri njati".
 Sh-diunã oarã cu giuratlu, pi binetslji ca niorslji,
 Fug avrapã ca giritlu iu-afuma tu muntsã horli.
 Njadzã vearã . Ardea soarli. Tisã lia hirbea horli,
 S-ligã na tu muntsã fadzljji, paidus avea faptã morli.
 Picurarlji ca la numtã , alã sa la-aush cupiili,
 Mljerli pusputea tu mutli sh-ascundea pit grochi fluriili.
 Uidisiri shi ndridzeari ningã casi sh-pi nafoarã ,
 Caljlji sh-atlji cu-arã vani arujea turbats prit hoarã .
 Fã rnurli cu yingã lishli scã ntilja pit strehi sh-uboari,
 Hã rã coapi, tiniretsli cã nta ca la sã rbã toari.
 Nveastili mã rã nghisiti ndreg sucramea, ndreg bã rbatslji
 Cari-ancalicã binetslji ta s-astalji piturtadzljji.

Dadili cu fatsa suptã sh-cu-oclj-ascã pitats di jali,
 Ascumta suschirã , plã ngu sh-dã nã sescu lã crinj greali,
 Cã pitrec diretslji largu la cã tsut tu focuri sh-piri,
 Fã rã somnu tu guneauã , cu suschiri-sh-minduiiri.
 Gionjlji mbã rbã tats nã inti trag armã tusits ti Larsã ,
 Eali-armasi cã t acasã sh-avra fatsa sh-budza arsã .
 S-turna oili tu-amiridzã , sum fadz alghi ta s-discurmã ,
 Iar aushlji cã lca earba aplicats piningã urmã .

Cã mpul tut di ningã Larsa eara mplin di armã nami
 Alã xitã -armã tusitã tu cã ndush cu albi stranji.
 Ca furnitsli lumea-aoatsi eara patru tã bã bii
 Sh-avea capiti pi mã rlji chihã eadz cu-avdzã ti numi:
 Berivoi, Bumbã carlu, Oana-atsel a Grimiyeanjlor,
 Ancã lar cu Caramaclu pi-arã slanj, pi ats cu spumi.

Cafiun sh-loa tã bã bia sh-muta pulbirea tu fugã ,
 N cap cu Niculitsã Marli, ca la numtã , ca la strungã .
 Sh-ashi-agiungu, cumu-agiungu, tã sh tu valea-arã ului Pleres,
 Cã tã Farsala aproapea, ningã -a Larisã ljei locuri
 Sh-lj-u pã rnjirã pi cã ntari cu shicã i, arã su-sh-giocuri.

Tahina, nidatã soarli, cã t cripã niheam hã ryia,
 Tã bã bia-al Oana, mshatlu, vintu nvã rliga Seryia.
 Iuchiumatea dit cunachi s-dishtipta dit protlu somnu
 Sh-di asparizmã tã curã fã rã zbor la noulu domnu!

Sotslj-alantsã, capitanjlji, treilji cu-a lor tã bã bie,
 Vrea s-acatsã pi tuts gretslji tu tsitatea Kitras, yie...
 Cum agiungu ningã dzeanã dã nã sirã s-u ntsircljadzã
 Di-una par sh-di-alantã parti, taxidarlji s-nu cã rleadzã .
 Aschireea-al Costa Dukas vru s-shi spunã murafetea,
 Ma ngljitsarã sh-li chirurã , lj-acã tsã pi loc bastretea
 Cã nd vidzurã cã di-agnanghea nyilicea vã rii-sh-tã poari,
 Sh-yinea vlahilji pi calj zurlji cu cã tsuti sh-cu cã soari!
 Tã bã biili-anvã rligarã ca tu-arcoturu-tsitatea,
Di pãrea cã s-muta n dzeanã ca nã hlamburã ndrriptatea!

Cã ts di elj dã vrã ndã sirã , sh-alã sarã sã nã tati
 Di la bana di huzuri, di la nibunilji sh-njati.
 Grã mã titslji cu tifterli di isã chi-sh-di furilji,
 S-aplica dip di nandauã lea cu tut trup pã nã di ilji...
 S-apã ra, dzã tsea c-arã ulu lu-adra mã rlji tã mã heari
 S-poatã s-mutã s-arã chească di la-avutslji picurari.
 S-avdza bots ca dit ghã lã mi: va vã sã turã m pi tuts,
 Em pi-atselj din Poli, furlji, em pi voi zã gari, prudots!

Adunarã tsi-adunarã tsi-avea nuntru tu cunachi
 Sh-alti cã ti-avea ascumti pi sum mutli, sum avlachi;
 Li-avea ndreapti ti pishchesi, s-pishchisească pi-a lor frats,
 Sh-plã scã nea di nibunilji, di inati, lis ca drats.

Di-unã parti, cã t un munti s-pidipseashti Bumbã carlu,
 Ca ti-ambar sã pa nã groapã ahã nda s-poa s-bagã parlu
 Ti timelj, iu picurarlj-a s-uidisească iuchiumatea
 Vlahilor, cã lã yini oara di-asunã sh-ti elj sã hatea.

Dupã dauã i trei dzã li, vlahilji, Larisa s-adunã ,
 Ligusits fã r somnu ntr-ocljji, s-avdã ghini tsi-a lã spunã ,
 Niculitsã , capitanlu, omlu-a lor ti et sh-eti,
 Tsi lji scoasi tu videalã dit lã ets, tu silimeti!

Ia-lea Niculitsă ninti sh-fră mtea-a vlahilor tsi-ară dea,
Tuts pi-un loc analtu mproshtsă, canda lumea misura...
S-veadă sã -lj mutrească ghini tsi-apu-ascundu ahã nda;
Sh-cã ndu di-unã parti, cã ndu deavnã rliga s-anvã rtea.
Tuts mutarã caplu cã tã nsus, ã nsus sh-didip ã ndreptu,
Cã ndu mã rli arca zboarã greali – dyeavã zmã di preftu.

Nu s-avdza tsiva di largu, nitsi jgljoati, nitsi tropat,
Mash ã n vali cã nta surdi shilinearili di shopat...!
Boatsea-a lui di vlah, cã litã -avã rghã sitã multi ori,
Umplea cã mpul sh-uranolu pã nã nclotsi di niori
Di-agiundzea scã ntealj-aroshi-anaparti di-a noastri hori
Tã sh tu cohi ningã vatrã, la cã livili cu ficiori:

– "Frats dit muntsã, dit pã duri, di pit dzenuri, di pit vã ljuri,
Di la mã ndzrã cu cã sherli, dit vã lodz di ningã stã njuri;
Frats di-un sã ndzã, di-unã derti cu zbor caldu di-unã gurã!
Nã trã dzem di-un ginsu mari, nu him soe paraspurã ...
Him nã lumi cu tinjie, nu cã ftã m noi, mintiturã
Sh-nu strã xim ti itsi s-hibã, angiurats s-him di xinurã .
Pã nã tora laili steali, dzenurli tsi chindisescu,
Tutã -a lor irati s-dusi mash ti dorlu mpirã tescu.
Nicuchirli tsi li crescu cu gaileadzã -sh-cu fã rmatsi,
Di-anj di dzã li nu bea lapti, s-cã ndisescu cu-apã -aratsi.
Di-azã sh-ninti suntu-a noastri tut tsi-avem sh-tsi va s-avem,
Ti mbã reatsã, ti ghineatsã, arihati-a nã videm!
Caplu nsus sh-voi vã rnã oarã la dushmanj s-nu lu-aplicats,
S-avdã n Poli sh-deavnã rliga cã noi, vlahilji him bã rbats...
Nã cumandã mshatã -aoatsi va n-adrã m ti-a nostru ndres,
Iara foclu az tsi-apreasit va s-armã nã yiu sh-niastes;
S-lunjineadzã sh-sã ncã ldzascã lumea vlahã ntunicatã,
Angrupatã shi ngljitsatã di gilats tut avinatã
Di mpirats sh-di cã njlji poniri ningã elj agiunj tsi-alatrã,
Ti da, huzmicheari-s-n-aibã, s-nu-avem cohi, s-nu-avem vatrã ...
S-vã turnats cu ghini-acasã ningã dadi, ningã nveasti,
Ningã fciori sh-sã shtibã horli c-azã fara-a noastrã easti
Nicuchirã la-a ljei voli – singurã s-cumã ndã rseascã,
Sh-numa vlahã largu-a s-avdã, tã mã hearlji s-plã scã neascã !"

Njljili di mã nj armã ni bã tea pã lnjili sh-li frã ngã
Sh-cama slaghilji di harauã acã tsa cu lã crã nj s-plã ngã .
Boatsea-a lor, bumbunidzari... trunduea nelo piturtadzlji,
Cã nta puljlji dit pã duri, sh-aplica lumã chili fadzljji!

Ca din cor, ca di la numtã cafiun dã dea cã rari,
Cum cã di-azã sh-ninti-a s-hibã vlahi avdzã ts cu numã mari;
Tsi-a sã scoatã, tsi-a s-amintã va l-armã nã tu ubor,
Sh-lumea-armã nã va s-arã dã em tu soari, em tu nior.
S-aduna ta sã nchiseascã pi iu vinjirã, nã poi,
Mplinj di chefi cã va sh-aflã mã ndzã rli cu tuti oi!

Fug ampaturlea, agiungu cari di cari ma trã oarã,
L-arã dea suratea sh-gura, canda s-featsirã -a dau-oarã .
Muljramea-adna isã chili, s-da sivothiu la bã rbats
C-ascã parã di gilepuri, di fã rmatsi, di gaileadz;
Tsi p'tu s-bagã nanã parti, tsi sirmie s-aibã n casã,
Dodzã sh-iambuli-anflucati a fumealjiljei s-lj-alasã .

Chihã eadzljji cama mã rli, cu mã reatsã s-adna serli,
Larisa sh-cã ndushli albi li-alã xea cu piristerlji.
Bã ga-aradã ti-unã banã, di-arã mã nj cumã ndã rsitã,
S-aibã sh-elj nicuchiratã di dunjae zilipsitã !

Avdi Dukas Costa n Poli, cã Tisalia ardi foclu,
Hevrili lu-avea-acã tsatã, nu sh-afla acasã loclu
Cã ndu shtea cã picurarlji vlahi dit muntsã, cap mutarã
Sh-ti ndriptati sh-libirtati, horli tuti sã scularã !
Gri a grã mã ticlui Pselos di lji scrisi-al Niculitsã,
Cum s-adarã, cumu-s-facã s-aflã el unã purtitsã ;
Zurljlj s-poa sã -lj dã nã seascã, sã sta mã dru, s-nu crã cneascã,
Cã, ma nghios di elj nu doarmi vitsinata-lã gã rseascã ...
S-lã tã xeascã -a chihã eadzlor, cã ti slabi-ahã ti buni
Sh-cã mpiratlu-a lã pitreacã pã ni albã di sã muni...

Cartea lungã -ashitsi greashti: – "Picurarlji dit Vlã hia
A Bizantsiului, dit Pindu, di-aoa sh-ninti-au isihia:
Mut gileplu, taxidarlji nu-a s-cã rleadzã Tisã lia;
Nu-a-lj cã rteascã, nu-a s-plã teascã, elj s-mutreascã oili s-pascã .
Carnea, lã na, cashlu, umtul tsi va da la iuchiumati,
Va s-hibã yixiti ghini, nu ca ninti n giunitati...
Bati tã mpã na tu Larsa, dã hã bari, horli s-avdã,
Cã mpiratlu lã va bunlu, ti-atsea pã n di un s-lu-alavdã !
S-gioacã, s-cã ntã, s-burduseascã, cã nã banã nauã -acatsã
Sh-cã Lutsitlu-a lor din Poli, pi tuts vlahilji-lj tsã ni n bratsã .
Fã, cum shtii, c-atselj dit muntsã nu par voru-s-pistipseascã ;
Sh-pi-arã chitslji sh-lipidatslji, bagã oaminj s-lji spã streascã ...
Mash ashi va pots s-molj vlahilji, s-sh-doarmã -acasã arihati,
Cum di bunã tatea-a noastrã lã si featsi andriptati;

Muntsă lj sh-vă ljurli sh-pă durli va s-ară dă di harauă !
 Iara tini Niculitsă mbistimenlu-a meu cu steauă ,
 Yin agonja la cunachi s-vindică m noi doilj-ară njli,
 Că agiundzi-ahă tă jali, s-amutsască nheam că mbă njli
 Tsi da dzuă -noapti n tsară ti mirliu, i ti ngrupari,
 I ti polim cu dushmanjli tsi nu-au sats, nu-au sã turari.
 Vitsinata sh-altsă multsă – cumits vurgari sh-sã rghi corghi,
 Turtsă sh-capiti mutati dit Italia yin ca orghi
 Că tă noi s-nă calcă praglu, nicuchiri, tu-a noastri casi,
 S-nă videm cu lats di gushi, cu duzenjli-a noastri arsi.
 Că tu s-pots agunjisea-ti c-a s-ai multă iparhie;
 Va ti-adar multu ma mari, s-fats ciudie cum tini shtii!"

S-mindueashti Niculitsă, s-nu-lj si ndreagă vã r pusie:
 Da nandreapta, da nastã nga, noaptea, fã rã isihie.
 Cljimã sh-gri la el acasã pi ma-achicã sitslji vlahi
 S-urnipsească, iu s-acatsã cu ndriptatea-a lor di ayi;
 Tsi cu suflitlu la gurã bã ga tu cubair, pari,
 Sh-avinarã iuchiumã tsi cu gilatslji taxidari.
 Cu fã rmaclu pi surati el li tindi shcreta carti
 Tsi-anjurdeza anduplicatã ca un adiljat di moarti!

Sotslji tuts ã l urnipsirã, dip s-nu s-minã, s-nu nchisească,
 Cã anamisa poa s-hibã vã r pã yidã vumbirească ...
 El lã dzã tsi: – "Fratsă -sh-oaspits, noi nu shtim nica gã rtseashti
 S-avem ligã turi cu lumea – carti-a nauã nã lipseashti!
 Eu dzã c s-njergu, s-caftu-al Dukas, dascalj la ficiori ti gramã
 Ta sã nveatsã sh-armã namea, lumea ntreagã s-sh-facã thamã .
 Pã n atumtsea, grã mã titslji grets, tifterli va nã tsã nã,
 Cu ngã tan, cu ocljilj patru, s-nu tsiva s-n-aibã tu mã nã .
 Pã n s-mi tornu iarã -aoatsi cu-agiutoari sh-lucri nauã,
 Voi vigljats, s-v-avets cã shtiga... v-alas sã nã tati-a vauã !"

Chihã eadzlji, tu turnatã bã ga-arã zli tu-a lor hoari
 Tsi crishtea cu picurarlji, em sum lunã, em sum soari!

Niculitsă pi-altã cali trã dzea-ampaturli-arã vani,
 Alã ga s-agiungã n Poli cu sutsata di-armã nami.
 Fu-ashtiptat la poarta mari, iu-avea ndreaptã Pselos, trapsi;
 Ma, nitsiunã, nitsi dauã, ts-lu bã garã ncljis tu-ahapsi...!

GIUDICATA

Eara toamna. Polea Mari sh-alã xea alã ximintea:
 Unã livã dit amari tritsea pit unã sucachi;
 Ponjlji ma sh-didea lumã chili di-adna frã ndzã li pit cã ljuri,
 Di s-adra ã mpadi stoguri, cu-alti soatsã pit avlachi.
 Nanã parti, nã pã lati, tu pã lati unã salã
 Cu pingerchi sh-heari lai, cu avlia tutã goalã ...
 Nuntru un birou shi scamni cu pilushuri anvscuti,
 Canda ashtipta vã r mortu, fã rã adiljat, amuti.
 Di-unã parti cu tifterli yin niuri, giudicã torlji
 S-giudicã pi Niculitsă tsi bã gã ta s-mutã horli.
 Easti-adus ligat cu funi, em di mã nj, em di cicioari,
 Vlah analtu cã t un munti cu ascã pirã ri di soari!
 “Stai!” ã lj gri giudicã torlu, “sh-tsi-nj ti ncutedz ahã ntu,
 I poa s-vrei s-ti tindu mpadi aplicat pi mesi frã mtu...
 Ia! ascultã, s-avdzã ghini, anglã shmã ili tsi ftsesh tini,
 Cã nvitsarã sh-dimarhiili cu biseritsli crishtini.”

Sh-acã tsã giudicã torlu cama mari, sã -lj citeascã
 Agã rsheili-al Niculitsă – dupã mintea-lã gã rtseascã :
 – "Costa Dukas, Marli Domnu vru un om di mbistusini
 S-aibã ningã el Tisalia, ningã limbili crishtini;
 S-tsã nã fã rnul tu Vlã hie, tu Ipir sh-Machidunie,
 Pisti lumea picurarã, sã sta mã dru tu Gã rtsie;
 S-poatã s-tragã, s-poa sã s-zmulgã birichets sh-tsiva pã radz,
 S-hibã trumuxits di numa-lj, picurari-sh-chihã eadz!
 Sh-lu-aflã omlu... ihtibari sh-vula-lj deadi tu-a lui mã nj,
 Cu-urnimie sh-dã scã lã chi ta s-poa s-apã rã di cã nj;
 Di dushmanj tsi sapã groapa a imperilui bizantin,
 A mpiratlui Dukas di-azã sh-a crishtinlui Custandin.
 S-pistipsi, cã tu aeamea al Vasili Vurgarocronlu,
 Tut un lali Niculitsă eara-aclotsi mari domnu.
 Ma nipotlu cã lcã strã mbu, s-dispã rtsã di soea ntreagã,
 Ta s-prida gricamea-a noastrã ! sh-dupã mintireji alagã .
 El sh-cã lcã ash giuratlu di nã featsi vlahilji ehtsrã,
 Canda nu-aveam di nafoarã -ahã ri ghinets sh-ahã nti dertsã !
 S-featsi unã cu niscã ntsã vlahi chiruts tsi vor s-urseascã
 Tu Vlã hia Mari sh-Njicã singuri s-shi cumã ndã rseascã .
 Vor s-arupã di gã rtsescul trup, di soea sh-lumea-avutã,
 Di Elada scumpã -a noastrã, cu lumã chi di eta tutã ...

Ta s-avagă dushmă nlă chea sh-cu-altsă hari s-nă sta tu coasti,
 Sh-da pi cheptu, voru-s-crească bengashtsă cu nărli mproasti.
 Sh-ashi el, guvirnatorlu tsi ursea Vlă hiili-a noasti,
 Cari sã nãrdidzea s-acatsã Polea cu-arã mã na oasti,-i
 Lugursit un ponir ehtru tu imperiulu a nostu,
 Sh-dip nu va-alã sari-aoatsi, fudul s-nã mutreascã mprostu.
 Va-aplicari pã nã mpadi, mesea tutã sã -lj si frã ngã,
 S-hibã -arcat tu-ahapsi, largu, pustu, laea mirã s-sh-plã ngã ...!"

Uidisits, giudicã torlji s-urnipsirã sã -l pitreacã
 Tu surghiuni, Asia Njicã, gura mari-aclo sã -lj tacã ...

Ta s-astingã foclu-a vlahilor, iuchiumã tsi sh-gindrã madzljji
 Alã garã di simnarã picurarlji sh-chihã eadzljji
 Tsi-lj shutsã rã -al Niculitsã mintea, ta shi-sh mã cã caplu
 Cari cu oclji ncljishi-s-dusi la dushmanlu, la hã saplu.
 Polea, tuti li-avea ndreaptã : cã ljuri, dzenuri, vã ljuri sh-muntsã,
 S-poa sã -lj bagã yii tu mã nã, s-lj-aflã -aclo pi-iu sun ascumtsã.
 Lugursirã s-calcã loclu pisti tuti trei Vlă hii,
 Sã nchiseascã cã ts ma multsã – tã bã bie, sh-tã bã bii;
 S-nu l-ascapã -a lor "cã ceatslji", mintea tsi l-avea fugatã,
 N Poli tuts ligats s-lj-aducã, cu fumelj, cu-a lor sutsatã ...

Ca gilatslji s-himusirã cetili armã tusiti,
 Pit Vlă hiili-atseali, treili, pi la horli nã mã tsiti;
 Di-Armiro pit Volu-sh-Larsa, di Tricol pã n la Siraclu,
 Ianina, Frashari shi Gramos, nu-avea pi iu s-da cu aclo.
 Hrupishtu pã nã Vudena, Neaushti, Marusha sh-Veryea,
 Cã ts valahi afla pit cã ljuri, eara loats tu funj aleryea!
 Altsã -u loa cã tã n Sã runã, pit Doljanj, Xirulivad,
 Tu nghios cã tã Catirina, cã tã munts – Vlaholivad.
 Di la mã rdzinjlji di gardu-arcoturlu ma s-njicshura
 Cã tã sutili di hoari armã neshti tsi-adilja!
 Ma, cu cã t puvria sh-harlji cã tã eali s-aprucea,
 Nicuchirlj-atselj pusimadz, hunjlji sh-vã ljurli-acã tsa...
 Furlj-afla vã tsã rli goali sh-arnea tsi videa pit casi,
 Surpa stizmili sh-citiili a cubairlor niarsi.
 Pi iu-alghea pi plaiuri oili fã rã picurari ca steali,
 Alidzea birbets shi stearpi ti fridzeari la misali.

Oaminjlji cu numã mari, cã ts puturã ascã parã,
 Cu fumeljli, cu cupiili, nsus ljanurli acã tsarã
 Tu pã durli iu criscurã ningã stogurli di frã ndzã,
 S-lã pitreacã a dushmanjlur urã ri cu blã steamu sh-mã ndzã !

Berivoi cu sotslj-alantsã sh-soea tutã -a Bumbã carlor
 Tsã nea cheptu, fã rã fricã lã insha dininti-a harlor,
 Cã, vlã hilja nu-i cuprie, shama-ngheama, shilji sh-palji,
 Nu-i di vã r alceacã soe s-furã di la oarfã nj caljlji;
 Easti lumi di tinjie tsi bã neazdã cu sudoari,
 Ningã oi tu ploish-vinturi, tu cã lduri-sh-tu cã roari
 Tut tsi zghearã pisti dzenuri cu-arghiliili tsi-arujescu,
 Nu s-burets di dupã ploae pi-un cicior tu plai tsi crescu;
 Oili, caljlji siyi, pirifanj, cã pri, noatinj, edzã -sh-njali
 Tsi-arã escu sh-chindisescu muntsã lj sh-cã mpurli, ca steali,
 Sun tiranili-a pã pã njlor, a tã tã njlor livindeatsã
 Sh-a-atsilor tsi-alagã iarna cu tsã ruhili tu gljatsã ;
 Sh-veara tu pã shunj, tu erghi cu harauã tu virdeatsã,
 Pisti plaiuri ti-amiridzã – cã ndu-arã u, cã ndu ghineatsã !

Itsi deadirã pã n tora vluisitili di oi,
 Dusirã gileplu n Poli di-armã nea, armã njlji golj!
 Irghilii di calj ca anghilj loarã calea, michirelu
 Sh-alã sa nã poi ah, ohlu cu-astinahurlu sh-gailelu.
 Mash ti-aestã, cap mutarã, sh-di-aspã reri nu vrea sã shtibã :
 Cã tu-a lor ursitã di-eti, nicuchiri tu cohi s-hibã !

Cã ts di elj nu s-aplicarã sh-furã acã tsats ascumtsã
 Tu ljanuri, hunii, tu ferits, pisti cipitli di muntsã,
 Tsã lj-adnarã, dush tu Larsa, s-da giueapi la gricami,
 Tã tsi hlambura mutarã sh-tã tsi vor sã spunã -anami.

Hã psinadzljji fã r pingerchi, cu-ushi-sh-heari-arudzinati
 Ancã nea di tinireatsa tsi s-bã tea ti nã *ndriptati!*

Cã ts fudzirã, ascã parã bana la fumeljli-ascumti
 Cari-arnarã shi nvirarã tu pã duri, cu lã crã nj multi.
 Di ma mã rlji, nu s-avdzã rã, cã tã -acasã nu s-turnarã,
 Sh-pã nã azã nu sã shtii iu-acã tsarã, iu ngljitsarã !

Tiberius Cunia

Ndaună Zboară Introductivi tră

GOLFU shi MIHALI CUSTULA

Aoa sh-vără an, mi dush Bridgeportu, Connecticut la un banchet a sutsatiljei “Fă rshă rotu” dit Amirichie. Aclo mi-adunai cu Dina Vangheli, un membru di-a comitetului di ridactsie a rivistă ljei a noastră, cari di-un chiro shi ncoa mi-agiută multu cu materialu tră rivistă shi, di căti ori avem ananghi, cu transpunirli dit limba-arbinshască. Hăriosh că nă vidzum, nă trapsim di-ună parti ta s-fătsem niheamă muabeti. Atumtsea aflai mini că el lucrează la ndridzearea-a unei piesă di teatru, Golfu, transpusă dit limba gärtsească pri limba armănească aoa sh-vără 70 di anj, di un armă n di Bridgeportu, Michael Costula.

Mi hărsii multu. Aveam avdză tă di Golfu di la ndoi oaspits tsi s-avea dusă la sculiili armăneshti dit Gărtsie nă inti di polimlu dit 1939-1945. Shtiam că eara ună piesă di teatru multu populară cu armănjli dit Machidunie shi s-avea-agiucată di multi ori pi scenili, nu mash a aishtor sculii, ma sh-pi-atseali a sculiilor gärtseshti dit Machidunie, sculii tu cari, multsă eleyi eara di arădătsină armănească. S-avea-agiucată di multi ori di eleyilji di shcoală sh-prit horli a lor, veara, căndu s-turna tră ndoi mesh di vacantsă, acasă la pãrintsălj a lor. Shtiam că eara zborlu di ună isturie di vreari, dit bana armănească di-aoa sh-un chiro, cu lumea sh-cu adetsli veclji di-atumtsea. Ma shtiam sh-că Golfu s-avea-agiucată mash pi gärtseashti, ma s-nu fac alatusi, sh-la shcoljli armăneshti nu mash la atseali gärtseshtili. Sh-nu shtiam ma si s-află vără versiuni pri limba armănească.

Nibă nă ndalui Bridgeportu sh-ducănda-mi aclo mash ună oară ică di dauă ori pi an, aveam avdză tă că la sutsata Fă rshă rotu, aoa sh-multsă anj, tinirlji sh-atselj ma putsă n tiniri dit sutsată, giuca di căndu-căndu, tu căti ună piesă di teatru. Tora nj-aduc aminti că-nj s-avea dză sã că s-avea giucată, aoa sh-vără 40 di anj, piesa di teatru Golfu. Ma, atumtsea, căndu u-aveam avdză tă aestă hăbari, nu nj-aveam băgată ghini mintea sh-nu feci vără ligătură cu piesa di teatru Golfu tsi s-avea-agiucată tu sculiili armăneshti dit Machidunie shi nitsi nu mi minduii că piesa di teatru giucată Bridgeportu lipsea, fără di-altă, s-hibă giucată pri-armăneashti.

După cum u dzăsh ma nsus, mi hărsii multu căndu avdză i că Dina lucra la ună piesă di teatru pri grai armănescu, sh-că aestă piesă easti mult cunuscuta piesă Golfu. Shi-lj dzăsh al Dina ca s-u bitisească ndridzearea căt cama-agonja tra s-u băgăm tu computer shi s-u publicăm tu un numir apruheat a rivistă ljei. Dina nj-u tăxi, ună shună, sh-mi ntribă ma s-voi s-nidzem s-n-adunăm sh-cu Peter, ficiorlu-al Michael Costula tsi s-afla sh-el la banchet. Cum dzăsim, ashi sh-featsim.

Dit muabetea tsi u-avum tuts treilji, aflai că Michael Costula ari scriată sh-altu material pri armăneashti, multu material, după cum nă spunea hilj-su. Haraua-a noastră eara mari. Ndreapsim lucrili ca Peter Costula sã-lj li da al Dina manuscrisili armasi di la tată-su, sh-ca Dina s-li mutrească shi s-veadă ma si s-află tsiva bun tră rivistă. După vără ndaună siptămănj loai zbor di la Dina că, prit manuscrisili tsi-lj s-avea dată, află ninga patru piesi di teatru transpusi di Costula, tut dit gärtseashti pri armăneashti, piese tsi s-avea-agiucată pi scenă aoa sh-multsă anj, tut di tinirlji di la sutsata Fă rshă rotu. După tsi li ndreapsi, el ănj pitricu tsintsi manuscrisi, tuti piesi di teatru: prota *Golfu*, sh-niheam ma năpoi, ună după-alantă, piesili *Haida*, *Vruta-a Picurarului*, *Evridichi* sh-tu soni, a tsintsea piesă di teatru, *Esme*.

Dit cărtsă li armasi după moartea-al Michael Costula, cărtsă tsi nă li pitricu hilj-su Peter, aflăm ăndaună lucrili di scriitor sh-di bana-a lui, dit Machidunie shi dit Amirichie. Ashi aflăm, bună oară, că autorlu, căndu-sh scria numa pi-armăneashti, sh-u scria Mihali Adam Custula. Tr-atsea noi va lj-u scriem aoa numa pi-armăneashti, **Mihali Custula**. El s-amintă n Vol (i ună hoară dit vitsinată), tu Gărtsie, tu anlu 1895. Pãrintsălj a lui, Adam shi Thiudora Mazi Custula, cari sh-aminta bana cu lucrarea-a agrilor shi crishtearea-a caljlor, avură tsintsi ficiori sh-feati. Tată-su muri căndu Mihali avea trei anj. Sculia primară u featsi n hoara iu s-amintă shi aclo nvitsă ghini sh-limba gärtsească. Cum, tu anlu 1911, căndu avea mash 16 di anj, bana eara multu greuă tu locurli a lor shi Mihali Custula lo apofăsea si s-ducă tu Amirichie. Lo pamporea di Pireu, agiumsi New Yorku tu 16-li di-Andreu 1911, sh-trapsi ună shună Woonsocket, R. I. iu-lj s-avea dză sã că ari multsă armănj.

Agiumsi Woonsocket tu-ună Viniri sh-află lucru ună shună, după trei dzăli, Luni, s-arnească dushumeadzljli. Ma amănat află lucru sh-ca lucrător la ună fabrică di bumbac. Sh-ca s-amintă ma multsă pradz, fătsea pãputsăli-a bãrbatslor cu boe tu misuhorea di Woonsocket. Deapoea ănvitsă s-talji perlji shi s-featsi barber, zănatea cu cari armasi ta si sh-amintă bana pãnă tu-aushatic. După ndoi anj s-mută tu-un căsăbă vitsin, Blackstone, Massachusetts iu cunuscu ună feată

armã nã di-aclo, Jenny Fatsi cu cari si nsurã tu 23-li di Sumedru, 1919 sh-cu cari avu trei njits.

Tu anlu 1927 s-mutã cu tutã fumealja Bridgeportu, Connecticut sh-aclo dishcljisi, cu un altu barber oaspi, unã ducheani iu tã lja perlji shi sursea oaminjlji. Cum agiumsi Bridgeportu, avdzã cã armã njlji dit cã sã bã aduna pãradz si sh-facã unã bisearicã. Tra s-adunã pãradz trã bisearicã, Custula organizã cu tinirlji armã nj dit cã sã bã, spectaculi di teatru. Lucra dzua ca birber, iarã noaptea sh-u tritsea cu transpunerea di piesi di teatru dit limba gãrtseascã tu limba armã neascã.

Tu 1928 tinirlji fãrshirots deadirã prota piesa di teatru, Golfu, Bridgeportu. Di-aclo dusirã sh-giucarã Golfu sh-tu alti comunitãts armã neshti dit vitsinatã, tu cã sã badz ca Woonsocket, R. I. shi Southbridge, Massachusetts iu bãna multsã armã nj. Tuts pãradz lji tsi lj-aduna di la spectatori ã lj dã dea la bisearica dit cã sã bã lu iu giuca. Avem la editurã sh-un cadru cu tinirlji tsi giucarã Golfu. Trã cititorlu intirisat, dãm sh-numa-a aishtor tiniri; mash cã nu shtim rolul tsi-l giucã catiun tu piesã: Reta Pittu, Thanasi Goda, Dimitrie Cocha, Custanda Coca, Vanghia Mustaca, Yeanuli Shimu, Mary Nicola, Vasil Cashavelly, Petra Nastu, Pandu Sota, Mita Pippa, Tom Pittu, Gus Nastu sh-Dimitrie Nastu. Tu cadru s-aflã sh-Mihali Custula, directurlu di scenã.

Activitatea-al Custula ca scriitor (el ari scriati shi ndauã puizii sh-cã ntiisi, pri armã neashti) shi ca organizator di spectaculi di teatru, tsã nu multsã anj, dit 1928 cã ndu deadi protlu spectacul, pã nã tu 1961, cã ndu sh-vindu ducheanea di barber sh-inshi la pensie. Muri tu anlu 1983.

Dupã cã ti avdzã m di la Bill Balamaci, un di capitili di azã a sutsatã-ljei Fãrshã rotu, piesa di teatru Golfu, fu giucată pi scenã sh-alti ori, ma amã nat. Fu giucată diznou Bridgeportu, Connecticut tu 30-li di Mai 1954 sh-ma nã poi Southbridge, Massachusetts, tu 17-li di Sumedru idyiu an. Trã cititorlu intirisat dãm aoa shi numa-a “actorlor” (bã gatã tu parantezi, easti numa-a pirsunagilui): Nisa Nastu (Zisi), Sophie Fatsi (Stavrula), Christy Fatsi (Chiciu), Vichea Fatsi (Astera), Victoria Balamaci (Golfu), Vasili Fatsi (Tanasula), Reli Ciufecu (Tashu), George Ghitsa (Yeani), George Cipu (Yiurgula), Thomas Cipu (Lordul 1), Nicholas Cipu (Lordul 2), George Cipu (Cãrvã narlu), Florence Cipu (Yeanula), Sandra Ghitsa (Vasila), Julie Cipu (Andrunica) shi Gloria Adams (Athina).

Dificultãtsli tsi li-avum cu manuscrisili ashì cum nã li-ari alã satã Mihali Custula suntu ma multi ma nu suntu greali. Protã, el nã spuni cã li-ari transpusã dit limba gãrtseascã pri limba armã neascã, fãrã s-

nã spunã cari easti autorlu a piesã ljei di teatru, cari easti titlu original, cã ndu shi iu fu publicatã versiunea gãrtseascã trã prota oarã, cã t di aproapea easti faptã versiunea armã neascã di-atsea gãrtseascã, etc. Dit cãrtsã li armasi dupã moartea-a lui, aflã m cã Golfu fu publicatã Anthina, aoa sh-vãrã 100 di anj, pi gãrtseashti, cu idyia numã, “I Golfo” sh-cã autorlu easti Spyridon Peresiadis. Ma cartea, pi gãrtseashti, nu putum s-u-aflã m, ashì ca s-putem s-u comparã m cu virsiunea armã neascã.

Sh-deapoea, scriarea-a limbã ljei armã neascã tsi u-aflã m tu textili al Custula, tuti scriati cu mã na, n-aspuni cã, cu tuti cã el u zbura multu ghini limba armã neascã, el nu cunushtea dip scriarea clasicã a limbã ljei a noastrã. Bunã oarã, el ari scriatã zboarã (loati dit Haida) ca: *stifatsã, libasi, sfuzimu, iesti, fitioru, tinãru, sulliau*, etc. zboarã tsi noi li-aflã m dit contextu cã, tu sistemlu clasic di scriari a limbã ljei a noastrã, lipsescu scriari: *s-ti fats, li bashi, s-fudzim, easti, ficior/ficiorlu, tinir/tinirlu, s-u ljau/s-lu ljau*, etc.

Aestã nauã scriari tu sistemlu clasic u featsi prota Dina Vangheli. Deapoea, la ridactsia-a rivistã ljei featsim alti ndauã alã xiri, aestã oarã multu njits, ca scriarea s-hibã adratã dupã standardurli di scriari a rivistã ljei. Tu-aestã ndrizeari alã xim zboarã ca: *aco, ar, arã dzã tinã, ashã, atsa, bãru, cãrig, cãrpat, cãrutsi, chindurescu, chirdisescu, curtsulez, di arumina, iarã, luhrie, nhisescu, pãrcãsescu, sperantsã, stãpseascã, sulafi, tish, tor, vloarã*, etc. tu forma-a lor clasicã di: *aclo, au, arã dãtsinã, ashì, atsea, bãrnu, cãrlig, cripat, crutsi, chindruescu, nchirdãsescu, ncrutiledz, di nanumirea, iarnã, lugurie, nyisedz, pãlãcãrsescu, nãdie/umuti, stipsescu, sileafi, tãsh, tornu, vãrã oarã*, etc.

Minduim cã alã xirli di ma nsus, fac dit versiunea-a noastrã a piesã ljei di teatru Golfu, unã versiuni tsi easti etimã trã dyivã siri, tr-aduchiri sh-tr-agiucari pi scenã, di tutã armã namea. Tu-aestã alã xiri tsi u featsim, alã sã m ã ndauã zboarã nialã xiti, zboarã tsi nu li-aduceam ghini tsi vrea s-dzã cã tu textul al Custula cã suntu: (i) icã versiunij nicunuscuti di zboarã tsi li cunushteam (ma nu li-aduceam tsi vor s-dzã cã cã nu li-aveam avdzã tã vãrã oarã), (ii) icã zboarã nali ti noi, tsi nu li cunushteam, (iii) icã zboarã scriati cu grishelj ortografitsi di Custula. Cum tsi s-hibã, aflã m zboarã ca: *julucea, dihimã* (tsi noi u bã gãm di himã = di nghios), *dirdimene, tutubeali, fer, adupat* (tsi noi bã gãm adã pat), *tsilechi* (tsi noi scriem cilechi), *zgãrbunari, tsãhnãsit, bendili, coarã* (s-hibã *coarni?*), sh-alti ndauã cari n-au ascã patã poati.

Avem dzã sã cã Golfu easti unã istorie di vreari. Easti unã istorie simplã. Golfu s-vrea multu, sh-eara isusitã, cu Tashlu un picurar;

Tashlu u-alã sã pi Golfu ca s-isuseascã cu Stavrua, unã featã avutã di celnic; cum nu sh-u vrea bana fãrã vrutlu-a ljei, Golfu sã nfãrmã cã sh-muri tu bratsã li-al Tash cari, tora nãpoi, s-avea turnatã la Golfu, dupã tsi-avea aspartã izozmata cu Stavrua. Unã istorie simplã iu caracterlu-a pirsunadziilor nu easti ghini structurat sh-iu actsiunili-a lor nu suntu ghini giustificati.

Cu tuti aesti, piesa di teatru fu multu popularã cu laolu. Shi limba cu cari ari scriatã Custula versiunea armãneascã easti unã limbã multu mushatã. S-veadi cã el u zburã ghini limba-a noastrã, cu tuti cã scriarea cu cari eara fãptã aspuni cã el nu-avea dyivã sitã vãrãoarã cãrtsã clasitsi armãneshti, ca atseali al Murnu, Beza, Batzaria, etc. Aflãm multi expresii idiumatitsi cari aspun mushuteatsa di expresie a limbã ljei a noastrã. Trã cititorlu intirisat, va s-aspunem ma nghios unã aradã di expresii ashii cum li-aflãm tu textu. Åndauã di eali suntu simpli sh-poati cã nu eara ananghi s-li dãm aoatsi; altili, pistipsim ca Custula s-li aibã loatã poati dit textul gãrtsescu; ma nai ma multili suntu curat armãneshti sh-pistipsim cã axizescu s-hibã scoasi dit textu sh-aspusi ahoryea ma nghios.

Expresii Idiumatitsi

- *Nj-alghirã ocljilj pãnã s-ti ved* (act I, scena 2); va s-dzã cã: ashtiptai multu di multu chiro.
- *Mea, cu tutã minti zburãts?* (act I, scena 3); va s-dzã cã: u-avets tutã mintea? zburã ts glã rinj, naljurea.
- *Loclu-aestu mini lu shtiu ca palma* (act I, scena 3); va s-dzã cã: l-cunoscu aestu loc multu ghini.
- *Ma ghini s-lj-easã ocljilj dicãt numa!* (act I, scena 5); aspuni cã t di greu easti tr-atsel tsi lj-ari ishitã unã numã slabã trã un lucru tsi nu lu-ari adratã.
- *Cu chirolu, ponjlji fac frãndzã sh-poami* (act I, scena 7); s-dzã tsi cã multi lucruri nu s-fac unã shunã, lja multu chiro ca si s-facã.
- *Tsã si pari cã eara pitã di veardzã ca s-u mãts?* (act I, scena 7); va s-dzã cã: tsã si pari cã easti un lucru lishor ti fãtseari?
- *Ureacjia u-am astupatã* (act I, scena 8); va s-dzã cã: nu voi s-avdu aestu lucru, icã nu voi s-adar tsi-nj dzã ts ca s-fac.
- *Nã umpli di minciunji?* (act I, scena 12); va s-dzã cã: nã spusit multi minciunji.
- *Sh-preftu s-earai, va ts-ashtiptai arada* (act II, scena 2); s-dzã tsi a atsilui cari va s-u lja nã intea-a altui, cu tuti cã nu ari ndreptul.
- *S-featsi ti ligari* (act II, scena 3); *s-u treacã ligatã, s-u ducã la mãnãstir* (act IV, scena 2); *dip di ligari vã featsit* (act V, scena 2); s-dzã tsi trã un tsi easti zurlu, un tsi zurluseashti.

- *Lj-mi feci scalj* (act II, scena 4); va s-dzã cã: mi tsã nui dupã el tut chirolu, nu lu-alã sai dip singur.
- *Ca multi zboarã-nj disheljisesh* (act II, scena 4); va s-dzã cã: ca multi zboarã-nj dzã sesh.
- *U bãgats strãmbã* (act II, scena 5); va s-dzã cã: nu vã sinhisits, nu vã stinuhursits, nu vã doari caplu, nu vã si bati ureacjia.
- *S-bitisirã minciunjlji* (act II, scena 5); va s-dzã cã: pãnã aoatsi furã lucrili, tora lipseashti s-fã tsem tsiva.
- *Cu-aestu cap tsi ai, va s-fats Pashti?* (act II, scena 7); va s-dzã cã: cu-aestu cap tsi ai, vrei s-fats hã iri? i, cu mintea tsi u-ai, nu va pots s-fats hã iri.
- *Padea sh-pãdurea, aoa n hoarã, a tali suntu* (act II, scena 7); va s-dzã cã: pots s-ai tuti, tut tsi vrei, tut tsi tsã caftã inima.
- *Nu lj-u da cu ciciorlu-a aishte tih!* (act II, scena 8); s-dzã tsi tr-atsel cari nu-aducheashti ghineatsa tsi u-ari sh-nu bagã zori ta s-u tsã nã.
- *Ti loarã sudorli fãrã ca s-hibã cãldurã* (act II, scena 9); va s-dzã cã: nu-ai cã tse s-ai ahtari zori multã.
- *Mini nj-adunai mintea n cap* (act II, scena 9); va s-dzã cã: mini-nj vinj tu aeari, shtiu cum sta lucrili sh-tsi lipseashti ca s-fac.
- *Nipãrticã cu dauã capiti va s-mi fac ta s-lu nfãrmãc* (act II, scena 9); *Va s-ti fãtseai nipãrticã cu dauã capiti sh-va sã nfãrmãcai lumea tutã* (act III, scena 9); *Lãcrinjli a meali si s-facã nipãrtits ta s-ti nfãrmãcã* (act III, scena 9); s-dzã tsi tr-atsel tsi va s-aspunã cã t arã u poati s-lj-adarã a atsilui tsi lj-ari fãptã strãmbu.
- *Scoati-l dit mintea-a ta* (act III, scena 7); va s-dzã cã: agã rsha-l.
- *Lji lu-ai silighitã cãpestrul* (act III, scena 7); va s-dzã cã: u-ai alã satã s-facã i s-dzã cã atsea tsi va ea.
- *S-lj-adunj gura* (act III, scena 7); va s-dzã cã: s-u fats s-tacã.
- *Ai gurã ca s-greshti?* (act III, scena 9); va s-dzã cã: nu tsã easti arshini s-greshti?
- *Mi-alash ca cãnjli tu cãmpu?* (act III, scena 9); va s-dzã cã: mi-alã sash singurã?
- *Cum ts-u ncãpu mintea?* (act III, scena 9); va s-dzã cã: cum putush s-ti mindueshti ashii?
- *Aspari niorlji ca s-easã soarli nãpoi* (act III, scena 9); va s-dzã cã: fã tsiva ca lucrili si s-facã diznou cum eara nã inti.
- *Apa cari va s-beai, sãndzi si s-facã* (act III, scena 9); u dzã tsi un cã ndu arucã un blã stem.
- *Macã nu vrei s-nã fãtsem di dauã hori* (act IV, scena 2); va s-dzã cã: macã nu vrei s-nã fã tsem dushmanj.
- *Nu s-aspari muntili di neauã, nitsi amarea di ploae!* (act IV, scena

6); va s-dzã cã: nu-am fricã di tsiva, am tricutã sh-alti ori prit ahtã ri lucri.

– *S-ljau niheamã vimtu cã aoa amputi a bãruti* (act IV, scena 6); va s-dzã cã: a s-fug di-aoa cã carishti tsi va si s-facã.

– *Nu easti ti nãrli-a tali* (act IV, scena 7); va s-dzã cã: nu-axizeshti s-lu ljai ti bãrbat.

– *Atseali zboarã nu-ts da tinjie!* (act IV, scena 7); va s-dzã cã: zburã shti slab, dzã tsi zboarã uruti tsi nu lipsescu dzã tseari.

– *Ca oaea tu stani xeanã...; Ca unã lilici namisa di neauã...; Ca un pulj njic tu ungljili-a vulturlui...; Ca un njel namisa di luchi!* (act IV, scena 7); va s-dzã cã: ti-aflì tu-un loc, icã unã catastasi tu cari nu lipseashti s-ti-aflì.

– *S-arupsi pãndza sh-altu peatic nu lja* (act V, scena 2); va s-dzã cã: agiumshu la capit sh-nu mata pot s-fac ma multu.

– *Stai ca oaea tsi u-acãtsã cãldura* (act V, scena 2); *Nu sta ashi ca vãr cal tsi doarmi* (act V, scena 2); va s-dzã cã: tsi stai ca mut sh-nu dzã tsi un zbor.

– *Nu lã dai tsãruhili tu mãnã si s-curã di aoa?* (act V, scena 2); va s-dzã cã: tsi nu-lj fats ca s-fugã di-aoa?

– *Nu prindi sã-nj dzãcã vãr bunã dzua* (act V, scena 2); va s-dzã cã: nu lipseashti sã-nj greascã vãr rnu, trã lucrili arushinoasi tsi am faptã.

– *Ninga stai di nu-lj dai cali?* (act V, scena 2); va s-dzã cã: ninga stai shi nu lu-aguneshti di-aoa?

– *Nj-dzãsi ca si-lj gulescu cohilu* (act V, scena 4); va s-dzã cã: ã nj dzã si ca s-fug di-aoa.

– *S-nu facã vãrã nifaptã* (act V, scena 4); va s-dzã cã: s-nu facã unã glã rimi, un lucru multu nibun, afoarã di-aradã.

– *Puljlji nu-agãrshescu cubairlu a lor ti-ahãnti putsãni dzãli* (act V, scena 5); va s-dzã cã: nu s-agã rshashti lishor un lucru bun.

– *Tu lumea-aestã, mash mustãtsli-al Chiosi nu crescu, alanti tuti s-fac* (act V, scena 5); va s-dzã cã: nu-ari tsiva tu lumea-aestã tsi nu poati si s-facã.

– *Easti moartã ningrupatã* (act V, scena 5); va s-dzã cã: sh-chiru tut intireslu tu banã.

– *Nu ashteaptã ca sã scoatã lilici sh-peji shi s-facã poami arburli atsel uscat* (act V, scena 8); va s-dzã cã: nu-ashteaptã si s-facã un lucru, cã oara cã ndu putea si s-facã tricù di multu.

– *Va s-plãngã dada ti hilji, sh-hilja ti dadã* (act V, scena 8); va s-dzã cã: catastasea easti ahãntu di greauã c-a unui nu lj-armãni altu tsiva trã fã tseari dicã t s-plãngã.

Mihali Custula

GOLFU

*Dramã armãneascã tu tsintsi acti¹
Editsie Ndreaptã di Dina Vangheli*

Lista di pirsunadzii

Zisi: Celniclu ali hoari

Stavrula: Hilja al Zisi

Chicilu: Nipotlu al Zisi

Astera: Dada ali Golfu

Golfu: Hilja ali Astera

Tanasula: Picurar dit hoarã

Tashlu: Hjljlu ali Tanasulã

Yeani: Oaspi di-al Chiciu

Dimlu: Cusurin di-ali Golfu

Yiurgula: Oaspi di-al Zisi

Lord 1 shi 2: Doi lordzã inglezi

Cãrvãnar: Cã rvã narlu-a lordzã lor

Yeanula: Soatsã di-ali Golfu

Vasila, Andrunica shi Athina: Feati din hoarã

ACTUL I

*Cum si scoalã cortina, s-ved muntsã sh-pãduri. Di-unã parti s-veadi
shoputlu. Easti tahina, tu hãryie.*

SCENA 1

Tashlu

*(Lutseafirlu lja s-ascapitã. Soarli acatsã s-da pi dzenj. Puljlji ahurhirã
s-cãntã. Tãlãndzãli s-dusirã la shoput s-bea apã. Mea, unã tãlãndzã
pirifanã nu s-veadi ninga ca s-yinã, Golfu, atsea mushata...)*

Tashlu: *(singur, sta pri shecãmbã, ningã shoput; sh-ashteaptã vruta-lj
Golfu s-yinã) Ah, ia iu yini!*

---

¹ Virsiuni armãneascã, dupã piesa di teatru gãrtseascã, "I Golfu", scriatã di Spyridon Peresiadis.

SCENA 2*Tashlu, Golfu**(Golfu intră pi scenă. Tu ună mână ari malj, pi-alantu brats ari pândzã albã ti lari. Veadî Tashlu)***Tashlu:** Ghini vinjish, tâlãndza-a mea. Nj-alghirã ocljilj pãnã s-ti ved. Bunã dimneatsa, Golfo!**Golfu:** Nacã nã veadî vãr? (*bagã pândza sh-maljlu mpadi*).**Tashlu:** Vãr! Vãr! Nã ved mash puljlji sh-muntsã lj di deavãrliga. (*tu-aestã oarã, Golfu avdzã tsiva shi s-aspãre*).**Golfu:** (*Ca aspãreatã*) Ah! Sh-puljlji...!**Tashlu:** (*Mutreashti deavãrliga*) Ma tsi-avush, Golfo? Ashi va s-fã tsem hoarã? Di vultur ti aspãreash?**Golfu:** Nji sã tâlje tâcatea. Nji si pãru canda eara vãrom.**Tashlu:** Nu ti-aspari. Nu ts-am dzã sã cã nu nã veadî vãr? Mash un Dumnidzã nã veadî. Atsel Dumnidzã tsi cu vrearea-a lui nã fatsi ca s-nã vrem noi doilji ahãntu di multu. Nu vedz Golfo? Aestã negurã di deavãrliga tâsh canda cãdzu di la Dumnidzã pisti noi doilji ca s-nã apãrã di gurili atseali slabi shi ocljilj atselj jilosh!**Golfu:** Easti ghini ca s-n-afirim!**Tashlu:** Mea, digeaba ti-aspari. Tsi tsã si pari cã nu shtiu tsi s-lã dzã c macã va nã veadã vãr? Cã taha chirui un njel sh-ti ntribam pi tini nacã-l vidzush.**Golfu:** Tahina, tahina, vinjish aoa la shoput?**Tashlu:** Tsi s-facã puljlu cãndu sh-cheari sotslu? Ahurheashti di cãntã sh-alagã cãtã-aoa sh-cãtã-aclo, sh-pãnã nu sh-aflã sotslu, isihie nu ari.**Golfu:** Mini earam la stani, bãteam laptili. Sh-cãndu-avdzã i cã earai la shoput, diunã oarã-lj dzãsh ali dadî ca s-batã laptili cã mini voi s-neg la shoput ca s-lau pãndza. Nã sã-nj dzã si s-ashteptu s-easã soarli, ma mini arãchii pãndza sh-fudzii diunã oarã, ca unã tâlãndzã tsi azboairã ca s-neagã s-aflã sotlu-a ljei. Ashi sh-mini. Vinj ca s-ti ved aoa la shoputlu-aestu, iu n-adunãm totãna. U shtiam, Tasho, cã sh-tini vrei s-mi vedz. Ti-atsea vinj aoa, fãrã sã-nj si shutsã ureaclja di vãrmu dip.**Tashlu:** Dealieha, Golfo, cã vream s-ti ved. Dauã dzã li nu ti vidzui shi-nj si pari cã tricurã doi anj! ia dzã-nj tini, nu ti lo dorlu di mini?**Golfu:** Di cãndu nu ti-am vidzutã ca s-mi lja sh-ahãntu dorlu? Mini totãna cu tini lu trec chirolu. Sh-macã vãrnã oarã nu eshti ningã mini, aumbra-a ta nj-si pari canda easti cu mini totãna.**Tashlu:** Zbura-mi, Golfo, zbura-mi. Vãrnã oarã s-nu pãpseshti. Cã ma

s-pãpseshti, va-nj si parã canda fudzi haraua dit inima-a mea tsi tini nj-u ai datã di cãndu doilji cãdzum tu vreami.

Golfu: Tasho, sh-tu somnu, totãna cu tini mi nyisedz. Sh-cãndu aprindu cãndila ali Stãmãrie, mari nj-easti haraua, sh-ti tini fac rugãciunea.**Tashlu:** Mi mbitash! Nj-u cutruburash mintea. Agãrshii tsi aveam tu minti s-dzãc. Tsi s-tsã dzãc tora, nu shtiu. Ahtari harauã! Ahtari vreami! Noi doilji him faptsã ca s-him deadun. Mash tu ocljilj a noshtri nyiliceashti lutseafirlu di tahina.**Golfu:** (*si scoalã aspãreatã, avdi tsiva*) Canda yini vãr, Tasho! Fudz cama nelo!**Tashlu:** Dealieha cã yini vãr!**Golfu:** Mini tora va s-neg ca s-lau pãndza. (*neadzi cãtã shoput*).**SCENA 3***Tashlu, Golfu, doi lordzã, chirãgilu-a lordzãlor**(Intrã doi lordzã ingleji cu chirãgilu-a lor. Doilji lordzã suntu alãxits ca exploratori. Di gushã au cãti unã dulbie sh-cãti un trastu)***Chirãgilu:** Ghini ti-aflãm. (*tradzi nãinti*).**Tashlu:** Ghini vinjish!**Chirãgilu:** Nu-nj dzãts, lãi gione, ai oarã ca s-yinj cu noi s-nã spunj apa *Stinks*? Va s-ti pãlteascã multu ghini.**Tashlu:** Iu vrets s-vãduc? Ia dzã-nj nãpoi cã nu aduchii.**Lordul 1:** La *Stinks*.**Tashlu:** (*ciudusit*) Tsi dzãts more! Tsi *Stinks* sh-*Binks* caftsã aoatsi!**Lordul 1:** Shtiu mini. Shtii tini cã aoa tu *Klimb* s-aflã *Stinks*?**Tashlu:** Mea, cu tutã minti zburãts? Ai, lãi papo, s-tsã spun iu suntu oili a tali! Loclu-aestu mini lu shtiu ca palma sh-cã ahtari loc nu s-aflã iuva. V-arãsirã cari vã dzãsi.**Chirãgilu:** Ma, cu Dumnidzã, lãi gione, nu shtii iu easti apa *Stinks*?**Tashlu:** Tsi minciunj suntu aesti? Cari suntu aesti doi oaspits?**Chirãgilu:** Suntu lordzã ingleji. Mini escu chirãgilu-a lor.**Tashlu:** Sh-iu lj-avets caljlji?**Chirãgilu:** Lj-alã sãmãn hoarã, cã ashî vrurã lordzãlj. Vrea s-yinã pirpadi.**Lordul 1:** (*scoati harta dit trastu sh-lj-u-aspuni al Tash*) Muntsãlj *Klimbu Stinks*! Apa-Atsea-Laea, mini neg, tini shtii?**Tashlu:** Ah! Ah! Aidi, lãi frate, aidi! La Apa-Atsea-Laea! Cãtse nu-nj dzãts cã vrei s-nedz aclo, ma-nj dzãts niscãnti zboarã tsi nu li mãcã

nitsi cã njlji. Cã tse nu dzã ts cã vrets s-nidzets la apa-atsea tsi nu-ari moarti!

Lordul 1: Aclo vrem s-nidzem.

Golfu: (*s-veadi la shoput cãndu tindi pãndza*) Criparã palju glarlji pã nã s-dzã cã iu vor s-neagã.

Tashlu: Ma, nu-nj dzã ts tini, fãrtate inglez, tini chirã gi, tsi mi zburai ca un profesor? Cã tse nu-nj dzã ts cã lordzã lj vor s-neagã la Apa-Atsea-Laea?

Lordul 1: Mini neg *climbu* apa laea s-ved. Ghini calea mini aspunj, sh-mini ghini pã ltescu tini.

Tashlu: Avdzã, aclo vã duc, mash s-nj-easã tsã ruhili, mea cã tã iu vrets s-vã duc.

Lordul 1: Aidi, tradzi ninti, tini.

Tashlu: (*neadzi cã tã ushã sh-aurã cã t poati; s-avdi boatsea*) Flore-e-e! Oili s-ai ã ngã tan. (*s-toarnã cã tã lordzã*) Aidi-ts s-nidzem tora.

Lordul 1: Tini ninti tradzi cã shtii calea. (*fug tuts; mash Golfu armãni*).

SCENA 4

Golfu

Golfu: (*singurã*) Aidi Climbu, di tutã lumea easti avdzã t. (*s-toarnã cã tã soari sh-bagã mãna pri oclji*) Oau! soarli s-dusi. S-aproachi prã ndzul. Ai s-neg dighios la-arã u ca si-nj lau pã ndza. (*lja s-fugã*).

SCENA 5

Golfu, Chicilu

Chicilu: Ia chindruea niheamã, lea Golfu! Ia tsã ni-ts niheamã calea.

Golfu: (*Golfu chindrueashti shi sta cu ocljilj aplicats, ca featã tinjisitã sh-arushinoasã*) Tsi vrei, lã i Chicio?

Chicilu: Cari eara atselj tsi eara aoatsi sh-tora fudzirã, tsi tora cã t ascã pitarã?

Golfu: Earã lordzã ingleji.

Chicilu: Sh-iu vrea ca s-neagã?

Golfu: Tu Climbu s-veadã Apa-Atsea-Laea.

Chicilu: E, ore Doamne, tsi zurlji oaminj suntu!

Golfu: Cu ljirtari, Chicio, cã am pã ndza ti-a lari sh-voi s-neg la-arã u ca s-u lau.

Chicilu: Ia peanarga, cã voi s-tsã dzã c un zbor secret, ma deapoea

nedz ca s-lai pã ndza.

Golfu: Tsi vrei sã -nj dzã ts, lã i Chicio?

Chicilu: Avdi Golfo! Tini u shtii cai escu mini. Escu nipotlu-a Zisimeilor. Am aveari multă, sh-locuri mplini di stănj.

Golfu: S-bă nedz s-li hărseshi, lă i Chicio!

Chicilu: Aidi aoatsi, cã tse tsã li dzã c aesti: cã -nj bã gai mintea ca s-mi nsor, sh-pi tini ti voi ti muljari. Tsi dzã ts tini? Mi vrei ti bãrbat?

Golfu: Am, aestu eara sicretlu tsi vrei sã -nj dzã ts?

Chicilu: Am tsi altu sicret dzã ts tini? Cã tse, nu ti-arã seashti?

Golfu: Mini nu mi mãrit di tora, cã tora cã lcai pi shaptisprã dzatsi, sh-un altu lucru: nu undzeashti ca un ficior ca tini s-mi lja pi mini!

Chicilu: Cã tse nu undzeashti? Nu escu ahãntu bun ca tini? Ca multu, ca multu ti-alavdzã sh-ca multu pirifanã ti-aspunj.

Golfu: Chicio, mini pirifanã! Nu u chirui mintea ninga. Sh-cai escu mini ca s-mi-aspun pirifanã la un prot ficior sh-nipot di celnic aoa din hoarã? Tini eshti un celnic, ai aveari multă. Mini escu unã featã fucãroanji shi oarfãnã. Nu escu di soe avdzãtã. Ti-atsea tsã dzã c, altã s-nedz ca s-aflì, s-undzeascã cu soea-a ta, shi s-ts-aducã multã aveari.

Chicilu: Nj-dzã tsesh ahãnti multi sh-mi fats ca s-dzã c cã nu undzeashti ti sotslu-a tã u s-mi fac. Ma cu un zbor gol nu-nj dzã sesh cã nu!

Golfu: Cã tse, Chicio, easti minciunã cã escu featã fucãroanji?

Chicilu: Tini Golfo, nu eshti oarfãnã. Nu ai dip fucãrlìchi. Multsã ficiori cher mushuteatsa-a lor dinintea-a doilor oclji a tã i, cari nyilicescu ca lutseafirlu di tahina. Golfo, mini escu fucãrã, nu tini. Cã ti trandafili cher mushuteatsa-a lor dinintea-a ta.

Golfu: Cu ljirtari, Chicio, cã voi s-neg ca s-lau pãndza.

Chicilu: Cari easti atsel zbor di bitisitã, ca s-u shtiu?

Golfu: (*mutreashti deavãrliga*) Ia vedz heamã ghini, caishti tsi va dzã cã lumea ma s-nã veadã cã zburãm! A featã ljei ma ghini s-lj-easã ocljilj dicãt numa! Lumea easti multu slabã. (*Golfu fudzi cu pãndza*).

SCENA 6

Chicilu

Chicilu: (*greashti singur, ca cu pirifanji*) S-veadi cã nu va si s-facã muljari-mea, a mea. Cã taha ti soe analtã him noi! Unã fucãroanji caftu, shi atsea nu mi va! Avdzãts, more sots, un pom multu analtu s-apeacã la un pom njic ca s-lu scoalã nsus, shi atsel nu va! (*ca cu inati*) Ore Golfo, macã tini vrei vãr altu, cã njlji s-ti mãcã, sh-tini sh-

el!

SCENA 7

Chicilu, Yeani

Yeani: (*di nafoarã*) Ore, s-mi lja draclu, sh-aload s-mi fac s-mi mãcã gãljnjli! (*intrã nuntru*) Pi carni friptã v-aflai. Nacã v-asparshu muabetea?

Chicilu: Ia dzã -nj, lea Yeani, u pistipseshi tini vãrnã oarã cã Golfu nu-i fã nãtitã ninga di pãni, sh-nu mi va ti bãrbat?

Yeani: Tsi dzãts, fãrtate, dealihea nu ti va?

Chicilu: Da, lã i Yeani, nu mi va. Tsi u voi avearea sh-tutã aestã tutiputã tsi am, cãndu Golfu, tsi nu ari nitsiunã oae, sh-arã di cu mini sh-cu avearea-a mea!

Yeani: Nu-ts cheari curailu ahãntu, lã i Chicio. S-nu tsã si parã cã mash cu un zbor, si-ts dzã cã Golfu cã ti va.

Chicilu: Cã tse, ia dzã -nj tini cum... Chirolu adutsi virdeatsã. Chirolu li-adutsi tuti, sh-cu chirolu ponjlji fac frãndzã sh-poami. Aidi, aidi... Tsi, tsã si pari cã eara pitã di veardzã ca s-u mãts Golfu diunã oarã? Vrearea va arãvdari, vrearea va cãlcari ca di ljeipur. Aljuntrea, ts-alasã sã nãtati!

Yeani: Ma tini shtii cum suntu muljerli. Suntu ca nipãrtica tsi imnã sh-cicioarli nu li-aspuni. Cãndu lã dzãts ti mãrtari, eali s-fac canda nu vor. Apleacã ocljilj niheamã sh-nu ti mutrescu, mea tu inima-a lor, di multã harauã, lã gioacã ca un shoaric, sh-asunã ca tãmpãnã.

Chicilu: Mini dzã c dealihea cã Golfu nu mi va. Zboarã li tsi-nj dzã si, eara dit inima-a ljei. Bre, Yeani, mini mutrii tu doilji oclji a ljei sh-canda vidzui nuntru tu inima-a ljei, cã Golfu nu mi va.

Yeani: Sh-ti-atsea ti siclitseshi? O, ore cap shcret, tsi ai? Golfo, lã i Chicio, fatsi ca tuti featili cãndu ficiorlji lã zburãscu di vreari. S-fac ca agrinj, ca zulãchi cãtã tini, sh-nu-agiungu s-ti lja optusprã dzati ti-arã u, ti zburãri tsi fac. Niscãnti ti lja ninti cu shcãmbi, sh-ma s-nu fudz diunã oarã, draclu ti lja. Ma, cama nãpoi, s-fac ca njelj sh-yin dupã tini ca mãnãri.

Chicilu: Tuti li shtiu. Avdzã i cãtãnj dzã sesh, mea aoa nu tsã trec zboarã li.

Yeani: Cã tse eshti fãrã arãvdari? Aravdã niheamã. Cumtsido s-hibã, tuti va s-easã tu padi. Nu-ai avdzãtã cã tsi dzã tsi vãngheljlu, cã nu-ari sicret tsi s-nu easã tu padi?

Chicilu: Ascultã Yeani: ia iu-ts dzã c, s-nu fats zbor di tsi tsã dzã sh, dor tsi nj-am tu inimã! Am un mes tora di cãndu vidzui Golfu aclo iu pãshtea njeljli, shidea pi unã shcãmbã. Cãtãvea pãpsitã ploaea,

avea ishită curcubeulu di la Dumnidză, sh-căndu mi turnai, lă i Yeani, tsi s-ved? Curcubeulu di la Dumnidză eara pisti Golfu, analtu shi nyilicea ca un ayi cădzut din tser. Nu puteam s-mutrescu cătă nă sâ, nj-urghea ocljilj, lă i Yeani. Ah, di-atumtsea, un cătsut nj-intră tu inimă. (*ca ună uhtari*) E, more Yeani, du-ti la stanea a mea sh-lja căti oi sh-căpri s-vrei. Sh-ma s-vrei, caljlji tuts a tăi suntu. Mash ună hari caftu di la tini. Macă va s-pots s-u fats Golfu s-sh-u-ală xească mintea! Du-ti diună oară la mă-sa sh-dză-lj că Chicilu va si s-facă dzinirli a ljei, pi Golfu s-lja ti muljari.

Yeani: Ama că vrei, lă i Chicio, ază va s-neg la teta Astera si-lj dzăc dorlu tsi lu-ai tu inimă. Nu mash că va s-va, ma va s-yină si-ts bashi mănjli sh-cicioarili.

Chicilu: Ma voi ca s-lu fats aestu lucru. Avdză sh?

Yeani: Ia, fug tu-aestă minută, dip tora. (*si scoală sh-doilji fug*).

SCENA 8

Golfu

(*Golfu intră cu pândza tu mănă shi s-fatsi canda u tindi...*)

Golfu: (*zburashti singură*) Sh-tsi cara easti nipot di celnic! A njia tsi-nj fatsi? Sh-cara ari aveari multă, ureaclja u-am astupată. Nu tini, tsi ca picurar cu noi aoatsi, ma sh-văsilje s-earai, pi tron s-mi băgai, vămă oară nu va s-arniseam Tashlu, suflitlu-al meu. Va s-dzătseam că ti tron am inima cari easti tu cheptul al Tash. Sh-atsel tsi caftă s-arnisească ună vreari ca a noastră cu Tashlu, āsh calcă giuratlu tsi ari faptă ali vreari, calcă sh-pi Dumnidză. Că tsi ari vreari curată tu inimă, nu easti altsiva dică t ishish Dumnidză cari easti tu inima a lumiljei!

SCENA 9

Golfu, Astera

(*Astera intră cu furca n brân, sh-cair, ma toartsi*)

Astera: Am, atsia iu u teasish pândza va s-u lja aumbra. Că tse nu u tindzi cama nclo?

Golfu: Pă nă căndu s-yină aumbra, lea dado, va s-usucă.

Astera: Shi s-tsă u-ai mintea la pândză ca s-nu s-usucă multu, că deapoea, nu s-da ghini cu herlu.

Golfu: Atsea u shtiu, lea dado.

Astera: (*scoati dit bārmu pāni cu cash sh-lj-u da ali Golfu*) Lja, la

hilje, niheamă pāni cu cash, că mini va s-neg la stani că oili vor muldzeari. (*Golfu lja pānea sh-măcă cu orixi*).

SCENA 10

Golfu, Astera, Tanasula
(*Tanasula intră, Golfu măcă*)

Tanasula: Naca tricu pi-aoa ază Tashlu?

Golfu: Lu vidzui că tricu pi-aoatsi.

Tanasula: Sh-iu tu drac neasi?

Golfu: S-dusi la oara-atsea buna sh-vluyisita.

Tanasula: Nu dză ts ma ghini tu drats sh-cama nclo s-neagă?

Astera: U! că tse lu blastinj pi ficior?

Golfu: Ma, că tse, tsi ts-featsi Tashlu?

Tanasula: Avdză aoa, palju atim. Sh-ală sâ oili singuri di intrară tu agri sh-li-acă tsară pāndarlji, sh-loară tsintsi oi shi alanti li-ală sară.

Golfu: Tashlu va s-ts-aducă ma multi dică t tsă loară.

Tanasula: Ma di iu va s-li-aducă?

Golfu: Tashlu, lu loară doi inglejji, lordză, ca s-lji ducă la Climbu, ca s-veadă Apa-Atsea-Lae sh-pistipsescu că, că t va s-lji da inglejji, va s-hibă ma multu di că ti oi tsă loară.

SCENA 11

Golfu, Astera, Tanasula, Dimlu
(*Intră Dimlu*)

Dimlu: (*cătă Tanasula, cu agunjie*) Dă-nj sâ hă richea s-tsă dzăc!

Tanasula: Tsi easti, lă i Dimo?

Dimlu: Bagă mă na tu pungă, mea deapoea si-ts dzăc.

Tanasula: Ma ninti dză-nj, deapoea tsă dau sâ hă richea.

Golfu: Ma easti luguria ahăntu di bună ca si-ts da sâ hă richea?

Dimlu: Am, easti, more cushuri. Va si-ts dzăc.

Astera: Aidi de, dză tsi easti, că nă criplash! Dză-nă tsi easti.

Dimlu: Doamne Tanasula, va si-ts dzăc sh-deapoea fă cum s-vrei. Unlu di lordzălj cari nidzea s-veadă Apa-Atsea-Lae, tihea lae a lui, că cum Tashlu lo ca s-treacă aclo tu bārmu, neasi sh-lordul ca s-treacă, mea mutri di himă di bārmu shi-lj vinji mintea deavrliga shi sh-lo zverca, sh-că dzu di pi bārmu!

Astera: Oh, Stă mă rie curbani!

Golfu shi Tanasula: Tsi dză ts, more? Că dzu lordul di pi bārmu?

Dimlu: Ia, arã vdatã niheamã. S-arucuti tã sh ca un foali di cash, s-arucuti aclo tu arã pã, sh-ninga niheamã, ma s-nu-s silighea Tashlu atsel livendul s-lu-arã cheascã, altã soe, va s-cã dea dighios tu grã minã, sh-aclo ornjili va-lj mã ca oasis sh-mã dua.

Astera: Alimun, mã ratlu!

Golfu: O, Stã mã rie, curbani, ascap-lu.

Dimlu: (*spuni cu cãrliglu mpadi*) Ia, ahã ntu-lj lipsea si s-ducã la draclu. Ma, cu putearea-al Dumnidzã, Tashlu lu-arã chi, tã sh canda s-eara vãr sac di palji, ts-lu ncãrcã di nanumirea sh-l scoasi dit grã minã cu zori mari.

Astera: Macari tsi lu-ascã pã di slã bintsã!

Tanasula: Ma, cu-aestã hã bari, more dirdimene, yineai ca sã-nj ljai sã hã richea?

Dimlu: Doamne Tanasula, avdi cã tse vinj si-ts ljau sã hã richea. Tashlu fudzi fucãrã sh-lordul avut tsi cãdzu ãlj deadi tsintsi njilj, mã ri, mã ri!

Tanasula: Tsi dzã ts more, dealihea?

Astera: Dealieha, lã i Dimo?

Dimlu: Dealieha, am cum, minciunj? Tsi vã si pari cã nj-arã d? Tsintsi njilj tutubeali lo Tashlu. Lordul tsi cãdzu li misurã dinintea-a mea.

Tanasula: Ma cã tã iu easti Tashlu tora?

Dimlu: Dusi lordzãlj la cunachea-a celniclui Zisi ca s-lja prãndzul aclo. Iutsido s-hibã, lipseashti s-yinã tora. (*mutreashti nãfoarã*). Ia, calea, ia iu yini.

SCENA 12

Golfu, Astera, Tanasula, Dimlu, Tashlu
(*Intrã Tashlu*)

Tanasula: Dealieha suntu, lã i Tasho, aesti tsi nã dzã tsi Dimlu? Dealieha suntu, ma nã umpli di minciunj?

Tashlu: Dealieha, lã i tate. Tsintsi njilj amintai!

Tanasula: Bravo, lã i hilj! Bravo!

Astera: S-bã nedz, s-li hã rseshti.

Golfu: S-li adavdzã, lã i Tasho!

Tashlu: S-li adãvgã m! Dzã Golfo cã yini chirolu sh-oara s-easã sicretlu a nostru tu padã. (*cãtã tatã-su*) Ascultã tate! (*cãtã Astera*) Ascultã sh-tini, tetã Asterã: Pãradzljji tsi-nj deadi lordul, mini nu-lj voi, macã voi nu vrets unã altã harauã cama mari cari easti ti mini. Aestã easti avearea di tutã lumea. Ti mini, aestã aveari shi aestã harauã tsi voi mini, easti Golfu. (*Golfu aspuni arushinoasã*)

Dinintea-ali Golfu tuti cher. Di doi anj, tsi noi doilji nã vrem, fã rã sã shtibã vã rnu, mash puljlji sh-muntsãlj di deavã rliga. Vinji chirolu ca s-nã lom, s-bãgã m cãruna, preaclji doilji s-nã fãtsem. Dats-nã urã ciunea.

Tanasula: S-nj-ai urã ciunea, lã i Tasho, sh-cu tutã inima.

Tashlu: Sh-tini Asterã, tsi dzã ts?

Astera: Sh-mini cu tutã inimã. Shi s-facã ashi cu numa al Dumnidzã.

Tanasula: Aidi s-vã nchirdã sits. Banã lungã!

Tashlu: (*lja Golfu di gushã*) Golfo, tora eshti a mea.

Golfu: Sh-tini eshti a meu, Tasho.

Dimlu: (*arsari sh-arucã cãciula nsus*) S-bã neadzã lordzãlj. S-bã neadzã Apa-Atsea-Lae. S-bã neadzã sh-grã mina.

(*Cadi pirdelu – bitisita-a Actului I*)

ACTUL II

SCENA 1

Golfu, Yeanula sh-ma multi feati

(*Scena aspuni ca tu proflu actu. Golfu sh-alti feati suntu adunati ningã shoput cu vuryelili. Sh-vuryela-ali Golfu easti ningã shoput ca s-u umplã cu apã.*)

Tuti featil: (*ahurhescu s-cãntã*).

Zum, Zum...

Ia-ascã pã m di iarnã greauã
Nsus tu munts nu-armasi neauã.

Loclu tut si umpli fer,
Fug fumeljlji tu-alti hori,
Ncarcã casli pi cãrvanji,
Caljlji tuts imnã-arivani,
Un cu-alant, ti lja haraua,
Mor ti nã sh tutã dunjaua.
Featili cu vasli n mã nã,
S-duc s-lja apa la fãntã nã.
S-duc bãrbatslji, s-duc sh-ficiori
S-mulgã oili tu cutari.

SCENA 2

*Golfu, Stavruła, Yeanuła sh-ma multi feati
(Intră Stavruła.)*

Yeanuła: (*dzătsi cătă Stavruła cari ma yini*) Alasă-u vuryela sh-aidi aoatsi.

Stavruła: Ma tsi, nj-fudzi mintea ca s-căntu aoa, la shoput, tahina, tahina? (*neadzî ningă shoput*) A cui easti vuryela aestă?

Golfu: A mea easti.

Stavruła: (*ca cu pirifanji*) Scoati-u di-aoa, diună oară.

Golfu: (*și scoală mproastă*) Că ndu va s-umplă, atumtsea va s-u scot.

Stavruła: Ia, tora, tsă dzăc mini ca s-u scots diună oară.

Golfu: Că tse, Stavruła, mi zbură shti cu-ahăntă inati?

Stavruła: C-ashi-nj va chefea. Scoati-u că va ts-u fac cumăts.

Golfu: Mea, că tse s-u fats cumăts? Ia, dză-nj că s-u shtiu.

Stavruła: Că tse? Că a njia-nj dzăc Stavruła. Escu hilji di celnic. Tută lumea shtii tsi him. Ti-atsea nu lipseashti s-ti-ashteptu tini ca s-ts-umpli vuryela ma ninti di mini.

Golfu: Stavruła, sh-preftu s-earai, va ts-ashtiptai arada.

Stavruła: (*lj-u deadi cu sclotsa-ali vuryeli, sh-băgă vuryela-a ljei*) Na, tsi aradă vrei ca s-ashteptu mini?

Golfu: Că tse, Stavruła, nj-u scusesh vuryela?

Stavruła: Că tse? Că ca multu u sculash. Tsi sã pari că mash tini eshti tu dunjauă, shi altă nu! S-crechi! S-plăscă neshti! Itsido s-fatsi, pi mini nu mi-agiundză. Eshti multi scări ma n hima di mini, sh-vără oară nu va s-mi-agiundză (*agudeashti mpadi cu ciciorlu*). Ia, ca aestu loc iu calcu, ashî ti trec!

Golfu: (*ncurtsiljadză mănji*) Aidi, Stămărie! Si-ts da sãnătati, Stavruła. Ti-ară si atsel tsi ts-ari dză sã tsiva. Mini nu am dză sã vă ră zbor slab ti tini. (*s-toarnă cătă feati*) Voi, feati, mi-avets avdză tă vă ră oară sã ngiur pi Stavruła?

Tuti featili: Nu, vă ră oară, putes!

Stavruła: Sh-cai vă ntreabă pi voi di-arsă rits ashî, cu-ună boatsi?

Yeanuła: Oh, fă tsets tsi vrets, voi dauă li... (*tuti featili fug cu vuryelili a lor*).

Stavruła: Scrii-u aestă tu mintea-a ta, sh-macă nu va ts-lu curmu Tashlu a tă u ti totă na, s-nu-nj dză că Stavruła pi numă! (*Stavruła fudzi cu vuryela*).

SCENA 3

Golfu

Golfu: (*singură*) Ma aestă zurlusi! S-featsi ti ligari. Fără ca mini s-acats numa-a ljei ân gură, ca cătsaua turbată featsi. Ma tsi shtiu mini, la Stavruła, cari easti inatea-a ta? Că ishii dit fucărlichî, va sam pă ni s-măc, ananghi nu va s-ts-am. (*lja di fudzi cu vuryela*).

SCENA 4

Chicilu, Yeani

(intră Chicilu cu Yeani)

Yeani: Să stă m niheamă mpadi că multu mi curmai. (*sta mpadi*).

Chicilu: E, tsi hăbări, lă i gione? Lu vidzush Tashlu ază? (*sta sh-el âmpadi*).

Yeani: Cum nu, l-vidzui. Ia, sh-deaneavra lu-adunai la shoput shi zbură m niheamă. El ânj dză si că va s-treacă pi-aoa ca sã stă m di zbor nă poi.

Chicilu: Sh-cum ts-păru ază?

Yeani: E, s-mulje niheamă.

Chicilu: Ia, dză-nj, more, easti dealihea că...

Yeani: Dealieha, am cum cara! Tsi ts-si pari, că dzăc minciunj? Nu-ts dzăsh mini ca s-ai niheamă-arăvdari? Altu eara Tashlu căndu-lj dzăsh prota oara ca s-arnisească Golfu, ca s-lja cusurina-a ta, Stavruła, sh-altu s-featsi tora. Ahănti multi-nj dză si că t nu pot s-li misur. Mea mini nu mi discurajai. Lu-ală sai di-lj triclu inatea sh-deapoea lj-mi feci scalj. Tora shtii tini că cu buneatsă-lj lu mătscaplu-a alăntui, ază?

Chicilu: More, ca multi zboară-nj dishcljisesh sh-nu mi-arăseashti. Tsă dzăsh, a va s-u lja Stavruła i ma nu! Cu putsă ni zboară, dză-nj!

Yeani: Am, nu-nj deadi zbor ninga!

Chicilu: (*și scoală cu inati*) Am deapoea, tsi li voi zboară multi? Nu mi vatsănj cama ghini, lă i Yeani!

Yeani: Mea, că tse ti-acatsă ahăntu inatea, bre Chicilo? (*și scoală*).

Chicilu: Am dză-nj, tsi s-fac cara?

Yeani: Ascultă aoa, lă i ficior, mea deapoea s-ti-acatsă inatea. Tashlu ahurhi di-aseară ca si s-minduească multu. Dziniri a celniclui Zisi si s-facă, shi scrii-u oara aestă tsi tsă dzăc, sh-macă s-hibă minciunj mi vată m singur, nu voi s-bă nedz.

Chicilu: Macă tini va s-pots s-lu fats ca s-arnisească Golfu, ca s-lja Stavruła, atumtsea easti sigura că Golfu pi mini va s-mi lja ti bărbat

shi s-creapă! Deapoea, sh-di la Stavrua va s-ai dzatsi oi aleapti dit cupie, cã -lj yini multu inati pi Golfu tsi s-featsi multu pirifanã sh-ti-atsea va ca s-lja pi Tashlu, ti criparea-ali Golfu.

Yeani: (*mutreashti cãtã nafoarã*) Chicio, lalã -tu yini cãtã aoatsi.

Chicilu: Yeani, ma s-ti ntreatã lalã -nju tsiva di Tashlu, dzã -lj cã nu lu zburã sh ninga, ca s-nu lu-acatsã inatea di nã pitreatsi la drats!

SCENA 5

Chicilu, Yeani, Zisi

(*intrã Zisi, cu ciubucea n gurã*)

Zisi: E, lã i Yeani, lu-aflash calu?

Yeani: Lu-aflai, Doamne Zisi.

Zisi: Vedz, cã dzãtseai cã ts-lu furã Florlu. Nu au mãnjli a tali tutã lumea, s-u shtii!

Yeani: Anatima di cai nu furã!

Zisi: Ia, nu-nj dzãts, lã i gione, Tashlu, lu-adunash? Lj-lu-adusesh zborlu?

Yeani: Nu, Doamne Zisi, nu lu-adunai ninga.

Zisi: (*cu inati*) Cãtse nu! Ari 2-3 dzã li tora. Nj-mã cat hicatili pã nã cã ndu si-nj loats zborlu-a njia ca s-aprochi Tashlu ca s-lu fac dziniri. Tora, cum nji s-pari a njia, u bã gats strã mbã. Tsi, v-arã dets cu mini?

Chicilu: Ti-acã tsã inatea, lale! Azã, fã rã di-altã, Yeani va s-adunã cu Tashlu, sh-va si-lj dzã cã.

Yeani: Dealihelui, Doamne Zisi. S-bitisirã minciunji. Azã va s-lu-adun, shi va s-lu zburã scu.

Zisi: (*mutreashti cãtã nafoarã*) Ah, ia iu yini aoatsi Tashlu! Ghini s-yinã. Va s-lu zburã scu singur.

Yeani: Nu, Doamne Zisi, nu-lj lu fã ti zbor tini. Nu ari lizeti.

SCENA 6

Chicilu, Yeani, Zisi, Tashlu

(*intrã Tashlu*)

Tashlu: Ghini v-aflai.

Chicilu sh-Yeani: (*deadun*) Ghini vinjish, lã i Tasho.

Zisi: Ghini vinjish, lã i dziniri. Ghini fã tsesh cã vinjish.

Tashlu: Cãtse Doamne Zisi?

Zisi: Cãtse? Ia tora va s-u nvets. Avdi, lã i gione: Di cu dzua-atsea tsi

didesh bana di-ascã pash inglezlu dit grã minã, nji ntrash tu inimã. Aestã giunami tsi spusesh, nu easti lucru njic. Poati soea-a noastrã a Zisimeilor s-disheljidã tifterea-a lor iu s-ti scrii sh-pi tini ca ficiorlu-a lor. Cu alti zboarã, voi si-ts dzã c, va s-pots tini s-arniseshti Golfu shi s-ljai Stavrua-a mea? Altu ficior, cum u shtii, nu am. La mini va s-intsrã dziniri. Va s-bã nã m deadun. Va s-eshti hiljlu-a meu. Unã njilji di-oi, optu suti di cã pri, unã sutã di calj, sh-tuti livã dzli tsã li dau a tsia, ti fac celnic. Tsi dzãts tini? Aprochi ca s-ti fats dzinirli a meu?

Tashlu: Mersi multu, Doamne Zisi, ti tinjia tsi-nj dai. Va s-aprucheam s-mi fac dziniri di-a tã u, ma tora...

Zisi: E, ma tora tsi?

Tashlu: Ma tora nu pot.

Zisi: Ma cãtse nu pots? Ia dzã -nj!

Tashlu: Tsi va s-dzã cã lumea cã ndu va u-alas pi Golfu? U isusii, u loai cu vreari.

Zisi: (*cu inati*) Aidi, cã tini nu vrei ni soe ni aveari!

Tashlu: Ia minduea-ti ghini tsi-nj dzãts ca s-fac...!

Zisi: (*cu inati*) S-ti fats celnic, atsea dzã c s-ti fats, ma tini, cum aduchescu mini...

Yeani: Ore, ia alavdã -ti niheamã!

Chicilu: Alas-lu Tashlu si s-mindueascã, shi singur va s-u aflã cai easti ghineatsa-a lui.

Zisi: Dupã prãndzu va s-yinã altsã si-nj caftã Stavrua, hilji-mea. Sh-macã aprochi, pitreatsi-nj hã bari cu Yeani, cã dupã prãndzu va s-lu dau zborlu aljurea. Ashi cã deapoea va s-hibã amã nat. Aidi s-fudzim, lã i nipoate.

Chicilu: (*cãtã Tashlu tsi cãdzu pi minduiri*) Tasho, minduea-ti ghini cã tsi cheri! (*Zisi cu Chicilu fug*).

SCENA 7

Yeani, Tashlu

Yeani: Ma tini, Tasho, nu aducheshti tihea tsi cheri? Dip glar ti fats, bre mãrate! Azã va zburascã dunjaua la celniclu acasã. Ghini cã nu lu-acã tsã vãrã inati cu zborlu tsi-lj dzã sesh. Lu-agudish ca vãr bou tu frãmti. Cã macã s-lu-acã tsa inatea, cum lu-acatsã niscãntiori, cavai di tini!

Tashlu: (*ca minduit, scoalã caplu cãtã Yeani*) Nu easti arshini sh-njilã, lã i Yeani, ca s-alas pi Golfu fã rã si-nj stipseascã?

Yeani: Tsi vrei cama mari stepsu di-atsel tsi ari!

Tashlu: Tsi stepsu ari, ia dză-nj.

Yeani: Cama mari stepsu easti fucărlichea tsi ari. Tsi altsiva vrei?

Tashlu: Ma cum, tuts fucăr radzljii suntu stipsits tu lumea aestă?

Yeani: Fucărlichea, lâi Tasho, easti blăstimată. Avdzi i ma nu? Aducheshti, i ma nu? Cum s-ts-u dzăc. Ma s-nu eara di fucărlichei, mini puteam s-neg la shcoală, s-mi fă tseam văr dascal, i văr preftu, i dispoti, i văr prezidentu. Nu va s-eara ciudie ma s-mi fă tseam văr silje. Sh-cum am tora cupii di oi, va s-aveam cupii di oaminj. (*shuiră*). Ia ashi va s-fă tseam. Ah! fucărlichea stipseashti, lâi Tasho, blăstimata di fucărlichei!

Tashlu: Ma tsi va s-dză că lumea ma s-u-alas pi Golfu?

Yeani: Bravo, tsi gioni eshti! Atsea va s-dză că lumea. (*agudeashti mintea*) Atsea lumi tsi ari aoa minti, nu vimtu.

Tashlu: Cum s-agărshescu, lâi Yeani, doi anj di vreari, vreari ca tandafila, inima curată ca di njel, sh-undzeashti ca văr anghil.

Yeani: (*ca cu inati*) Curcubeti hearti, sh-vimt tsăhnă sit! E, ore de! Tasho, cu-aestu cap tsi ai, va s-fats Pashti? Avdză aclo, vreari! Avdză glărinj sh-curcubeti hearti, ia tsi va s-dză că vrearea! Mi vrei, ti voi. Zboară li-aesti, canda s-agioacă cilimeanjli, fac casi njits, sh-căndu vor s-fugă acasă lj-u da cu sclotsa shi li-aspargu. Ia, aestă va s-dză că vrearea!

Tashlu: Ma mini u isusii tu aestu loc, aoatsi, dinintea-a pârintsă lor a noshtri.

Yeani: Ashi cum s-featsi, nu easti isusiri. Aoa tu pâr duri, n calea mari. Nu s-acatsă. Atsea nu eara isusiri, eara un agioc. Bre dirdimene, di pi că runj analtu li aspargu, nu di ceacla-macla! Dunjau ază, bre Tasho, sh-mutreashti sinferlu-a lor. Nu-ai avdză tsi dză tsi văr nghelju? “Mutrea-ts sinferlu-a tău că aljuntrea nedz chirut.”

Tashlu: Li avdu sh-li-aduchescu tuti tsi-nj dzăts. Lu shtiu cari easti intireslu-a meu sh-buneatsa-a mea. Voi s-apufusescu, ma cându mi minduescu la Golfu, nji si pari canda ncljidi gura cu mână-a ljei, atsea mână tsi poartă nelu di isusiri!

Yeani: (*mutreashti nafoară*) Arshini s-tsă hibă di boea-a ta! Naca ti-ari adăpată cu tsiva? S-ti fats dziniri, dziniri a celniclui, more mărte, cu stănj aoa, cu stănj aclo. Iutsido tsi s-trets va si-ts grească celnic. S-ledz, s-dizledz, s-fats tsi vrei. Că t sh-pănă la guvernul va s-agiungă numa-a ta. Ashi că, i ti fats celnic, i armănj mash cu atselj tsintsi njilj tsi loash di la lordu, shi s-ljai Golfu, feata-ali Flingă tsi, cându muri tată-su, scoasim discul di lu ngrupăm. Ma s-ljai Stavvrula, padea sh-pă durea, aoa n hoară, a tali suntu.

Tashlu: A, bre Yeani, nu ai că dzută tu vreari, ti-atsea nu shtii tsiva!

Macă s-aveai vreari shi s-ti vrea, cum nă vrem noi doilji cu Golfu, nu va s-dishcljideai gura ca si-nj dză ts ahtă ri zboară!

Yeani: Eh, ore cap, că t lu-ai mari! Mini nu am vrută? Muljerli din hoară, tuti vrea ca s-li vream. Aidi, lja-u la numtă ca si-ts dză că “la multsă lj ani”. Am că ti am vrută mini, ma s-aveai tini ahănti oi, va s-aveai stani mari! Mea, tuti mi-agărshiră, tuti li-agărshii. Sh-tsi n-armsi ma dină poi? Ia, mash aestu cărlig tsi vedz aoa. (*s-avdi Golfu cum cântă di nafoară*)

Golfu: (*cântă di nafoară*)

Ai s-neg si-nj ved vrutlu a meu,
că nu lu-am vidzută di aoaltari.

Aidi, mash tini ti voi, Tasho, cu tută inima.

Aidi Tasho s-ishim di-aoatsi!).

Tashlu: Nu, nu neg iuva!

Yeani: S-aproachi pârndzul sh-celniclu ashteaptă giuvapi. Mini va s-fug, sh-macă vrei ca s-yini tora, ghini. Că după pârndzu va s-hibă multu amănat. (*Yeani fudzi*).

SCENA 8

Tashlu

(*Golfu s-avdi di nafoară cum cântă:*)

Golfu: (*cântă di nafoară*)

Nacă di-aljurea vreari caftsă,
sh-mini vrei s-mi-alach,
aidi, more, mash tini singur ti voi,
Tasho, cu tută inima).

Tashlu: Ninti ca s-neg, nj-u frică s-mi tornu nă poi. Mi-aspar di numa-a celniclui sh-di avearea-atsea multă a lui. Celniclu mi pâlă cărseashti s-mi facă dziniri sh-mini nu voi! Sh-cai escu mini? Tashlu, Tashlu atsel tsi easti picuraru din hoară! Sh-tora tsi s-fac? (*s-toarnă cātă soari*) Ah, tini soare, tsi fudz ahăntu agonja ază, tă sh canda-nj dzăts: “Tradzi, fudz, tsi stai, nu lj-u da cu ciciorlu-a aishtei tihi!” (*cama cu boatsi*): Ah, soare, chindruea, chindruea! (*sta mpadi cu caplu tu mănj*).

SCENA 9

Tashlu, Golfu

(*Golfu intră tu udă, cu furca n brăn shi toartsii*)

Golfu: Oara-ts bună, Tasho, suflitlu-a meu.

Tashlu: (*minduit, sh-ca niheamă cu inati*) Oară -ts bună, Golfo!

Golfu: Ia, nu-nj dză ts, Tasho, că tse eshti ashi? Ai dauă dză li ca s-yinj acasă la mini.

Tashlu: Aveam lucru, nu adyiseam.

Golfu: Că tse eshti ahă ntu cu inati?

Tashlu: Nu-am vără inati!

Golfu: (*ca cu njilă, lu pālēcārseashti*) Ma, Tasho, tsi ts-ară dz cu inima mea? Tsi easti, Tasho? Nu mi-aspari, că treambur tută ca un pulj tu ungljili-a vulturlui! Ah, Tasho, tsi ts-si pari, că am ahă ntu curaj mini, ti ahtă ri shică i? Oh, Stă mărie curbani! Tasho, că tse nu mi zbură shti? Tsi mi mutreshti ashi tă sh canda eshti vără nipă rtică tsi va si silighească pisti mini! Tasho, zbură-mi! Că tse mi mutreshti ahă ntu cu agrimi? (*Tashlu scoati shamia din geapi shi sh-ashteardzi sudorli*) Tasho, ma că tse ti loară sudorli fără ca s-hibă căldură? Că tse eshti ca atselj tsi fac funico, sh-vor ca s-bea sã ndzi? Tasho, tsă feci giurat pi vrearea-a noastră, nu mi-aspari ashi. (*cu dultseami neadzi ningă Tashlu*) Zbură-mi, suflitlu-a meu, Tasho!

Tashlu: (*pindzi Golfu shi si scoală*) Fudz ā nclo di mini.

Golfu: Ma, Tasho!

Tashlu: Ascultă aoa! Va si-ts dză c cu putsă ni zboară: Fără ca s-nă minduim că cum va s-bă nă m tu lumea aestă, acă tsă m vreari sh-nu mutream dinintea-a noastră fucă rlichea tsi avem. Aestă vreari a noastră easti tă sh ca ună lilici namisa di schinj, tsi nu poati s-crească cama nsus. Dealieha că amintai tsintsi njilj di la lordză, ma atselj nu-agiungu ca s-pă ltim borgea tsi avem.

Golfu: Tsi vrei sã -nj dză ts a njia cu tuti aesti zboară?

Tashlu: Vinji chirolu s-nă dishtiptă m, s-dishcljidem ocljilj. Nă vinji chirolu ca s-ală sã m yisili dină parti. Easti dealieha că yisili di vreari suntu buni, ma cu yisili goali nu bă neadză omlu tu lumea aestă. Mi vrush, ti vrui. Tora him nă soe doilji. Agă rsha-mi, s-ti-agă rshescu. Catiun s-mutrească intireslu-a lui. Ia, iu tsă dză c: agă rsha-mi, s-ti-agă rshescu. Sh-mini sh-tini s-nă mutrim di lucru!

Golfu: (*aspăreată, arucă furca mpadi*) Ma, Tasho, dealihealui zbură shti? Nu tsiva ts-ară dz?

Tashlu: (*scoati nelu di-isusiri sh-lu da ali Golfu*) Lja-ts nelu a tă u, sh-dă -nj nelu-a meu!

Golfu: (*cu inati*) Tsi dză ts, om fără pisti. Tsi ts-si pari că mash nelu-nj vrei? Am inima, pi cari u-plash?

Tashlu: Cum mini nj-adunai mintea n cap sh-inima tu cheptu, ashi fã sh-tini. (*fatsi ca s-fugă; Golfu-l tsă ni*).

Golfu: Ia chindruca niheamă, chindruca!

Tashlu: (*u pindzi pi Golfu sh-fudzi*) Mea, alasă -mi ca s-fug!

Golfu: (*aură cu plăngu*) Ah! Tasho, Tasho, Tasho! (*cadi mpadi, lj-yini milie*).

(*Cadi pirdelu – bitisita-a Actului II*)

ACTUL III

SCENA 1

Golfu

(Uborlu cu cãliva-ali Asteri. Cãt si scoalã pirdelu, s-veadi Golfu cari sta mpadi, multu minduitã. Di mpadi zburashti. Puljlji cãntã)

Golfu: (zburashti singurã) Voi pulj cu mushata boatsi, dats-nji sh-njia boatsea-a voastrã ca s-pot s-cãntu dorlu tsi nj-am tu inimã! Bana-a mea easti chirutã tora dit aestã lumi. (si scoalã mproastã) O, Dumnidzale! aestã lumi tsi plãsash pi loclu-aestu, cãtse s-hibã ahãntu di slabã? Cãndu tini u plãsash cu duhlu sãmtu al tãu! O, Dumnidzale! aestã lumi slabã ti-agãrshirã, ti ngiurã! Tini cum pots di lj-aravdzã? O, Dumnidzale! macã tini eshti ahãntu bun sh-ai ahãntã arãvdari, cãtse nu u fãtseai lumea ahãntu bunã ca tini? Giurat mari feci pi crutsea a hiljlui a tãu, Hristolu, a atsilui tsi sh-el giurat ãnj featsi pi numa-a ta! Dumnidzale, tora ahtari prudot, cum va s-pots ca s-lu ljertsã cãndu tini-lj dãdesh suflit, banã sh-minti? (sta minduitã).

SCENA 2

Golfu, Astera

(intrã Astera tu ubor)

Astera: Golfo, aidi acasã, agonja!

Golfu: Cãtse lea vrutã dadã?

Astera: Cã va s-nã yinã oaminj, ashi cã nu ti-amã nã.

Golfu: Dado, nacã yini Tashlu?

Astera: Tashlu nu-nj lu-acatsã n gurã. Scoati-l dit mintea-a ta ashi cum ti scoasi el dit mintea-a lui. Va nã yinã celniclu.

Golfu: Celniclu! Tsi caftã di yini aoa la noi, atsea agrimi! (cu inati) Du-ti dado diunã oarã sh-dzã-lj ca s-nu yinã aoatsi, cã va s-mi fac zulapi sh-va-l disic. Nipãrticã cu dauã capiti va s-mi fac ta s-lu nfarmãc.

Astera: Mea, tsi stepsu ts-ari celniclu di lj-ai ahãntã inati? El yini la noi ti bunlu-a tãu. Va si-ts dzãcã ca s-ljai nipotlu, Chicilu, shi s-ti facã nipoatã a lui.

Golfu: Chicilu s-ljau mini?

Astera: Sh-ashi va-lj creapã ocljlilj al Tash. Va ti fats cilnicoanji. Va s-bãnedz multu ma ghini di nã s. S-lu fats s-creapã, palju prudot! Ashi

cã sh-lumea va sã neljidã gurli.

Golfu: Dado, ascultã tsi va si-ts dzãc. Mini s-mi mãrit? Scoati-u dit minti. Dado, mini unã oarã mi mãrtai, mea laea di mirã a mea nj-lo bãrbatlu-nj a meu, sh-veduã tora armash.

Astera: (ciudusitã) Tsi dzãts ashi, lea feata-ali dadi? Nacã-ts fudz mintea? Pi Tashlu ninga bãrbat nu-l loash, sh-veduã dzãts cã eshti? Prefutul nu vã bãgã cãrunã. Deapoea, tsi suntu aestã zboarã tsi dzãts? Nacã ts-u cãlcã tinjia tu aeshti anj tsi aveai vreari? (cu inati) Macã aestã va s-hibã dealihealui, nu sta dinintea-a mea! Fudz la mãnã stir s-ti fats cãlugritsã. Ma sh-aclo nu undzeashti s-neagã oaminj ca tini! Tradzi, fudz la vãrã arãpã mari sh-arucã-ti dighios, s-lipseshti!

Golfu: (lji spuni soarli a mã-sai) Ia mutrea, lea dado, soarli cum ãnyiliceashti sh-nu pots ca s-lu mutreshti. Ashi easti sh-tinjia a hiljltai!

Astera: Am, deapoea, Golfo, tsi mi fats di mi-aspar?

Golfu: Altã vream ca s-dzãc, sh-altã dzãsh, lea dado. Mini s-dau a vrutlui tinjia-a mea? Ah, inima lj-u ded, lea dado, cu tuti frãndzã. Tora nj-armasi cheptul gol, fãrã inimã!

Astera: Ascultã-mã pi mini, lea hilje, tsi nj-alghirã perlji din cap, sh-macã s-nu easã la buneatsã, mini s-ti am pi zvercã. Lja Chicilu ti bãrbat, sh-nu va s-aibã altã ca tini.

Golfu: Ah, moi, dada-a mea. Vrearea nu easti ca earbã tsi pots s-u scots diunã oarã. Vrearea easti ca un arburi cu-arã dãtsinj multi tsi nu pots s-li scots. Ashi easti sh-vrearea. Ma vrei s-u scots, va s-easã cu tutã inimã. Sh-tsi va s-armãnã? Truplu gol. Ah, vrearea, lea dado, ts-alasã unã-aranã mari tu inimã ti totãna. Ashi easti vrearea. (lj-vinji ca milie sh-cãt s-cadã nghios) Ah, dado!

Astera: Hilje, Golfo, tsi nj-avush, dzã-nj!

Golfu: Nj-vinji urut dit inimã, lea dado.

Astera: Ts-yini ninga urut, i ma-ts tricuc?

Golfu: Nu ti-aspari, lea dado. Va si-nj treacã.

Astera: Cu-aesti glãrinj a tali, vedz cã tsi pats? La tini yin tuti, urut, milie. Atsel blãstimatlu, tut muabeti fatsi. Lj-or al Dumnidzã, s-ascultã blãsteamili a meali shi s-lu pidipseascã ti tutã bana.

SCENA 3

Golfu, Astera, Dimlu

(Dimlu intrã cu agunjie sh-canda sh-arãdi cu Golfu)

Dimlu: Golfo, ts-aduc sã hãrichi di la Tashlu.

Golfu: Dealieha, lă i Dimo? Ia dză -nj!

Astera: Dealieha, lă i Dimo?

Dimlu: Nj-dză si adunari bună la hanea din calea mari.

Golfu: Cu mini zbură shti. Ts-ară dz cu inima-a mea?

Astera: Aidi, more nipoate! Tuti sã hã tsi ti tini suntu unã soe.

Dimlu: (*cãtã Golfu, ca cu inati*) Ascultă aoatsi tsi tsã dză c. Altă oară, nu tini, mea sh-vă siljelu Zogu sã -nj dză cã ca s-neg la Tashlu, nu va s-neg. Nu-am chefi mini s-mi fac arizili ti un atim ahtari.

Astera: Ma, Golfo, tini-l pitricush!

Dimlu: Ia, cã am altă hari.

Astera: Hristolu shi Stã mã ria si-ts da sã nã tati. Tashlu ti arnisi, nu va s-ti veadă, sh-tini ninga unã soe eshti. Nu ai niheamă arshini?

Dimlu: Ore cusurină, nu-ts mutreshti lucurlu ma stai di-ts cheri mintea ti un atim. Nj-yini ca s-lj-u trag cu cã burea shi s-lu scol pi vimtu di-aclo iu shidea, shi s-yinã si-nj lja bunili!

Astera: Avdză, avdză, caplu nji shutsă t sh-ninga-l vrei.

Golfu: Las s-hibă ghini omlu.

Astera: Cã lă nj s-lj-intră tu ocljilj a lui shi schinj nuntru tu inimă.

SCENA 4

Golfu, Astera, Dimlu, Tanasula
(*Tanasula intră*)

Tanasula: (*dutsi cãtã Golfu shi-lj dzãtsi*) Macă -nj vrei hilj-nju ca s-lu vedz shi s-lu zbură shti, Tashlu, tu aestă oară, va s-treacă pi la shoput. Aclo s-nidzem s-lj-acă tsă m calea, sh-fără ca s-u shtibă, tu mã njli a noastri va s-cadă.

Golfu: Dado, tsi dză ts? s-neg?

Astera: Ia iu tsã dză c: stă -ts tu loc.

Dimlu: Ashi dză c sh-mini, lea tetă, s-nu neagă.

Golfu: Aman, dado, alasă -mi s-neg.

Tanasula: Ia dză -nj, lea Asteră, cã tse nu u-alash feata? Voi sã shtiu.

Astera: Cã easti arshini ca unã feată s-avină minciunoslu ali vreari. Tută lumea va sh-ară dă cu nã sã.

Tanasula: Lipseashti s-fudzim cã s-dusi oara cã, itsido tsi s-hibă va s-yin aclo; shi si s-ducă la drats, sh-el sh-prucuchia-a lui!

Astera: Mini tsă escu mã -ta sh-ia iu-ts dză c ca s-nu nedz!

Dimlu: Mini dză c cã unã guvã tu apã va s-fats ma s-nedz.

Astera: Ma cuscrilja va nã yinã acasă sh-tini ninga vrei s-avinj Tashlu pit pã duri?

Golfu: (*ciudisită*) Cuseri ti mini! Am cãtse nu mi-alash? (*cama cu inati*) Ma easti ash, mi duc singură. (*cãtã Tanasula*) Aidi s-nidzem, Doamne Tanasula. (*Golfu fudz diună oară*).

SCENA 5

Astera, Dimlu, Tanasula

Astera: Cã tã iu fudz, lea zurlă?

Tanasula: (*chindrueashti pi Astera*) Alasă -u feata, lea Asteră.

Astera: (*cãtã Dimlu*) Dimo, fudz sh-tini cu nã sã, tsi stai?

Dimlu: Ore, nu neadzi tu drats sh-nã sã?

Astera: (*cãtã Tanasula*) Tsi-nj fã tshesh, Doamne Tanasulă!

Tanasula: Alasă -u, Asteră, naca amintă m atsea tsi vrem?

Astera: Tradzi, fudz, lja-ts zverca cã, cum ã nchisi lucurlu, s-nu s-facă vã r funico.

Tanasula: Dză -nj amin, sh-mini va s-neg s-u agiungu diună oară. (*easi*).

SCENA 6

Astera, Dimlu

Astera: Dimo, nu sta, fudz sh-tini ntroară, cã cum fuzi Golfu, caishti tsi funico va s-facă. Agonja, nu ti-amă nã. Fudz!

Dimlu: Mini! Am cum di nu! Ore, nitsi unã palmă nu mi bat di-aoa.

Astera: Fudz, lă i Dimo, ash s-bã nedz, nu sta, du-ti agonja.

Dimlu: Nacă tsă si pari cã chiru mintea Dimlu ta s-avină pi Golfu ca vã rã zulapi, shi s-nj-aflu bileaua cu nã sh?

SCENA 7

Astera, Dimlu, Zisi, Yiurgula
(*intră Zisi cu Yiurgula*)

Zisi: Ma nu-nj dză ts tini, Asteră, atsea discă ceata lji lu-ai silighitã cã pestrul ta sã ngiurã lumea tută.

Astera: Ti cai discă ceatã dză ts, Doamne Zisi? Ia, dză -nj.

Zisi: Ti hilji-ta zbură scu. Nu ti fã canda nu shtii. Ia iu tsã dză c: S-lj-adunj gura, i altă soe va lj-u ncljid mini. (*cu inati*) Ia iu va dză c, s-v-adunats gurli! Altă oară s-nu vã avdu s-dzã tsets, ni *gãc*, ni *mãc*, cã vã bã gai foc di vã arshu! Vã pitrec tuti la draclu. Unã gã leatã di dalã ahã rzeashti chealea-a voastră. (*Dimlu mutreashti cãtã Zisi*,

shutsã mustatsa, s-pari canda va-s siligheascã).

Yiurgula: Nu vã ryea, Doamne Zisi! Tsi stai di vã ryeshti palju muljeri?

Zisi: Ore Yiurgula, alasã-mi s-lã bag niheamã minti!

Yiurgula: Nu lã bagã sh-ahãnt di oarã a muljerlor.

Zisi: More, aesti suntu ti spindzurari. Mini aoa ca pruxinit ta s-caftu Golfu pi nipot-nju Chiciu, tsi nitsi tu yis nu u videa vãrã oarã ca si s-facã nã sã nipoata-a mea sh-ia, nã sã sta di mi ngiurã.

Astera: Lumea dzã tsi minciunj, nu u pistipsea!

Yiurgula: Aide, more Zisi, zboarã di lumi suntu tuti!

Zisi: Tsi dzã tsets more? Mí ngiurã dinintea-a mea, sh-voi dzã tsets cã suntu minciunj. Ia, tora n-adunã m nafoarã, calea cãndu yineam. Bunã dimneatsa lj-dzã sh mini, sh-nã sã, ca vãrã mbitatã, mi ngiurã di la cap pãnã la cicloari. Ghini cã nu-acãtsai dot, aljuntrea va s-u adutseam ãn bratsã moartã!

Yiurgula: Nu ti da cu muljerli, Doamne Zisi, cã ahãntã minti au. Aidi s-fudzim.

Zisi: (*cãtã Astera*) Di la Chicilu s-u shtits cã nu avets nitsi unã nã die. Nu shtits cã mini, tsi escu lalã-su-a lui, nu va s-aprochi vãrã oarã ca si s-facã nipoata-a mea, vruta-al Tash.

Dimlu: Eh, nj-u umplush plã muna sh-nu ma pot s-aravdu.

Zisi: (*si siligheashti*) Tora s-tsi-u spun sh-atsea!

Dimlu: (*s-da nãpoi shi scoati cãburea*) Fã-ti nã poi cã ts-lu loa caplu. (*Zisi si siligheashti mea-l tsãni Yiurgula*).

Yiurgula: Tsã ni-ti, Doamne Zisi!

Zisi: (*scoati cãtsutlu shi s-siligheashti*) Nã poi tuts cã vã tãljai! (*Dimlu, aspãreat, fudzi cãtã alantã poartã*) Tsã nets-lu, lã i frats!

Yiurgula: (*nãpoi lu chindrueashti*) Aman, cu Dumnidzã, Doamne Zisi! Pãpsea tora. (*Dimlu cu dealaga fudzi nafoarã, sh-alantsã dupã el*).

Zisi: (*tu ishiri*) Ah, mea mi-alã sat, more? (*fudzi*).

Astera: (*singurã*) Bo, bo, bo, va si s-vã tã ma! (*fudzi sh-nã sã*).

SCENA 8

Tanasula, Golfu

(*Scena s-alãxashti: S-ved muntsã, pãduri, sh-calea pi iu va s-yinã Tashlu. Tanasula intrã cu Golfu*)

Tanasula: Aoa s-lj-acã tsã m calea, cã sigura pi-aoa va s-treacã.

Golfu: Nu cumva tricuu?

Tanasula: Ninga nu-ari tricuatã. Iutsi s-hibã, pi-aoa va s-treacã.

Golfu: Cicioarili-nj treamburã shi-nj yini canda va s-cad mpadi. (*sta mpadi*).

Tanasula: Fã-ts curai, lea Golfo. Caishti, nacã amintã m sãmtul lucru a nostru, aoa tu-aestã pãduri? Diparti di ehtrul a nostru. Multi va si-lj dzã tseam. Va si-lj cãdeam rigeae... Am nã dia la Dumnidzã cã va s-lj-u alãxim mintea.

Golfu: Doamne Tanasula, nj-u fricã, cã s-nu nã veadã di fudzi pi altã cali.

Tanasula: Tsã fac giurat, pi laptili-ali dadi, cã macã di fatsi ca s-fugã pi-aljurea, va s-lu tindu mpadi ca vãrã agrimi!

Golfu: (*mutreashti cãtã nafoarã*) Ah! ia-lea iu ma yini!

Tanasula: Fã-ts curai, lea Golfo.

Golfu: Cama ghini s-nã ascundeam tu pãduri ca s-nu nã veadã sh-fudzi pi-aljurea.

Tanasula: Ghini dzãts! Tini di-atsea parti, sh-mi di-aestã. (*s-ascundu doilji*).

Golfu: (*singurã*) Stã mãrie curbani! Aidi s-alãxashti mintea-al Tash, sh-mini va s-aprindu unã lumbardã, iesa cãt boea-a mea, dinintea-a icoanãljei a ta. (*s-ascundi dupã dãrmi; veadã Tashlu cã yini*).

SCENA 9

Tanasula, Golfu, Tashlu

(*Tashlu intrã, shi Golfu easi di-aclo iu eara ascumtã*)

Golfu: (*cãtã Tashlu*) Chidruca!

Tashlu: A, Golfu!

Golfu: Nu easti Golfu, apiste! ea idyca, ma aumbra-a ljei tsi ts-adutsi blã steamii, iutsido s-nedz!

Tashlu: Ma tsi vrei aoatsi?

Golfu: Tsi voi aoatsi? Sh-mi ntreghe ninga, minciunoase, ai gurã ca s-greshti shi si-nj dzãts tsi voi aoatsi? (*ca cu njilã*) Vinj aoatsi ca sã-nj aflu haraua-a mea, ca s-aflu nãdia a mea, bana a mea trã totãna, Tasho, suflitlu-a meu!

Tashlu: Ma nu tsã dzãsh, nu tsã dimãndai? Ia, sh-tora tsã dzãc cã di la mini nãdie nu ai. Dumãnica tsi yini mi nsor cu Stavruca. (*fatsi ca s-fugã*).

Golfu: (*lu-arãcheashti di brats*) No, nu va s-fudzi, atime!

Tashlu: (*pindzi pi Golfu*) Alasã-mi, tsã dzãsh!

Tanasula: (*easi di-aclo iu eara ascumtu*) Nu ti bati dit loc. Ma s-fats cã fudzi, nedz chirut.

Tashlu: (*ciudisit*) Ma sh-tini, tate, aoa eshti?

Tanasula: Macă di fats canda fudz, va s-ti tindu mpadi ca vără agrimi!

Tashlu: Tate, tsi zboară suntu aesti tsi-nj scots din gură?

Tanasula: Stăi aoa ca s-avdzi pi Golfu sh-deapoea s-fudz aclo iu blă stemlu-a meu va s-ti-acatsă. Va s-dai zbor la Dumnidză, apiste!

Tashlu: (*căntă Golfu*) Ma tsi vrei tini di la mini?

Golfu: Dză-nj, tsi stepsu nj-aflash di mi-ală sash? Tsi slă bintsă tsă feci? Nacă nu ti vru cu tută inima? Nj-si lă htă rsea suflitlu pã nã s-ti ved! Sh-tora, cã tse mi-alash ca cã njlji tu cã mpu?

Tanasula: Minduea-ti niheamă, apiste!

Tashlu: Tate, tsi dză tsashi?

Tanasula: Cripatul s-ts-u da. Atsea dză c!

Golfu: Ahântu fu vrearea-a ta, ca atseali lilici tsi s-dishcljid tahina, sh-după prândzu cher! Cu tsi inimă, cu tsi suflit va s-pots ca s-mi-alash? Cum ts-u ncă pu mintea? Giuratlu tsi nj-ai faptă, ninga nu easti astimtu. Sh-tini armasish pi Dumnidză. Nu-ai frică di el?

Tanasula: Minduea-ti niheamă, apiste!

Tashlu: E, more tate, sh-tini...

Tanasula: Cripatul, cã-nj lu-adusesh la nari. Va s-ti tindu aoa mpadi ca ună agrimi, ca si s-facă ună ciudie mari, s-avdă lumea tută. Sh-cându va-nj grească la giudicată va s-dză c cã mini ti vătă mai! Mini, tsi escu pãrintili a tău, cã va s-ti fă tseai nipărtică cu dauă capiti sh-va sã nfărmă cai lumea tută. Cai alasă pi vrearea-a lui poati s-alasă itsido. Ti-atsea, ti aestă trã dari, spindzurarea i vătă marea ti-ashteaptă. Ashi prindi sã scrii nomlu!

Tashlu: Tate, ma tsi zboară suntu aesti?

Tanasula: Cându tini earai fucă ră, Golfu nu ti-arnisi, nu ti-ală sã ca s-lja pi Chicilu, ca si s-facă cilnicoanji. Tini, more dirdimene, cum di u-ală sash di ljai Stavrua? Atsea cari, cându earai fucă ră, nitsi bună dzua nu-ts dă dea, tini, lă i hilj blă stimat!

Golfu: (*njiloasă*) Ia toarnă-ti cãtă-aoa sh-mutrea-mi tu oclji. Tsă nj minti tsi-nj dză tseai cându n-adunam doilji deadun? Nj-dză tseai cã sh-anhiljlji di la Dumnidză nu-lj bag dinintea-a ta. Nj-dză tseai cã tserlu ari mash un lutseafir, sh-cã tu frãmtea-a mea suntu doi lutseafiri. Tora, cum di li-agă rshish tuti aesti? Tini eshti atsel tsi-nj dză tseai cã, ma s-pat tsiva mini, la murmintili-a meu va s-yinj s-mi vedz. Ma tini mi-agă rshish ninti ca s-mor, ninti ca s-intru tu groapă.

Tanasula: Ma ninga ashteptsă, hilj fã ră inimă, di nu cadz pi dzinuclji dinintea-a aishtui anghil shi si-lj caftsă ljirtari?

Golfu: Tasho, ascuchi “s-u mă cã luplu” sh-yinu nã poi s-beai apă la

shoput, aclo iu beai ma nã inti. Aspari niorlji ca s-easă soarli nã poi ti noi doilji. Las s-azboairă Tashlu nã poi la cubairlu atsel tsi noi doilji lu-adrãm. Ah, Tasho, bagă-ts gura pi-arăs sh-yinu tu bratsă li a meali!

Tanasula: Aidi, lă i hilj, ashi s-nj-ai urăciunjli. Nu u pidipsea. Lj-agiungu cã ti fă rmatsi tricui. Aidi, apã sh-sari si s-facă tuti! (*tu-aestă oară cãntă puljlji sh-bumbuneadză*).

Golfu: Avdză, Tasho, cã t sh-puljlji ti pã lă cã rsecu. Nu avdză, cã t sh-Dumnidză di-analtu tsă oară macă ti mini nu-ai njilă, s-ai heamă frică di Dumnidză!

Tashlu: Golfo, tsi aveam ti dză tseari, ts-u dză sh. Tsă dză sh, du-ti sh-tini s-ti mãrits cu Chicilu, i cai altu vrei tini. Discarcă-ti di mini. (*a tată-sui*) A, bre tate, ală sats-mi singur, vã pã lă cã rsecu.

Golfu: Fudz, ashi-nj dză sesh, Tasho! Sh-nj-u dză ts cu tută gură?

Tanasula: Lumea tută sã nvirină di plãngul ali Golfu, sh-tini, hilj blă stimat, nu ai niheamă njilă. Sh-cã t puljlji dit pãduri pãpsiră s-cãntă. Sh-muntsălj nu suntu cum eara, sh-tini nu ai niheamă arshini? Eshti om fãră inimă. (*cadi ca grãndină*) Aestă bumbunidzari nu easti altsiva dicã t lă crinj ângljitsati di-ali Golfu. Nu tsă easti frică s-nu s-facă arăuri di ti neacă? (*ninga bumbuneadză*) Aestă bumbunidzari nu easti dicãt boatsea-al Dumnidză, sh-tini nu ti-aspari? (*lu pãlăcãrseashti*) Tasho, hilj! Mini tsă escu pãrintili a tău, tsă fac mari rigeae, nu amisea pi Golfu. Nã sã ti va cu tută inimă. Shi s-u shtii cã haraua nu s-află la aveari, easti tu inima curatã shi mplinã di vreari. (*zburashti cãtă Tashlu shi-lj spuni Golfu cari sta cu mãnjlji nerutsiljati*) Ia scoalã-ts ocljlj, Tasho, sh-mutrea-u nuntru tu oclji. Va s-vedz singur ma multi harei dicãt dză c mini. Tora, ma s-pots, arnisea-u. (*Tashlu sta multu minduit sh-cu inati*) Ma ninga, Tasho, stai di nu-ascuchi draclu shi s-ti-aruts tu bratsă li a ljei? (*Tashlu fatsi ca s-fugă*).

Tashlu: (*cu inati shi apufusit*) Vã dză sh ună oară cã nu!

Golfu: (*lu-acatsă di brats shi scoati cãtsutlu dit sileafi*) Chindruea! Nu va s-pots ca s-fudz di-aoatsi! (*cadi pi dzinuclji, lji spuni cãtsutlu*) Ma ghini junglja-mi cu aestu cãtsut a tău! Dishcljidi-nj inima, atsea cari ti vru multu. Tradzi, vatã-mi sh-calcã pri truplu-a meu, sh-deapoea du-ti aclo iu vrei (*lji da cãtsutlu*) Na lja-l, tradzi fãră frică!

Tashlu: (*lja cãtsutlu*) Macă vrei s-ti vatsă nj, ia iu easti arã pa, dighios!

Tanasula: Cã ni, cã ni, ashi cum u fă tsesh, tradzi, vatãmã-u, tsi u-aveglji? (*Golfu si scoalã sh-dishcljidi cheptul*) Tradzi, bre, tsi ashteptsă?

Tashlu: (*bagă cãtsutlu tu sileafi*) Suflit nu ljau. Ală sats-mi s-mi duc la

lucurlu a meu.

Golfu: (*lu-acatsă di brats*) Nu, nu va s-fudz!

Tashlu: (*u pindzi*) Ma, alasă -mi tsă dză sh!

Tanasula: Bre, că ne, nu-ai niheamă njiłă?

Golfu: Tasho, va s-ti bleastim! (*Tashlu lja ca s-fugă; Tanasula-l chindru eashti*).

Tanasula: Nu ai s-nedz iuva. Ma ninti va s-ascultsă blă steamili ali Golfu, sh-deapoea du-ti la drats!

Tashlu: Ama, tate!

Tanasula: Cripatlu, tats, nu voi să-nj greshti numa-a mea. Nu voi s-u-acatsă n gură altă oară.

Golfu: Ia iu tsă dză c ninga ună oară, Tasho: ală xea-ts mintea.

Tashlu: Nu, lea, nu. Că ti ori s-vă dză c nu!

Tanasula: Nipă rtică nfă rmă coasă s-ti mă că, om fă ră pisti!

Golfu: Tsi lă crinj am virsată tră tini, Tasho! Nu ts-ală xeshti mintea?

Tashlu: Nu, tsă dză sh ună njiłji di ori!

Tanasula: Lu-am fă ră inimă aestu ficior.

Golfu: Că ti lă crinj am virsată tră tini, apiste! Iutsido tsi s-nedz isihie s-nu-află. Sh-apa cari va s-beai, să ndzi si s-facă, sh-fă rmac si s-facă că t s-u badză n gură.

Tashlu: Pi dă rmi sh-pit muntsă s-neagă!

Tanasula: Pisti tini s-neagă, palju catili! (*tu-aestă oară bumbu-neadză*).

Golfu: Iutsido tsi s-nedz, iutsido tsi s-trets, earba s-nu crească, sh-puljli dit pă duri s-aspară di tini. Aumbră di tini s-nu aibă iuva, iuva. S-plă ndzi, sh-tu loc di lă crinj, să ndzi să scots. Tradzi, fudz tora. Dumnidză s-ti pidipsească. (*lu pindzi pi Tashlu sh-fudzi*).

Tanasula: (*scoati căciula din cap, u lja Golfu di mănă, sh-mutreashti nsus cătă Dumnidză*) O, Dumnidzale, ashii cum nă ncljină m la tini cu tută inimă, ascultă blă stemlu-ali Golfu, ashii s-lu pidipseshti).

(*Cadi pirdelu – bitisita-a Actului III*)

ACTUL IV

SCENA 1

Stavrula, Feati, soatsă di-ali Stavrułă

(*S-veadi căliva-al Zisi shi Stavrułă cari sta mpadi. Deavărligalui di năsă, alti feati, soatsă di-a ljei. Tuti cos, căntă tsiva cându mpiltescu. Ahurhescu di căntă*)

Tuti featili n-adună m

Fustanea-a ta, lea fă rshă roată s-u ndrirdzem.

Va s-u portsă si-ts cadă hari

S-ti veadă soatsili-a tali.

Va s-u portsă că ndu s-ti fats nveastă,

Lumea tută s-hă ră sească.

Va s-u portsă, a lea Stavrułă

Că ndu preftul va ti ncă rună.

SCENA 2

Tanasula, Stavrułă, soatsă di-ali Stavrułă

(*intră Tanasula*)

Tanasula: Bună -vă dzua, feati! (*featili si scoală*).

Stavrula: Bah! Cum ashii, vinjish pă nă -aoa fă ră s-ti ashtiptă m? Tuti vrea ca să -ts grescu, mea shtiu că nu vrei.

Tanasula: Dealihelui că nu vream! Ma nitsi tini s-vrei!

Stavrula: S-hits ghini. Nu stai niheamă mpadi? Nipă rtits aoa nu-avem, tsi stai mprostu?

Tanasula: Nu vinj aoa ti shideari. Vinj si-ts dză c niscă nti zboară tsi suntu ti bunlu-a tă u.

Stavrula: Ia dză -li, ca s-li-avdză m.

Tanasula: Ascultă aoa, Stavrułă. Tini s-nu lu-aprochi Tashlu ti bă rbat, că prucuchie nu va s-fats. Lă crinjli sh-plă ngul ali Golfu, sh-blă steamili-a ljei s-u shtii că va s-ti mă că!

Stavrula: (*canda sh-pizueashti di el*) Ca multu di himă fudzish. Peanarga, ca s-nu cadz!

Tanasula: Bună dzua, shii să shtii că nu va s-vedz altă dzuă bună. Dumnidză lu, vă rnă oară nu ljarță atselj tsi lja vrearea-a ală ntui.

Stavrula: Doamne Tanas, si-nj fats harea s-ală xeshti zborlu-ts, macă nu vrei s-nă fă tsem di dauă hori.

Tanasula: Avdi aoa, lea Stavrułă, shii scrii-li aesti zboară a meali, sh-macă nu va s-tsă easă la slă bintsă, atumtsea s-mi-ascuchi tu surati.

Stavrula: Ma, nacă ti-adă pă cu tsiva Golfu? Ahă ntu ts-intră tu inimă, tsi ti năsă shtriga arniseshti sh-hilj-tu, shii avearea, sh-multi alti? Palju shtrigă. Va s-u scă rchescu dit lumea aestă!

Tanasula: Ascultă aoa, Stavrułă. Caitsido ficior tsi nu sh-ascultă părintsă ljei shi-l lo blă stemlu-a părintsă lor, s-u shtii c-atsel ficior, prucuchie nu fatsi. Tashlu, mini-l blă stimai cu tută inimă, sh-nă poi nu-l lja!

Stavrula: Ma, nu neadzi s-fats itsi vrei! Tsi tsã s-pari cã va s-n-aspãrem? Va s-nã si acreadzã ariganlu, i ma nu! Un lu bleastimã, sh-cã tse-lj yini tihea bunã.

Tanasula: Un, mea atsel nu easti tatã-su. Shi s-u shtii cã, cãndu un pãrinti scoati cãciula sh-cu caplu gol bleastimã pi hilj-su, cu mãnjli sculati cãtã Dumnidzã, sh-ocljilj a lui mplinj di lãcrinj, easti sigura cã blãstemlu-atsel va s-lu-acatsã.

Stavrula: S-u-acatsã pi nã sã blãsteamili atseali tsi ti nã sã bleastinj pi hilj-tu. Shtrigã s-u ved s-u treacã ligatã, s-u ducã la mãnãstir, sh-ashi cã va s-ljau pi-atsel tsi voi mini.

Tanasula: Atsea tsi caftsã, dealihealui s-featsi. Golfu ari dauã dzã li tsi nu easti cum eara. Sh-tini ma s-u videai va s-u njilueai.

Stavrula: Cum di nu! Pi nã sã s-njiluescu? Va sã scuteam crutsea di pi gushã ca s-ts-u dideam ti sã hãrichi. Mari blãstem lã ded, sh-acã tsã ca eascã.

Tanasula: Blãstemlu, fãrã ndriptati, vãrã oarã nu-acatsã. Vãrã slãbintsã Golfu nu ts-ari faptã a tsia. Tini lj-u fãtsh slãbintsã di-lj loash vrutlu-lj dit inimã. Ti-atsea ari ndriptati s-ti bleastimã, sh-pi tini, sh-pi hilj-nju. (*acatsã mustatsa*) Aestã mustatsã u sursescu, u-aruc tu muzgã macã blãstemlu-ali Golfu nu va s-vã acatsã! Pi-aestã cã livã aoatsi, va s-cadã rufeea ca s-vã ardã. Lãngoari slabã s-vã mãcã. Mash cucuvealili s-cãntã pi-aestã cã livã. Zboarã li si-nj li tsãnj minti! (*Tanasula fudzi shi Stavrula armãni cu-alanti feati*).

SCENA 3

Stavrula, soatsã di-ali Stavrulã

Stavrula: Am cum nu sh-ari niheamã minti, mãratlu? (*agudeashti mãnjli*) S-crechi sh-tini shi atsea shtrigã. Mini, Tashlu va s-lu ljau sh-va s-vã fac s-cripats shamishdoilji. (*dzãtsi cãtã feati*) Ma iu easti avdzãtã aestã? Mini s-bag cãrunjli sh-el si-nj yinã azã si-nj dzã cã cã s-alas bãrbat-nju ca s-lu lja Golfu! Tsi s-fac, cã nu eara tatã-nju aoa, mea shtiam mini tsi vrea el. (*s-avdi boatsi, nafoarã s-cãntã*) Feate, canda yini tati. Ai sã spãstrim niheamã casa.

SCENA 4

Zisi, Tashlu, Yeani, Yiurgula, Florlu, Stavrula, soatsã di-ali Stavrulã
(*Cum sta tuts ãmpadi, ahurhescu s-cãntã*)

Zisi: Lja-lj-u, lã i nipoate Chicicio.

Loats-lu s-lj-u dzã tsem, lã i sots,
cã him rã mãnj fã rshirots,
di Frashari noi him vinjits,
sh-pit Balcan him arã spãndits,
tu itsi patrie noi earam
sh-totã na cu nami deadun earam,
rã mãnj alã vdats.

Cu locuri mplini di cilnicats,
cilnicats cu oi sh-cu cãpri multi,
iarna tu cãmpu, sh-veara tu munti.

Tsi bană bună tritseam,
di tută lumea n-alidzeam.
Di cã ndu ishi Amirichia,
tutiputa sh-chiru tinjia!

Aidits, tora seara va s-u-apirim. Va s-u seamin amarea tută cu ordzu, va s-mă cã musca her, sh-mushconljji cilechi. Ti hã tã rea-a aishtui ficior va s-u fac, sh-ti Stavrua va s-mi fac tinir ninga unã oarã. Va s-aduc aminti njatili.

Yeani: Aidi, aidi, tsi va si s-facã tora seara!

SCENA 5

*Zisi, Tashlu, Yeani, Yiurgula, Florlu, Stavrua, soatsã di-ali Stavruã
(Stavrua adutsi beari ti tuts)*

Zisi: Aidi, Stavruã, si-nj bã nedz, tsi nyiliceshti ca lutseafirlu. (*lja tuts putirili*) Ia loats putirili ca s-bem nã chicã ca s-intrã m tu chefi. (*tuts bea deadun*).

Yiurgula: Aidi, sh-cã runj cu tinjie!

Tuts deadun: Amin!

Stavrua: Mersi multu!

Yeani: Sh-pi haraua-a voastrã, voi ninsuratslji, sh-voi aush, aushatic bun, sh-voi feate, tihi bunã. (*featili apleacã caplu*) Ia mutrits cum aplicarã caplu, fac canda nu vor. Ma di multã zgãrbunari tsi fã tsets, va s-easã tucinlji tu padi.

Zisi: Pãpsea, lã i Yeani, cu shicãili a tali sh-aidi sculats-vã ca s-giucã m niheamã pã nã si s-frigã njelu. (*si scoalã tuts sh-acatsã ta s-gioacã cu Stavrua dininti, sh-Tashlu di mãnã, sh-cãntã tuts deadun*):

Aidi, tsi-lj furarã oili-a unei rãmã nã,
O, nã rãmã nã fã rshiroatã.
Dzã tsi mini li-am loatã,
Olele shi obobo.
Dzã ts cã mini li-am loatã.
Li loarã shi s-dusirã hima tu arniu
Va s-li mulgã la stani,
Nu avdzã la cilnichie!
Picurarlji di agnanghea mutrea
Ca tsiva cilimeanj,
Nu avdzã la cilnichie
Olele, shi olele!

SCENA 6

*Zisi, Tashlu, Yeani, Yiurgula, Florlu, Stavrua, Golfu,
soatsã di-ali Stavruã*

(*Golfu intrã cu agunjie sh-namisa di huro, cu perlji a ljei displitits pi pãltari, lãhtarea a ljei spuni cã nu-i pri minti. Cãt intrã, pãpseashti gioclu sh-cãnticlu.*)

Golfu: Ah, tsi mushat cã ntats sh-giucats. Ma cã tse chindruit?

Zisi: (*cu inati*) Ma nu-nj dzã ts, tsi caftsã tini aoatsi?

Golfu: Tsi caftu mini aoatsi? Vinj ca s-cãntu shi s-gioc cu voi tuts aoatsi. (*ca cu bun*) Ma cã tse nu, nu escu sh-mini featã cu njati?

Zisi: (*si siligheashti*) Nafoarã di-aoatsi, cã va ti disic, ash cum disicã luplu njelu!

Yiurgula: (*lu chindrueashti*) Peanarga, Doamne Zisi, chindruea!

Stavrua: Vã tã mats-u, palju shtrigã. Tsi vrei aoa, lea zulapi?

Golfu: (*cu inati*) Nã poi! S-nu-l tsã nets!

Stavrua: Vã tã mats-u, more, shtriga. Tsi u-avigljats?

Golfu: Alã sats-lu, vã r s-nu-l tsã nã! Nu s-aspari muntili di neauã, nitsi amarea di ploae!

Zisi: Ma, alã sats-mi, vã dzã c.

Chicilu: Chindruea, lale, pã nã aoa! Dã nã poi! S-nu bagã vã rã mã na pi Golfu!

Zisi: Tsi dzã ts, bre? Nacã zurlusish?

Chicilu: (*easi dininti*) Ia, ash vã dzã c. Vã r s-nu u cã rteascã!

Yeani: Arshini, lã i Chicio! Tsi zboarã suntu atseali tsi scusesht din gurã?

Chicilu: Tini Yeani, pãpsea tsã dzã sh.

Yeani: (*ca cu fricã*) More, ai s-ljau niheamã vimtu cã aoa amputi a bã ruti. (*fudzi*).

SCENA 7

*Zisi, Tashlu, Yiurgula, Florlu, Stavrua, Golfu,
soatsã di-ali Stavruã*

Chicilu: (*cãtrã Golfu cu bun*) Ma Golfo, tsi vrei di vinjish aoa?

Golfu: Vinj s-mi-alash si-lj dzã c ndauã zboarã al Tash. Da! Al Tash. Borgi s-armã n la tini.

Tashlu: (*cãtrã Golfu*) Ma tsi vrei di la mini? Tsã dzã sh unã oarã, tsã dzã sh dauã ori, ia, sh-tora tsã dzã c, cã di la mini nu ai vã rã intires!

Stavrua: (*cãtrã Golfu*) Macã nu ai intires, nu easti ti nã rli-a tali,

Tasho, s-u shtii. Sh-macã di minti ti aflash, fudz la mã nã stir.
Cã ljurli dishcljisi suntu.

Chicilu: Stavrulã, nu zburã shti ghini. Atseali zboarã nu-ts da tinjie!

Zisi: E, more Chicio! Tsi easti aestã cu tini? Ali Golfu-lj tsã nj parti dinintea-ali Stavrulã sh-a njia?

Chicilu: Ashi cum vã dzã sh. S-nu u cã rtits. Alã sats-u ca s-dzã cã ti tsi vinji aoa. (*cãtã Golfu*) Golfo, dzã tsi ai tea dzã tseari!

Golfu: (*cãtã Tashlu*) Di tini, Tasho, li loa tsi aesti lã htã ri sh-aestã-arshini!

Tashlu: Zboarã li nu ts-acatsã loc. Du-ti la lucrulu a tã u.

Golfu: (*njiloasã*) Va s-fug, om fãrã inimã. Va s-fug... Va s-fug multu diparti, sh-cai u shtii tsi nj-ari scriatã mira-a mea. (*ca pi plãngu*) Nacã tsã si pari cã va s-yin nãpoi tu lumea aestã? Ah, bana cu draclu di gushã suntu doilji. Ah, tsi dzã sh ashi! O, Dummidzale, ljtã-mi pi mini, mãrata! (*zburashti ca chirutã; sh-dupã putsã nã oarã*) Ma aoa tsi caftu? Escu ca chirutã, ca oaea tu stani xeanã... Escu ca unã lilici namisa di neauã... Tã sh ca un pulj njic tu ungljili-a vulturlui... Tã sh ca un njel namisa di luchi!

Zisi: Mutrea-u, lã i nipoate! Shi sã sta aoa dinintea-a noastrã shi s-nã ngiurã pi tuts?

Chicilu: (*cãtã Zisi*) Ia aravdã niheamã, more lale! (*cãtã Golfu*) Unã oarã, cã t cama-agonja, dzã, tsi ai tea dzã tseari?

Stavrula: (*cãtã Chicilu*) Mersi multu, cushuri, ti zboarã li tsi dzã ts!

Golfu: Plã ndzets-mi, voi muntsã sh-voi pulj! Plã ndzi-mi sh-tini dada-a mea. Mi mpartu di voi ti totã na. Ah, cã t ma diparti s-fug, ahã ntu ma ghini. Ah, lã crinji tsi virsai ti tini, Tasho, si s-facã shoput cu apã-aratsi ca s-ts-astingã seatea... Plã ngu tsi am faptã ti tini. Si s-facã trandafilu, mushatslji arburi cu-aumbrã ca sã stai tini cu Stavrua. Bana-a ta s-hibã cama dulsi di njarea. S-ai ma multi bunets dicã t ari primuveara. Ocljilj a tã i s-nu lã crimeadzã vãrã oarã... sh-inima-a ta s-nu cunoascã uhtã ri tu bana-a ta. (*Tashlu sta ca multu minduit. Golfu s-toarnã cãtã Stavrua*) Sh-tini Stavrulã s-lu vrei Tashlu ashi cum lu-am vrutã mini. Sh-macã nu pots, nu ts-agiundzi inima-a ta (*cu njilã cãtã cheptul a ljei*), dishcljidi cheptul aestu aoatsi sh-lja inima-a mea. Ts-u hã rzescu cu tuti frã ndzã sh-cu tutã vreari... shi s-lu vrei Tashlu! (*njiloasã*) S-lu vrei! Ah, Tasho, Tashlu-a meu! (*fudzi peanarga. Tashlu s-veadi multu ca minduit. Canda-lj sh-alãxeashti mintea. Sta pi careclã sh-uhteadzã*).

(*Cadi pirdelu – bitisita-a Actului IV*)

ACTUL V

SCENA 1

*Zisi, Chicilu, Yiurgula, Yeani, altsã bãrbats sh-feati
(Tashlu nafoarã. Scena aspuni shoputlu cãtã hãryie.
Tuts sta mpadi sh-cãntã)*

O, tsi cã dzui tu vreari cu mari dor
Cu unã dit mã hã lã,
Bendili sh-mushuteatsa-a ljei s-vã spun,
Lã ngoari ã nj bã gã.

Di cu njits avem futã doilji deadun,
Ca vitsinj noi tsi earam,
Sh-ca lilicili dit Mai
Cu dzua doilji crishteam.

Nã videa lumea tutã shi s-hã rsea,
Ca sorã cu frati earam,
Nidzeam sh-yineam la shcoalã noi deadun
Vã roarã nu nã mpãrtsam.

Ma tora tsi acriscum di agnanghea nã mutrim,
Cu ocljilj mplinj di dor
Nu him cum earam anda njits
Tish ca frati cu sor.

Va s-neg sã zburã scu mã-sa cu tatã-su deadun,
S-lã spun vrearea tsi aveam.
Umuti am cã va-nj da urã ciunjli,
Preaclji s-nã fã tsem.

Yeani: Aidi de, tsi va si s-facã tora seara. Va s-u apirim, pã nã cã ndu soarli sã scoatã coarã.

Zisi: Aidi, dzã tssets-lj-u, lã i ficiori! (*tuts deadun*) E, viva! Cilnicoanja si nchirdã seascã.

Yeani: (*cãtã Zisi*) Si nchirdã seascã, Doamne celnic, caplu-a armã namiljei. Cã t muntili s-bã nedz!

Zisi: (*mutreashti deavãrliga*) Ma, tsi s-fatsi Tashlu? Cã tã iu s-dusi?

Yeani: Nu easti aoa. Va s-aibã chindruitã iuva.

Chicilu: (*cu inati*) Nu, lã i lale, nu, cã nu lipseashti ca soea-a noastrã s-facã ahtã ri dziniri cu pã lã cã rseari mari.

Yeani: Ma tsi avush, lâ i Chicicio, tsi-ts featsi Tashlu?

Chicilu: Mini shtiu cã tsi-nj featsi sh-cum aravdu ninga. Cã ndu mini nu amintai Golfu, nitsi Tashlu nu-ari si s-facã dziniri a Zisimeilor.

Zisi: Ia aravdã, lâ i nipoate, nacã easti alatusi?

Yeani: Am alatusi easti. Cai nu fatsi alatusi. Sh-preftsã lj sh-prifteasili fac alatusi. (*S-veadi Tashlu cã yini*) A, ia-lea Tashlu. Aidi, lâ i Tasho, cã ti-ashtiptã m. Tsi ti fã tsesh?

SCENA 2

*Zisi, Chicilu, Yiurgula, Yeani, Tashlu, altsã bãrbats sh-feati
(Tashlu intrã)*

Zisi: Aidi, lâ i Tasho, iu earai?

Tashlu: (*fãrã chefi*) Chindruui la shoput di-arã tsii niheamã caplu cã multu mi durea.

Yeani: Am, ari ndriptati mã ratlu di ficior. Niheamã di beari, niheamã di fãrã somnu, sh-di her s-lu-avea caplu, neshti va s-pã tsa!

Zisi: Tasho, nu-nj dzã sh tsi pã tsã sh? Cã tse ti ved ahãntu minduit? Numtã avem i moarti? Canda nu stai cu chefi.

Tashlu: Tsi vrei s-dzã ts cu-aestã, Doamne Zisi?

Yeani: Cã tse eshti-ahãntu di greu? Cã tse ti doari caplu? Atsea dzã ts, lâ i glare!

Chicilu: (*cãtã Yeani cu inati*) Pãpsea tini Yeani, cã multu s-arupsi pãndza sh-altu peatic nu lja.

Yeannu: Aidi, lâ i Tasho, tsi stai ca oaea tsi u-acã tsã cã ldura? Nu vedz cã ti zburã scu?

Tashlu: Tuti li ved, ma tsi vrets ca s-vã fac?

Chicilu: (*cu inati*) E, ore Tasho, pãnã atsia! S-nu tsã si parã cã Chicilu... Li-aduchim minduirli a tali dit seara tsi vinji Golfu di-ts deadi urã ciunjli. Nu eshti unã soe, ca multu ti nvirinash!

Tashlu: Ca cu multã zori mi sburã shti, lâ i Chicicio.

Chicilu: (*cu pirifanji*) Ashi voi! Sh-macã nu ti-arã seashti, plãndzi-ti la primar.

Tashlu: A njia, primarlu s-nu-nj lu-acatsãn gurã, cã vãrã oarã nu escu dus la el, lu-am aoa tu bãrnu. (*da pi cãtsut cu mãna*).

Yeani: Cu Dumnidzã, Doamne Zisi, tsi suntu aesti? Cã tse nu greshti niheamã?

Zisi: Tsi s-grescu, lâ i Yeani? Tashlu li minteashti lucrili, li fatsi salatã.

Chicilu: Nu undzeashti, lâ i lale, ti soea-a noastrã tsi him avdzãts tu lumea tutã! Nu undzeashti ca un munti analtu si s-apleacã la unã dzeanã njicã. Ninga stai, lale, di nu-lj fats cinushi? Nu lâ dai

tsã ruhili tu mãnã si s-curã di aoa cãt cama-agonja?

Yeani: Ma dip di ligari vã featsit. Aidi, lâ i Tasho, nu sta ashii ca vãr cal tsi doarmi.

Tashlu: (*cãtã Zisi*) Ljartã-l, Doamne Zisi. Dorlu tsi-am mini, easti dor dit inimã sh-dit suflit. Cama ghini s-ts-ul dzãc, cã ahtari prudot ca mini sh-minciunos ali vreari... Vãrã oarã s-nu-aprochi ca s-lu fats dziniri, cã macã mini arnisii pi Golfu, sh-pi Stavrua va pot ca s-u arnisescu. Nu easti tsiva ti mini, cã atsel tsi-ahurheashti bana-lj cu minciunj, ashii va s-u bitiseascã. Mini nu escu crishtin, nu mi ncljin la tsiva! A njia nu prindi sã-nj dzã cã vãr bunã dzua. Mini di biseaicã nu prindi s-mi-aprochi, ca s-ljau anafurã ca alantsã crishtinj. Sh-cãndu s-mor, preftul s-nu mi ghiuvãseascã, mea s-mi-arucã tu groapã ca vãrnu cãni.

Zisi: Ma a cui ãlj li dzãts aesti? Cu mini zburã shti?

Chicilu: Ma, lale, ninga stai di nu-lj dai cali?

Tashlu: (*tradzi s-fugã*) Cum s-veadi s-asparsii numta.

Chicilu: (*lj-dzãtsi-al Tash, cãndu fudzi*) Canda-nj dzã sesh cã primarlu lu-ai tu bãrnu. Si-nj tsãnj minti zborlu!

Tashlu: Itsi oarã vrei, lâ i Chicicio!

Chicilu: (*s-toarnã sh-lu mutreashti cu agrimi, canda vrea si siligheascã pisti el*) E, ghini, Tasho, va n-adunã m aljuea. (*fug tuts, mash Tashlu armãni*).

SCENA 3

Tashlu

Tashlu: (*singur*) Amãrtia-atsea, tsi pãnã tora nj-avea acãtsatã inima, azã u scosh dit inimã, ashii cã-nj si lishurã suflitlu. Cãtã iu va s-hibã Golfu tora? Pi tsi munti easti sh-plãndzi, mi bleastimã pi mini minciunoslu sh-prudotlu? Voi pulj tsi azburats ahãntu agonja, dutsets-vã la Golfu sh-loats-lji sãhãrichea, sh-cu boatsea-atsea mushata-a voastrã, dzã tsets-lji ca s-pãpseascã, s-nu plãngã, ma sãmpilteascã dauã cãrunj, unã ti mini sh-unã ti nãsã, shi s-mi-ashteaptã.

SCENA 4

Dimlu, Astera

(Scena alãxeashti; intrã Astera cu Dimlu)

Dimlu: Ore, nu mi bat di-aoa, tora! Tsi, zurlusii ca s-alag tu scutidi ca

vără zulapi? Ia, aoa va să stau până cându soarli să scoată coară.

Astera: Scoală, lăi Dimo. Esh ninga năoară ca s-nj-aflî hilji-mea, Golfu.

Dimlu: Ahtari hilji tsi-ai, ma ghini s-lipsească!

Astera: Dimo, tsi zboară suntu aesti?

Dimlu: Tsi dzăc? Tseatsiri sh-fisulj, ia, atsea dzăc. Ia, că tu-aestă lumi, multsă acatsă vreari, ma nu glărescu di minti. Sh-mini, lea tetă, aveam acătsată vreari cu Orsa. Nă adunam doilji noaptea ca tsiva zulăchi, tu scutidi. Doilji nă vream ună soe. Nă trimbura inima până s-n-adună m. Ia ma, ună dzuă, nj-u turnă Orsa. Nj-dzăsi ca si-lj gulescu cohilu, sh-mini mi-aduc ună oară deavărligalui, lj-turnai pâlărli sh-fudzii. Sh-iu dzăts tini că chindruii? Tăsh la stani. Nj-băgai caplu tu găleata di dzăr sh-mi feci foali. Sh-ashi u-agărshii! Nu s-featsi vărănă znjie. Ashi fatsi lumea: mi vrei, ti voi, nu mi vrei, nu ti voi.

Astera: (nu bagă oară la zboarăli-al Dim) Ah! Tsi s-fac mini, mărata, iu s-u caftu. Nj-easti frică s-nu facă vără nifaptă di s-vatămă! Ah! Golfo, tsi-nj fătsesh? O, Stămărie, agiută-mi ca s-aflu Golfu, hilja singură sh-las s-yin discultsă la bisearica-a ta s-aprindu căndilji. (cătă Dimlu) Aidi, lăi Dimo, s-nidzem deadun. (căt s-lja calea ca seasă, Tanasula chindrueashti).

SCENA 5

Dimlu, Astera, Tanasula
(Tanasula intră; s-veadi ca cu harauă)

Tanasula: Lea Asteră, iu easti Golfu?

Astera: (multu minduită) Pi mini mi ntregghi cătă iu easti? (cu inati) Ntreabă hilj-tu si-ts dzăcă cătă iu easti hilji-mea, atsea singura umuti a mea ti aushatic. (cama cu inati) Atsel tsi-lj lo inima a ljei sh-u featsi ca s-lja pădurea, el u shtii iu easti Golfu. Di la Dumnidză s-u află tsi-nj featsi a njia!

Tanasula: Astero, păpsea. Nu bleastimă. Di tora sh-ninti urăciunj si-lj dai, shi s-lă urăm al Dumnidză s-lă da sânătati, că va s-lu fats Tashlu dziniri.

Dimlu: Ore, ia păpsits! Aestu nitsi că shtii tsiva!

Tanasula: Puljji nu-agărshescu cubairlu a lor ti-ahănti putsăni dzăli, ash cum sh-Tashlu nu poati ca s-agărshască pi Golfu ti totăna. Hărsea-ti, Astero, că Tashlu u-alăsă pi Stavrua shi s-turnă la vrearea di ma ninti.

Dimlu: Vedz, tetă, că tsă dzătseam mini! Că tu lumea-aestă, mash

mustătsli-al Chiosi nu crescu, alanti tuti s-fac. Na, tăsh ca un prufit u dzăsh!

Tanasula: Pi dzinuclji vinji di cădzu shi-nj căftă ljirtari. Ma mini, di harauă, agărshii s-lu ljertu. Ashi că lu-alăsai ndzinucljat shi azbuirai s-yin aoatsi ca s-tsă dzăc. Tu bana-a mea nu am alăgată ahăntu agonja. Că aestă arshini al Tash, eara sh-arshinea-a mea, că easti hiljlu-a meu, că sh-mini am bănată cu tinjie. Ca tinjia nu-ari, sh-hara di-atsel tsi u-ari!

Dimlu: (cătă Astera) Tetă, vidzush, ash cum dzătsi sh-un căntic:

Naua vrută, sh-veaclja vrută
Mi băgash tu mesi,
Mi tornu ved veaclja,
Naua nu nj-arăseashti.

Astera: (njiloasă) Tora tsi u featsi, ca merlu atsel vishtidză! Tora alăxi mintea? Tora tsi easti moartă nigrupată, sh-tora va-lj da bană? Tora tsi mintea-lj fudzi sh-pit muntsă alagă? Va s-hibă multu-amănat ca si-lj da bană năpoi. *Multu amănat!*

Tanasula: Ti noi, Astero, poati s-hibă amănat, ma ti Tashlu sh-ti Golfu nu easti amănat. Tuti yitriili dit lumi s-adună, sh-tuts yeatsrliji nu va s-poată ca s-vindică ahtari lăngoari, sh-inima ali Golfu. Mash atsel tsi-lj pligui inima-a ljei poati ca s-u vindică. Cu un zbor, cu un arăsdit gura-al Tash easti cama buna yitrie ti lăngoarea-al Golfu.

Dimlu: Ghini dzăts, că sh-mini un chiro li-aveam aspartă cu ună discăceată tsi u-aveam vrută. Ma ună dzuă u-adunai si-lj dzăc ali tivicheli că cătiunăoară fatsi ca ună zulapi; sh-năsă tu loc si s-năirească si silighi sh-mi lo di gushă, sh-mi bāshe, u bāshai, sh-năsă mi bāshe năpoi. Shi ash cum earam doilji di gushă, narucutim tu arăpă, mea căt chindruim dighios tu trap. Ninga s-cunoashti loclu iu narucutim.

Tanasula: Astero, nu prindi ca să stăm. Tini du-ti acasă s-fats lucrî. Acljamă soea tută că va s-fătsem haraua-a ficiorlor a noshtri. Ază, tsi jali aveam, tora, harauă mari năvinji. Mini cu Dimlu va s-ishim s-videm deavărliga ca s-u-aflăm pi Golfu. Sh-ti putsănă oară va s-hibă Golfu deadun cu Tashlu dinintea-a ta ca si-lj hărseshti. (lj-dzătsi al Dim) Aidi, Dimo, s-fudzim. (fug doilji).

Dimlu: (tu oara tsi fudzi) Aidi, de, ti hătărea-ali Golfu. Ază, njelu-atsel mărar, pi sulă va-l băgăm. (scoati căburea) U videts aestă căbură arudzinită tsi u portu di-ahăntsă anj, sh-vără oară nu u-am aminată? Ază va s-trag pi vimtu sh-va s-asună ahăntu di multu căt tuti muljerli ncărcati din hoară va si s-ciudisească că tsi s-fatsi n hoară! (fudzi).

SCENA 6*Astera*

Astera: (singură) O, Dumnidzale, tini tsi-adusesh lucrili pã nã aoa, yinu tora s-lã dai cãrari. Cã fãrã vrearea-a ta, tsiva nu s-fatsi tu-aestã lumi. Nu va s-aduts slã bintsã la unã dadã tsi sã ncljinã la tini cu tutã inimã. (*fudzi peanarga*).

SCENA 7*Golfu*

(*Scena alãxeashti; Golfu intrã singurã sh-immã peanarga, multu nji-loasã, sh-mutreashti deavãrligalui*)

Golfu: Aoa, tu aestu loc iu bana cunuscui, aoa lipseashti s-mor. Aoa, tu aumbra-a aishtei saltsã, iu Tashlu-nj featsi giurat, vreari ti totã na, aoa lipseashti s-discurmu truplu-a meu ti totã na. (*dupã putsãnã oarã*) Voi muntsã-analtsã! Voi livã dz sh-trapuri, v-alas sã nã tati, cã v-am cã lcatã cã ndu pã shteam njejlji. Sh-voi shoputi cu apa-atsea aratsi, v-alas sã nã tati. Sh-voi puljlji tsi v-aveam ca sots, sh-deadun cu voi cã ntam, nu va s-avdzã ts altã oarã boatsea-a mea ca s-cã ntã. V-alas sã nã tati. (*s-toarnã cãtã sãltsã*) Sh-voi sã ltsã tsi aplicat dedzli cã ndu n-adunam cu Tashlu, tã sh canda n-afireat s-nu nã veadã vã rnu, sh-ca doi pulj dit pã duri n-ascundeam sum dedzli a voastri! Primã veara tsi yini s-nu dishcljidets peji nali shi s-nu-aprucheats pi dedzli-a voastri puljlji ca s-cã ntã. Mash puljlji a noaptiljei s-aprucheats ca s-plã ngã inima-a mea. (*Golfu plãndzi shi scoati, dit sinlu-a ljei, fãrmaclu anvãrtit tu carti, sh-lu disfatsi*) Tini fãrmac, va s-vindits tuti chiderli sh-dorlu dit inima-a mea! Tu lumea aestã, mash un vru Golfu, ma atsel u-arnisi. Ti-atsea nu voi s-bã nedz tu aestã lumi. (*Ija fãrmaclu*) Ma ghini tu groapã dicã t s-bã nedz tu aestã lumi minciunoasã. Ca atselj tsi cher tutã umutea tu lumea aestã, groapa li vindicã tuti. (*s-avdi di diparti picurarlu tsi bati flueara; Golfu sta pi shecãmbã, njiloasã, sh-ascultã; mutreashti deavãrligalui multu njiloasã*) Dzã-lj-u, lã i picurare, dzã-lj-u, cã ti mini undzeashti un cãntic njilos. (*picurarlu bati flueara*) Ah! Ninti ca s-cunoscui lumea ghini, va fug s-u-alas ti totã na. Sh-voi lilici mushati, tsi va s-vã bã gam tu cã runã ta s-mi fac nveastã! Tora, ti putsãnã oarã, va s-mi fac nveastã tu groapã. (*apleacã caplu sh-plãndzi*).

SCENA 8*Golfu, Tashlu*

(*Tashlu intrã peagalea. Chindrueashti ninti-ali Golfu. Mutreashti cãtã Golfu cu multã njilã cã sh-alãxi mintea. Golfu s-toarnã sh-mutreashti Tashlu cu agrimi sh-nu dzãc tsiva, ni un, ni-alantu, ti putsãnã oarã*)

Tashlu: (*njilos*) Nã poi mi turnai la shoput iu beam apã nã oarã, ca s-beau nã poi ca s-astingu shi s-vindic dorlu-a meu. Nã poi vinj sum arburli atsel iu multi ori nã arã tsim sum aumbra a lui. Vinj nã poi, la trandafila-atsea mushata, mini prudotlu a vreariljei. Ah! Ashteapti-mi ca sã stau sum aumbra a ta nã poi. Stepsul a meu easti multu mari, ma easti inima-a ta cama mari di stepsul a meu. (*Golfu mutreashti cãtã Tashlu ca cu bun*) Golfo, cã tse nu mi zburã shti?

Golfu: (*cu njilã mari*) Ma tsi vrei? Tsi caftsã di la mini?

Tashlu: Caftu haraua tsi chirui, lunjina cu cari videam. Caftu Dumnidzã lu tsi-l chirui di trei-patru dzã li, sh-tora-l caftu nã poi ca s-mi ncljin la el. Aestu stepsu a meu easti multu mari, vinj ca si-ts caftu ljirtari, Golfo!

Golfu: (*cu dultseami sh-njiloasã*) Tsi caftsã? S-ti ljertu?

Tashlu: Golfo, tini eshti anghil, sh-anghiljlji vãrã oarã nu lj-acatsã inatea. Eshti ca lutseafirlu di tahina tsi nyiliceashti tu lumea aestã. Ti-atsea, un anghil ca tini va s-poatã s-mi ljartã.

Golfu: (*cu zboarã njiloasã*) Ti ljertu, Tasho!

Tashlu: Mi ljertsã! (*cu bratsãli dishcljisi neadzi cãtã Golfu*) Cu tutã inimã sh-cu tut suflit, Golfo?

Golfu: Cu tutã inimã, Tasho!

Tashlu: Golfo, tini undzeshti cu Hristolu tsi-l bã garã pi crutsi sh-cari dzã tsea: “Ljartã-lj o, Dumnidzale”. Sh-tora las s-yinã, pi tron s-mi bagã, cã vãrã oarã nu va s-mi bat di ningã tini! (*s-toarnã cãtã Golfu tsi-l mutreashti njiloasã*) Golfo, tora scoalã s-nidzem la mã-ta cari n-ashteaptã cu cã runjli etimi! Tuti soatsã li a tali n-ashteaptã cu harauã sh-cu cãntitsi pi noi doilji. Aidi s-nidzem.

Golfu: (*ciudusitã, ca chirutã*) Iu va s-nidzem?

Tashlu: La bisearicã, cã runjli s-nã bã gã m, preaclji doilji s-nã fã tsem.

Golfu: Nu ashteaptã ca sã scoatã lilici sh-peji shi s-facã poami arburli atsel uscat tsi lu-agudi rufeea. Easti multu amã nat! (*cama cu boatsi*) Multu amã nat! (*lj-yini scutidi, bagã mãna pi frãmti*) O, Dumnidzale!

Tashlu: (*aspãreat*) Ma Golfo, tsi pã tsã sh?

Golfu: (*mutreashti deavãrliga cu ocljilj agri*) Tsi scutidi s-featsi! Cum cheari lumea dinintea-a mea! Tsi locuri suntu aesti? Cãtã iu mi aflu mini aoatsi?

Tashlu: (*multu-aspăreat*) Golfo, tsi nj-avush?

Golfu: (*treambură*) Tsi arcoari fatsi! Nji ngljitsară cicioarili!

Tashlu: (*s-aproachi di Golfu*) Sufliit, Golfo, tsi avush?

Golfu: Fudz, fudz agonja di-aoatsi că yini furtună mari! Va s-neacă lumea. Va s-plângă dada ti hilji, sh-hilja ti dadă. Mutrea Dumnidză lu căt s-agri. Mutrea, Tasho, măratslji pulj tsi fug! O, măratslji!

Tashlu: Golfo, ai s-fudzim dit aestu loc iu vedz ahtări ciudii! (*neadzî ca s-u lja di mână*).

Golfu: (*canda s-aspari, sh-cu inati*) Diparti! (*l-mutreashti pi Tashlu*) Ma tini cari eshti? Nacă eshti harlu tsi vinjish s-mi ljai, atime, că escu njică sh-nimărtată? Nu bă gai că rună ninga! Fudz di mini!

Tashlu: (*cătă lumi cu njilă*) Ah, lele! Multu amănat nj-ală xii mintea! Tora tsi s-fac?

Golfu: (*ca cu inati*) Ma tsi stai? Ninga aoa eshti?

Tashlu: (*veadi că Golfu nu-l cunoashti*) Ma, Golfo, nu mi cunoshti? Mini Tashlu escu!

Golfu: (*diunăoară fatsi canda-l hârseashti pi Tashlu*) Ah, da! Tashlu! Tashlu sta dinintea-a mea sh-mini nu-l ved? Am dză li ca s-ti ved. Ia dză-nj, mi vrei? Că tse nu mi zbură shti? Că ndu va si s-facă numta? (*lăhtăroasă*) Ah, Tasho, fug dit lumea aestă! (*cama lăhtărsită*) Tasho, Tasho ascapă-mi! Fudz, adu yeatsărlji! Fudz lja yitriili shi scoati-nj fă rmaclu că mi nfărmă că!

Tashlu: (*ciudusit*) Tsi dză ts, Golfo, ti nfărmă cash?

Golfu: Că ndu tini mi arnisish, chirui tută umutea, sh-nu vream ca s-bă nedz tu lumea aestă!

Tashlu: Golfo, Golfo, tsi fă tsesh? Cu ahtari moarti nu apăndă seam vâ răoară!

Golfu: (*plândzi*) Ma tora, Tasho, bana easti dultsi. Nu voi s-mor, voi s-bă nedz! (*treambură cu frică*) Ascapă-mi, Tasho, ascapă-mi! (*fatsi ca s-cadă*) Ah, harlu, harlu!

Tashlu: (*u lja mbratsă*) Golfo, sufliit! (*sta mpadi; ari caplu-ali Golfu tu bratsă li a lui; Golfu easti pi moarti; Tashlu u mutreashti cu lăcrinj*).

Golfu: (*cu boatsea curmată*) Tu bratsă li-a tali, cu harauă mor. Ts-alas sâ nă tati... (*Golfu ncljidi ocljilj, moari...*).

Tashlu: O, soare, nu ascapită! Bă neadză, s-nu mi-alash singur tu lumea aestă. Ah, Golfo! Golfo! Golfo! (*Tashlu alasă Golfu peanarga mpadi; s-amână putsân; mutreashti pi Golfu sh-plândzi; ashteardzi ocljilj; easti ncrutsiljat ningă năsă sh-dzătsi*) Golfo easti moartă! (*cama cu boatsi*) Sh-cai u vâ tã mã? Mini! mini, tsi macă s-dishcljidă cheptul a ljei va s-află nuntru cadurlu-a meu. Mini, tsi prindea si-lj

bag că runa, sh-preaclji s-nă fă tseam, mini-lj bă gai că runa di moarti! (*s-toarnă cătă soari*) Tini, soare, di că ndu ti bă gă Dumnidză ca s-aruts lunjina a ta pi ahtari prudot ca mini? (*agudeashti loclu cu cicioarili*) Tini, loc tsi ti că lcă m, ia dză-nj, ai tsă nută ahtari catili ca mini? (*s-toarnă cătă Dumnidză*) O, Dumnidzale, tsi stai di nu nj-aruts pira ca s-mi fats shcrum? Voi, muntsă, nu vâ ară sturnats pisti mini, ca s-mi ngrupats di yiu? Că tã iu hits voi nipărtits fă rmă coasi ca s-virsats fă rmaclu-a vostru tu inima-a mea atsea minciunoasă? (*canda plândzi niheamă*) Ti mini lumea tută chiru! Sh-mini stau ninga aoatsi tu lunjina-a soarilui. (*apufuseashti shi scoati dit bârnu cătutlu*) Mortu escu sh-tu lumea aestă, mortu sh-tu groapă, mea ma ghini tu ună groapă deadun cu Golfu. (*sh-bagă cutsătlu tu cheptu*) Mash sã ndzili dit inima-a mea poati ca s-lja aestă amărtie a mea. (*cadi ningă Golfu*) Aoa, tu bratsă li a tali, deadun, va s-află m haraua-a noastră tu groapă.

SCENA 9

*Golfu (moartă), Tashlu, Tanasula, Yiurgula
(Tanasula intră deadun cu Yiurgula)*

Tanasula: (*intră cu Yiurgula sh-dzătsi di nafoară*) Ma pã nã tora nu s-află Golfu? Neshti tsi va s-aibă pã tsă tã! (*căt intră, veadi Tashlu cu Golfu, sh-aurlă cu boatsi; arucă cărlighu mpadi shi s-siligheashti cătă Tashlu*) Hiljlu-a meu, Tasho, Tasho!

Tashlu: (*ninti ca s-lj-easă sufliitlu*) Tate, s-nă ljetsă! Golfu si nfărmă că, sh-mini singur mi vâ tã mai. Ună groapă s-fă tsets. Aclo s-nă ngrupats doilji!... Deadun...!

Tanasula: (*cu njilă*) Hilj, Tasho, Golfo! (*si scoală, cu boatsi, sh-mănjli nsus*) O, Dumnidzale, tsi slă bintsă am faptă ca cu ahtari rufei si-nj disits inima-a mea, tora tu-aushatic! (*apleacă caplu sh-plândzi*).

SCENA 10

*Golfu sh-Tashlu (mortsă), Tanasula, Yiurgula, Astera
(Astera intră)*

Astera: (*veadi Golfu cu Tashlu; armăni ngljitsată*) Golfo easti moartă!

Tanasula: Tu bratsă li a hilj-njui easti! Lumea li mpărtsă, mea s-adunară doilji tu groapă.

(*Cadi pirdelu – bitisita-a Actului V*)

Tachi Caciona

PUIZII INEDITI

Zbor di la editor – Tachi Caciona easti unlu di clasitslji scriitori armănj dit generatsia-al Murnu, Beza, Araia, Tulliu, etc. Dit cãrtsã li (i) “*Antologia Aromãneascã*” al Tachi Papahagi, publicatã tu anlu 1922, (ii) “*Poezii Z. A. Araia shi T. Caciona*”, Vol. II dit Biblioteca Națională a Arom ănilor, publicatã di Tachi Papahagi, tu anlu 1932 la Editura Societãții cultural-naționale Apostol Mărgărit shi (iii) “*Un Veac de Poezie Aromãnã*”, editatã tu anlu 1985 di Hristu Cãndroveanu shi Kira Iorgoveanu, la Editura Cartea Romãneascã, București, aflãm cã Tachi Caciona samintã Avdela, tu Machidunie, tu anlu 1985; cã featsi liceulu rumãnescu di Bituli, tu Machidunie shi universitatea la “*Scoala de Agriculturã*”, București, di iu inshi inginer agronom tu anlu 1910 shi cã muri tu Rumãnie, tu anlu 1971.

Dupã cã ti nã spuni Tachi Papahagi, Tachi Caciona ari publicatã, cã t chiro s-afla tu banã, mash (i) tsintsi puizii, dauã di eali, *Nã Carti* shi *La Isusiri* tu Lilicea Pindului (1911) shi alanti trei, *Di-acasã*, *Di cu Noapti* shi *Ah, Iarã nj-Bati Ocljul* tu Antologia Aromãneascã (1922); shi (ii) dauã nuveli njits, *Inimã tu Plătãri* shi *Oasili al Dilighiani* tu Lilicea Pindului (1910-1911). Dupã moartea-al Caciona, cama amã nat, vidzum publicati tu revista “*Zborlu a Nostru*” (Anlu IV Nr. 2, 1987) di Freiburg-Ghirmanie, trei puizii inediti: *Iu ts-Alagã Dorlu*, *Arushnoasa* shi *Shi s-nã Mbitãm di Vreari*. Iarã tora tu soni, aoa sh-vãrã 6-7 anj, Dina Cuvata nã pitricu ndauã puizii inediti (loati di la Ionel Zeana) tsi va li publicãm tu aestã carti. Dit aesti puizii dit soni, aleapsim shi publicãm tu “*Rivista di Litiratură shi Studii Armăni*”, Anlu I Numirlu 2, 1994 (Tom II) balada *Cartea-a Cãpitanlui Cacioni*. Tu Antologia Aromãneascã, padzina 236, Tachi Papahagi nã dzã tsi cã, tu-unã scri-soari tsi lj-u-avea pitricutã el, Caciona lj-spuni cã tu chiro-lu-a protlui polim mondial, lji s-avea chirutã un caet mplin di manuscrisi.

Tu-aestu numir a rivistã ljei va publicãm puiziili tsi li shtim inediti al Caciona, shi atseali trei publicati tu Zborlu a Nostru; nu va publicãm puiziili publicati di Tachi Papahagi, necã puizia publicatã tu Tomlu II a rivistã ljei a noastrã.

IU TS-ALAGĂ DORLU?

Motto: – Mi vrei, surată?

– Ntreabă-ts inima!

– Spuni-nj, lea, mushată,
Iu ts-alagă dorlu?
Eu nu nj-aflu loclu
Sh-nu pot s-lj-aflu torlu.

Ală gai la muntsă,
Ishii tu vuloagă...
Lea dailjană-aspuni-nj
Dorlu-a tă u iu-alagă ?

Ăntribai fã ntã njli,
Ăntribai chinetlu
Sh-nu vrură s-nj-aspună
Iu tsă-i dorlu shcretlu.

Stră bă tui surinlu,
Ală gai tu cheari
Sh-nu ts-aflai eu dorlu
Tsi-nj bă gã lã ngoari.

Nu-ală sai ni dzenuri
Nică leati sh-vã ljuri...
Vrui tra s-ts-aflu dorlu
Sh-ded di ncljisi că ljuri.

Moscul a lilicilor
Di la Pind, dit munti,
(Tsi-adunai nã njilji,
Mash tră tini tuti!)

Mi mbită sh-mi-ară si
Cã ndu vrui s-nj-aspună
Cari lilici-ascundi
Dorlu-ts, mori armă nã !

Ală gai la steali,
Ală gai la lună
Sh-dorlu-a tă u iu-alagă
Nu vrură s-nj-aspună.

Vreava a niorlor
Di bumbunidzari,
Nu nj-aspusi dorlu-ts
Prit ască pirari.

Soarli – jar tsi-adavgă
Foc la-aprinsa-nj vreari,
Nu-nj dishcljisi calea
La-a tă u dor iu s-cheari.

Fră mtea-nj easti-adrată
Di-asudori muceali.
Feată-aspuni-nj dorlu-ts,
Pri njatili-a tali!

Pitroniclja că ntă
Nsus la alb niorlu
Sh-că nticlu-lj nu-nj dză tsi
Iu ts-alagă dorlu.

Spuni-nj, lea mushată,
Iu ts-alagă dorlu?
Mintea-nj i-ală cită
Sh-nu pot s-lj-aflu torlu.

Dorlu-a tă u cu dorlu-nj
Spuni-lj si s-adună,
Dor cu dor tra s-leagă
Dulsi vreari ună.

– Că njisitlu-nj, gione,
Sufliit ars di vreari,
Minti ară ită
Prit pã duri, prit steali...

Trup ca di fidani,
Frã mtu di cripari,
Tsi nu sh-aflã loclu
Sh-arã pas nu ari,

Ageamitic, gione,
Galbin di uhtari,
Tsi tr-a meali njati
S-cheardi tu nyisari,

Va ts-aspun eu calea,
S-nu-aladz ca chirutlu:
Nu-i ma nclo di tini
Dorlu-a meu durutlu.

El aflã doi oclji,
Oclji lã i di-amurã,
Cum sun a tã i oclji
Tsi s-lu-ascundã vrurã,

Tu-un giunescu cheptu
Sh-treamburã di vreari,
S-lu-aflã -atsel tsi-alagã
Trã njatili-a meali.

Inima-ts ã ntreabã,
Greulu-a ljei ã nveatsã
Sh-va ts-aducã nã sã
Dorlu-a meu tu bratsã.

ARUSHNOASA

Cum suntu a tã i oclji, lea,
Ia spuni-nj, mori mushatã,
Cã macã io voi tra si-lj ved,
Tini lj-ascundz, niapcatã!

Sh-ash tra s-ved mash fatsa-a ta
Ca neaua, c-alba-ts poshi,
Sh-nu shtiu cã tse s-aprindi ea
Ca pirpiruna-aroshi.

Vedz, io mi-alavdu la fã rtats
C-avem noi doilji vreari
Sh-va dzã cã elj c-aspun minciunj
Dicara s-mi ntribari:

– Ia spuni, vre, alã vdã ros,
Tsi oclji Tinca ari?
Sh-di mini va sh-arã dã elj
Cã nu u-am di hã bari.

Cum suntu a tã i oclji, lea,
Ia spuni-nj, mori-asteasã,
Cã tse lj-aplets, cã tse lj-ascundz?
Sh-cã tse u-ai fatsa-apreasã?

SHI S-NĂ MBITĂM DI VREARI

Dupã un veclju cãntic popular

Pã durli si nvirdzascã vor,
Ma gljetslu nu li-alasã,
Cum nu mi-alasã shcretlu dor
Dit inima-nj apreasã.

Tra s-agã rshesc lea Despa-a mea,
Cu ocljilj lã i di-amurã,
Mistiryiul tsi-l shtiu stealili
Tsi-asearã nã vidzurã.

Apleacã -ts posha di pri cap,
Dipuni-ts alba poshi,
S-ascundz mushatã fatsa-a ta
Ca pirpirunã -aroshi.

S-nu s-veadã semnul, vinjitlu,
Iu ti bã shai cu seati,
Tra s-nu nã scoatã cã nticlu
A vlahu-horlor feati.

Ah! bratslu-a tă u ca marmur alb,
Brats albu ca di neauă,
Ncã rcat tsi lu-ai cu biligichi
Tr-a ocljilor harauă,

S-lu-avearim dulsti cã pitã nj...
Un cã pitã nj, lea featã,
Cum mash tu yis cã nji-l vidzui,
Tu yisi lu-am aflatã.

Sh-pri brats, di vreari trimburat,
S-am fatsa-nj aplicatã
Sh-trei dzã li cu trei nopts ã ntredz
S-am dorlu-a tă u sutsatã.

Trei dzã li lundz di-a meslui Mai,
Trei nopts di iarnã greauă,
Si-ts dau nã njilji di bã sheri,
Si-nj dai inima-a tauã.

Sh-tu bratsã s-loarim trupu-a tă u,
Trup di mã rgã ritari
Sh-cu-a dorlui joc noi s-n-agiucã m...
Shi s-nã-ambitã m di vreari!

DESPA

Cari tu lumi-ari vidzutã,
Cari aflã tu lumea tutã
Mushiteatsa di-arbur tsi-easti
Veardi, sh-ari frundzã -albastri
Ca di tserlu – sh-Despa tsi-ari
Oclji lã i di-amurã coaptã,
Oclji lã i, ca noaptea steali,
Vearsã dulsti-ascã pirari
Sh-Despa ca masina ari.
Ari dauã sufrã ntseali,
Truplu di mã rgã ritari,
Fatsa-lj ca lilicea mplinã –

Di la Dumnidzã si-lj yinã ! –
Sh-perlji ca lutsitlu soari!
Peri tsi-alagã prit pã ltã ri
Ligã nats sh-cu-aruvirsã ri
Pã n di padi. Sh-cama ari
Despa-a mea, mushatã hari:
Dulsti grai cum altã nu-ari,
Tutã lumea s-alã gari,
Cã ndu-nj dzã tsi: "Mor di vreari!"

Rãcãciuni, 15-li di Mai, 1949

NU CU SĂLTĂNATĂ

*Motto: Nu cu sãltãnatã,
Nu cu pirifanji!
(Cãntic popular)*

Tsi tsã -l frã ndzi truplu
Sh-immnji ligã natã,
Zveltã ca zã rcadã ?
Nu cu sã ltã natã !

Sh-tsi nji stai adratã
Cu ciuprã chi sh-ghiurdani?
Nu cu sã ltã natã,
Nu cu pirifanji!

Biligichi shi neali,
Poartã -li suratã,
Poartã -li cu-anami,
Nu cu sã ltã natã !

Poalã -ai chindisitã
Sh-di atlaz fustani;
Imnã scumbusitã,
Nu cu pirifanji!

Cã ndu portsã corlu,
Giots ca nã zburdatã .
Gioacã mintimenã,
Nu cu sã ltã natã !

Feată hii di celnic,
Sh-eu hiu pră mă teftu.
Nu cu sã ltã natã,
Nu cu caplu ndreptu!

Nu-nj s-aspari ocljul,
Cã nu hii sultanã !...
Nu cu pirifanji,
Nu cu caplu n dzeanã !

Nu cu pirifanji!
Yin tu bratsli-a meali!
Ea va-ts dau sivdã lu,
Dã -nj njatili-a tali!

Dã -nj ocljilj di-amurã
Sh-gura-ts arushitã,
Nu cu sã ltã natã,
Nu ca hã idipsitã !

– Njati nu-am trã dari,
Du-ti cali-ambar,
Eu va-nj ljau un gioni,
Gioni cã rvã nar.

– Va nj-aduc cã rvanea,
Scumpã lea dailjanã ;
Nu cu sã ltã natã,
Nu cu caplu n dzeanã !

– Fudz di ningã mini,
Du-ti cama troarã,
S-nu nã scoatã cã ntic
Featili din hoarã !

– Nu ti-alas la shoput,
Va ts-arap bucljitsa.
Nu cu sã ltã natã,
Cã ts-arup cusitsa!

– Nu nj-astalji calea,
Du-ti cu-ambã reatsã ,
Nu cã rtea cu mã na,
Dzandza s-nu mi-acatsã .

– Nu cu nã rã iri
Lea nihitã vrutã,
Nsirineadzã -ts fatsa,
Cã ti fats urutã !

– Vrutlu-nj, cã rvã narlu,
Dzua tutã -nj cã ntã
Dorlu-a lui cã -l poartã
La unã urutã !

– Nu ts-u-ai pri-unã cali
Mintea-ts cu guritsa.
Nu cu sã ltã natã !
Hai s-umplem bucljitsa.

Sh-ghiumea-a ta cu apã,
Aidi, nu mi creapã,
Nu ti fã zburdatã .
Nu cu pirifanji,
Nu cu sã ltã natã !

– S-alã sã m shicadzljii...
Yinu cã trã searã .
Dada-i la drã shtealã,
Sh-tatã -nju la moarã .

CICĂRDISITLU

Io, oarfã n picurar di munti...
Mash un cã rlig avearea-nj tutã,
Ea, ca nã feată di pã she,
Ca feată di pã she avutã .

Io, picurar fã rã di-anami,
Di vã rnu numa-nj cunuscută,
Ea, feata Pindului, lilici
Avdzã tã tu-armã namea tutã.

Io, cheatrã pustã-arucutitã
Sh-di vimtu frundzã azbuiratã...
Di-a muntsã lor ã ntreaga farã,
Cu-arã dã tsinjli ea ligatã.

Io, suflit niurat, fã rtat cu noaptea,
Ea, sorã cu sirinlu tser scã ldat di soari,
Io, shcreti dzã li, lã i anj fã r di nã die,
Ea tuti dzã lili-lj di sã rbã toari.

Io, frapsin ascã lnat tu pishtirei,
Tsi vor s-lu-arupã vimturli sh-furtuna,
Ea, mer mushat tsi creashti tu livã dz,
L-diznjardã soarli caldu, l-bashi luna.

Ea, moscu di lilici, trandafir...
Io, lai arin bã tut di neauã shi di ploi...
Durutã eara n hoarã ea di lumea tutã,
Io mash durut di cã njlji-nj di la oi.

Durnja ea tu-a ljei casã ca pã latea
Sh-mushati, di mitã xi, cã pitã nj-avea.
Io, cã pitã nj aveam aratsea cheatrã
Sh-pã lati-aveam tu munts tã mbarea-a mea.

Niavut, ã nvirinat, bã tut di-arali...
Un oarfã n picurar dit munts!
Ma nj-earam gioni sh-trimbura di mini
Tuti zulã chili sh-furlji tuts.

Di oili dit cupia-a mea
Nu-avui eu unã, di zulã chi aspartã
Sh-di furi arã i nã noatinã nu-nj fu,
Nu-nj fu nã noatinã furatã.

Sh-cã ntam trã sots ahã t mushat
Tu-aumbra-a fadzlor la cã shari,
Cã picurarlji sh-agã rsha
C-ashteaptã oili la muldzeari.

Sh-mea nopts cu steali cã ndu-aveam,
Cã ntam jilos cu-a mea fluearã
Sh-deadun cu ea chineltu tut
Sh-fã ntã njli jalea-nj murmurarã.

Sh-arupti steali di la tser
Cã dea pri loc sh-yinea s-nj-aspunã
C-agiumsî cã nticlu-nj la steali,
C-agiumsî cã nticlu-nj la lunã,
Cã nvirinati suntu sh-eali
Di-a cã nticlui amarã jali.

Sh-aveam nã inimã...
Ma ghini s-nu nj-u-aveam!
Nã inimã di-a dorlui foc apreasã,
Tsi nu vru dot di mintea-a mea s-ascultã...
Ah! Pira-atsilui foc s-u-aveam asteasã!

***

U-aflai nã dzuã la fã ntã nj
Sh-mea vrui s-lj-aspun... si-lj spun, tsi vrui?
Mã rata-nj vreari! Nã vreari ca di zurlusit,
Vreari di om tsi nu-i tu mintea-a lui.

Di dzua-atsea nu nj-aflai loc,
Imnai prit munts sh-pã duri hai-hui,
Dultseamea-a somnului chirdui
Sh-tut suschirai di-a dorlui foc.

Ca fur yineam eu nopts ã ntredz
S-lj-aduc lilici di la munti
Sh-la prag, di vã rnu nividzut,
Eu lj-ashtirneam... sh-cu eali tuti,

Amari suschirã rli-nj murmurati.
 Sh-ashi tricurã noptsã multi, multi...
 Ma cã ndu luna noauã mi nvitsã
 Shi stealili a tserlui tuti,

Ca s-ljau flueara-a mea shi s-cã ntu
 Dorlu dit inima-nj amarã ...
 Deadun cu pusta-a mea fluearã,
 Cu-a mea fluearã mi ligarã .

Tuts dzã sirã cã ndu mi loarã
 Ca zurlu mã nãli tra si-nj leagã,
 Cã picurarlu nu-ari mintea,
 Mã ratlu, nu-ari mintea ntreagã .

Sh-tr-a Pindului lilici dultsi,
 Stã tui ã neljis... Mi neljisirã
 La mã nã stir! "Cicã rdisitlu!"
 Tuts blã stimatslji-nj dzã sirã
 Sh-arã ilji tuts sh-arã sirã
 Di mini cã njisitlu!

Sh-mea adz dit minti ca s-u scot,
 S-u scot dit mintea-nj alã citã ,
 Ca glarlu cã ntu-aoa sh-aclo
 Cu-a mea fluearã urghisitã
 Sh-cu frã mtã inima-nj tuchitã
 Di-a featiljei amar caimo...
 Sh-di mini-arã di cartsido!

Voi tsi-ascultats nã inimã tsi fu dirnatã
 Di dor, di suschirã ri... un sufliit cã njisit...
 S-nu suschirats ca mini, cã si shtits:
 Di suschirã ri tu lumea-aestã ... mori cicã rdisit!

CÂNTICLU-AL JEACĂ

*Cântã ghifte, va ti mescu,
 Cântic cãpitã nã rescu!*

Aoi! nã lo dzua sh-apiri!
 Lutseafirlu dit tser chiri!
 Iu vai acã tsã m limeri?
 Cari-i loclu trã carteri?
 Iu dipusi-al Fezu-ascheri?

Cari di noi u-ai di cã buli
 Tra si sta tu cã rã uli?
 Cari-i semnul tsi lu-avem
 Noaptea tra s-nã cunushtem?

Sh-lã vuitslji tsi vai facã ?
 O, lai cã pitane Jeacã !
 Tu muntsã lj di-Agrafa, fã rtats,
 Ningã Custeani voi s-v-aflats.

Io va tsã n la-Amer carteri,
 Voi s-adrats aclo limeri!
 Cã rã uli: dzua Thanlu,
 Noaptea: mã lã garlu Panlu!

Semnu tra s-nã cunushtem
 Noi aesti grai-avem:
 Un va greascã : "hiu tã porlu!"
 S-greascã -alantu:-"arã schitorlu!"

Semnu-a meu, io am "psã ltiri"
 Psihuyiolu: "furtutiri".
 Va ljau nã scã ntsã io di voi,
 Ca s-nã batem giuneashti noi.

Macã s-yinã -al Fezu-ascheri,
 Pã n tu loclu di carteri,
 Ncrã shcã s-loats pri lã vuits,
 Di-amari pljumbi agudits.

Sh-cu ngã tan avets-vã peana
S-lj-adutsets pã n la Custeana.
Prit loc disheljis voi s-nu inmats!
Dats mash prit munts, elj nã sun frats!

Loats cã rã rli prit pã duri,
Eali sun surori di furi.
Tu hori s-dipunã un di voi
Nviscut ca picurar di oi.

S-aflã m pã ni iu lja Fezlu,
Cã nili di arbineslu!
S-da cã rtali-nj la cilnicadz,
Tra s-nã pitreacã -armatuladz!

Di fã lcari trei ficiori
Gionj avdzã ts tu vlahuhori,
S-aibã deanumiri dugradz
Sh-stranji mplini cu-asimcadz.

Cã noi numtã vai adrã m,
Fezlu sh-moartea s-lji ncrunã m,
Di va creapã tuts pã ngã njlji
Sh-hã riosh va cã ntã -armã njlji.

Cã bidelji tr-Amirã lu,
Deadim pljumbi cu dugrã lu
Sh-mea di trã sh ã nsus la Pindu
Nu-astalji ni un "purindu".

Sh-taxidar nu vai agiungã
S-bagã alghi grosh tu pungã
Trã gilep di la-armã nami
Sh-va u-avem tr-a noastrã -anami.

Gugibashadzlji s-da tã mbã ri,
Cã rvelj di pã ni, tsã ruhi sh-tsigã ri
Shi s-n-aducã picurarlji
Trei birbets mã ri ca ljundarlji!

Astarã cã ndu io va yin,
S-avets voi cofili cu yin
Di la mã nã stir, di ndzeanã,
Trei ori cali di Custeana.

Ca s-aspilã m pri lã vuits,
Di-amari pljumbi agudits
Shi s-bem yin cã lugã rescu
Sh-cã ntic noi s-cã ntã m giunescu.

S-agã rshim, fã rtats, lã etsli...
Sh-va bã gã m tu suli birbetslji,
Tra s-mã cã m shi s-bem ficiori,
Gionjlj-a mei dit vlahuhori!

Di la trei birbets tã ljats,
Voi pã ltã rli si-nj li dats
S-aduchescu... sh-vai aflats
C-a dirven-agã lui cap
Mã ni easti-arcat tu trap.

Sh-va-adrã m leshlu-lj mã shcã turã,
Tra s-umplem a cã njlor gurã .
Sh-a corghilor tsi tut zghilescu
Sh-deavã rliga s-anvã rtescu,
Sã ndzi s-bea va dã m turtsescu!

***

Sh-Grebini noi va intrã m,
Caimacanlu si-l ligã m.
Va-l lom yiu pri caimacanlu
Sh-va-arã dem noi di sultanlu!

VA ES TU MUNTS ARMĂTULĂ

Ah! si-nj yineari meslu Mai,
S-yineari prumuveara,
S-yineari cu lilicili,
S-yineari cu flueara,
S-n-aducã piturnicljili,
S-n-aducã cuclu iara!...

S-vă zească muntsă lj di că ntă ri
 Sh-diparti s-njargă -anamea,
 Că nsus la munts, tu vlahuhori,
 Ishi tută -armă namea.

Cu albili cupii di oi
 Tsi-au cloputi di-asimi,
 Cu-a că rvă narilor că rvă nj,
 Hă ră i tsi poartă mplini.

Sh-cu featili tsi prit pã duri
 Lilici vor s-adună
 Sh-prit creacuri earba-a vreariljei
 Yin s-u-află tra s-l-aspună .

Cum va s-mă rită cu-un giunar,
 Tu mintea-a lor aleptu
 Sh-u poartă ca s-lă njargă -ambar,
 Cu-ascumtu dor tu cheptu.

Ah! să -nj yineari meslu Mai,
 S-ascap di iarna greauă ,
 S-tucească soarli-a Pindului
 Tă mbarea di-albă neauă .

Dugră lu s-ljau deanumirea
 Sh-că vală pri-un areati,
 Cu stranji mplini di-asimcadz,
 Io cu pã durli frati...

Sh-cu frică mash di Dumnidzã ,
 Cu flambura tu mă nã ,
 Va es tu munts armă tulă ,
 S-arap nã feată -armă nã !

Că celniclu nu vru s-nj-u da
 Sh-nu vru fă lcarea-lj tută ,
 Ma feata-nj dză si că mi va
 Sh-a njia nj-easti vrută .

Di mi giurai pri Dumnidzã
 Sh-mi giur tra s-nu-nj voi bana.
 Că vală mbratsă va nj-u-arap
 Mushata-nj, Pirushana.

Sh-deadun cu trei di-a mei fã rtats,
 Armă tuladz, cu mini,
 Āncă licats pri trei areats
 Tsi-au sã ndzi-foc tu vini,

Va stră bã tem ampatrulea,
 Tu-apã lj dzenurli tuti,
 La mă nã stiri s-agiundzem,
 T-un ară dză m di munti.

Dit nã ri areatslji foc va s-da,
 Scă ntealji dit cicioari
 Sh-va-asună chetsrã dupã noi,
 Arupti, dit sturnari.

Cu vreava vimtul, tsi va s-lja
 La fugă , tu-antritseari,
 Va s-deapiră că lu-astă lja
 Cu caljlji tu-ală gari.

Di mesi feata va nj-u tsã n
 S-nu-ascapã di ncã lari
 Sh-cu seati eu va sorbu-a ljei
 Că ldurã di-adiljari.

Cum eadirã di prit pã duri
 Di-a schinjlror trup s-acatsã ,
 Ashi va s-leagã sh-vruta-a mea
 Di mini cu-a ljei bratsã .

Di vimtu perlu-lj displitit,
 Va lj-u diznjardă fatsa,
 Ca soarli earba dit vulodz,
 Cu-aroaua dimineatsa.

Sh-di vreami cheptul trimburat
 Sh-di inima-lj tsi bati,
 Ea va-nj aspună dorlu tut
 Dit suflitlu-ali feati.

La poarta-a mă nă stiriljei
 Tufechi v-arcă m nafoară,
 Tra s-nă disheljidă sh-va intră m
 Armă tusits că vală.

Că vală crutsea va fă tsem,
 Va nă ncljină m că vală
 Sh-tuts preftsă lj noi va lj-adună m,
 Ca s-yină cama troară,

Cu cljeili a bisearicljei,
 Cu patrahilj di gushi,
 S-aprindă tserli sh-va intră m
 Ncă lă ri prit sã mta ushi.

Nă inti-un cal sh-un dină poi,
 Un stã nga sh-altu ndreapta,
 Nă crutsi yii-ashi va stã m,
 Tra s-mi ncurun cu feata.

Va că ntă preftsă lj dit vã nghelj
 A njia sh-ali vruti,
 A Dumnidzã lui dimã ndã ri
 S-li-avem tu minti tuti.

Curunj di-asimi va s-purtã m
 Pri frã mti sh-va nã leagã
 Deadun s-bã nã m nidispã rtsits,
 Deadun nã banã ntreagã.

Anafura noi va u lom
 Sh-di ncurunari yinlu
 Dit unã scafã va surghim...
 Sh-ca bun tsi him crã shtinlu,

Eu trã bisearicã va s-dau
 Icoani-asimusiti,
 Furtii cu utri di-untulemn
 Sh-prifteshti hrisusiti.

Trã mă nă stiri va s-dimã nd
 Di yiptu-alept furtii
 Sh-furtii va dau a preftsã lor
 Sh-a lã ndzitslor flurii.

Cu nveasta-a mea sh-cu trei fă rtats,
 Noi va trã dzem acasã
 Sh-va s-facã mumea multi cruts
 La prag că ndu va easã.

Va sh-feacã ocljilj că lj-aduc
 Niveastã -ahã t mushatã
 Sh-va nj-u dipunã di pri cal
 A celnicului featã.

Va easã sor-mea cu-un că nisc
 Di pã ni sh-albã sari
 Sh-cu umtu s-facã, vruta-a mea,
 Pri ushi crutsi mari.

Va-lj bashi mă na-a soacrã ljei
 Niveasta-adusã -acasã
 Shi mbratsã dada va nj-u lja
 Pri nora-lj hã rioasã.

Pri frã mtea-lj tinirã va-lj da
 Bã shari pã rinteascã
 Sh-cu-un bair mari di flurii
 Pri nora-lj va u meascã.

Flurii tsi-lj deadi maea-a-mea
 Cã nd mumea eara featã
 Sh-cu dor tu tinireatsa-a ljei
 Pri chept li-avea purtatã.

Fã rtatslji flambura va s-lja
 S-u bagã nsus pri casã
 Sh-furata nveastã dit pã duri
 S-u veadã tuts va easã .

Pri-adimtul albu tes la prag
 Noi va intrã m ã n casã ...
 Sh-cu friptu njel sh-cu veclju yin
 Va n-ashtirnem la masã .

Urari dada va nã da
 S-avem banã mushatã
 Sh-pã nã s-nu treacã anlu ntreg,
 Si-lj dã m sh-unã nipoatã .

Mushatã ca di nora-a ljei
 Sh-cu vrearea-a Dumnidzã lui,
 An dupã an cã ti-un nipot
 S-undzeascã -a-armã tulã lui.

Ma marlui numa va-lj bã gã m
 A lailu-nj tatã -Andoni,
 Un cã pitan s-agiungã sh-nã s
 Ca-aslanlu Caciandoni.

Zbor va-lj pitrec a celniclui
 Cã noi nu vrem pirtsii
 Sh-cã njatili a nveastã ljei
 Fac pundzi di flurii.

Ah! si-nj yineari meslu Mai,
 S-ascap di iarna greauã ,
 S-tuceascã soarli-a Pindului
 Tã mbarea di-albã neauã .

Dugrã lu s-ljau deanumirea,
 S-ljau flambura tu mã nã ...
 Va es tu munts armã tulã ,
 S-arap nã featã -armã nã !

București, 1949

LA PAREE

– Cã ntã ghifte, strã mbã grunjlu,
 Strã ndzi-l pri-avyiulie,
 Strã ndzi-u, ma s-nu-nj cã ntã nã sã
 Shcreta-a mea milie.

Cari tsã dzã si, mori Marushe,
 Cã io nu ti voi,
 Di-nj intrash tu lã ili, plã mtã ,
 Sh-frã mtã tu-arã zboi?
 A tã i oclji doi?

Cari ti-arã si, mori mushatã ,
 Cã nu nj-easti dor,
 Di nji stai ã nvirinatã
 Sh-nu vrei s-esh la cor?

Shcreta-nj minti tut alagã
 Dzua mash la tini
 Sh-noaptea-a inimã ljei yisi
 Sun di tini mplini.

Esh di la-arã zboi, mushatã ,
 Frã ndzi-arã schitorlu,
 Frã ndzi bã rdili shi spata,
 Cã -nj ti-ashteaptã dorlu.

A mei oclji ca alghini
 Yin si-ts pascã fatsã ,
 Yin tra s-soarbã elj cu seati
 Dultsea-ts mushuteatsã .

– Oclji ai picurã reshti
 Sh-pashti la munti oili
 Sh-prindi s-lj-ai aclo, fã rtate,
 Patru sh-amã ndoilji.

Ia ma ghini lja-ts pã ltã rli
 Sh-du-ti la cã shari,
 Cã ti-ashteaptã -aplicã torli
 Tsi sun trã muldzeari.

– Hiu cu stearpili fărtat
Sh-ală sai la munti
Că nj bunj s-apă ră cupia
Di zulă chili tuti.

Io dipush cu dorlu zveltu,
Io dipush ă n hoară
Ocljilj, steali,-ali Mă rushi
S-ved ninga nă oară .

Mă ni easti Stă -Mă ria,
Marea sã rbã toari,
Di va easã n cor Marusha
Sh-va dau trã mishteari,
Nicurmat trã feata vrutã,
Cã tã -arugã -am tutã .

Cã ntã ghifte, strã mbã grunjlu,
Strã ndzi-l pri-avyiulie,
Strã ndzi-u, ma s-nu-nj cã ntã nã sã
Shcreta-a mea milie.

Sh-cu stranjili di la-arã zboi,
Marushe, eu ti voi
Sh-cu-atlã zli cã ndu esh la cor,
Lã ngoari nj-am di dor.

Sh-alagã shcretslji oclji-a mei
Ca-alghinili ă nyie,
Fureashti s-soarbã njatili
Di vimtu diznjirdatili,
A cheptului pirtsie.

Ah, s-earam tu munts lilici,
Nã lilici-aroshi,
Tra s-mi poartã n sin Marusha
Sh-pri-a ljei albã poshi.

Shi s-earam nã sã rmã nitsã,
Shcret un cilimean,
Tra s-diznjerdu-ali Marushi
Cheptul gulishan.

Ore ghifte, ai-tsã peana,
S-nu cã nts greali zboari,
Cã n-adrã m cu-armã tulã lu
Noi di shapti hoari.

Ma s-aflari, el sh-ficiorlji,
Patru-aspindzurats,
Cã tr-a lor ma diznjirdati
Urã tets cã ntats.

– Mutã -ts tini shcreta minti,
Bre fărtate Yiusha,
Nu ts-u da armã tulã lu
Feata-a lui, Marusha!

Celnic easti nã s, fărtate,
Sh-tini picurar.
Ma s-u caftsã, el va-ts dzã cã
Du-ti calea-ambar!

– Nu lj-u caftu, nu ti-aspari,
Cã nu escu glar.
Va u-arap sh-va s-fug tu muntsã,
Nu hiu dicunjar.

Ia ma ghini lja-ts un altu
Cã ntic tr-agiucari;
Ali sclavi di cadã nã,
Frãmtã di bã teari.

– Cadã na sh-bati sclava-a ljei,
U bati sh-u-anvã rteashti,
Uhteadzã sclava, s-deapirã
Sh-tu lã crinj ea s-tuchashti.

Bati cadã nã, bati-mi
Sh-dã -nj cã tã vrei pãrjinã,
U-aravdu dzua tutã eu
Sh-astarã el va yinã,

Afendul s-eara, s-nu lj-aspun,
 Dau suflitlu dit mini,
 Tr-a lui hã tâ ri eu li trag
 Ahã nti di la tini...

– Nu-i a nostru-aestu cã ntic,
 Nu-i cã unã -armã nã
 Nu s-avdzã dit eta tutã
 Sclavã la cadã nã .

Cã ntã, ghifte, trã Marusha,
 Dzã -lj-u cã t ma ghini,
 S-ascapirã prit avyiulii
 A dorlui foc dit mini.

Tu cheptu-ts cã nta inima
 Di dor shi mushuteatsã
 Sh-cu greu ascumtã s-leagã nã
 A sinilor tinireatsã .

Pri poala-ts chindisitã,
 Marusha-a mea sã rpitã,
 Marushe alã vdatã,-a
 Armã tulã lui featã,
 S-ti-avearim mini mbratsã
 Di seara pã n dimneatsã .

– Ia s-nu cã rtim di sinlu
 Shi inima-ali feati,
 Cã si shtii, ore fã rtate,
 Va s-dã m di chisati.

– Tsi fã rtate, ts-easti fricã
 S-nu-lj acatsã orli
 Pri Bacola-armã tulã lu
 Sh-patru-a lui ficiorlji?

Cap au elj,
 Am sh-mini caplu;
 Nu si shtii-a cui va s-cadã
 Mã ni-arcã tu traplu.

– Dzã -lj-u, ghifte, trã Marusha!
 Cã tâ minti-avurã
 Tuts dit vlahuhori ficiorlji,
 Mintea sh-u chirurã .

Zburdã lipsirã gionjlji tuts
 Sh-alagã noaptea n hoarã,
 Cã rvelj di pã ni trã cã nj aduc
 S-nu-alatrã dinafoarã .

Sh-aduc tr-a featilor caimo
 Di vreari dulsi zboarã
 Sh-tr-ali Marushi oclji lã i
 Di dor cã ntitsi-adrarã .

Alagã elj ca dilbideri,
 Pã n tu-apirit di c-searã
 Sh-tu muntsã fã r di picurari
 Cupiili li-alã sarã .

Cã rvã nj, ma-aushanj cã rvã nari
 Nã vearã alã garã,
 C-armasirã giunarlji tuts
 Zburdã lipsits ã n hoarã .

Cã rvã narlji, ghifte-alasã -lj,
 Alasã -a noastri oi.
 S-nu dzã ts cã him noi dilbideri,
 Nu ti cã rtea di noi!

Atsel tsi nu zburdã lipsi,
 Bre, ghifte, tu giunatic,
 Si shtii cã nu va hibã el
 Cu minti tu-aushatic.

Adu nã chibapi ninga
 Sh-yin, ore hã sape,
 Sh-ai-tsã peanã, s-nu u ncartsã
 Plata la isapi.

Dă sh-a ghiftsă lor s-bea yinlu,
S-că ntă ma cu foc,
Că va nă sculă m, fã rtate,
Tra s-mutrim la joc.

Ia alas-u sh-pri Marusha,
Ghifte, că fã rtatlu
S-adră dzadă sh-ari-andrală
Caplu-lj afumatlu.

Picurarlji nu bea yinlu,
Bea mash acra dală ...
Ia că ntats tră că pitanlu
Yeani al Bucuvală !

Tu munts alagă -armă tuladz
Di-al Yeani al Bucuvală ,
Cu stranji mplini di-asimcadz,
Pri gionj areats că vală .

Deanumirea poartă dugradz,
Di mesi tsimsă -apală ,
Livendză ca-a lor că pitan,
Mushatlu Bucuvală .

Tu cofi-aspindzurati-au yin,
Mirindea tu disagă
Sh-mea nu dipun elj di pri calj
Shi dzua sh-noaptea ntreagă .

Că vală mă că gionlj-a mei,
Că vală bea că ntă nda,
Că vală fură dulsti somn,
Pri calj noaptea imnă nda.

Că vală s-bat elj cu-arbinesh,
Cu-apala sh-cu dugradzljji
Sh-mea treambură pri la tă buri
Sh-prit hă sh dirven-agadzljji.

Cu flambura tu mă nj dipun
Că vală elj prit hoari,
Yin sh-intră la bisearică ,
Că nd easti sã rbã toari.

Că vala crutsea elj u fac,
S-cumă nică sh-că vală
Sh-mea la icoani lja giurat
Pri armati sh-pri-apală
Sh-da sã ndzili tră că pitan:
S-bã neadză Bucuvală !

Ia, ma dă -nă yin, hã sape,
S-bem a yinlui foclu,
Sh-va intră m s-giucă m, fã rtate,
S-trunduească loclu.

Aidi, bre ghifte, dză -lj-u,
Dză -lj-u, sh-va ti mescu,
Că ntic ninga un giunescu
Sh-că pită nă rescu!

Macă vrei, bre gione Cole,
Chefea-a ta, si s-facă ,
Io va-ts că ntu vecljul că ntic:
Căpitanlu Jeacă.

Ai, nă dzuă sh-apiri,
Lutseafirlu dit tser chiri.
Iu vai acă tsă m limeri,
Iu dipusi-al Fezu-ascheri,
Cari-i loclu tră carteri,
Cari-i semnul tsi-l avem,
Noaptea tra s-nă cunushtem?

Cari di noi u-ai di că buli
Tra si stai la că ră uli
Sh-lă vuitslji tsi vai facă ,
O, lai Că pitane Jeacă ?

Tu muntsâ lj di-Agrafa, fã rtats,
 Ningã Custeana voi s-v-aflats.
 Eu vã tsã n Amer carteri,
 Voi s-v-adrats aclo limeri.

Astarã cã ndu eu va yin,
 S-avets voi cofili cu yin
 Di la mã nã stir, di ndzeanã,
 Trei ori cali di Custeanã .

Tra s-aspilã m pri lã vuits
 Di-amari pljumbi agudits
 Shi s-bem yin cã lugã rescu
 Sh-cã ntic noi s-cã ntã m giunescu.

S-agã rshim, fã rtats, lã etsli...
 Sh-va bã gã m tu suli birbetslji,
 Tra s-mã cã m shi s-bem, ficiori,
 Gionlj-a mei dit vlahuhori!

Di la trei birbets tã ljats,
 Voi pã ltã rli si-nj li dats
 S-aduchescu sh-va aflats
 C-a dirven-agã lui cap
 Mã ni va lu-arcã m tu trap.

Sh-v-adrã m leshlu-lj mã shcã turi
 Tra s-umplem a cã njlor guri
 Sh-corghilor tsi tut zghilescu
 Sh-deavã rliga s-anvã rtescu,
 Sã ndzi s-bea va dãm turtsecu.

Sh-Grebini noi va intrã m
 Caimacanlu si-l ligã m,
 Va-l lom yiu pri caimacanlu
 Sh-va-arã dem noi di sultanlu.

MARUSHA

Tu Mai Marusha s-amintã ,
 Tu Mai u pã tidzarã ,
 Tu Mailu cu lilicili
 Sh-cu vreavã di fluearã .

Tu Mai Marusha s-amintã ,
 Dit munts tu-avdzã tã hoarã ,
 Sh-lilicili tuti-a Pindului
 Nã sorã sh-amintarã .

Tu Mailu-a tinireatsã ljei,
 Tu Mailu cu cã ntã rli,
 Cã nd yin fumeljli dit arniu
 Shi s-trunduescu horli.

Nã sorã mash la patru frats
 U-adusi Dumnidzã lu,
 Mirachea mari tsi u-avea
 Bacola-armã tulã lu.

Shi muma-a ljei tsi tut uhta
 Sh-di dor eara cripatã ,
 Cã la nã vatrã di ficiori
 Nu-avea ea sh-unã featã .

Tu Mai a muntsã lor chinet
 Sh-fã ntã njli murmurarã ,
 Tu sã rmã nitsa cu lilici
 Lishor u ligã narã .

– Ai, nani!-Amirã roanja-avdzam
 C-ari-un ficior... ai, nani!...
 Ari sh-Sultana feata-a ljei,
 Nã featã trã nishani.

Va lj-isusim sh-va-lã neusrã m
 Pri Carlo Amirã lu
 Cu-un celnic sh-cã pitan dit munts:
 Bacola-armã tulã lu.

Ai, nani! Mirili un gljem
 Ali Marushi-adrarã.
 Sirini dzã li, njati sh-hã ri
 Trã tini dipinarã.

***

S-turna fumelji dit arniu
 La muntsã prumuveara,
 Umplea cã rvã njli cã ljurli
 Sh-cupiili umplea iara.

Pã duri, vulodzli sh-dzenurli
 Sh-umplea armã njli horli.
 Izvorlu yiu a banã ljei
 Crishte tu vlahuhorli.

Criscu Marusha an di an,
 Di hoarã diznjirdatã
 Sh-fã lcarea tutã -a celniclui
 U-avea trã sã ltã natã.

Criscu mushata an di an,
 Cu-a Mailui mes sutsatã,
 Sh-mea tuts ficiorlji, cari di cari,
 S-u-adarã vrea suratã.

Di yinghits ori nã oarã tru-an
 Tricu prit muntsã Mailu...
 Criscu Marusha sor cu el
 Sh-mea nu nj-agiundzi grailu,

S-aspun a njatilor pirtsii
 Di mushiteatsã sh-hã ri,
 Cum tu-armã nami altã nu-i
 Sh-didindealui di-amã ri.

Cã pri tuts muntsã lj mi purtã
 Zburdalca-nj tinireatsã
 Sh-tu lumea tutã io nu-aflai
 Ahã ntã mushiteatsã.

***

Aveam ishitã -armã tulã
 Cu Agrafchiots nã malã
 Sh-mea tu Prutata, noi intrã m,
 Al Yeani al Bucuvalã.

Yinea Marusha di la oi
 Tu-a soarlui scã pitatã
 Sh-trei furi lj-inshirã dit chinet
 Iu-avea a lor sutsatã.

Trei furi? Nu! Trei armã tuladz
 Cu stranji lirusiti,
 Cu stranji mplini di-asimcadz,
 Cu bã rghili mã riti.

– Iu-aladz zulape, ncoa shi nclo,
 Tsi caftsã prit pã duri?
 Pã durli sun limeri trã noi
 Shi muntsã lj cã rã uli.

Ia dzã -nã ndreptu nacã -avdzã sh
 Cã ts turtsã suntu n hoarã ?
 Sh-nu deadish tini di-arbinesh
 Tu munti-aoa nafoarã ?

Cã va tsã lom galbinlu bair,
 Nu-ts prindu mea fluriili;
 La cor li poartã featili
 Cã nd gioacã cu-avyiuliili.

Ca-a pluplui frundzã trimbura
 Marusha aspã reatã,
 Ma cã ndu treilj-armã tuladz
 Vidzurã unã featã,

Si-lj tsindzi-apala shi s-u-adari
 Un anghil dit icoani,
 Cu bun tsi loarã nsirinati,
 Mã rata-ali Sultani:

– A cui hii tini, feata-a mea,
 A cui hii, mori nipoatã ?
 – Ali Sultani featã hiu
 Sh-Bacola nj-easti tatã !

– Marusha?! Ti-aspã reash di noi?
 D-iu yinj? Di la cã shari?
 Ia dzã -nã tsi hã bã ri di-aclo?
 Vã loarã trã tã ljari,

Purindzã lj multsã njelj sugari?
 Tsi-adarã picurarlji?
 Avdzã m c-aeri tricurã -aclo
 Pã ngã njlji cã nj – zã garlji!

Tsi caftsã tini prit pã duri,
 Tsi-aladz aoa nafoarã ?
 Nu easti bunã -arasti s-esh
 Tu munts ca altã oarã !

Ca luchilji imnã prit pã duri,
 Caceacheanj dispuljatslji,
 Ali-Pã shelui arbinesh,
 Aruptsã lj, blã stimatslji.

Ishits tu munts aoa la noi,
 Cu bashbuzucanj dinã poi,
 Sh-nã lja tutiputi di oi,
 Tra s-armã nem cavai di noi.

Avem sh-di-a noshtri-armã tuladz
 Ishits tu munti-afoarã ,
 Armã tusits tra s-apã rã m
 Di luchi a noastrã farã .

Nã vinjirã shi dit Agrafa,
 Ficiori, aoa tu Pindu,
 Sh-nu va-alã sã m, la noi tu munts,
 Trã semnu, un purindu.

Vedz gionili di ningã noi?
 Di-aclo vinji – s-n-agiutã
 Sh-cu el deadun nã vinjirã
 Armã tuladz nã sutã .

Di cilnicatã s-alã sã
 Sh-di mari-avearea-lj tutã ,
 S-n-aducã grã n dit Agrafa,
 Cu armatli s-n-agiutã .

Tsi-eara la mini ocljilj doi
 Mushats ca doauã steali
 Sh-un yis urdzã sh tu inimã -nj,
 Di dor, di dulsi vreari.

Sh-mea alba-ts fatsã cã ndu vrui
 S-u ved sum alba-ts poshi,
 Di dor la fatsã ti-arushish
 Ca pirpiruna-aroshi.

Di-atumtsea eu nu nj-aflai loc,
 Tra s-u-agã rshescu nu putui,
 Sh-tut suschirai di-a dorlui foc
 Dultseamea-a somnului chirdui.

Marusha-a mea cu oclji lã i,
 Doi oclji ca di-amurã
 Tsi-nj hã risescu inima
 Shi suflitlu nji-l furã .

Sh-nã fatsã albã tini ai,
 Ma albã ca di neauã
 Sh-prit neauã -aruvirsati dai
 Lilici di trandafljauã .

Pri gusha-ts di mã rgã ritar,
 Cu doruri frimintatã ,
 Cã pshor mushat cum altul nu-i,
 Tsi-l ports cu sã ltã natã .

Sh-un trup ca di fidani ai,
Trup zveltu ca zã readã,
Cu mesea tsi s-u trets prit nel
Shi ndreptu ca lâ mbadã .

Sh-mea calts pri loc ahã t lishor,
La joc shi la imnari,
Sh-dzã tseai cã -ts deadi Dummidzã
Peani trã azbuirari.

Sh-la shoput tini cã ndu trets
Cu ghiumea-ts tr-apã -aratsi,
Aushanj, feati sh-gionj deadun
Pri loc mã rmurisits armã n
Sh-mea un l-alantu elj sh-aspun:
“Mutrits, Marusha treatsi!”

Tu cheptu-ts cã ntã inima
Di dor di mushiteatsã
Sh-cu greu ascumtã s-leagã nã
A sinilor tinireatsã .

Di-alagã shcretslji oclj-a mei
Ca-alghinili ã nyie
Fureashti s-soarbã njatili,
Di vimtu diznjirdatili,
A cheptului pirtsie.

Sh-un dulsti grai, ah, grailu-a tã u!
Ma dulsti ca un cã ntic,
Tsi nj-alã ceashti mintsã li
Cu-a vreariljei discã ntic.

Sh-cu stranjili di la-arã zboi,
Sh-cu-atlã zli cã ndu esh la cor
Mã rushe, io ti voi,
Lã ngoari nj-am di dor.

Cari tsã dzã si, mori mushatã,
Cã io ti-agã rshii,
Di nji stai ã nvirinatã
Sh-cã njisitã -nj hii?

Cari ti-arã si, mori dailjanã,
Cã nu nj-easti dor,
Di nji stai ã ncljisã n casã
Sh-nu vrei s-esh la cor?

Cari dit gurã foclu scoasi
Cã io nu ti voi,
Di nji ntrash tu lâ ili, plã mtã,
Sh-frã mtã tu-arã zboi,

Tsash ca sclava sh-vearsã -arouã
A tã i oclji doi?
Alã sai tu munts diparti
Shapti njilj di oi.

Sh-vinj cu calu-a meu tu spumi,
Vinj aoa la Pind,
Vinj cu pira-a mea dit cheptu
Dorlu-a tã u s-aprind?

Cã tu-a Agrafilor muntsã
Suntu feati njilji,
Ma nu-i unã ca Marusha,
Al Bacola hilji.

Cã sh-a tserlui steali tuti,
Tuti si s-adunã,
Nu va s-poatã tra s-adarã
Ca Marusha unã .

Di nj-alagã dzua tutã
Mintea mash la tini
Sh-noapte-a inimã ljei yisi
Sun di tini mplini.

Esh dit arã zboi, mushatã,
Frã ndzi-arã schitorlu,
Frã ndzi bã rdili shi spata,
Cã -nj ti-ashteaptã dorlu.

Mbratsã va ti ljau cã valã
 Pri-a meu gioni-areati
 Sh-v-agiundzem azbuirã nda
 Tu-Agrafli mushati.

Va n-ashteaptã nsus la munti
 Hoarã -a noastrã tutã
 Sh-di fã lcarea-a mea sh-di soea-nj
 Va hii nai ma vrutã !

Va-acljimã m la numta-a noastrã
 Tuti vlahuhorli
 Sh-va li-adrã m noi sã rbã tori,
 Un mes, lã lã torli.

S-aibã -arasti tra s-agiungã
 Acljimatslji tuts la numtã,
 Oaspits vruts dit dipã rtari
 Sh-dipã rtata farã tutã.

Va nã yinã fã rshirotslji
 Trã sh dit Arbinshie,
 Grã musteanj sh-ficiori dit Pind
 Tu-albili intrats tsi-lj prind,
 Gionj dit Aspruputã mie
 Sh-featili dit Tisã lie.

Nveasti tiniri, stulsiti,
 Biligichi tu albi bratsã,
 Cu-ocljilj foc furat dit soari
 Sh-cu trandafilã tu fatsã.

Chihã eadz cu chihã oanji
 Va nã yinã cu fã lcã rli,
 Cu-a lor feati, cu ficiorlji
 Sh-cu mushatili nurorli.

Va nã yinã tuts cã ntã nda,
 Pri binetslji arujinda,
 Cã ntitsi s-umpleari cã ljuri
 Sh-va vã zeascã muntsã sh-vã ljuri,

Pljumbi va disicã niorlji,
 Di va s-trundueascã horli.

Tiniri muscupuleani,
 Nalti, zveltili dailjani,
 Va s-acatsã s-tragã corlu
 Sh-pri giunari va-lj frã ngã dorlu.

Sã rcã ceanj cu sã rcã ceani,
 C-avem hljinj adrats nã sutã,
 Va s-alasã -a lor cã livi
 Sh-va s-lja sumuria tutã
 (Ca trã Pashtili nviscutã)
 S-gioacã la-a cumbarlui numtã.

Va nã yinã -armã tuladzlji
 Âncã rcats cu asimcadzlji,
 Tuts armã tusits cã valã,
 Gionj cu flambura tu mã nã,
 Gionj, a muntsã lor curunã,
 Dit Prutata-al Bucuvalã.

Gionj cu capitli tu tastru,
 Gionj cu cheptul ca di gastru,
 Gionj tsi lja trã semnu nelu,
 Fricã -amarã tsi-au bã gatã
 Tu-Arbinshia blã stimatã
 Sh-treamburã Ali-Pã shelu.

Unlu sh-unlu, tuts ca bradzlji,
 Va dipunã -a mei fã rtatslji
 Sh-va s-asunã dzenuri sh-vã ljuri,
 Muntsã lj sh-a pã durlor fadzlji
 Di cã ntã ri sh-di pljumbi vreavã,
 Aminati dit dugradzlji.

Va n-aducã elj cã niscu
 Tserghi sh-di zã rcã dz vitulji
 Avinati tu limerli,
 Cã ndu es s-bea apã serli,
 Sh-fripti tu di cornu sulii.

Yin di Seacishti tu utri
V-adutsem pri calj furtii
Sh-va tã ljem noi trã curbani
Tuts sugarlji dit cupii.

S-bea cu seati tinireatsa
Sh-aushaticlu s-bea foclu
Ahã rzit di soari-a yinlui,
Di nu va lj-acatsã loclu.

Sh-va da sã ritsli di padi
Sh-cã ntitsli va li-ascã rheascã
Sh-mea va intrã n cor si-lj tragã
Nã giucari tinireascã,
Cã va-aprindã yinlu, tinir,
Foc tu inima-aushascã.

Cilnicadz cu sã rits albi,
Cu-a lor cumbuloyi tu mã nã,
Ashtirnuts pri mindirlichi,
Va bea yin nã sã ptã mã nã,
Nicurmat, sh-mea va s-aspunã
Veaclja-a horlor banã bunã.

Gionj, bã rbats, niveasti sh-feati
Va lj-aprindã -a yinlui foclu
Sh-tuts va s-frã ngã di giucari,
Di va s-trundueascã loclu.

Sh-mea va s-avdã nclo di-amari,
Pã n tu xinitie,
Di-unã numtã armã neascã,
Numtã mari trã ciudie.

Tu Mai, Mã rushe, ti-amintash,
Tu Mai ti pã tidzarã,
Tu Mai io, prota ti vidzui,
Tu munti-aclo nafaarã.

Tu Mailu-a tinireatsã ljei,
Tu Mailu cu cã ntã rli,
Cã nd es armã njlji dit arniu
Shi s-trunduescu horli.

Tu Mai noi va nã ncurunã m,
Tu Mai va-adrã m noi numtã
Sh-nidispã rtsã ts, deadun va-s stã m,
Deadun noi bana tutã.

Esh dit arã zboi, mushatã,
Frã ndzi-arã schitorlu,
Frã ndzi bã rdili shi spata,
Cã -nj ti-ashteaptã dorlu.

Mbratsã va-nj ti ljau cã valã
Pri-a meu gioni-areati
Sh-va-agiundzem azbuirã nda
Tu-Agrafili mushati.

Tr-a tã i oclji, mori dailjanã,
Trã njatili-a tali,
Va-ts dau inima-nj sh-aveari,
Tuti oili-a meali!

Chihã oanji s-hii cu-anami
Sh-eu pã nã va s-mor,
Picurar la oili-a tali
Sh-celnic la-a tã u dor!

Tiberius Cunia

**Pripuniri trã un: ĀNDRIPTAR ORTOGRAFIC,
ORTOEPIC SHI DI PUNCTUATSIE A
SCRIARILJEI ARMĂNEASCĂ (II).**

Zbor di la Ridactsie – La Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãnescã tsi s-tsãnu Bituli, tu Machidunie, dit 24-li tu 31-lu di Avgustu 1997, s-lo apofasea ca si sã ndreagã, la Editura Cartea Aromã nã, un Āndriptar Ortografic, Ortoepic shi di Punctuatsie a Scriariljei Armãnescã. *Ortografia* easti definitã ca ansamblul di reguli tsi-aspun scriarea corectã a unei limbã; *ortoepia*, ca ansamblul di reguli tsi-aspun pronuntsarea corectã a zboarã lor; iarã *punctuatsia*, ca ansamblul di seamni (punctu, virgulã, seamni di ntribari icã njirari, etc.) cari aspun cum lipsescu pronuntsari shi intonari zboarã li, **cãndu s-avdu deadun** tu unã frazã icã unã propozitsie.

Eara zborlu ca tu-aestu ndriptar si s-aspunã normili di scriari ashii cum furã ndreapti la simpozion. Tu Tomlu VIII a Rivistã ljei di Litiraturã shi Studii Armãni, Anlu 4, Numirlu 2, Partea I (Sumedru 1997), featsim unã prisheurtari a discutiilor avuti shi a normilor di scriari astã siti. Anlu tsi triclu lucrãm la aestu ndriptar shi tu numirlu triclu a rivistã ljei avem publicatã unã pripuniri trã Partea I a ndriptarlu tu cari discutãm regulili di scriari shi pronuntsari a *vocalilor* shi a *semivocalilor*. Tu-aestu nimir fãtsem unã pripuniri trã Partea II a ndriptarlu, cari s-aspunã regulili di scriari shi pronuntsari a *consoanilor*. Ma nelo, tu alti numiri a rivistã ljei va s-fã tsem shi alti pripuniri, trã alti pãrtsã a ndriptarlu, cu regulili di *gramaticã* (ashi cum lipsescu ndrizeari dupã normili dit protili dauã pãrtsã), regulili di *punctuatsie*, regulili di *standardizari a formãljei* a zboarã lor, tsi s-aflã zburãti ma multi soi, dit unã parti tu-alantã a Machiduniiljei, di *formari a neologhismilor*, etc.

Va s-ashtiptã m ca armã njlji tsi vor s-veadã unã standardizari a scriariljei armãnescã tra s-nã pitreacã la ridactsie, pãrerli-a lor, ashii cum li minduescu elj. Un comitet di la ridactsie va li discutã aesti pãrerli shi, ma s-n-agiutã Dumnidzã, va s-fã tsem ma nelo un altu simpozion, tu cari s-finalizãm normili di scriari trã unã formã finalã a ndriptarlu. Sh-unã oarã standardizat, va putem s-finalizãm shi forma cu cari

lipseashti scriari cati zbor armãnescu, cu dirivatili a lui, ashii ca s-putem s-fã tsem shi un dietsiunar standardu a limbã ljei armãnescã, pi cari s-lu-adã vgã m tu bitisita-a ndriptarlu.

Tu-aestu ndriptar va s-ufilisin *definitisii* loati dit "Dicționarul Explicativ a Limbii Române" publicat tu 1975 di un comitet di vãrã 15 filoloyi bãgat di "Academia Romã nã" di București shi di zboarã, tsi li scoasim noi, poati, tra s-putem s-n-aduchim. Aesti definitisii li deadim tu Partea I publicatã tu numirlu triclu a rivistã ljei. Nu va s-li dãm diznou sh-tu aestu nimir.

Āndriptarlu aestu easti mult ma mari dicãt lipsea s-hibã, cã avem datã multi ditalii, multi exempli, shi avem aspusã lucruri tsi nu sh-au loclu tu un Āndriptar ma tu alti cãrtsã ca, bunã oarã, unã gramaticã i carti di aleadziri. Ma noi u featsim maxus; cã **ndriptarlu nu easti faptu ahãntu trã filoloyi, cãt easti faptu trã oaminjlji di-aradã** tsi vor sã nveatsã scriarea corectã a limbã ljei armãnescã. Armãnjlji nu au sculiili a lor iu s-poatã s-lji nveatsã njitslji si scrii shi sã dyivã seascã armãneashti, tsintsii dzã li pi stã mã nã, 5-6 oari di chiro tu dzuã, sh-anj cu-arada. Multu-multu, ficiorlji armãnj, cari nveatsã adzã carti tu sculiili xeani, va s-aibã dauã-trei sã hãts pri siptã mã nã. Aclo va lã s-aspunã, priningã alti lucruri, shi sistemlu di scriari a limbã ljei armã nã. Sh-multu chiro nu va poatã s-aibã dascalu tra s-lji nveatsã njitslji tuti regulili di scriari.

Tr-atsea, un ficior cari ari mirachea sã nveatsã ghini sã scrii armãneashti, lipseashti, ma s-nu-aibã un Āndriptar, s-lucreadzã singur, s-citeascã singur cãrtsã scrisi cu soi-soi di reguli shi, dit citirea-a lor, s-aflã el singur regulili atseali buni tsi dascalu di la shcoalã nu-ari chiro s-lji li-aspunã. Tr-aestu ficior, avearea aproapea di mã nã a unei carti iu s-hibã aspusi normili di scriari, **cu multi ditalii shi exempli**, va-lj hibã di mari agiutor.

Tra si scriem sonurli icã zboarã li, nu-ari *alfabet ãndreptu* sh-*alfabet strãmbu*, nu-ari unã turlie ndreaptã icã unã turlii strãmbã. Tsi easti ãndreptu shi tsi easti strãmbu tsãni di regulili facti shi, aesti reguli hiindalui arbitrari, *scriarea dupã aesti reguli easti sh-ea arbitrarã*. Putem si zburãm di un alfabet bun icã di un alfabet slab, di unã regulã bunã i di unã regulã slabã, di unã scriari bunã i di unã scriari tsi nu easti sh-ahãntu bunã, mash dupã tsi mutrim la hãrli shi la cusurli ligati di alfabet, regulã, icã scriari, shi *caractirizarea di bun i slab easti unã caractirizari subiectivã*.

PARTEA II

CONSOANILI

(2.1) LITIRA B

Litira *b* ari mash sonlu a ljei di bazã ca tu zboarãli: *bal-co-ni, bir-bec, bun, cor-bu, ih-ti-ba-ri, or-bu*, etc.

La scriarea-al *b*, putem s-avem dauã probleme, tsi suntu bã gati pi cali cu regula di ma nghios.

Regulã: (1) Zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *b* shi cu *v*, (i) zboarã tsi s-aflã chiola tu limbã, icã (ii) zboarã tsi va s-intrã tu limbã ma nclo ca neolghismi, **lipsescu scriari** cu *b*. Aesti zboarã va poatã s-hibã pronuntsati cu sonurli *b* icã *v*, dupã cum va s-u va omlu.

(2) Zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *mb* shi cu *mp*, **lipsescu scriari** cu *mp*. Aesti zboarã va poatã s-hibã pronuntsati cu sonurli *mb* icã *mp*, dupã cum va s-u va omlu.

Excepsiili la aesti dauã reguli suntu aspusi tu dictsiunar.

Bunã oarã :

(1) Zboarã li tsi pot si s-avdã dauã turlii, sh-cu sonlu *b* sh-cu sonlu *v*, **lipsescu scriari** cu *b*, ca zboarã li: *pro-bã, bi-bli-i/bi-bli-e, bi-bli-u-te-cã*, etc. Eali **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** cu *v* ca: *pro-vã, vi-vli-i/vi-vli-e, vi-vli-u-te-cã/vi-vli-u-thi -chi*, etc.

(2) Zboarã li tsi pot si s-avdã dauã turlii, sh-cu sonlu *mb* sh-cu sonlu *mp*, **lipsescu scriari** cu *mp* ca: *am-pã-tu-ra-ri, am-pla-tea, am-plã-tes-cu, am-put, lam-pã, lim-pi-di, mpa-di, mpi-zu-es-cu, mpros-tu, mprus-tedz, pis-ti-men, scum-pu, stãm-pu-ses-cu, tram-pã, trum-pe-tã*, etc. **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** cu *mb* ca: *am-bã-tu-ra-ri, am-bla-tea, am-blã-tes-cu, am-but, lam-bã, lim-bi-di, mba-di, mbi-zu-es-cu, mbros-tu, mbrus-tedz, mbis-ti-men, scum-bu, stãm-bu-ses-cu, tram-bã, trum-be-tã*, etc. Bã gats oarã cã forma cama cunuscutã di ndauã zboarã di ma nsus, ca zboarã li: *lam-bã* shi *trum-be-tã* bunã oarã, poati s-hibã forma cu *b*, nu cu *p*. Altì exempli-excepsii, ca zborlu *O-lim-pu* cari, di ma multili ori, s-pronuntsã *E-lim-bu*, suntu aspusi tu dictsiunar.

Nota 1 – Bã gats oarã cã aoatsi zburã m di zboarã li tsi pot si s-avdã dauã turlii, sh-cu **mb** sh-cu **mp**. Nu zburã m di zboari ca *am-bar/mbar*,

tsi s-pronuntsã mash cu sonlu *b*, icã *mplin* tsi s-pronuntsã mash cu *p*.

Nota 2 – Ma nclo, tu sectsia-a litirã ljei *m*, va s-videm cã gruparea di litiri *mb* poati si s-aflã scriatã (strã mbu) shi *nb*. Regula di-aoa s-aplicã la tuti zboarã li iu gruparea di litiri **s-aflã scriatã** *mb* sh-cari s-pronuntsã shi *mp*.

(2.2) LITIRILI C, CH, K

Dupã litira tsi yini dupã ea, litira *c* ari trei sonuri:

(i) poati s-aibã un son di bazã, **ascur, nimuljat** ca tu zborlu *cal*:

(ii) poati s-aibã un son di bazã, **ascur, muljat** ca tu zborlu *chep-tu*, shi

(iii) poati s-aibã sh-un altu son, **dultsi, muljat** ca tu zborlu *ci-cior*.

Litira *k* ari dauã sonuri:

(i) poati s-aibã idyiu son cu-atsel di bazã, **ascur, nimuljat** al *c*, shi

(ii) poati s-aibã idyiu son cu-atsel di bazã, **ascur, muljat** al *c* ca tu zborlu *ki-lo*.

Bã gats oarã cã sonlu **ascur, nimuljat** *c* (tsi nu s-aflã nãntea-a sonurlor *e* shi *i*) nu s-avdi tamam unã soe cu sonlu **ascur, muljat** *ch* (tsi s-aflã nãntea-a sonurlor *e* shi *i*); andoilea son easti niheam cama muljat. Bunã oarã, litira compusã *ch* dit zboarã li: *chea-trã, chelj, chen-dru, chi-li-mi, chin, du-chea-ni, luchi*, etc. ari un son niheam cama muljat tsi sh-u-adutsi ma multu cu sonlu-al *chi/chie* dit idyili zboarã cãndu suntu scriati ca: *chia-trã, chielj, chien-dru, ... du-chia-ni, ...* etc.; sonlu-al *c* dit zboarã li: *a-duc, cun-dilj, cad, cã-ra-ri, ca-sã, cã-ru-nã, coa-dã, co-dru, co-fã, pri-cã*, etc. easti niheam cama nimuljat! Idyiu lucrul sh-cu sonlu-al *k* dit zboarã ca *Ke-ni-a* cari s-avdi, pri limba-a noastrã, ma multu ca sonlu *chie* dit idyiu zbor scriat ca *Chie-ni-a*.

Cititorlu poati si sã ntreabã cãtse nu dzãtsem cã sonlu-a litirã ljei simplã *c*, esti idyiu cu-atsel a litirã ljei compusã *ch*. Atsel tsi cunoashti limba rumãneascã poati s-aduceascã ma lishor diferentsa cãndu comparã pronuntsarea tu limba rumãneascã a zborlui *chel* (tsi nu s-avdi *chiel* ma s-avdi ashi cum easti scriat, *chel*), cu pronuntsarea-a tu limba armãneascã a zborlui *chep-tu* (tsi s-avdi *chiep-tu*, nu ashi cum easti scriat *chep-tu*): sonlu *chie* dit zborlu armãnescu *chiep-tu* easti ma muljat ca sonlu *che* (tsi nu s-avdi *chie*) a zborlui rumãnescu *chel*!

Regulã: (1) Litira *c* ari **sonlu a ljei di bazã, ascur, nimuljat**, cãndu nu-ari dupã ea litirli *e* shi *i* (lungu i shcurtu). **Idyiu son di bazã, nimuljat**, va lu-aflã m sh-tu litira *k*, tu zboarã xeani, aclo iu zboarã li pot

s-hibã scriati sh-cu *c*.

(2) Litira *c* ari **sonlu a ljei di bazã, ascur, muljat**, cã ndu si ngrã p-seashti *ch* (va dzã cã, easti parti dit litira compusã *ch*) shi ari dupã ea litirli *e* shi *i* (lungu i sheurtu). **Idyiul son di bazã, muljat**, va lu-aflã m sh-tu litira *k*, tu zboarã i numi xeani, aclo iu zboarã li pot s-hibã scriati sh-cu *ch*, va dzã cã nã intea-a litirilor *e* shi *i* (lungu i sheurtu).

(3) Litira *c* ari **un son dulsi, muljat** mash atumtsea cã ndu *c* s-aflã nã intea al *e* shi *i* (lungu i sheurtu).

Bunã oarã:

(1) Sã ngrã p-seashti *c* shi s-pronuntsã totna cu sonlu latinescu *c*, **ascur shi nimuljat**, tu zboarã tsi **lipsescu scriari** ca zboarã li: *a-duc, cun-dilj, cad, cã-ra-ri, ca-sã, cã-ru-nã, coa-dã, co-dru, co-fã, pri-cã*, etc. zboarã cari nu-au unã litirã *e* necã unã litirã *i* cari s-yinã dupã *c*. Aesti zboarã **nu lipsescu vãrã oarã scriari** ca: *a-duk, kun-dilj, kad, kã-ra-ri, ka-sã, kã-ru-nã, koa-dã, ko-dru, ko-fã, pri-kã*, etc.

(2) Sã ngrã p-seashti *ch*, nã intea-a litirilor *e* shi *i*, shi s-pronuntsã cu un son di bazã, **ascur sh-muljat**, tu zboarã tsi **lipsescu scriari** ca zboarã li: *chea-trã, chelj, chen-dru, chi-li-mi, chin, du-cha-ni, luchi*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** ca: *kea-trã/kia-trã, kelj/kielj, ken-dru/kien-dru, ki-li-mi, kin, du-kea-ni/du-kia-ni, luki*, etc. Bã gats oarã cã aestu *h* nu s-pronuntsã cã ndu yini dupã *c*; mash cã fãtsi ca sonlu *c* dinã intea-al *e/i*, si s-avdã ascur muljat, un son tsi sh-u-adutsi multu cu sonlu di bazã *c* ascur, nimuljat. Cã tivã rã oarã, tu ndauã zboarã, s-poati ca s-aflã m shi ndauã **exceptsii** la aestã regulã. Ashi aflã m, bunã oarã, tu dictsiunarlu al Papahagi, zborlu di arã zgã nturtseascã (adzã chirut poati dit limbã!) *mec-he-mé*, zbor tsi va dzã cã *tribunal* sh-iu dauã li sonuri *c* shi *h* s-avdu ahoryea, va dzã cã, zborlu nu s-citeashti *me-che-mé* (*me-ke-mé*) ma *mec-he-mé*. Aesti zboarã, cã ndu va li-avem, va s-hibã scriati cu *k* nu cu *c*, va dzã cã, zborlu *mecheme* va s-hibã ngrã psit *mekheme*!

(3) Sã ngrã p-seashti *c* shi s-avdi **dulsi, muljat**, cã ndu s-aflã nã intea litirilor *e* shi *i*, ca tu zboarã li: *cea-tã, cea-i/ceai, cer-gã, ci-resh, ci-nu-shi, ci-reap, li-li-ci*, etc.

Nota 1 – Bã gats oarã cã (i) idyiul son di bazã, **ascur, nimuljat** poati si sã scrii dauã turlii, cu litira *c* shi cu litira *k* cã ndu nu-au dupã eali sonlu *e* icã *i*, shi (ii) idyiul son di bazã, **ascur, muljat** poati si sã ngrã p-seascã dauã turlii, cu litira compusã *ch* shi cu litira simplã *k* cã ndu au dupã eali sonlu *e* icã *i*. Sonlu **dulsi, muljat** si scrii unã singurã soe, cu litira *c* tsi ari dupã ea un son *e* icã *i*.

Tu scriarea-a litirilor *c* shi *k*, avem mash dauã probleme; sh-aesti

suntu bã gati pi cali cu regula di ma nghios.

Regulã: (1) Zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *c* shi cu *h* (zboarã tsi s-aflã tu limba di azã, icã zboarã tsi va s-intrã tu limbã ma nclo, ca neologhismi), **lipsescu scriari** cu *c*. Aesti zboarã va poatã s-hibã pronuntsati cu sonurli *c* icã *h*, ma s-u va ashì omlu.

(2) Zboarã li di-arã zgã xeanã, numi di lucrì, ideì, oaminj, locuri, etc. trã cari adetea internatsiunalã easti ca s-hibã scriati cu *k*, ma cari pot s-hibã scriati pri-armã neashti sh-cu *c/ch* shi cu *k*, **lipsescu scriari** mash cu *k*.

Exceptsiili la aesti dauã reguli, suntu aspusi tu dictsiunar.

Bunã oarã:

(1) Zboarã li cari au dauã virsiunj, unã cu *c* ascur, nimuljat sh-alantã cu *h*, zboarã cari **lipsescu scriari** ca: *prac-ti-cã, ca-rac-ter, chi-rur-gu, ef-che-li, hãr-ches-cu, if-chi-ilif-chi-e, mi-lan-cu-li-i/mi-lan-cu-li-e*, etc.; **nu lipsescu vãrã oarã scriari**: *prah-ti-cã, ha-rac-ter, hi-rur-gu, ef-he-li, hãr-hes-cu, if-hi-ilif-hi-e, mi-lan-hu-li-i/mi-lan-hu-li-e*, etc. Tu-aestã catigorie bã gã m shi zboarã (ma multu nturtseshti) cu dublu-*c* tsi **lipsescu scriari** ca: *cã-ic-ci, chiure-ci, ci-cric-ci, ciu-buc-ci, con-drac-ci, tu-fic-ci, ci-flic-ci, bil-bic-ci, im-bruc-ci*, sh-alti poati tsi n-ascapã ma suntu aspusi tu dictsiunar. Aesti zboarã **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** cu *hc*, ca: *cã-ih-ci, chiurh-ci, ci-crih-ci, ciu-buh-ci, con-drah-ci, tu-fih-ci, ci-flih-ci, bil-bih-ci, im-bruh-ci*, etc. Ma avem aoi shi ndauã **exceptsii**, ca zboarã li, tsi **lipsescu scriari**: *ah-ci, ar-hi-u-log, bãh-ce, bãh-ci-shi, bã-tãh-ci, boh-ci, buh-cea-gi, or-hes-trã, zã-nãh-ci* sh-alti poati tsi n-ascapã shi suntu aspusi tu dictsiunar; zboarã tsi **nu lipsescu scriari**: *ac-ci, ar-chi-u-log, bãc-ce, bãc-ci-shi, bã-tãc-ci, boc-ci, buc-cea-gi, or-ches-trã, zã-nãc-ci*, etc.

(2) Litira *k* s-aflã mash tu zboarã xeani icã di arã zgã xeanã, ca tu zboarã li tsi **lipsescu totna scriari** ca: *kilo, kilogram, kilometru, Ke-ni-a, King*, etc. shi **ari totna sonlu di bazã ascur al c/ch** di ma nsus (va dzã cã, *c*, cã ndu nu easti nã intea-al *e/i*, shi *ch* cã ndu easti nã inti); aesti zboarã **nu lipsescu vãrã oarã scriari**: *chilo, chilogram, chilometru, Che-ni-a, Ching*, etc.

(2.3) LITIRILI D, DZ, DH (², ³ = dhelta)

Dupã (i) arã zga-a zborlui, shi dupã cum lj-easti pronuntsarea, icã (ii) dupã litira cari s-aflã dupã nã sã, litira *d* ari trei sonuri:

- (i) poati s-aibã sonlu di bazã, **latinescul** son *d*, ca tu zborlu *da-dã*;
 (ii) poati s-aibã sonlu dit zboarã ca *bu-dzã*, *dzãc*, *dzu-ã*; shi
 (iii) poati s-aibã sonlu **gãrtsescu** δ/Δ (dhelta), scriat *d/dh* ca tu zborlu *da-lã/dha-lã*.

Regulã: (1) Cãndu nu ari dupã ea litirli *h* shi *z*, litira *d* poati s-aibã (i) **sonlu a ljei di bazã**, sonlu **latinescu** *d*, icã, (ii) tu ndauã zboarã di arã zgã gãrtseascã i arbinshascã, poati s-aibã, dupã cum easti grailu-a omlui, dauã li sonuri: sonlu **latinescu** *d* icã sonlu **gãrtsescu** δ (dhelta).
 (2) Cãndu litira *d* ari dupã ea litira *z*, litira compusã *dz* s-avdi cu un son tsi s-aflã nolgica di sonlu di bazã al *d*, shi sonlu di bazã al *z*;
 (3) Cãndu litira *d* ari dupã ea litira *h*, litira compusã *dh* s-pronuntsã totna cu sonlu **gãrtsescu** δ (dhelta).

Bunã oarã :

(1) Sã scrii *d*, shi s-pronuntsã totna cu sonlu latinescu *d*, tu zboarã ca: *da-dã*, *dai-ma*, *dis-car-cu*, *gar-du*, *gãr-di-nã*, *pã-du-ri*, etc. Tu dictsiunarlu dit bitisita-a ndripterlui, aesti zboarã suntu scriati tuti, mash cu litira *d*. Ma, tu ndauã zboarã di arã zgã gãrtseascã (cã tivã rnã oarã arbinshascã) tsi s-aflã scriati cu *d* (nu *dh*), ca: *da-lã*, *di-na-mi*, *das-cal*, *Di-mi-tri*, etc. va s-pronuntsã icã (i) cu sonlu latinescu *d*, icã (ii) cu sonlu **gãrtsescu** δ , dupã cum easti grailu-a omlui.

(2) Cãndu litira *d* ari dupã ea litira *z*, litira compusã *dz* s-avdi ca tu zboarã li: *a-ra-dzã*, *bu-dzã*, *dzãc*, *dzã-nã*, *dzea-nã*, *dzi-ni-ri*, *dzu-ã*, etc. Aesti zboarã suntu scriati tu dictsiunar mash cu litira compusã *dz*.

(3) Cãndu litira *d* ari dupã ea litira *h*, cum avem, bunã oarã, tu zboarã li *dha-lã*, *dhi-na-mi*, *dhas-cal*, *Dhi-mi-tri*, etc. **combinatsia di dauã litiri dh** (litira compusã *dh*) s-pronuntsã totna cu sonlu **gãrtsescu** δ , dhelta.

Nota 1 – Bã gats oarã cã ndauã zboarã dit punctili (1) shi (3) di ma nsus pot s-hibã scriati dauã turlii; em cu litira *d*, em cu combinatsia di litiri *dh* (trã sonlu **gãrtsescu** δ).

Tu scriarea-a litirã ljei *d* (shi a litirilor compusi *dz* shi *dh*), aflã m ã ndauã prublemi: Cum lipsescu scriari (i) zboarã li tsi s-pronuntsã sh-cu sonlu al *z*, sh-cu sonlu al *dz*; (ii) tuti zboarã li cari s-pronuntsã cu sonlu latinescu *d* ma s-pronuntsã shi cu sonlu **gãrtsescu** δ (exceptsiili hiindalui mash zboarã li **gãrtseshti** tsi au intratã tora tu soni tu limbã shi suntu cunuscuti mash tu Gãrtsie); shi (iii) zboarã li tsi au gruplu di litiri *nd* tsi poati si s-pronuntsã shi *nt*. Aesti prublemi suntu dizligati tu regula di ma nghios.

Regulã: (1) Zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati dauã turlii, shi cu *dz* shi cu *z*, **lipsescu totna scriari** cu *dz*; **scriarea cu z nu easti aprucheatã**. Mash cã aesti zboarã va poatã s-hibã pronuntsati, sh-cu sonlu *dz* sh-cu sonlu *z*, dupã cum easti grailu-a omlui sh-dupã cum va s-u va el.

(2) Zboarã li di-arã zgã gãrtseascã (sh-poati arbinshascã) cari au sonlu δ tu zbor, **lipsescu scriari** cu *d*, nu cu *dh*, cã suntu (i) zboarã intrati chiola tu limbã, i cã suntu (ii) zboarã tsi va s-intrã tu limbã ma nelo ca neologhismi; mash cã **scriarea-a zboarãlor cu dh easti aprucheatã** ca unã variantã tr-atselj tsi vor s-aspunã maxus cã zboarã li **lipsescu pronuntsari** cu δ nu cu *d*.

(3) Suntu zboarã tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati sh-cu *nd* shi cu *nt*; multi di-aesti zboarã **lipsescu scriari** cu *nt* ma suntu shi alti zboarã tsi **lipsescu scriari** cu *nd*. Scriarea va si s-facã dupã cum easti aspusã tu dictsiunar.

Exceptsiili la aesti reguli, suntu aspusi tu dictsiunar.

Bunã oarã :

(1) Zboarã tsi **lipsescu scriari** ca: *bu-dzã*, *dzac*, *dza-dã*, *dza-mã*, *dzan-grã*, *dza-ri*, *dza-tsi*, *dzãn/dzã-nã*, *dzea-nã*, *dzea-dzit/dea-dzit/dzea-dit*, *dzi-ni-ri*, *dzu-ã*, etc. **nu lipsescu vãrnãoarã scriari** ca: *bu-zã*, *za-c*, *za-dã*, *za-mã*, *zan-grã*, *za-ri*, *za-tsi*, *zãn/zã-nã*, *zea-nã*, *zea-dzit/zea-dit/dea-zit*, *zi-ni-ri*, *zu-ã*, etc. cu tuti cã suntu graiuri iu zboarã li s-pronuntsã cu *z*, nu cu *dz*; omlu tsi zburashti acasã aesti graiuri, poati s-li pronuntsã cu *z*, ma s-u va, ma lipseashti s-li ngrãpseascã totna cu *dz*, nu cu *z*. **Exceptsii** ca zborlu *a-dzã*, tsi va poatã s-aibã shi varianta *a-zã*, suntu aspusi tu dictsiunar.

(2) Zboarã li veclji di-arã zgã gãrtseascã (cã tivã rnã oarã shi arbini-shascã), tsi s-avdu sh-cu sonlu **gãrtsescu** δ sh-cu sonlu latinescu *d*, suntu multi, shi eali **lipsescu scriari** cu *d*, ca zboarã li-exempli: *a-cri-dã*, *a-dim-tu*, *ad-yi-ses-cu*, *ai-do-nã*, *al-si-dã*, *am-bud-yi-ses-cu*, *a-napud*, *an-ghi-dã*, *a-ra-dã*, *a-rã-dã-tsi-nã*, *av-de-lã*, *a-yiu-di-mã*, *chindin*, *chi-ri-mi-dã*, *ca-dru*, *cir-da-chi*, *coar-dã*, *cur-de-li*, *cur-du-ses-cu*, *da-lã*, *das-cal*, *dghi-vã-ses-cu*, *di-cu-njar*, *di-na-mi*, *dip-lã*, *dis-poti*, *doa-rã*, *do-xã*, *e-xu-dã*, *fi-mi-ri-dã*, *fi-ri-dã*, *hãi-dip-ses-cu*, *id-yiu*, *il-pi-dã*, *lã-lu-dã*, *li-va-di*, *lum-bar-dã*, *lus-chi-dã*, *mig-dal*, *mu-dis-trã*, *mu-li-di*, *pã-tri-dã*, *pir-di-cã*, *pu-xi-ma-di*, *scu-ti-di*, *sin-do-ni*, *stã-fi-dã*, *tsi-gã-ri-dã*, *ur-dã*, *ur-di-e*, *zãr-ca-dã*, etc. Ma aesti zboarã **pot si sã ngrãpseascã** sh-cu sonlu **gãrtsescu** *dh* (dhelta), ma s-u va omlu maxus, ca: *a-cri-dhã*, *a-dhim-tu*, *adh-yi-ses-cu*, *ai-dho-nã*, *al-si-dhã*,

am-budh-yi-ses-cu, a-na-pudh, an-ghi-dhã, a-ra-dhã, a-rã-dhã-tsi-nã, av-dhe-lã, a-yiu-dhi-mã, chin-dhin, chi-ri-mi-dhã, ca-dhru, cir-dha-chi, coar-dhã, cur-dhe-li, cur-dhu-ses-cu, dha-lã, dhas-cal, dhghi-vã-ses-cu, dhi-cu-njar, dhi-na-mi, dhip-lã, dhis-poti, dhoa-rã, dho-xã, e-xu-dhã, fi-mi-ri-dhã, fi-ri-dhã, hã-i-dhip-ses-cu, idh-yiu, il-pi-dhã, lã-lu-dhã, li-va-dhi, lum-bar-dhã, lus-chi-dhã, mig-dhal, mu-dhis-trã, mu-li-dhi, pã-tri-dhã, pir-dhi-cã, pu-xi-ma-dhi, scu-ti-dhi, sin-dho-ni, stã-fi-dhã, tsi-gã-ri-dhã, ur-dhã, ur-dhi-e, zãr-ca-dhã, etc.

Trã cititorlu intirisat dãm ma nghios ãndauã zboarã internatsiunali (loati dit dictsiunarlu-al Tachi Papahagi) cari **lipsescu totna scriari** sh-tu limba-a noastrã cu *d* (ca tu alanti limbi), ca: *cru-cu-dil, cu-mi-di-e, del-fin, de-mun, der-mã, di-a-lec-tu, di-a-log, di-a-man-tu, di-plu-mat, di-plu-mã, dis-cu, dog-mã, e-pi-di-mi-e, grad, i-de-i, idul, iod, li-mu-na-dã, lor-du, mi-lu-di-e, mi-toa-dã, mo-dã, mu-ne-dã, pa-ra-dig-mã, pa-ra-dis, pi-da-go-g, sar-de-lã, si-no-dã, so-dã, etc.* zboarã cari pot si s-pronuntsã sh-cu *ð* ma **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** tu limba-a noastrã cu *dh* ca: *cru-cu-dhil, cu-mi-dhi-e, dhel-fin, dhe-mun, dher-mã, dhi-a-lec-tu, dhi-a-log, dhi-a-man-tu, dhi-plu-mat, dhi-plu-mã, dhis-cu, dhog-mã, e-pi-dhi-mi-e, gradh, i-dhe-i, idhul, iodh, li-mu-na-dhã, lor-dhu, mi-lu-dhi-e, mi-toa-dhã, mo-dhã, mu-ne-dhã, pa-ra-dhig-mã, pa-ra-dhis, pi-da-go-g, sar-dhe-lã, si-no-dhã, so-dhã, etc.*

(3) Avem zboarã tsi pot s-aibã dauã versiunj, cã pot si s-pronuntsã sh-cu gruparea di dauã litiri *nt*, sh-cu gruparea di dauã litiri *nd*. Dupã cum va u caftã zborlu, sh-dupã cum suntu aspusti tu dictsiunar, aesti zboarã va si ngrãpseascã unã soe i dauã. Ashi, bunã oarã, avem zboarã tsi **lipsescu scriari** ca: *ghi-gan-tu, in-da-ti, min-du-es-cu, mur-min-ti/mur-min-tu, nvis-cã-min-tu, pun-ti, sin-ta-xã, sun-tu, etc.* Aesti zboarã **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** ca: *ghi-gan-du, in-ta-ti, min-tu-es-cu, mur-min-di/mur-min-du, nvis-cã-min-du, pun-di, sin-da-xã, sun-du, etc.* Pi di-altã parti avem **zboarã-exceptsii** ca *fan-taz-mã*, cari pot si s-avdã shi si scrii shi *fan-daz-mã*.

(2.4) LITIRA F

Litira *f* ari mash un son di bazã ca tu zboarã li: *fea-tã, fi-ri-dã, etc.*

La scriarea-al *f*, putem s-avem mash dauã prublemi, trã cari zburã m tu regula di ma nghios:

Regulã: (1) Trã zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *f* shi cu *v*, nu-avem faptã vãrnã regulã limpidi; cati zbor va si ngrãpseascã dupã cum easti aspusti tu dictsiunar.

(2) Zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *th* (sonlu *theta*) shi cu *t, f*, shi cã tivã rã oarã *s*, **lipsescu scriari** cu *t, f*, icã *s*. Aesti zboarã va poatã s-hibã pronuntsati sh-cu sonlu gãrtsescu *θ*, (shi scriati cu combinatsia di litiri *th*, ma s-u va ashi autorlu).
Exceptsiili la aesti reguli suntu aspusti tu dictsiunar.

Bunã oarã:

(1) Suntu zboarã iu litira shi sonlu *v* pot s-lja loclu a litirã ljei shi a sonlui *f*. Ashi avem bunã oarã zboarã ca *frun-di-dã, zu-grãf-ses-cu, etc.* tsi pot s-hibã ngrãpsiti sh-pronuntsati shi *vrun-di-dã, zu-grãv-ses-cu, etc.* Aesti zboarã **lipsescu scriari** ca tu dictsiunar: *vrun-di-dã, zu-grãf-ses-cu, etc.*

(2) Suntu zboarã iu sonlu gãrtsescu *θ* (*theta*) s-ari transfurmatã, trã multi graiuri armãneshti, tu sonlu a litirilor *t, f* icã *s*. Bunã oarã, ashi avem zboarã li tsi **lipsescu scriari cu t, f icã s**: *ca-ti/ca-fi, pãr-mit/pãr-mif/pãr-mis, pif-chiu, psu-ti-e/psi-fi-e, ta-mã/sa-mã, fea-mi-nã, ti-lun-di/fi-lun-di, ti-melj/fi-melj, ti-mi-ri-dã/fi-mi-ri-dã, fir-ma-ni, sh-alti poati tsi suntu aspusti tu dictsiunar; aesti zboarã **pot s-hibã scriati sh-cu th**, ma s-u va ashi autorlu, ca: *ca-thi, pãr-mith, pith-hiu, psu-thi-e, tha-mã, thea-mi-nã, thi-lun-di, thi-melj, thi-mi-ri-dã, thir-ma-ni, etc.**

Exceptsiili suntu aspusti tu dictsiunar.

(2.5) LITIRILI G, Gh, Y (ghamma)

Dupã (i) arã zga-a zborlui shi pronuntsarea-a lui tu grailu di-acasã a omlui, icã (ii) dupã cum s-aflã scriatã (cu litira *h*, icã fãrã litira *h* dupã ea), litira *g* poati s-aibã ma multi sonuri:

(i) poatã s-aibã un son di bazã, **latinescu, ascur, nimuljat**, ca tu zborlu *gã-lji-nã*;

(ii) poatã s-aibã un son di bazã, **latinescu, ascur, muljat**, ca tu zborlu *ghe-lã*;

(iii) poati s-aibã un son **latinescu, dulsi, muljat**, ca tu zborlu *gio-ni*;

(iv) poati s-aibã sonlu **gãrtsescu** γ (ghamma) **ascur, nimuljat**, ca tu zborlu *gu-mar* (*ghu-mar*); shi

(v) poati s-aibã sonlu **gãrtsescu** γ (ghamma) **muljat**, ca tu zborlu *ghif-tu* (*yif-tu*).

Dupã arã zga-a zborlui, shi dupã grailu di-acasã a omlui, **litira y** ari dauã sonuri:

(i) poati s-aibã sonlu **gãrtsescu** γ (ghamma) **muljat**, ca tu zborlu *yif-tu* (*ghif-tu*); shi

(ii) poati s-aibã sonlu **latinescu** *i* (vocalã i semivocalã), ca tu

zboarã li *Ye-men, York*.

Bãgats oarã cã sonlu **latinescu** ascur, nimuljat g (tsi nu s-aflã nãntea-a sonurlor *e shi i*) nu s-avdi tamam unã soe cu sonlu **latinescu** ascur, muljat *gh* (tsi s-aflã nãntea-a sonurlor *e shi i*); andoilea son easti niheam cama muljat. Bunã oarã, litira compusã *gh* dit zboarã li: *ghea-ur, ghe-gan, ghe-lã, ghi-de-ri, ghi-ni, ghi-zã, sã-lã-ghes-cu, slaghi, slã-ghes-cu*, etc. easti niheam cama muljat. Aesti zboarã au un son tsi sh-u-adutsi ma multu cu-atsel al *gh* dit idyili zboarã cãndu suntu scriati (cu idyia pronuntsari) ca: *ghia-ur, ghie-gan, ghie-lã, ghie-de-ri, ghi-ni, ghi-zã, sã-lã-ghies-cu, slaghi, slã-ghies-cu*, etc. dicãt sonlu-al *g* dit zboarã li: *ga-i/ga-e, gai-le, gal-bin, gu-vã, gu-rã*, etc. Cititorlu va sã ntreabã cã tse nu dzã tsem cã sonlu-a litirã ljei simplã *g*, estì idyiu cu-atsel a litirã ljei compusã *gh*. Atsel tsi cunoashti limba rumãneascã poati s-aduceascã ma lishor diferentsa cãndu comparã pronuntsarea rumãneascã a zborlui *ghem*, cu pronuntsarea-a tu limba armãneascã a zborlui *ghe-lã* (tsi s-avdi *ghie-lã*): sonlu *ghe=ghie* dit zborlu armãnescu easti ma muljat ca sonlu *ghe* (tsi nu s-avdi *ghie*) a zborlui rumãnescu *ghem*!

Regulã: (1) Litira *g* ari sonlu a ljei di bazã, **latinescu, ascur, nimuljat**, cãndu nu-ari dupã ea litirli *e shi i* (lungu i shcurtu).

(2) Litira *g* ari sonlu a ljei di bazã, **latinescu, ascur, muljat**, cãndu fatsi parti dit litira compusã *gh* shi ari dupã ea litirli *e shi i* (lungu i shcurtu); tu-aesti zboarã, litira *h* nu s-avdi.

(3) Litira *g* ari **un son latinescu, dulsi, muljat** cãndu s-aflã nãntea-a sonurlor *e shi i* (lungu i shcurtu).

(4) Tu ndauã zboarã di **arãzgã gãrtseascã** (cã tivã roarã latineascã, turtseascã i arbinshascã) shi cãndu **nu s-aflã nãntea** litirilor *e shi i* (lungu i shcurtu), litira *g* poati si s-pronuntsã, dupã cum easti **grailu-a omlui**, (i) sh-cu sonlu **latinescu g, ascur, nimuljat**, shi (ii) cu sonlu **gãrtsescu** γ (ghamma) **ascur, nimuljat**.

(5) Tu ndauã zboarã di **arãzgã gãrtseascã** (cã tivã roarã latineascã, turtseascã i arbinshascã) shi cãndu **s-aflã nãntea** litirilor *e shi i* (lungu i shcurtu) combinatsia di litiri *gh*, poati si s-pronuntsã, dupã cum easti **grailu-a omlui**, (i) sh-cu sonlu **latinescu g, ascur, muljat**, shi (ii) cu sonlu **gãrtsescu** γ (ghamma) **muljat**.

(6) Cãndu nu s-aflã nãntea-a litirilor *e shi i*, combinatsia di litiri *gh* **lipseashti pronuntsari** cu sonlu **gãrtsescu** γ (ghamma) **ascur, nimuljat**.

(7) Cãndu s-aflã nãntea-a litirilor *e shi i*, shi nu s-aflã tu zboarã xeani, litira *y* **lipseashti pronuntsari** cu sonlu **gãrtsescu** γ (ghamma)

muljat

(8) Cãndu s-aflã tu zboarã, icã numi xeani di lucrì, locuri, oaminj, etc. litira *y* **lipseashti pronuntsari** cu sonlu **latinescu i** (vocalã i semivocalã), ashì cum easti pronuntsat tu limba xeanã di iu yini zborlu.

Bãgats oarã cã:

(1) Litira *g*, **cãndu nu-ari litirli e, i shi h dupã ea**, poati s-aibã (i) mash sonlu latinescu *g* ascur, nimuljat, (ii) mash sonlu gãrtsescu γ ascur, nimuljat icã (iii) dauã li sonuri ascuri sh-nimuljati, em atsel latinescul, em atsel gãrtsescul, dupã cum easti arãzga-a zborlui icã grailu-a omlui. Bunã oarã, (i) tu zboarã ca *ga-i/ga-e, gai-le, gal-bin, gu-vã, gu-rã*, etc. etc. litira *g* ari mash sonlu latinescu ascur, nimuljat, (ii) tu zboarã ca *a-ga-pi, a-glis-tur, ag-nan-ghea, a-gni, a-goa-nã, a-grip-nie, a-nag-nos-ti, ar-gãs-tir, bu-ga-zi, er-gu, gas-tru, glas-trã, gli-co, glin-di-ses-cu, le-mar-gu, lig-dã, pã-gur, pe-lar-gu, pi-ga-di, tag-mã*, etc. (zboarã gãrtseshti, cu exceptsia-a zborlui *bugazi* tsi poati s-yinã di la turtsã shi *pãgur*, tsi poati s-yinã di la arbinesh), litira *g* ari mash sonlu gãrtsescu γ ascur sh-nimuljat, shi (iii) tu zboarã ca *a-ga-lea, a-gal-mã, a-go-nja, a-gri-mi, a-gu-nes-cu, cãv-gã, gra-mã, grã-mus-tean, gus-tu, gu-mar, i-gra-si-e, lu-gu-ri-e, lã-ga-rã, mã-gu-lã, pã-ga-nã, pã-ri-gu-ri-e, pli-gu-es-cu, si-gur, ti-ga-ni, vir-gu-ra-mi, zu-graf*, etc. litira *g* poati si s-pronuntsã sh-cu sonlu latinescu, ascur sh-nimuljat, *g*, sh-cu-atsel gãrtsescul, ascur sh-nimuljat, γ.

Intirisantu easti ca s-aspunem aoa cã, (i) zboarã li di ma nsus cari s-avdu sh-cu sonlu latinescu *g* ascur, nimuljat sh-cu-atsel gãrtsescul γ ascur, nimuljat, pot s-hibã scriati, ma s-u va scriitorlu, sh-ca *a-gha-lea, a-ghal-mã, a-gho-nja, a-ghri-mi, a-ghu-nes-cu, cãv-ghã, ghra-mã, ghrã-mus-tean, ghus-tu, ghu-mar, i-ghra-si-e, lu-ghu-ri-e, lã-gha-rã, mã-ghu-lã, pã-gha-nã, pã-ri-ghu-ri-e, pli-ghu-es-cu, si-ghur, ti-gha-ni, vir-ghu-ra-mi, zu-ghraf*, etc. shi (ii) zboarã ca *ca-ta-log, di-a-log, filo-log, gar-ga-rã, chi-rur-gu, mag, or-gan, pa-ra-dig-mã, pi-da-gog, po-li-log, pro-pa-gan-dã, ti-le-graf, ti-pu-gra-fi-e, tsi-ga-rã, vur-gar*, etc. suntu tuti pronuntsati cu sonlu latinescu *g* (ca tu tuti limbili moderni dit Vestu tsi li cunusstem la editurã) ma pri-armãneashti pot s-hibã tuti pronuntsati shi cu sonlu gãrtsescu γ (cã probabil, zboarã li au intratã tu limbã dit/prit limba gãrtseascã).

(2) Litira *g*, **cãndu ari litirli e shi i dupã ea**, ari mash sonlu latinescu *g* dulsi, muljat; exceptsie u fac mash ãndauã neologhismi iu *g* poati s-aibã shi sonlu gãrtsescu γ muljat. Bunã oarã, ashì avem zboarã li (i) *a-gioc, an-giur, bi-li-gi-chi, chi-ra-gi, gea-ba, gea-mi, ge-pi, gi-lit, gio-*

ni, *giu-dic*, *giu-mi-ta-ti*, *hãn-gi*, *shi-cã-gi*, etc. cari s-pronuntsã mash cu sonlu latinescu *g* dulsti, muljat, shi (ii) zboarã li-exceptsii, ca *gi-gan-tu/ghi-gan-tu*, *gim-nas-ti-cã/ghim-nas-ti-cã*, *fi-lo-lo-gi-e/fi-lo-lo-ghi-e*, *ne-o-lo-gis-mu/ne-o-lo-ghis-mu*, etc. cari pot si s-pronuntsã sh-cu sonlu latinescu *g* muljat, dulsti icã ascuro, sh-cu-atsel gã rtsescul γ muljat.

(3) Combinatsia di litiri *gh*, **cãndu ari litirili e shi i dupã ea**, poati s-aibã (i) mash sonlu latinescu *g* ascuro, muljat icã (ii) dauã li sonuri, em atsel latinescul *g* ascuro, muljat, em atsel gã rtsescul γ muljat, dupã cum easti arã zga-a zborlui shi grailu-a omlui; nu poati s-aibã mash sonlu gã rtsescul γ muljat. Bã gats oarã cã zboarã li cari au mash sonlu gã rtsescul γ muljat, si ngrãpsescu mash cu γ nu sã ngrãpsescu vã rã oarã cu *gh*. Bunã oarã, (i) tu zboarã ca *a-nan-ghi*, *ãn-tregghi*, *ghea-ur*, *ghe-gan*, *ghe-lã*, *ghi-de-ri*, *ghi-ni*, *ghi-zã*, *sã-lã-ghes-cu*, *slaghi*, *slã-ghes-cu*, etc. combinatsia di litiri *gh* ari mash sonlu latinescu *g* ascuro, muljat iarã (ii) tu zboarã ca *a-ghi-sit*, *an-ghez*, *an-ghi-sedz*, *dghi-vã-ses-cu*, *ghear-ghir*, *ghea-tru*, *ghif-tu*, *ghi-gan-tu*, *ghi-ra-chi-nã*, *ghi-tã-ga-ni*, *ghi-trip-ses-cu*, *Ghiz-mã-ciunj*, *hãr-ghi-e*, *lu-ghi-e*, *mã-ghea-uã*, *mã-ghip-ses-cu*, *mã-ghis-tru*, *ntur-ghi-ses-cu*, *sur-ghiu-nip-ses-cu*, *ur-ghi-e*, *vir-ghi-rã*, etc. combinatsia di litiri *gh* poati si s-pronuntsã dauã turlii, sh-cu sonlu latinescu *g* ascuro, muljat sh-cu-atsel gã rtsescul γ muljat.

Intirisantu easti ca s-aspunem aoa cã ma multili zboarã di ma nsus (cari suntu ngrãpsiti cu combinatsia di litiri *gh* sh-cari pot si s-pronuntsã dauã turlii, sh-cu sonlu latinescu *g* ascuro, muljat sh-cu-atsel gã rtsescul γ muljat), suntu, multu cama multu, scriati cu *y*, ca: *a-yi-sit*, *an-yez*, *an-yi-sedz*, *dghi-vã-ses-cu*, *year-yir*, *yea-tru*, *yi-ra-chi-nã*, *yi-tã-ga-ni*, *yi-trip-ses-cu*, *Yiz-mã-ciunj*, *hãr-yi-e*, *lu-yi-e*, *mã-yea-uã*, *mã-yip-ses-cu*, *mã-yis-tru*, *ntur-yi-ses-cu*, *ur-yi-e*, *vir-yi-rã*, etc. cã pronuntsarea-a lor easti multu ma multu cu sonlu gã rtsescul γ muljat dicã t-cu-atsel latinescu *g* ascuro muljat; mash ãndauã zboarã ca *yif-tu*, *yi-gan-tu*, *sur-yiu-nip-ses-cu*, etc. si scriu ma multu cu *gh*, nu cu *y*, ca *ghif-tu*, *ghi-gan-tu*, *sur-ghiu-nip-ses-cu*, etc. cã ashi suntu pronuntsati ma multu.

(4) **Sonlu latinescu g ascuro**, poati si sã ngrãpseascã (i) nimuljat *g*, cãndu nu s-aflã dinintea-a sonurlor latineshti *e shi i*, shi (ii) muljat *gh*, cãndu s-aflã dinintea-a sonurlor latineshti *e shi i*. Bunã oarã, deadim ãndauã exempli ma nsus cu zboarã tsi s-pronuntsã (i) cu sonlu latinescu *g* ascuro, nimuljat shi suntu scriati cu *g*, cãndu nu au sonurli *e shi i*, zboarã ca *ga-i/ga-e*, *gai-le*, *gal-bin*, *gu-vã*, *gu-rã*, etc. shi (ii) cu sonlu latinescu *g* ascuro, muljat *gh*, cãndu s-aflã ãntea-a sonurlor *e shi i* zboarã ca *a-nan-ghi*, *ãn-tregghi*, *ghea-ur*, *ghe-gan*, *ghe-lã*, *ghi-de-ri*, *ghi-ni*, *ghi-zã*, *sã-lã-ghes-cu*, *slaghi*, *slã-ghes-cu*, etc.

(5) **Sonlu gã rtsescul @ ascuro** s-avdi mash **cãndu nu-ari dupã el sonurli e shi i**, shi poati si sã ngrãpseascã (i) icã *g*, ãn general, icã (ii) *gh*, cãndu omlu va s-aspunã maxus cã *gh* lipseashti si s-avdã cu sonlu γ ascuro. Bunã oarã, ma s-lom exemplili di ma nsus, eali **lipsescul scriari** ca *a-ga-lea*, *a-gal-mã*, *a-go-nja*, *a-gri-mi*, *a-gu-nes-cu*, *cãv-gã*, *gra-mã*, *grã-mus-tean*, *gus-tu*, *gu-mar*, *i-gra-si-e*, *lu-gu-ri-e*, *lã-ga-rã*, *mã-gu-lã*, *pã-ga-nã*, *pã-ri-gu-ri-e*, *pli-gu-es-cu*, *si-gur*, *ti-ga-ni*, *vir-gu-ra-mi*, *zu-graf*, etc. Mash cãndu omlu va s-u va maxus ca zboarã li si s-pronuntsã cu sonlu gã rtsescul γ ascuro, el **poati s-li ngrãpseascã** sh-ca *a-gha-lea*, *a-ghal-mã*, *a-gho-nja*, *a-ghri-mi*, *a-ghu-nes-cu*, *cãv-ghã*, *ghra-mã*, *ghrã-mus-tean*, *ghus-tu*, *ghu-mar*, *i-ghra-si-e*, *lu-ghu-ri-e*, *lã-gha-rã*, *mã-ghu-lã*, *pã-gha-nã*, *pã-ri-ghu-ri-e*, *pli-ghu-es-cu*, *si-ghur*, *ti-gha-ni*, *vir-ghu-ra-mi*, *zu-ghraf*, etc.

(6) **Sonlu gã rtsescul @ muljat** s-avdi mash **cãndu ari dupã el sonurli e shi i**, shi poati si sã ngrãpseascã (i) cu *y*, ãn general, (ii) cu *gh*, cãtivãroarã, cãndu zborlu poati si s-avdã sh-cu sonlu latinescu *g* ascuro, muljat shi (iii) cu *g* tu ndauã neologhismi, cãndu zborlu poati si s-avdã sh-cu sonlu latinescu *g* dulsti, muljat. Bunã oarã :

(i) Avem zboarã cari s-avdu **mash** cu **sonlu gã rtsescul @ muljat**, zboarã cari **lipsescul scriari cu y** ca zboarã li (di-arã zgã latinescã i gã rtsescã) di ma nghios: *a-yi-nji*, *cã-liyi*, *chi-ni-yi*, *pã-yi-dã*, *pi-pir-yea-uã*, *sclayi*, *yer-mu*, *sir-yea-ni*, *Turyea*, *ur-yi-i/ur-yi-e*, *Ver-yea*, *Yea-ni*, *yea-tsã*, *yi-i-ta-ti*, *yi-li-i/yi-li-e*, *Yi-nar*, *yi-neam*, *yin-ghits*, *yi-oa-rã*, *Yior-gu*, *yip-tu*, *yi-ra-ma-ti*, *yish-tea-ri*, *yi-tsãl*, *yi-tã-ga-ni*, *yiu*, etc.

(ii) Avem zboarã tsi s-avdu dauã turlii, sh-cu **sonlu latinescu g ascuro, muljat** sh-cu-atsel **gã rtsescul @ muljat**, ca zboarã li: *a-yi-sit*, *an-yez*, *an-yi-sedz*, *dghi-vã-ses-cu*, *year-yir*, *yea-tru*, *yif-tu*, *yi-gan-tu*, *yi-ra-chi-nã*, *yi-trip-ses-cu*, *Yiz-mã-ciunj*, *hãr-yi-e*, *lu-yi-e*, *mã-yea-uã*, *mã-yip-ses-cu*, *mã-yis-tru*, *ntur-yi-ses-cu*, *sur-yiu-nip-ses-cu*, *ur-yi-e*, *vir-yi-rã*, etc. tsi pot si sã ngrãpseascã shi s-pronuntsã ca: *a-ghi-sit*, *an-ghedz*, *an-ghi-sedz*, *dghi-vã-ses-cu*, *ghear-ghir*, *ghea-tru*, *ghif-tu*, *ghi-gan-tu*, *ghi-ra-chi-nã*, *ghi-trip-ses-cu*, *Ghiz-mã-ciunj*, *hãr-ghi-e*, *lu-ghi-e*, *mã-ghea-uã*, *mã-ghip-ses-cu*, *mã-ghis-tru*, *ntur-ghi-ses-cu*, *sur-ghiu-nip-ses-cu*, *ur-ghi-i/ur-ghi-e*, *vir-ghi-rã*, etc.

(iii) Avem zboarã cari pot si s-pronuntsã trei turlii, cu **sonlu latinescu g dulsti, muljat** ca zboarã li: *gi-gan-tu*, *gim-nas-ti-cã*, *fi-lo-lo-gi-i/fi-lo-lo-gi-e*, *ne-o-lo-gis-mu*, etc. ma cari pot si s-pronuntsã sh-cu **sonlu gã rtsescul @ muljat** ca: *yi-gan-tu*, *yim-nas-ti-cã*, *fi-lo-lo-yi-i/fi-lo-lo-yi-e*, *ne-o-lo-yis-mu*, etc. icã cu **sonlu latinescu g ascuro, muljat** ca: *ghi-gan-tu*, *ghim-nas-ti-cã*, *fi-lo-lo-ghi-i/fi-lo-lo-ghi-e*, *ne-o-lo-ghis-mu*, etc.

Discutsia di ma nsus aspuni **marea problemã** tsi u-avem cu scriarea-a

sonurilor latineshti *g* shi gãrtseshti γ , ascur i dulsti, nimuljat icã muljat: Cum lipseashti scriari un zbor cari (i) s-avdi mash cu sonlu gãrtsescu γ , icã (ii) s-avdi sh-cu sonlu latinescu *g* sh-cu-atsel gãrtsescu γ ? Regula di ma nghios aspuni a cititorului cum poati s-facã.

Unã **altã problemã** easti cu zboarã li tsi pot si s-avdã dauã turlii, sh-cu sonlu latinescu *ge/gi* dulsti, muljat, sh-cu-atsel latinescu *j* muljat. Tre-aesti zboarã s-astã si, la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli, dit anlu 1997, regula di ma nghios:

Regulã: (1) Sonlu gãrtsescu @ (**ghamma**) **ascur** (cãndu γ nu s-aflã nãntea-a sonurilor *e* shi *i*), **lipseashti scriari cu g** shi pronuntsarea va s-hibã cu sonlu latinescu i gãrtsescu, dupã cum va s-u va omlu. Mash cãndu (i) traditsia va s-u caftã icã (ii) scriitorlu va s-u va maxus ca s-aspunã cã zborlu lipseashti pronuntsari cu sonlu gãrtsescu γ ascur, atumtsea **va poatã si sã scrii** sh-cu combinatsia di litiri *gh*. Aestã regulã s-aplicã sh-la tuti zboarã li cari s-pronuntsã, dupã cum easti grailu-a omlui, sh-cu sonlu latinescu *g*, sh-cu-atsel gãrtsescul γ .

(2) Sonlu gãrtsescu @ (**ghamma**) **muljat** (cãndu s-aflã nãntea-a sonurilor *e* shi *i*), **lipseashti scriari cu y**, pronuntsarea va s-hibã cu sonlu latinescu *g* i gãrtsescu γ , dupã cum va s-u va omlu. Mash cãndu (i) traditsia va s-u caftã icã (ii) scriitorlu va s-u va maxus ca s-aspunã cã zborlu lipseashti pronuntsari cu sonlu latinescu *g*-ascur i *g*-muljat, **va poatã si sã scrii** cu *g* icã cu combinatsia di litiri *gh*. Aestã regulã s-aplicã sh-la tuti zboarã li cari s-pronuntsã, dupã cum easti grailu-a omlui, sh-cu sonlu latinescu *g*, sh-cu-atsel gãrtsescul γ .

(3) Cãndu **j-lu nu fatsi parti dit litirli compusi lj shi nj**, shi zboarã li pot si s-avdã cu dauã sonuri, sh-cu sonlu *ge/gi* dulsti, muljat sh-cu sonlu *j* muljat, zboarã li va si sã scrii cu *ge/gi*, nu cu *j*. Idyea regulã u-avem sh-la zboarã li-exceptsii cãndu **j-lu yini dupã sonurli l shi n**, ma **sonlu j s-avdi ahoryea di sonurli l shi n** (va dzã cã, *j-lu* nu fatsi parti di litirli compusi *lj shi nj*).

Dupã regula di ma nsus:

(1) Tuti zboarã li tsi au **sonlu gãrtsescu @ ascur, lipsescu scriari** cu litira latineascã *g* ca, bunã oarã, zboarã li (aspusi ma nãnti): *a-ga-lea*, *a-gal-mã*, *a-ga-pi*, *a-glis-tur*, *ag-nan-ghea*, *a-gni*, *a-goa-nã*, *a-go-nja*, *a-gri-mi*, *a-grip-ni-e*, *a-gu-nes-cu*, *a-gun-ses-cu*, *a-nag-nos-ti*, *ar-gãs-tir*, *bãr-ga-ci*, *bu-ga-zi*, *cãv-gã*, *er-gu*, *gas-tru*, *glas-trã*, *gli-co*, *glin-di-ses-cu*, *gra-mã*, *grã-mus-tean*, *gu-mar*, *gus-tu*, *i-gra-si-e*, *lã-ga-rã*, *le-mar-gu*, *lig-dã*, *lu-gu-ri-e*, *mã-gu-lã*, *pã-ga-nã*, *pã-gur*, *pã-ri-gu-ri-e*, *pe-lar-gu*, *pi-ga-di*, *pli-gu-es-cu*, *si-gur*, *tag-mã*, *ti-ga-ni*, *vir-gu-ra-*

mi, *zu-graf*, etc. Mash cãndu va s-u va maxus scriitorlu, ca zboarã li si s-avdã cu sonlu gãrtsescu γ , eali **va poatã s-hibã scriati** sh-cu combinatsia di litiri *gh*, ca: *a-gha-lea*, *a-ghal-mã*, *a-gha-pi*, *a-ghlis-tur*, *agh-nan-ghea*, *a-ghni*, *a-ghoa-nã*, *a-gho-nja*, *a-ghri-mi*, *a-ghrip-ni-e*, *a-ghu-nes-cu*, *a-ghun-ses-cu*, *a-nagh-nos-ti*, *ar-ghãs-tir*, *bãr-gha-ci*, *bu-gha-zi*, *cãv-ghã*, *er-ghu*, *ghas-tru*, *ghlas-trã*, *ghli-co*, *ghlin-di-ses-cu*, *ghra-mã*, *ghrã-mus-tean*, *ghu-mar*, *ghus-tu*, *i-ghra-si-e*, *lã-gha-rã*, *le-mar-ghu*, *ligh-dã*, *lu-ghu-ri-e*, *mã-ghu-lã*, *pã-gha-nã*, *pã-ghur*, *pã-ri-ghu-ri-e*, *pe-lar-ghu*, *pi-gha-di*, *pli-ghu-es-cu*, *si-ghur*, *tagh-mã*, *ti-gha-ni*, *vir-ghu-ra-mi*, *zu-ghraf*, etc.

(2) Tuti zboarã li tsi au **sonlu gãrtsescu** ® **muljat, lipsescu scriari** cu litira latineascã *y* ca, bunã oarã, zboarã li (aspusi ma nsus): *a-yi-sit, an-yez, an-yi-sedz, dyi-vã-ses-cu, year-yir, yea-tru, yi-ra-chi-nã, yi-tã-ga-ni, yi-trip-ses-cu, Yiz-mã-ciunj, hãr-yi-e, lu-yi-e, mã-yea-uã, mã-yip-ses-cu, mã-yis-tru, ntur-yi-ses-cu, ur-yi-e, vir-yi-rã*, etc. Mash cã ndu va s-u va maxus scriitorlu, ca zboarã li si s-avdã cu sonlu latinescu *g*, eali **va poatã s-hibã scriati** sh-cu *g* icã combinatsia di litiri *gh*, ca: *a-ghi-sit, an-ghez, an-ghi-sedz, dghi-vã-ses-cu, ghear-ghir, ghea-tru, ghi-ra-chi-nã, ghi-tã-ga-ni, ghi-trip-ses-cu, Ghiz-mã-ciunj, hãr-ghi-e, lu-ghi-e, mã-ghea-uã, mã-ghip-ses-cu, mã-ghis-tru, ntur-ghi-ses-cu, ur-ghi-e, vir-ghi-rã*, etc.

Avem shi **exceptsii**. Cã ndu u caftã adetea, ã ndauã **zboarã ca atseali aspusi ma nghios**, cari pot s-aibã **dauã li sonuri**, sh-atsel latinescu *g*, sh-atsel gãrtsescu *γ*, ascuro icã **muljat, lipsescu scriari** ca: *fu-tu-gra-fi-i/fu-tu-gra-fi-e, ghif-tu, ghi-gan-tu, ghim-nas-ti-cã/gim-nas-ti-cã, ghim-na-ziu/gim-na-ziu, Ghior-ghi, ghir-ghi-nã, ghir-lan-dã, Ghir-ma-ni-i/Ghir-ma-ni-e, gra-ma-ti-cã, Gra-mus-ti, grã-mus-tean, ghiu-vã-ses-cu, pru-gra-mã, pru-pa-gan-dã, ti-gru, ti-pu-gra-fi-i/ti-pu-gra-fi-e, tsi-ga-rã, Vur-gã-ri-i/Vur-gã-ri-e*, etc.; zboarã cari **nu lipsescu scriari** ca: *fu-tu-ghra-fi-i/fu-tu-ghra-fi-e, yif-tu, yi-gan-tu, yim-nas-ti-cã, yim-na-ziu, Yior-yi, yir-yi-nã, yir-lan-dã, Yir-ma-ni-i/Yir-ma-ni-e, ghra-ma-ti-cã, Ghra-mus-ti, ghrã-mus-tean, yiu-vã-ses-cu, pru-ghra-mã, pru-pa-ghan-dã, ti-ghru, ti-pu-ghra-fi-i/ti-pu-ghra-fi-e, tsi-gha-rã, Vur-ghã-ri-i/Vur-ghã-ri-e*, etc.

(3) Zboarã li tsi pot si s-avdã dauã turlui, sh-cu sonlu latinescu *ge/gi* muljat, sh-cu-atsel latinescu *j* muljat, **lipsescu scriari cu ge/gi** ca: *gean-dar, gioc, gio-ni, giu-dets, giu-di-cat, giu-gas-tru, giu-gi-i, giu-giu-nar, giu-m-bã, giu-mi-ta-ti, giu-na-mi, giu-nar, giu-na-tic, giun-cu, giu-nel, giu-nes-cu, giu-neash-ti, giu-nop, giu-pã, giu-rat*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari cu j** ca: *jan-dar, joc, jo-ni, ju-dets, ju-di-cat, ju-gas-tru, ju-gi-i, ju-ju-nar, jum-bã, ju-mi-ta-ti, ju-na-mi, ju-nar, ju-na-tic, jun-cu, ju-nel, ju-nes-cu, ju-neash-ti, ju-nop, ju-pã, ju-rat*, etc.

Zboarã li-exceptsii, iu combinatsiili di litiri *lj* shi *nj* nu s-avdu ca litiri compusi ma ca dauã litiri pronuntsati ahoryea, **lipsescu scriari cu ge/gi**, ca zboarã li: *con-gi, giun-giu-lã, nol-gi-can, hãn-gear, hin-gi, fin-gi*, etc.; aesti zboarã **nu lipsescu scriari cu j** ca: *con-ji, jun-ju-lã, nol-ji-can, hãn-jar, hin-ji, fin-ji*, etc. Ma **zboarã li-neologhismi** cari, dupã noi, **lipsescu scriari** ca: *a-ran-gea-men-tu, con-giunc-tsi-i/con-giunc-tsi-e, in-gec-tsi-i/in-gec-tsi-e* etc. va poatã s-armã nã, trã tora di oarã, exceptsii la exceptsii cari **pot s-hibã scriati** shi ca: *a-ran-ja-men-tu, con-junc-tsi-i/con-junc-tsi-e, in-jec-tsi-i/in-jec-tsi-e*, etc.

(2.6) LITIRA H

Dupã cum easti scriatã (ca litirã simplã i parti dit unã litirã compusã), litira *h* ari trei sonuri:

(i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã **ascuro, nimuljat**, ca tu zborlu *ha-lã*;

(ii) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã **muljat**, ca tu zboarã li *ti-hi*, shi *her-bu*; shi

(iii) poati s-aibã sonlu **mut** cã ndu nu s-avdi, ca tu zboarã li *chea-trã, ghi-ni, dha-lã, thi-melj* shi *shar-pi*.

Regulã: (1) Cã ndu (i) **nu fatsi parti** dit **litirili compusi** *ch, gh, dh, th*, shi *sh*, shi (ii) **nu s-aflã** dinintea-a litirilor *e* shi *i*, litira *h* ari sonlu a ljei di bazã **ascuro**.

(2) Cã ndu (i) **nu fatsi parti** dit **litirili compusi** *ch, gh, dh, th*, shi *sh* shi (ii) **s-aflã** dinintea-a litirilor *e* shi *i*, litira *h* ari sonlu a ljei di bazã **muljat**.

(3) Cã ndu **fatsi parti** dit **litirili compusi** *ch, gh, dh, th*, shi *sh*, litira *h* ari sonlu **mut** (va dzã cã nu s-avdi ma alã xeashti sonlu a litirã ljei di nã intea-a ljei).

Exceptsiili la aesti reguli suntu aspusi tu dictsiunar.

Cu aestã regulã,

(1) Cã ndu (i) nu-ari sonurli *e* shi *i* dupã nã sã shi (ii) nu fatsi parti di litirli compusi *ch, gh, dh, th, sh*, litira *h* ari **sonlu di bazã ascuro**, ashi cum s-avdi tu zboarã li: *a-ri-ha-ti, ha-ri, hã-la-ti, hu-nip-ses-cu, ih-ti-ba-ri, prãh-ti-ses-cu, voa-hã, za-ha-ri*, etc.

(2) Cã ndu (i) s-aflã nã intea-a sonurli *e* shi *i* shi (ii) nu fatsi parti di litirli compusi *ch, gh, dh, th, sh*, litira *h* ari **sonlu di bazã muljat**, ashi cum s-avdi tu zboarã li: *a-hiur-hes-cu, hea-vrã, her, her-bu, i-si-hi-i, sti-hiu, ti-hi*, etc. Bã gats oarã cã tu-aesti zboarã *h*-lu s-pronuntsã *hi* (i shcurtu), ca: *a-hiur-hies-cu, hia-vrã, hier, hier-bu*, etc.

(3) Cã ndu yini dupã litirili *c, g, d, t, s*, litira *h* **easti mutã** shi easti ufilisitã mash tra s-alã xeascã sonlu a litirã ljei din fatsã. Aveam aspusã tu sectsiili iu zburã m di litirili *c* shi *g*, cã dinã intea-a litirilor *e* shi *i*, sonurli *c* shi *g* s-fac dulsti sh-muljati. Tra sã-sh lja diznou sonlu a lor di bazã, litira *h* si scrii namisa di litirili *c* shi *g* di-unã parti shi vocalili *e* shi *i* di-alantã parti; ashi avem litirili compusi *ch* shi *gh*, ca tu zboarã li *chea-trã, che-fi, ghe-lã, ghi-ni*, etc. cari au sonlu di bazã, ascuro muljat a litirilor *c* shi *g*, cã ndu s-aflã nã intea a vocalilor *e* shi *i*.

Cã ndu litira *h* s-aflã dupã litirili *d* shi *t*, avem litirili compusi *dh* shi *th* cu cari si ngrã psescu, cã ndu easti ananghi, sonurli gã rtseshti δ (dhelta) shi θ (theta) ca, bunoarã, tu zboarã ca *dha-lã*, *dhas-cal*, *thi-melj*, *thim-nja-mã*, etc. Iarã tu soni, cã ndu *h*-lu yini dupã litira *s*, avem litira compusã *sh* (di cari va zburãm ma nclo) tsi s-avdi ca tu zboarã li: *a-gãr-shes-cu*, *a-shi*, *sha-in*, *shi-lji*, etc.

(4) La regulili di ma nsus avem shi ndauã **exceptsii**. Suntu zboarã iu litirli *ch*, *th* shi *sh* nu suntu litiri compusi ma litiri tsi s-avdu ahoryea. Cu tuti cã avem zburãtã di-aesti exceptsii la sectsiili a litirilor compusi *ch*, *sh* shi *th*, minduim cã easti ghini s-aspunem aoa ndauã zboarã: *a-lith-hea*, *a-rãs-hi-rat*, *bat-ha-va*, *ca-tas-hisi*, *dis-hã-ma-ri*, *dis-hi-in-tsedz*, *fit-hea-uã*, *i-pos-hi-si*, *i-pus-hi-ses-cu*, *mec-he-me*, *(s-he)-zã*, *(s-hiz)-mã*, *(s-ho)-lar-hiu*, *trans-hu-man-tsã*, *Vos-ho-po-li*. Avem aspusã chiola cã zborlu *mec-he-me*, va scriari *mek-he-me*! La Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli s-astã si regula ca: (i) zboarã li: *ca-tas-hi-si*, *i-pos-hi-si*, *i-pus-hi-ses-cu*, shi *(s-ho)-lar-hiu*, va si scoatã dit limbã shi nu va s-hibã ufilisiti, (ii) zboarã li *a-rãs-hi-rat*, *(s-hiz)-mã*, *(s-he)-zã* shi *Vos-ho-po-li* va si ngrã pseascã *a-rãs-chi-rat*, *schiz-mã*, *sche-zã* shi *Vos-co-po-li*, shi (iii) dirivati di-a lor shi neolghismi ca *dis-hã-ma-ri*, *dis-hi-in-tsedz*, *trans-hu-man-tsã*, etc. (zboarã compusi, cu un prifixu *trans* icã *dis* shi un zbor tsi nchiseashti cu *h*). Sh-tu soni, zboarã ca *a-lit-hea*, *bat-ha-va*, shi *fit-hea-uã*, iu litirili *t* shi *h* s-avdu ahoryea, va s-armã nã scriati ashii ca exceptsii.

Nota 1 – Avem sh-njica problemã cu zboarã li tsi pot s-pronuntsã dauã li turlii, sh-cu *h*, sh-cu *c*, trã cari sburãm tu sectsia-a litirã ljei *c*. Trã lishurarea-a cititorlui aspunem diznou **zboarã li tsi lipsescu scriari cu c**: *prac-ti-cã*, *ca-rac-ter*, *chi-rur-gu*, *ef-che-li*, *hãr-ches-cu*, *if-chi-i/if-chi-e*, *mi-lan-cu-li-i*, etc. shi **zboarã li tsi lipsescu scriari cu h**: *ah-ci*, *ar-hi-u-log*, *bãh-ce*, *bãh-ci-shi*, *bã-tãh-ci*, *boh-ci*, *buh-cea-gi*, *or-hes-trã*, *zã-nãh-ci*, etc. Alanti zboarã niaspusi aoa, s-aflã aspusi tuti tu dictsiunar.

(2.7) LITIRA J

Dupã cum easti scriatã (ca litirã simplã i parti dit unã litirã compusã), litira *j* ari dauã sonuri:

(i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã **muljat**, ca tu zborlu *ja-li*, shi

(iii) poati s-aibã sonlu **mut** cã ndu nu s-avdi, ca tu zboarã li *clja-i/clja-e* shi *nja-ri*.

Regulã: (1) Cã ndu **nu fatsi parti** dit **litirili compusi** *lj* shi *nj*, litira *j*

ari sonlu a ljei di bazã **muljat**

(2) Cã ndu **fatsi parti** dit **litirili compusi** *lj* shi *nj*, litira *j* ari sonlu **mut**, cari nu s-avdi ma alã xeasti sonlu a litirã ljei *l* icã *n* tsi s-aflã nã inti.

Exceptsiili la aesti reguli suntu aspusi tu dictsiunar.

Bunã oarã:

(1) Cã ndu nu yini dupã litirili simpli *l* shi *n*, litira *j* ari **sonlu a ljei di bazã muljat** tsi s-avdi ca tu zboarã li: *bu-ja-nã*, *coa-ji/coa-ja*, *ja-li*, *jar*, *pea-ji/peaja*, *stra-ji/stra-ja*, etc. Cu tuti cã **nu si scriu cu jeji**, aesti zboarã **s-avdu cu sonlu j muljat**, nu ascur, va dzã cã eali **s-avdu (ma nu si scriu!)** ca: *bu-jea-nã*, *coa-jea*, *jea-li*, *jea-ri*, *peajea*, *stra-jea*, etc.

(2) Cã ndu easti scriatã dupã litirili simpli *l* shi *n*, litira *j* **easti mutã** shi easti ufilisitã mash tra s-alã xeastã sonlu a litirã ljei din fatsã. Ashi avem zboarã li: *a-rã-nji*, *calj*, *cljag*, *clja-i/clja-e*, *cã-pu-lji*, *cã-runj*, *cãr-vea-lji*, *gionj*, *jgljoa-tã*, *pronj*, *u-rea-clji*, etc. iu *j*-lu easti mut, shi aspuni mash cã sonurli a litirilor *l* shi *n* (litirili compusi *lj* shi *nj*) suntu muljati. Litirili compusi *lj* shi *nj* suntu litirili *l*-muljat shi *n*-muljat di cari va si zburãm niheamã ma nclo. Tora di oarã vrem mash s-aspunem cã sonlu a litirã ljei *j* cari yini dupã litirili *l* shi *n*, easti mut.

(3) Avem zburãtã (la litira *g*) trã zboarã li cari s-pronuntsã ca dauã varianti, unã cu *j* shi alantã cu *gi/ge*. Ashi aflã m zboarã li cari **lipsescu scriari** (shi pronuntsari) ca: *gean-dar*, *gioc*, *gio-ni*, *giu-dets*, *giu-di-cat*, *giu-gas-tru*, *giu-gii*, *giun-giu-nar*, *giun-bã*, *giu-mi-ta-ti*, *giu-na-mi*, *giu-nar*, *giu-na-tic*, *giun-cu*, *giu-nel*, *giu-nes-cu*, *giu-neash-ti*, *giu-nop*, *giu-pã*, *giu-rat*, etc. zboarã cari **nu lipsescu scriari** ca: *jan-dar*, *joc*, *jo-ni*, *ju-dets*, *ju-di-cat*, *ju-gas-tru*, *ju-gi-i*, *ju-ju-nar*, *jum-bã*, *ju-mi-ta-ti*, *ju-na-mi*, *ju-nar*, *ju-na-tic*, *jun-cu*, *ju-nel*, *ju-nes-cu*, *ju-neash-ti*, *ju-nop*, *ju-pã*, *ju-rat*, etc.

(4) Avem zburãtã (la litira *g*) sh-trã zboarã li iu *j*-lu tsi yini dupã *l* shi *n* s-avdi ca un son ahoryea di *l* shi *n*. Ashi avem zboarã li cari **lipsescu scriari cu ge/gi**, ca: *con-gi*, *giun-giu-lã*, *nol-gi-can*, *hãn-gear*, *hin-gi*, shi *fin-gi*, etc. zboarã tsi **nu lipsescu scriari cu j** ca: *con-ji*, *jun-ju-lã*, *nol-ji-can*, *hãn-jar*, *hin-ji*, shi *fin-ji*, etc. Ma **zboarã li neolghismi** cari, dupã noi, **lipsescu scriari** ca: *a-ran-gea-men-tu*, *con-giunc-tsi-i/con-giunc-tsi-e*, *in-gec-tsi-i/in-gec-tsi-e* etc. va poatã s-armã nã, trã tora di oarã, scriati shi ca: *a-ran-ja-men-tu*, *con-junc-tsi-i/con-junc-tsi-e*, *in-jec-tsi-i/in-jec-tsi-e*, etc.

Nota 1 – Bãgats oarã cã easti ghini si sã shtibã cã suntu locuri iu si scrii cu *sh*, cã ndu zburãrea s-fatsi cu *j*. Trã exemplu, avem expresii ca: *sh-vidzui*, *sh-bãgai*, etc. tsi s-avdu shi cu *sh*, ma s-avdu shi cu *j*, va dzã cã s-avdu sh-ca: *j-vidzui*, *j-bãgai*, etc. Cum *sh*-lu yini di la zborlu

shi, easti ghini si si scrii totna sh-, nu j-; s-nu sã ngrãpseascã cu j, ashi cum u fãtsea Pericli Papahagi tu cãrtsã li a lui di-aoa sh-unã sutã di anj.

(2.8) LITIRILI L, LJ

Dupã cum easti scriatã (ca litirã simplã i parti dit unã litirã compusã), litira l ari dauã sonuri:

(i) cã ndu nu easti nã intea-a litirã ljei j, litira l ari sonlu a ljei di bazã, **nimuljat**, ca tu zboarã li: *a-las, lap-ti, la-lã, lup*, etc. shi,

(ii) cã ndu easti nã intea-a litirã ljei j, litira l ari un son **muljat** ca tu zboarã li: *a-ljum-trea, calj, lja-nu-rã, ljau, lje-pu-ri, mu-lja-ri, fu-melj, moa-lji, nji-lji, njilj*, etc.

La scriarea-a sonlui l, nimuljat icã muljat, avem dauã problemã njits, trã cari avem zburãtã nã inti, la alti litiri, sh-cari li-adutsem aminti tu regula di ma nghios.

Regulã: (1) Cã ndu yin dupã litira compusã lj (cu l-muljat), sonurli e shi i nu si scriu cã ndu suntu semivocali (vocali shcurti); si scriu mash cã ndu suntu vocali.

(2) Cã ndu un zbor ari dauã varianti: (i) unã variantã cu litirili l shi j dit gruparea di litiri lj cari s-pronuntsã ca dauã litiri ahoryea, shi (ii) altã variantã iu litirili lj s-avdu ca gruparea di litiri lg, **scriarea lipseashtı si s-facã** cu lg, nu cu lj.

Exceptsiili la aesti reguli suntu aspasi tu dictsiunar.

Bunã oarã,

(1) Semivocalili (vocalili shcurti) e shi i nu si scriu cã ndu yin dupã litira compusã lj; si scriu mash cã ndu suntu vocali. Tr-atsea, ahtã ri zboarã **lipsescu scriari** ca zboarã li: *a-ljum-trea, calj, lja-nu-rã, ljau, lje-pu-ri, mu-lja-ri, fu-melj, njilj*, etc. Eali **nu lipsescu scriari** ca: *a-ljiu-trea, calji, ljia-nu-rã/ljea-nu-rã, ljiau/ljeau, lje-pu-ri, mu-ljia-ri/mu-ljea-ri, fu-melji, njilji*, etc. Pi di-altã parti, **lipseashtı scriari**: *lje-pu-ri, nji-lji*, etc. cã sonurli e shi i (dit aesti dauã zboarã di la singular) suntu vocali.

(2) Cã ndu avem zburãtã di litira j, avem dzã sã cã avem zboarã-exceptsii iu dauã li litiri l shi j (tsi pot s-hibã scriati deadun ca tu litira compusã lj), s-avdu ca dauã litiri ahoryea, l-j. Zborlu tsi lu-avem datã atumtsea ca exemplu easti *nol-ji-can* pronunstat cu sonlu l tsi s-avdi ahoryea di sonlu j (zborlu **nu s-pronuntsã** cu sonlu muljat lj ca *no-lji-can*), zbor tsi **lipseashtı scriari** *nol-gi-can*, **nu** noljican.

(2.9) LITIRA M

Litira m ari mash sonlu a ljei di bazã ca tu zboarã li: *a-ma-ri, am-bar, mun-ti, num-tã, pu-moa-rã*, etc.

Problema tsi putem s-u-avem cu scriarea-a sonlui m, easti cã omlu nu shtii cum s-li ngrãpseascã zboarã li cari pot si s-avdã dauã turlii, sh-cu sonlu m sh-cu sonlu n.

Regulã: (1) Zboarã li cari (i) pot si s-avdã **dauã turlii**, sh-cu sonlu m sh-cu sonlu n, shi (ii) aestu son s-aflã nã intea-a sonurlor b shi p, **lipsescu scriari** mash cu m, nu cu n. Mash cã avem multi **exceptsii** tsi suntu aspasi tu dictsiunar.

(2) Zboarã li cari (i) s-pronuntsã **dauã turlii**, shi cu sonlu m shi cu sonlu n, shi (ii) aestu son s-aflã nã intea-a sonurlor t shi ts, **lipsescu scriari** mash cu m, nu cu n. Alanti tuti cari s-avdu **unã singurã turlie**, icã cu m, icã cu n, lipsescu scriari ashi cum s-avdu.

(3) Ma multili zboarã tsi au sonlu m/n nã intea-a sonurlor f shi v, va si sã scrii cu n, nu cu m. Ma avem shi zboarã tsi si scriu cu m. Aesti zboarã suntu aspasi tu dictsiunar.

Exceptsii la regulili di ma nsus suntu aspasi tu dictsiunar.

Bunã oarã:

(1) Zboarã li trã cari sonlu m/n s-aflã nã intea-a sonurlor b shi p, shi cari **lipsescu scriari** cu m, nu cu n, suntu: *a-cum-pãr, am-ba-ir, am-bar, am-pa-tru-lea, am-pi-hiur, am-pla-tea, as-cum-bu-ses-cu, as-cum-pãr, a-um-brã, bum-bac, bum-bu-nea-dzã, cãm-ba-nã, cãm-bu-rã, cãm-pu, cim-ber, cim-bros, cu-lu-tum-ba, dãm-bã-rã, dãm-blã, em-bur, flam-burã, gram-bo, grum-bur, im-pe-ti-gã, lam-pã, lamp-si, lãm-bic, lim-bã, lum-bar-dã, mbãr-bã-tedz, mbãr-ghi-cea, mbi-du-cljedz/mpi-du-cljedz, mbir-du-es-cu, mbis-ti-men/mpis-ti-men, mbi-tat, mbo-gru, mbolj, mbrus-te-lã, mbu-lji-ses-cu, mbu-nedz, mpa-di, mpar-tu, mpa-tur, mpãr-ji-nedz, mpã-tu-ra-ri, mpea-tic, mpea-tur, mpi-pi-redz, mpi-ru-shedz, mpi-zu-es-cu, mplas-cu, mplã-tescu, mplin, mpl-ua-ri, mprad, mpra-pã, mprã-njes-cu, mpri-u-nã, mpros-tu, mpru-mut, mprus-tedz, mpu-li-ses-cu, mpu-ljedz, mpush-cljedz, mput, mpu-tsã-nedz, pam-po-ri, scum-pu, stim-pi-nat, stam-bo-li, strãm-bu, stum-bu, tãm-bari, tãm-pã, tem-plu, tim-pu, tim-pu-riu, tom-bu, tram-pã, treambur, trum-pe-tã, tum-bã, um-plu, vom-bir* shi alti poati tsi n-ascã parã. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** cu litira n, cu tuti cã multi di eali pot

s-hibã pronuntsati sh-cu sonlu *n*. Bã gats oarã cã multi zboarã di ma nsus (i) au sh-dirivati tsi nu suntu aspusi aoa, (ii) pot s-hibã pronuntsati shi scriati cu vocala *a* shi vocala *ã* adã vgatã tu nchisita-a zborlui shi (iii) pot s-hibã pronuntsati shi scriati cu litira *b* tu loc di *p*, icã *p* tu loc di *b* (vedz regula di la litira *b*).

Unã **excepsie** la aestã regulã easti vecljul zbor di arãzgã nturtseascã (chirut dit limba di adzã) *on-bash*. Tut tu catiguria di exceptsii va s-bãgã m shi zboarã compusi ca: *mpã-za-ri*, *mPo-li*, etc. tsi va lipseascã scriari *n pã-za-ri*, *n Po-li*, etc.

(2) Zboarã li (i) tsi s-avdu dauã turlii, shi cu *m* shi cu *n*, (ii) trã cari sonlu *m/n* s-aflã nã intea-a sonurlor *t* shi *ts*, shi (iii) cari **lipsescu scriari** cu *m*, nu cu *n*, suntu: *a-cum-tin*, *a-gium-tu*, *a-lim-tu*, *a-ljum-trea*, *a-lum-tu*, *a-prim-tu*, *a-sãm-tses-cu*, *as-cum-tu*, *as-tim-tu*, *a-tum-tsea*, *a-um-tu*, *az-vim-tu-rat*, *dis-fim-tu*, *frãm-ti*, *frãm-tsea-uã*, *frãm-tu*, *ghim-tã*, *ghim-tues-cu*, *num-tã*, *pim-tu*, *pi-trum-tu*, *plãm-tu*, *prim-tu*, *sãm-tu*, *sim-tsã*, *spir-lim-tu*, *strim-tu*, *tsim-tu*, *tum-tu*, *um-tu*, *um-tu-rã*, *vim-tu* shi alti tsi n-ascã parã poati. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** (cu tuti cã pot si s-pronuntsã) cu *n* ca: *a-cun-tin*, *a-giun-tu*, *a-lin-tu*, *a-ljun-trea*, *a-lun-tu*, *a-prin-tu*, *a-sãn-tses-cu*, *as-cun-tu*, *as-tin-tu*, *a-tun-tsea*, *a-un-tu*, *az-vin-tu-rat*, *dis-fin-tu*, *frãn-ti*, *frãn-tsea-uã*, *frãn-tu*, *ghin-tã*, *ghin-tues-cu*, *nun-tã*, *pin-tu*, *pi-trun-tu*, *plãn-tu*, *prin-tu*, *sãn-tu*, *sin-tsã*, *spir-lin-tu*, *strin-tu*, *tsin-tu*, *tun-tu*, *un-tu*, *un-tu-rã*, *vin-tu*, etc.

Bã gats oarã cã avem (i) ndauã zboarã cari s-pronuntsã mash cu *m*, sh-cari **lipsescu scriari** cu *m*, ca: *a-dim-tu*, *bim-tsã*, *dãm-tsã* (pluralu di la *dam-cã*), *neam-tsu*, *sem-ti*, shi alti poati tsi n-ascã parã, shi (ii) alti multi, multi zboarã cari s-pronuntsã mash cu *n*, sh-cari **lipsescu scriari** cu *n*, ca: *cãn-tu*, *din-ti*, *fãn-tã-nã*, *in-tru*, *min-tes-cu*, *min-ti*, *mun-ti*, *mur-min-tu*, *nã-in-ti*, *nã-un-tru*, *ntreg*, *ntsap*, *ntu-nea-ric*, *ntur-tses-cu*, *sun-tu*, etc. etc. etc.

(3) Zboarã li trã cari sonlu *m/n* s-aflã nã intea-a sonurlor *f* shi *v*, shi cari **lipsescu scriari** cu *n*, nu cu *m*, suntu, ash cum li-aflã m tu dictsiunarlu al Papahagi: *az-vin-gu*, *ca-ran-fi-lã*, *fan-fu-rã*, *gean-fe-si*, *grun-fla-ri*, *nfar-mãc*, *nflash*, *nã-ri-nedz*, *nãr-mã-cos*, *nã-shi-min-tu*, *nflu-ca-tã*, *nflu-res-cu*, *nfolj*, *nfri-cu-shedz*, *nfri-gu-redz*, *nfrun-dzã-s-cu*, *nfu-mi-ljedz*, *nflush-tedz*, *nvap-su*, *nvã-les-cu*, *nvãr-li-ga*, *nvãr-tes-cu*, *nvãr-tu-shedz*, *nveas-tã*, *nver*, *nves-cu*, *nvets*, *nvi-cljedz*, *nvi-du-es-cu*, *nvin-gu*, *nvi-ni-tsã-s-cu*, *nvi-pi-redz*, *nvir-dzã-s-cu*, *nvi-redz*, *nvi-rin*, *nvi-ri-nedz*, *nvis-cã-min-tu*, *nvish-tes-cu*, *nvish-ti-dzã-s-cu*, *nvis-ta-ljan*, *nvol-bu*, *nvrãg*, *nvul-bari*, *sin-fer*, *sin-fo-nã*, *sin-fu-ni-i/sin-fu-ni-e* shi alti poati tsi n-ascã parã. Bã gats oarã cã multi zboarã di ma nsus (i) au sh-dirivati tsi nu suntu aspusi aoa, shi (ii) pot s-hibã pronuntsati shi scriati cu vocala *a* shi vocala *ã* adã vgatã tu nchisita-a zborlui. Singurli

exceptsii tsi putum s-aflã m pã nã tora suntu zboarã li: *am-vo-ni* shi *cam-fu-rã*.

(2.10) LITIRILI N, NJ

Dupã cum easti scriatã (ca litirã simplã i parti dit unã litirã compusã), litira *n* ari dauã sonuri:

(i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, **nimuljat**, cã ndu nu easti nã intea-a litirã ljei *j*, ca tu zboarã li *car-ni*, *na-ri*, *nea-uã*, *ni-pot*, *xea-ni*, etc. shi,

(ii) poati s-aibã un son **muljat**, cã ndu easti nã intea-a litirã ljei *j*, ca tu zboarã li *lu-nji-nã*, *nja-ri*, etc.

Nu-avem problemi mã ri cu scriarea-a sonlui *n*, nimuljat icã muljat. Mash cã vrem s-adutsem aminti ndauã reguli trã cari, ma multili, avem zburã tã nã inti, la alti litiri.

Regulã: (1) Cã ndu yin dupã litira compusã *nj* (cu *n*-muljat), sonurli *e* shi *i* nu si scriu cã ndu suntu semivocali (vocali shcurti); si scriu mash cã ndu suntu vocali.

(2) Cã ndu un zbor ari **dauã varianti**: (i) unã variantã cu litirili *n* shi *j* dit gruparea di litiri *nj* cari s-pronuntsã ca dauã litiri ahoryea, shi (ii) altã variantã iu litirili *nj* s-avdu ca gruparea di litiri *ng*, **scriarea lipseshiti si s-facã** cu *ng*, **nu** cu *nj*.

(3) Zboarã li cari (i) pot si s-avdã **dauã turlii**, sh-cu sonlu *m* sh-cu sonlu *n*, shi (ii) sonlu *m/n* s-aflã nã intea-a sonurlor *b* shi *p*, **lipsescu scriari** mash cu *m*, nu cu *n*. Alanti tuti cari s-avdu **unã singurã turlie**, icã cu *m*, icã cu *n*, lipsescu scriari ash cum s-avdu.

(4) Zboarã li cari (i) s-pronuntsã **dauã turlii**, shi cu *m* shi cu *n*, shi (ii) sonlu *m/n* s-aflã nã intea-a sonurlor *t* shi *ts*, **lipsescu scriari** mash cu *m*, nu cu *n*; alanti tuti cari s-avdu **unã singurã turlie**, icã cu *m*, icã cu *n*, lipsescu scriari ash cum s-avdu.

(5) Ma multili zboarã tsi au sonlu *m/n* nã intea-a sonurlor *f* shi *v*, va si sã scrii cu *n*, nu cu *m*. Ma suntu shi zboarã tsi si scriu cu *m*. Aesti zboarã suntu aspusi tu dictsiunar.

(6) Zboarã li tsi s-avdu cu sonurli *rn* shi *mn*, sh-cari tu ndauã grai sh-lu-au chirutã *n*-lu shi s-avdu mash cu *r* shi *m*, **lipsescu scriari** totna cu *rn* shi *mn*.

Excepsiili la aesti reguli suntu aspusi tu dictsiunar.

Bunã oarã,

(1) Semivocalili (vocalili shcurti) *e* shi *i* nu si scriu cã ndu yin dupã litira compusã *nj*; si scriu mash cã ndu suntu vocali. Tr-atsea, ahtã ri

zboarã **lipsescu scriari** ca zboarã li: *a-linj, a-rã-nji, ar-mãnj, cu-pa-nji, cu-pa-nja, cu-pãnj, di-punj, diz-njer-du, dur-njit, dur-njam, gionj, i-njoa-rã, ir-nji-i/ir-nji-e, lu-nji-nã, nja-ri, njedz, njel, njer-gu, njic, nji-lã, nju-riz-mã, tim-nja-mã, ti-nji-i/ti-nji-e*, etc. Eali **nu lipsescu scriari** ca: *a-linji, ar-mãnji, cu-pa-njia/cu-pa-njea, cu-pãnji, di-punji, diz-njier-du, dur-njam/dur-njeam, gionji, i-njioa-rã, nja-ri/njea-ri, njiedz, njiel, njier-gu, njiu-riz-mã, tim-njia-mã/tim-njea-uã*, etc. Pi di-altã parti, avem ma nsus zboarã tsi **lipsescu scriari**: *a-rã-nji, cu-pa-nji, diz-njer-du, dur-njit, ir-nji-i/ir-nji-e, lu-nji-nã, njedz, njel, njer-gu, njic, nji-lã, ti-nji-i/ti-nji-e*, etc. cã sonurli *e* shi *i* suntu vocali.

Bã gats oarã cã, scriarea i niscriarea-a *i*-lui shcurtu tsi yini dupã litira compusã *nj*, poati s-agiutã di multi ori la alidzearea singularului di plural, a masculinului di feminin shi a persoanã lei di la congiugarea-a verborilor. Ashi, bunã oarã, avem: (a) substantivlu *di-cu-nji*, la singular, iu *i*-lu dit soni si scrii cã easti lungu, shi zborlu *di-cunj*, la plural, iu *i*-lu dit soni (dupã *n*) easti shcurtu shi nu si scrii; (b) substantivlu *stranj*, la singular (cu *iu*-shcurtu tu bitisita-a zborului tsi nu si ngrãpseashti) shi *stranji* la plural, cu *i*-lungu, (c) adjectivlu *di-hanj*, la masculin shi *di-hanji*, la feminin, (d) verbul *an-cunj*, la prota shi la a doua persoanã shi *an-cu-nji*, la persoana-a 3-a, etc.

(2) Cãndu avem zburãtã di litira *j*, avem dzã sã cã avem zboarã-exceptsii shi neologhismi iu dauã li litiri *n* shi *j*, tsi pot s-hibã scriati dea-dun ca litira compusã *nj*, s-avdu ca dauã litiri ahoryea, *n-j*. Aesti zboarã suntu dati, ashicum **lipsescu scriari cu ge/gi**, ca: *con-gi, giungiu-lã, hãn-gear, hin-gi, fin-gi*, etc.; avem dzã sã cã eali **nu lipsescu scriari cu j** ca: *con-ji, jun-ju-lã, hãn-jar, hin-ji*, shi *fin-ji*, etc. Ma **zboarãli-neologhismi** cari, dupã noi, **lipsescu scriari** ca: *a-ran-geamen-tu, con-giunc-tsi-i/con-giunc-tsi-e, in-gec-tsi-i/in-gec-tsi-e* etc. va poatã s-armãnã, trã tora di oarã, exceptsii cari **pot s-hibã scriati** shi ca: *a-ran-ja-men-tu, con-junc-tsi-i/con-junc-tsi-e, in-jec-tsi-i/in-jec-tsi-e*, etc.

(3) Cãndu avem zburãtã di litira *m*, avem avem dzã sã cã suntu multi zboarã tsi pot si s-pronuntsã dauã turlii, sh-cu sonlu *m* sh-cu sonlu *n*. Aclo avem aspusã regulili di scriari shi avem datã arãdz di zboarã tsi si scriu cu *m* sh-arãdz di zboarã tsi si ngrãpsescu cu *n*. Tra s-nu zburãm diznou di idyiu lucrul, cititorlu tsi easti intirisat, easti pitricut la discustia di la litira *m*.

(4) Suntu graiuri fãrshiruteshti, iu litira *n* cari yini dupã litira *r*, icã *m* (sh-poati sh-alti), s-cheari dit zburãri, nu s-pronuntsã shi nu si ngrãpseashti. Aesti zboarã **lipsescu totna scriari** cu gruparea di litiri *rn* shi *mn* ca, zboarã li: *car-ni, gãr-nuts, iar-nã, lem-nu, scam-nu, sem-nu, som-nu, toar-nã*, etc. Eali **nu lipsescu pronuntsari shi necã scriari**

mash cu litirili *r* shi *m*, ca: *carã, gã-ruts, ia-rã, lem, scam, sem, som, toa-rã*, etc. Singura **exceptsii**, poati, easti pronomili *vãr-nu/vãr-nã*, cari ari forma *vãr/vã-rã*, unã virsiuni comunã tu tuti graili armãneshti.

(2.11) LITIRA P

Litira *p*, ari mash un singur son di bazã ca tu zboarã li: *a-rap, crea-pã, cu-pa-nji, pãn-ti-cã, pea-nã, pis-ti*, etc.

Singura problemã tsi u-avem aoatsi, easti cu scriarea-a unor zboarã tsi pot si s-avdã sh-cu *p*, ma pot si s-avdã sh-cu *b*, dupã cum easti grailu-a omlui. Aestã problemã fu discutatã chiola la litira *b*. Cu tuti cã cititorlu poati s-hibã pitricut aclo, trã lishurarea-a lui, regula easti datã diznou ma nghios.

Regulã: Zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *mb* shi cu *mp*, **lipsescu scriari** cu *mp*. Aesti zboarã va poatã s-hibã pronuntsati cu sonurli *mb* icã *mp*, dupã cum va s-u va omlu. Exceptsiili la aestã regulã suntu aspusi tu dictsiunar.

Bunã oarã, zboarã li tsi **lipsescu scriari** ca: *am-pã-tu-ra-ri, am-pla-tea, am-plã-tes-cu, am-put, lam-pã, lim-pi-di, mpa-di, mpi-zu-es-cu, mpros-tu, mprus-tedz, scum-pu, stãm-pu-ses-cu, tram-pã, trum-pe-tã*, etc. **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** ca: *am-bã-tu-ra-ri, am-bla-tea, am-blã-tes-cu, am-but, lam-bã, lim-bi-di, mba-di, mbi-zu-es-cu, mbros-tu, mbrus-tedz, scum-bu, stãm-bu-ses-cu, tram-bã, trum-be-tã*, etc. Bã gats oarã cã forma cama cunuscutã di la ndauã zboarã di ma nsus, ca zboarã li: *lam-bã* shi *trum-be-tã* bunã oarã, poati s-hibã forma cu *b*, nu cu *p*. Alti exempli-exceptsii, ca zborlu *O-lim-pu*, bunã oarã, cari di ma multili ori s-pronuntsã *E-lim-bu*, suntu aspusi tu dictsiunar.

Nota 1 – Bã gats oarã cã aoatsi zburãm di zboarã li tsi pot si s-avdã dauã turlii, sh-cu *mb* sh-cu *mp*. Nu zburãm di zboari ca *am-bar/mbar*, tsi s-pronuntsã mash cu sonlu *b*, icã *mplin* tsi s-pronuntsã mash cu *p*.

(2.12) LITIRA R

Litira *r* ari mash un son di bazã, ca tu zboarã li: *a-ra-nã, ar-mãn, car-ni, poar-tã, zo-ri*, etc.

Un andoilea son cari s-aflã mash la graili fãrshiruteshti, easti un son

r ascur sh-lungu, trã cari adetea easti si sã ngrãpseascã cu *rr* (*dublu-r*). Cum, la alanti graiuri armãneshti, aestã pronuntsari easti multu putsã n cunuscutã, scriarea cu *dublu-r*, nu easti apruceatã aoa.

(2.13) LITIRILI S, SH

Dupã cum easti scriatã (ca litirã simplã i parti dit unã litirã compusã), litira *s* ari trei sonuri:

- (i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, **ascur**; ca tu zborlu *sem-nu*;
- (ii) poati s-aibã un son **muljat** ca tu zborlu *shoa-ric*; shi
- (iii) poati s-aibã sonlu **mut** cã ndu nu s-avdi, ca tu zborlu *tsea-pã*.

Ligati di sonurli di ma nsus, aflãm shi (i) zboarã-exceptsii, iu dauã li litiri *s* shi *h* tsi yin unã dupã alantã s-pronuntã *s-h*, ca dauã sonuri ahoryea, icã dauã li litiri *t* shi *s* tsi yin unã dupã alantã shi s-pronuntã ahoryea *t-s*, (ii) zboarã tsi s-avdu dauã turlui, sh-cu *s* sh-cu *sh*, (iii) zboarã, iu *s*-lu poati si s-avdã sh-ca sonlu di bazã *s* sh-ca sonlu di bazã *z*, shi (iv) zboarã iu *sh*-lu poati si s-avdã sh-ca sonlu *sh* sh-ca sonlu *j*.

Regulã: (1) Cã ndu nu s-aflã (i) nã intea-a litirã ljei *h*, icã (ii) nã poea-a litirã ljei *t*, litira *s* ari sonlu a ljei di bazã, **ascur**.

(2) Cã ndu s-aflã nã intea-a litirã ljei *h* (va dzã cã, fatsi parti dit litira compusã *sh*), litira *s* ari un son **muljat**.

(3) Cã ndu s-aflã nã poea-a litirã ljei *t* (va dzã cã, fatsi parti dit litira compusã *ts*), litira *s* ari un son **mut**, cari nu s-avdi ma alã xeasti sonlu a litirã ljei *t*.

(4) Litira *s* dit un zbor, poati si s-avdã niscã ntiori sh-ca *z*. Atumtsea: (i) cã ndu sonlu *s/z* s-aflã dinintea-a consoanilor: *c, ch, f, l, lj, p, r, t, th* shi *ts*, zborlu **lipseashtı scriari** cu **s** shi pronuntsari cu *s*, nu cu *z*; (ii) cã ndu sonlu *s/z* s-aflã dinintea-a consoanilor: *b, d, dz, dh, g, gh, m, n, nj*, shi *v*, zborlu **nu lipseashtı scriari** cu **s** ma scriari shi pronuntsari cu *z*; shi (iii) cã ndu sonlu *s/z* s-aflã dinintea-a unei vocalã, zborlu **lipseashtı scriari** ashi cum easti aspus tu dictsiunar. Bã gats oarã cã aoatsi zburãm (i) di sonlu ascur *s*, nu di sonlu muljat *sh* shi (ii) di litirili simpli *s* shi *z*, nu di litirili *s* shi *z* tsi fac parti dit litirili compusi *ts* shi *dz*.

(5) Cã ndu yin dupã litira compusã *sh* (*s*-muljat), sonurli *e* shi *i* nu si scriu cã ndu suntu semivocali (vocali shcurti); si scriu mash cã ndu suntu vocali.

Exceptsiili la aesti reguli suntu aspusi tu dictsiunar.

Bunã oarã, dupã regula di ma nsus:

(1) Cã ndu nu s-aflã nã intea-a litirã ljei *h*, litira *s* ari sonlu a ljei di bazã, ascur, ca tu zboarã li: *a-pres, a-rã-ses-cu, as-par-gu, bi-sea-ri-cã, coa-sã, coas-tã, das-cal, has-cu, i-sih, mas-cur, mea-sã, oa-si, psal-tu, psef-tu, sa-ri, scam-nu, sir-yea-ni, sir-mã, us-ca-ri*, etc.

(2) Cã ndu s-aflã nã intea-a litirã ljei *h* (va dzã cã, fatsi parti dit litira compusã *sh*), litira *s* ari un son muljat, ca tu zboarã li: *a-shi, ash-tep-tu, ba-shi, bush, cash, co-shav, ci-shi-it, fu-she-chi, in-shi-ri, li-shor, mash, mã-she, push-clji, push-pur, u-shi*, etc. Avem zburãtã chiola (la litira *h*), di ndauã **zboarã-exceptsii** iu gruparea di litiri *sh* nu s-pronuntsã ca unã litirã compusã, ma s-avdi ca dauã litiri pronuntsati ahoryea, *s-h*. Trã lishurarea-a cititorlui, aspunem aoa diznou **zboarã li-exceptsii**: *a-rã-s-hi-rat, ca-tas-hi-si, dis-hã-ma-ri, dis-hi-in-tsedz, i-pos-hi-si, i-pus-hi-ses-cu, (s-he)-zã, (s-hiz)-mã, (s-ho)-lar-hiu, trans-hu-man-tsã*, shi *Vos-ho-po-li*. Adutsem aminti cã la Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli s-astã si regula ca: (i) zboarã li: *catashisi, iposhisi, ipushisescu*, shi *sholarhiu*, va si scoatã dit limbã shi nu va s-hibã ufilisiti (tu loclu-a lor va s-ufilisim zboarã li: *sucrestu trã catashisi, tãxiri icã dari zbor trã iposhisi, tãxescu icã dau zbor trã ipushisescu*, shi *liceu icã ghimnaziu trã sholarhiu*, (ii) zboarã li *a-rã-s-hi-rat, shiz-mã, she-zã* shi *Vos-ho-po-li* va si ngrãpseascã shi va s-pronuntsã *a-rã-s-chi-rat, schiz-mã, sche-zã* shi *Vos-co-po-li*, shi (iii) neologhismi shi derivati di-a lor ca *dis-hã-ma-ri, dis-hi-in-tsedz, trans-hu-man-tsã*, etc. (zboarã compusi, cu un prifixu *trans* icã *dis* shi un zbor tsi nchiseashti cu *h*), va s-armã nã scriati ashi ca exceptsii.

(3) Cã ndu s-aflã nã poea-a litirã ljei *t* (va dzã cã, fatsi parti dit litira compusã *ts*), litira *s* ari un son **mut**, ca tu zboarã li: *bra-tsi, fa-tsi, frats, tsap, tsa-rã, tsi-ga-rã, tsin-tsi, tã-tsea-ri*, etc. Singurli **exceptsii**, iu *ts*-lu va s-avdã ca dauã sonuri ahoryea, *t* shi *s*, va s-hibã la ndauã numi xeani ca, bunã oarã, numa *Ghet-si-ma-ni*, icã un zbor ca *bi-ti-ses-cu* cari, tu forma-a lui sincopatã poati si s-avdã ca *bit-ses-cu* icã *bi-tses-cu*. Ahtã ri zboarã va s-armã nã tu limbã ca exceptsii.

(4) Avem shi ndauã zboarã cari pot si s-avdã sh-cu sonlu *s*, ma pot si s-avdã sh-cu sonlu *sh*; zboarã ca *shcljinciu/scljinciu, shcurtu/scurtu, yish-tea-ri/yis-tea-ri*, etc. Ahtã ri zboarã va s-armã nã scriati ashi cum suntu aspusi tu dictsiunar, cu unã i cu dauã li varianti.

(5) Cã ndu litira *s* dit un zbor, poati si s-avdã sh-ca litira *z*, shi sonlu *s/z* s-aflã dinintea-a consoanilor surdi: *c, ch, f, l, lj, p, r, t* shi *ts*, zboarã li **lipsescu scriari** cu **s** shi **pronuntsari** cu *s*, ca zboarã li: *as-cap, as-che-ri, as-lan, as-pa-ris-mã, as-pi-la-ri, as-tã-lja-ri, dis-po-ti, oas-pi, schin, sful-gu, slab, spin-dzu-ra-ri, spu-nea-ri, stam-nã, stra-nji*,

etc. Exceptsiili la aestã regulã suntu multi shi suntu tuti aspusti tu dictsiunar. Mash cã ma nghios va s-aspunem ãndauã **clasi di zboarã-exceptsii**.

(i) Zboarã li tsi suntu compusi dit un prifixu *dis/diz* shi un zbor tsi nchiseashti cu *l*, **lipsescu scriari** cu *z*, nu cu *s* ca verbili (shi dirivatili-a lor) di ma nghios: *diz-lã-ces-cu*, *diz-lã-ches-cu*, *diz-lã-xes-cu* shi *diz-leg*; aesti zboarã **nu lipsescu scriari** ca: *dis-lã-ces-cu*, *dis-lã-ches-cu*, *dis-lã-xes-cu* shi *dis-leg*.

(ii) Zboarã li tsi suntu compusi dit un sufixu *lã-chi/li-chi* shi un zbor tsi bitiseashti cu *z*, **lipsescu scriari** cu *z* ca zboarã li: *cã-lã-uz-li-chi*, *cu-la-guz-lã-chi*, *dã-mãz-lã-chi*, *geam-baz-lã-chi*, *mu-fluz-lã-chi*, *ni-chiz-lã-chi*, *pe-riz-lã-chi*, *ti-tiz-lã-chi*, *ur-suz-lã-chi*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** cu *s* ca: *cã-lã-us-li-chi*, *cu-la-gus-lã-chi*, *dã-mãs-lã-chi*, *geam-bas-lã-chi*, *mu-flus-lã-chi*, *ni-chis-lã-chi*, *pe-ris-lã-chi*, *ti-tis-lã-chi*, *ur-sus-lã-chi*, etc.

(iii) Zboarã li tsi bitisescu cu *z* shi suntu articulati, cu un articul tsi nchiseashti cu *l* (*lu*, *li*, *lji*, *lor*), **lipsescu scriari** cu *z* ca zboarã li: *a-laz-lu/a-laz-lui*, *a-riz-lu/a-riz-lui*, *cã-lã-uz-lu*, *gaz-lu*, *in-glez-lu*, *mã-nãz-li*, *nã-múz-li/nã-muz-lor*, *pa-cuz-lu*, *ru-goz-lu*, *ur-suz-lu*, *zu-noz-lu*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** cu *s* ca: *a-las-lu/a-las-lui*, *a-ris-lu/a-ris-lui*, *cã-lã-us-lu*, *gas-lu*, *in-gles-lu*, *mã-nãs-li*, *nã-mus-li/nã-mus-lor*, *pa-cus-lu*, *ru-gos-lu*, *ur-sus-lu*, *zu-nos-lu*, etc.

(iv) Alti zboarã tsi **lipsescu scriari** cu *z*, nu cu *s*, suntu: *zla-pi*, *zloa-tã*, *miz-li-si*, *nã-muz-li* / *nã-muz-ladz*, etc.

Adutsem amintã cã aoa nu zburã m di *z-lu* tsi s-aflã tu litira compusã *dz*, ca tu zboarã li niarticulati i articulati, singular i plural: *bi-leadz-lji/bi-leadz-lor*, *cil-ni-cadz-lji*, *che-tsra*, *co-dzra*, *dodz-li/dodz-lor*, *fadz-lji*, *mãn-dzra*, *njedz-lu*, *pã-radz-lji*, *pãr-podz-li*, *ti-sãdz-li*, *u-dadz-lji*, sh-ninga multi, multi alti zboarã ahtã ri.

(6) Zboarã li cari au sonlu *s/z* nã intea-a consoanilor sonori: *b*, *d*, *dz*, *dh*, *g*, *gh*, *m*, *n*, *nj*, shi *v*, **lipsescu scriari** cu *z* shi pronuntsari cu *z*, ca zboarã li: *a-rãz-vu-it*, *az-bo-ris-tu*, *az-var-na*, *biz-nat*, *diz-gru-pa-ri*, *diz-njir-da-ri*, *diz-vi-li-ri*, *diz-vi-tsa-ri*, *diz-vur-ses-cu*, *fan-daz-mã*, *huz-me-ti*, *i-soz-ma-tã*, *plaz-mã*, *priz-mã*, *saz-mã*, *stiz-mã*, *tiz-ghea-fi*, *zbor*, *zdru-min*, *zghic*, *zghi-li-ri*, *zgrum*, *zmea-rã*, *zmo-lã*, *zmur-tic*, *znji-i/znji-e*, *zvel-tu*, *zver-cã*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** cu *s* shi necã pronuntsari cu *s*, ca zboarã li di ma nsus scriati ca: *a-rãs-vu-it*, *as-bo-ris-tu*, *as-var-na*, *bis-nat*, *dis-gru-pa-ri*, *dis-njir-da-ri*, *dis-vi-li-ri*, *dis-vi-tsa-ri*, *dis-vur-ses-cu*, *fan-das-mã*, *hus-me-ti*, *i-sos-ma-tã*, *plaz-mã*, *pris-mã*, *sas-mã*, *stis-mã*, *tis-ghea-fi*, *zbor*, *sdru-min*, *sghic*, *sghi-li-ri*, *sgrum*, *smea-rã*, *smo-lã*, *smur-tic*, *snji-i/snji-e*, *svel-tu*, *sver-cã*, etc. Exceptsiili la aestã regulã suntu multi shi suntu tuti aspusti tu

dictsiunar. Mash cã ma nghios va s-aspunem ãndauã **clasi di zboarã-exceptsii**.

(i) Zboarã li masculini cari au sufixul *smu* **lipsescu scriari cu s** ca zboarã li: *pa-tri-u-tis-mu*, *cu-mu-nis-mó/co-mu-nis-mu*, *le-ni-nis-mu*, *ne-o-lo-ghis-mu*, *tra-di-tsi-u-na-lis-mu*, *li-ris-mu*, *a-fu-ris-mu*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari cu z** ca: *pa-tri-u-tiz-mu*, *cu-mu-niz-mó/co-mu-niz-mu*, *le-ni-niz-mu*, *ne-o-lo-ghiz-mu*, *tra-di-tsi-u-na-liz-mu*, *li-riz-mu*, *a-fu-riz-mu*, etc.

(ii) Zboarã li tsi suntu compusi dit un prifixu *trans* shi un zbor tsi nchiseashti cu unã di consoanili sonori di ma nsus, lipsescu scriari cu *s*, nu cu *z*, ca zboarã li: *trans-ver-sal*, *trans-bur-da-ri*, *trans-la-tor*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** cu *z* ca: *tranz-ver-sal*, *tranz-bur-da-ri*, *tranz-la-tor*, etc.

(iii) Multi numi proprii, armã neshti i xeani, lipsescu scriari cu *s*, cã ashi suntu scriati tu limba-a lor, ca numili: *Cosma*, *Osman*, *Bosnia*, etc.

(iv) Ændauã neologhismi shi ndauã zboarã (ma multi di arã zgã ntur-tseascã) dit limba zburã tã azã, **lipsescu scriari** cu *s* ca: *as-man*, *bãs-mã*, *cãs-me-ti*, *has-mã*, *is-na-fi*, *lis-nic*, *mãs-njeu*, *nas-bas-tru*, *pis-ni-cã*, *prus-vul-ses-cu*, *sma-ral-du*, *smãr-dã*, *snop*, *us-mac*, etc.

(7) Cã ndu litira *s* s-aflã namisa di dauã vocali, shi s-avdi sh-cu sonlu *s* sh-cu sonlu *z*, zboarã li **lipsescu scriari** cu *z*, ca bunã oarã zboarã li: *a-na-li-zã*, *sen-zi-tiv*, *se-zi-u-ni*, *sen-zu-al*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** cu *s* ca: *a-na-li-sã*, *sen-si-tiv*, *se-si-u-ni*, *sen-su-al*, etc.

(8) Semivocalili (vocalili shcurti) *e* shi *i* nu si scriu cã ndu yin dupã litira compusã *sh*; si scriu mash cã ndu suntu vocali. Tr-atsea, ahtã ri zboarã **lipsescu scriari** ca zboarã li, la singular i plural, articulati i niarticulati: *cã-mea-sha*, *cã-tush*, *ci-ri-shar*, *gush*, *li-shor*, *mã-nush*, *mu-shat*, *ni-sha-ni*, *sha-di*, *sha-mi-i/sha-mi-e*, *shap-ti*, *shar-pi*, *sha-uã*, *shoa-ric*, *sho-put*, *shu-shi*, *ush*, *u-sha*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** (cu diftongul *ea* icã diftongul *ia*) ca: *cã-mea-shea/cã-mea-shia*, *cã-tushi*, *ci-ri-shear/ci-ri-shiar*, *gushi*, *li-shior*, *mã-nushi*, *mu-sheat/mu-shiat*, *ni-shea-ni/ni-shia-ni*, *shea-di/shia-di*, *shea-mi-i/shia-mi-i*, *sheap-ti/shi-ap-ti*, *shear-pi/shiar-pi*, *shea-uã/shia-uã*, *shoa-ric*, *shio-put*, *shiu-shi*, *ushi*, *u-shea/u-shia*, etc. Pi di-altã parti, cã ndu avem **vocalili** *e* shi *i*, atumtsea **lipsescu scriari** ca tu zboarã li: *a-gãr-shes-cu*, *a-ru-shes-cu*, *a-u-shes-cu*, *bã-she*, *cã-sheri*, *cã-tu-shi*, *fu-she-chi/fu-shechi*, *gu-shi*, *lã-vu-shes-cu*, *ma-shi*, *mã-nu-shi*, *mã-she*, *ni-shenj*, *pã-she*, *shed*, *sher-chi*, *u-shi*, etc.

Nota 1 – Ma si sã ngrãpseascã *i-lu* shcurtu, pluralu di la ndauã zboarã nu va s-aleagã di singularlu a lor, cari si scrii, cu un *i-lungu*. Bunã oarã, scriati la plural cu *i-shcurtu*, zboarã li va s-aspunã: *cã-tushi*, *gushi*, *mã-nushi*, *ushi*, etc. unã soi cu zboarã li, scriati la singular cu *i-*

lungu: *cã-tu-shi, gu-shi, mã-nu-shi, u-shi*, etc. Mash cã pronuntsarea-a lor nu easti idyean, cã la singular zboarã li s-avdu cu unã silabã ma nsus.

Nota 2 – Avem zboarã shi expresii ca, bunã oarã, *si yin, shi ved*, etc. tsi sã ngrãpsescu di ma multili ori ca *s-yin, sh-ved*, etc. shi cari pot si s-pronuntsã shi (i) *s-yin, sh-ved*, etc. cum suntu scriati, ma pot si s-avdã shi (ii) *z-yin, j-ved* etc. Aestã va s-dzã cã cã avem locuri tu scriari iu s-lu poati si s-avdã *z* shi *sh*-lu poati si s-avdã *j*. Cum multsã nuduchescu cã pronuntsarea nu easti, di ma multili ori, *s-yin* shi *sh-ved* ma *z-yin* shi *j-ved*, zboarã li va s-armã nã scriati cu *s* shi cu *sh*.

(2.14) LITIRILI T, TS, TH (°¹ = theta)

Dupã (i) arãzga-a zborlui, shi dupã cum s-avdi, icã (ii) dupã litira cari yini dupã ea, litira *t* ari trei sonuri:

(i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, **latinescul** son *t*, **ascur, nimuljat**, ca tu zborlu *ta-tã*;

(ii) poati s-aibã un son **muljat** ca tu zboarã li *tsap, frats*;

(iii) poati si s-avdã ca sonlu **gãrtsescu** θ/θ (theta), ca tu zborlu *thi-melj*.

Regulã: (1) Cã ndu nu ari dupã ea litirli *s* shi *h*, litira *t* (i) poati s-aibã **sonlu a ljei di bazã**, sonlu **ascur, latinescu** *t* icã, (ii) tu ndauã zboarã di arãzgã gãrtseascã i arbinshascã, poati s-aibã, dupã cum easti grailu-a omlui, dauã li sonuri: icã sonlu **ascur, latinescu** *t* icã sonlu **gãrtsescu** θ (theta).

(2) Cã ndu litira *t* ari dupã ea litira *s*, litira compusã *ts* s-avdi cu un son **muljat**.

(3) Cã ndu litira *t* ari dupã ea litira *h*, litira compusã *th* s-pronuntsã totna cu sonlu **gãrtsescu** θ (theta).

Exceptsii la aesti reguli suntu aspusi tu dictsiunar.

Bunã oarã:

(1) Litira *t* poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, **ascur, latinescu**, cã ndu nu-ari dupã ea litirli *s* shi *h*. Sã scrii *t* shi s-pronuntsã totna cu sonlu latinescu *t* tu zboarã ca: *ta-tã, ta-vã, tãm-ba-ri, ten-tã, tif-te-ri, to-pã, to-ra, tras-tu, tri-folj, trup, tu-vlã*, etc. Aesti zboarã suntu tuti scriati tu dictsiunar, mash cu litira *t*. Ma, tu ndauã zboarã di arãzgã gãrtseascã (niscãntiori arbinshascã) tsi s-aflã scriati cu *t*, ca: *pãr-mit, tea-tru, thi-melj, tim-nja-mã*, etc. va si sã scrii *t* (nu *th*) shi va s-pronuntsã icã (i)

cu sonlu latinescu *t*, icã (ii) cu sonlu gãrtsescu θ , dupã cum easti grailu-a omlui. Scriarea shi pronuntsarea-a zboarã lor, cã s-pronuntsã mash unã soe, icã s-pronuntsã dauã turlui, easti aspusã tu dictsiunar.

(2) Cã ndu litira *t* ari dupã ea litira *s*, avem dzã sã (la litira *s*) cã **litira compusã ts** s-avdi ca tu zboarã li: *bra-tsã, fa-tsi, frats, tsap, tsa-rã, tsi-ga-rã, tsin-tsi, tã-tsea-ri*, etc. Singurli **exceptsii**, iu *ts*-lu va s-avdã ca dauã sonuri ahoryea, *t* shi *s*, va s-hibã la ndauã numi xeani ca, bunã oarã, numa *Ghet-si-ma-ni*, icã un zbor ca *bi-ti-ses-cu* cari, tu forma-a lui sincopatã poati si s-avdã ca *bit-ses-cu* icã *bi-tses-cu*. Ahtã ri zboarã va s-armã nã tu limbã ca exceptsii.

(3) Cã ndu litira *t* ari dupã ea litira *h*, cum avem, bunã oarã, tu zboarã li di arãzgã gãrtseascã, *pãr-mith, thea-tru, thi-melj, thim-nja-mã*, etc. **litira compusã th** s-avdi totna ca sonlu gãrtsescu θ (theta). Avem ã ndauã **zboarã-exceptsii** ca: *a-lit-hea (a-lith-hea), bat-ha-vã, fit-hea-uã* shi *pit-hiú (pith-hiú/pif-chiu)* iu *th*-lu s-pronuntsã ca dauã sonuri ahoryea, *t* shi *h* (nu ca sonlu gãrtsescu θ). Bãgats oarã cã zboarã li di ma nsus, tsi noi li-avem ãngrãpsitã aoatsi cu litira compusã *th*, suntu scriati ma multu cu litira simplã *t*. Dupã cum va s-videm niheamã ma nghios, scriarea cu *th* easti mash tr-atselj tsi vor s-aspunã maxus cã pronuntsarea-a zborlui s-fatsi cu sonlu gãrtsescu θ , nu cu sonlu latinescu *t*.

Tu scriarea-a litirã ljei *t* (shi a litirilor compusi *ts* shi *th*), avem ã ndauã prublemi: Cum lipseashti fãtseari cu (i) zboarã li cari s-pronuntsã cu sonlu latinescu *t* ma s-pronuntsã shi cu sonlu gãrtsescu θ (exceptsii li hiindalui mash zboarã li gãrtseashti tsi au intratã tora tu soni tu limbã shi suntu cunuscuti mash tu Gãrtsie, zboarã cari s-avdu mash cu sonlu gãrtsescu θ); shi (ii) unã prublemã tsi u bãgãm chiola pi cali tu sectsia iu zburãm trã litira *d* (sh-cari va u aspunem diznou aoa), cu zboarã li tsi au gruplu di litiri *nd* tsi poati si s-pronuntsã shi *nt*.

Regulã: (1) Zboarã li di-arãzgã gãrtseascã (sh-poati arbinshascã) cari au sonlu θ tu zbor, **lipsescu scriari** cu *t*, nu cu *th*, cã suntu (i) zboarã, tsi s-aflã tu limba di azã, icã suntu (ii) zboarã tsi va s-intrã tu limbã ma nclo ca neologhismi. Aesti zboarã va poatã si s-pronuntsã, dupã cum va s-u va omlu, sh-cu sonlu latinescu *t*, sh-cu-atselj gãrtsescu θ . Tr-atselj tsi vor s-aspunã maxus cã zboarã li **lipsescu pronuntsari** cu θ nu cu *t*, **scriarea-a zboarãlor cu th easti aprucheatã** ca unã variantã.

(2) Ndauã zboarã tsi au sonlu θ , ma pot s-hibã pronuntsati sh-cu sonurli latineshti *f* icã *s* va si scrie cu *t* (trã sonlu theta), icã cu *f*, icã cu *s*, dupã cum easti grailu a omlui.

(3) Zboarli internatsiunali tsi pot s-aibã litira compusã *th* (sh-cari tu ma multili limbi s-avdu cu sonlu latinescu *t*) **lipsescu scriari** tu limba-a noastră cu *t*, nu cu *th*.

(4) Zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati sh-cu *nd* shi cu *nt* **lipsescu scriari** ashii cum easti aspus tu dictsiunar.

Exceptsiiili la aesti reguli, suntu aspusi tu dictsiunar.

(1) Zboarã li veclji di-arã zgã gãrtseascã (cã tivã rnã oarã shi arbini-shascã), tsi s-avdu sh-cu sonlu gãrtseascu θ (sh-di multi ori sh-cu sonlu latinescu *t*), **lipsescu scriari** cu *t*, ca: *a-lat, a-lit-hea, a-na-ti-mã, ar-mã-tea-uã, a-ta-nat, ca-ti, cat-me-ri, ca-to-li-chi-i, ca-tor-to-si, cã-la-tã, cu-lim-bi-trã, cu-mã-ti-ses-cu, e-lef-tir, gu-ma-ran-gat, i-po-ti-si, ma-ti-mã, mit-cã, nu-ti-os, pãr-ti-ri, pãr-mit, pit-hiú, psu-ti-e, spi-tã, stat-mo, tar, ta-mã, tea-mi-nã, te-mã, te-si, ti-lun-di, ti-melj, ti-mi-ri-dã, ti-mi-ses-cu, tim-nja-mã, ti-riu, tir-ma-ni, Tri-a-da, tris-cu, etc.* Aesti zboarã pot si s-pronuntsã, dupã cum easti grailu-a omlu cu sonlu latinescu *t* sh-cu-atsel gãrtseascu θ . Tr-atsel tsi va s-u spunã maxus cã un zbor lipseashti pronuntsari cu sonlu gãrtseascu θ , zboarã li di ma nsus **pot si sã ngrãpseascã** sh-cu *th* (theta) ca: *a-lath, a-lith-hea, a-na-thi-mã, ar-mã-thea-uã, a-tha-nat, ca-thi, cath-me-ri, ca-tho-li-chi-i, ca-tor-tho-si, cã-la-thã, cu-lim-bi-thrã, cu-mã-thi-ses-cu, e-lef-thir, gu-ma-ran-gath, i-po-thi-si, ma-thi-mã, mith-cã, nu-thi-os, pãr-thi-ri, pãr-mith, pith-hiú, psu-thi-e, spi-thã, stath-mo, thar, tha-mã, thea-mi-nã, the-mã, the-si, thi-lun-di, thi-melj, thi-mi-ri-dã, thi-mi-ses-cu, thim-nja-mã, thi-riu, thir-ma-ni, Thri-a-da, thris-cu, etc.*

Avem sh-alti zboarã gãrtseshti, putsã n cunuscuti nafoarã dit Gãrtsie, cari pot s-hibã scriati sh-cu *th* ca: *a-cu-lu-thi-e, an-thi, ap-si-thi, a-the-rã, ca-thar-tic, ca-thã, cã-thã-rã-ses-cu, cã-thir, co-thrã, co-thur, cu-luc-thã, dih-tã-li-thrã, fus-cã-li-thrã, gã-va-thã, lo-go-thet, lo-thrã, lu-tsea-thrã, ma-la-thru, mbi-thar, min-dzi-thrã, path, pa-thi-mã, pi-tha-ri, pli-tha-ri, pli-thiz-mo, pro-thes-mi-e, prothim, psan-thã, psu-thi-mi, scã-n-dã-li-thrã, shclji-thru, si-ma-thi-ti, si-ni-thi-si, spa-thã, spa-thi, spã-that, thã-lãn-dzã, thã-rã-pelj, thea-mã/hea-mã, the-li-mã, Them, thi-li-chi, thi-mo, thi-ri-chi, Thi-ris-ti, thi-sa-vro, thol, thrap-su, u-o-thu-rã, ur-tha-nic-tu, vi-lu-ni-thrã, etc.* ma zboarã tsi **lipsescu scriari**, ca tuti alanti zboarã, cu *t* ca: *a-cu-lu-ti-e, an-ti, ap-si-ti, a-te-rã, ca-tar-tic, ca-tã, cã-tã-rã-ses-cu, cã-tir, co-trã, co-tur, cu-luc-tã, dih-tã-li-trã, fus-cã-li-trã, gã-va-tã, lo-go-tet, lo-trã, lu-tsea-trã, ma-la-tru, mbi-tar, min-dzi-trã, pat, pa-ti-mã, pi-ta-ri, pli-ta-ri, pli-tiz-mo, pro-tes-mi-e, protim, psan-tã, psu-ti-mi, scã-n-dã-li-trã, shclji-tru, si-ma-ti-ti, si-ni-ti-si, spa-tã, spa-ti, spã-tat, tã-lãn-dzã, tã-*

rã-pelj, tea-mã/hea-mã, te-li-mã, Tem, ti-li-chi, ti-mo, ti-ri-chi, Ti-ris-ti, ti-sa-vro, tol, trap-su, u-o-tu-rã, ur-ta-nic-tu, vi-lu-ni-trã, etc.

(2) Ndauã zboarã di ma nsus ca: *ca-thi, pir-mith, pith-hiú, psu-thi-e, tha-mã, thea-mi-nã, thi-lun-di, thi-melj, thi-mi-ri-dã, thir-ma-ni, etc.* pot ca s-hibã pronuntsati, sh-cu sonurli latineshti *f* shi *s*. Aesti zboarã **va poatã s-hibã scriati** sh-cu litirili *f* shi *s* ca: *ca-fi, pir-mif/pir-mis, pif-chiu, psi-fi-i/psi-fi-e, sa-mã, fea-mi-nã, fi-lun-di, fi-melj, fi-mi-ri-dã, fir-ma-ni, etc.*

(3) Avem shi zboarã internatsiunali tsi **lipsescu totna scriari**, tu limba-a noastră cu *t* (nu ca tu alti limbi iu putem s-li-aflã m scriati, di multi ori, sh-cu *th*), ca: *a-teu, ca-te-drã, chi-ta-rã, fi-lan-trop, mi-toa-dã, mi-tu-lu-yie, or-to-do-xu, tea-tru, te-o-log, te-o-ri-e, ter-mo-me-tru, tron, etc.* zboarã tsi **nu lipsescu scriari** ca: *a-theu, ca-the-drã, chi-tha-rã, fi-lan-throp, mi-thoa-dã, mi-thu-lu-yie, or-tho-do-xu, thea-tru, the-o-log, the-o-ri-e, ther-mo-me-tru, thron, etc.*

(4) Avem zburãtã (la litira *d*) di zboarã li tsi pot s-aibã dauã versiunj, cã pot si s-pronuntsã sh-cu *nt*, sh-cu *nd*. Dupã cum suntu aspusi tu dictsiunar, aesti zboarã va si ngrãpseascã unã turlie i dauã. Ashi avem zboarã tsi **lipsescu scriari** ca: *ghi-gan-tu, in-da-ti, ma-ran-du, min-du-es-cu, mur-min-ti/mur-min-tu, nvis-cã-min-tu, pun-ti, sin-ta-xã, sun-tu, etc.* Aesti zboarã **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** ca: *ghi-gan-du, in-ta-ti, ma-ran-tu/ma-ran-thu, min-tu-es-cu, mur-min-di/mur-min-du, nvis-cã-min-du, pun-di, sin-da-xã, sun-du, etc.* Pi di-altã parti, avem **zboarã-exceptsii** ca *fan-taz-mã* cari pot si s-avdã shi si scrii *fan-daz-mã*.

Nota 1 – Bãgats oarã cã vã rnu di zboarã li tsi s-pronuntsã cu sonlu gãrtseascu θ nu sh-alã xeashti noima cã ndu easti pronuntsat cu sonlu latinescu *t*. Ma s-aibã ahtã ri zboarã, tsi au unã noimã cu sonlu *t* shi altã noimã cu sonlu θ , noi nu putum li-aflã m ninga. Ashi cã scriarea-a zboarã lor cu *t* tu loc di *th*, nu l-alã xeashti noima.

(2.15) LITIRA V

(i) Litira *v* ari mash sonlu-a ljei di bazã, ca tu zboarã li *vacã, vatrã, virdeatsã, etc.*

Singurili problemi tsi avem cu sonlu *v* au s-facã cu zboarã li tsi s-pronuntsã: (i) cã ndu cu *v*, cã ndu cu *b* shi (ii) cã ndu cu *v* shi cã ndu cu *f*. Aesti problemi li-avem zburãtã la sectsiili-a litirilor *b* shi *f* shi, trã lishurarea-a cititorlui, regulili di-aclo li-aspunem diznou ma nghios.

Regulã: (1) Zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *b* shi

cu *v*, (i) zboarã tsi s-aflã tu limba di azã, icã (ii) zboarã tsi va s-intrã tu limbã ma nclo ca neolghismi, **lipsescu scriari** cu *b*. Aesti zboarã va poatã s-hibã pronuntsati cu sonurli *b* icã *v*, dupã cum va s-u va omlu.

(2) Trã zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *f* shi cu *v*, nu-avem faptã vãrnã regulã limpidi; cati zbor va si ngrãpseascã dupã cum easti aspus tu dictsiunar.

Bunã oarã:

(1) Zboarã li tsi pot si s-avdã dauã turlii, sh-cu sonlu *v* sh-cu sonlu *b*, **lipsescu scriari** cu *b*, ca zboarã li: *pro-bã*, *bi-bli-i/bi-bli-e*, *bi-bli-u-te-cã*, etc. Eali nu **lipsescu vãrnã oarã scriari** cu *v* ca: *pro-vã*, *vi-vli-i/vi-vli-e*, *vi-vli-u-te-cã/vi-vli-u-thi -chi*, etc.

(2) Zboarã li tsi pot si s-avdã dauã turlii, sh-cu sonlu *v* sh-cu sonlu *f*, ca, bunã oarã, zboarã li *frun-di-dã*, *zu-grãf-ses-cu*, etc. cari pot s-hibã ngrãpsiti sh-pronuntsati shi *vrun-di-dã*, *zu-grãv-ses-cu*, etc. **lipsescu scriari** ashii cum suntu aspusi tu dictsiunar ca: *vrun-di-dã*, *zu-grãf-ses-cu*, etc.

(2.16) LITIRA X

Dupã arãzga zborlui, litira complexã *x* (faptã di dauã sonuri tsi s-avdu deadun) ari dauã sonuri:

(i) poati s-aibã idyiuul son cu-atsel a grupariljei di litiri *cs*, ca tu zborlu *xea-ni*, shi

(ii) poati s-aibã idyiuul son cu-atsel a grupariljei di litiri *gz*, ca tu zborlu *e-xar-hu*.

Cu scriarea sh-pronuntsarea litirã ljei *x*, nu-avem probleme mãri. Cum tsi s-hibã pronuntsat, un zbor va s-aducheascã. Cãt trã scriarea-a zboarã lor, ãndauã probleme suntu dizligati di regula di ma nghios.

Regulã: (1) Zboarã li tsi au tu pronuntsarea-a lor gruparea di sonuri *cs* (sonlu *s* ascur, nu atsel moali *sh*) shi *gz*, sh-cari traditsiunal s-au scriatã niscãntiori sh-cu *cs*, **lipsescu scriari** totna cu litira *x*, vãrnã oarã cu gruparea di litiri *cs/gz*.

(2) Zboarã li tsi s-avdu dauã turlii, sh-cu *x* sh-cu *s* (nu *sh*), **lipsescu scriari** cu *s* (cã tivã rã oarã *z*) nu cu *x*.

(3) Zoarã li dit limba armãneascã, atseali veclji icã atseali nali intrati ma nã poi dit limba gãrtseascã, **lipsescu scriari** cu *x* shi **pronuntsari** cu *cs*. Neolghismili loati dit limbili moderni dit Ivropea di Vestu, **lipsescu scriari** cu *x* shi **pronuntsari**, dupã cum easti zborlu, niscãnti cu *gz*,

altili cu *cs*.

Scriarea shi pronuntsarea-a tutulor zboarã lor tsi au sonlu *x* s-fatsi dupã cum suntu aspusi tu dictsiunar.

(1) Aproapea tuti zboarã li dit limba veaclji armãneascã tsi au tu eali un son *x*, sh-cari yin dit limba gãrtseascã (icã dit altã limbã tricutã prota prit limba gãrtseascã), **lipsescu pronuntsari** cu *cs*, nu cu *gz*, ca zboarã li: *a-lã-xes-cu*, *a-ma-xi*, *a-xi-zes-cu*, *do-xã*, *du-xar*, *e-xu-dã*, *fe-xi*, *fri-xi*, *ir-mu-xes-cu*, *li-xur*, *mì-xi*, *pa-ra-xin*, *pãn-di-xes-cu*, *pi-li-xes-cu*, *strã-xes-cu*, *ta-xi-ra-ti*, *tã-xi-di*, *tu-fi-xes-cu*, *xea-ni*, *xe-ri*, *xi-chi*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** ne cu *cs*, ne cu *gz*. Ma avem shi **exceptsii** ca zborlu *e-xar-hu* tsi s-pronuntsã *eg-zar-hu*.

(2) Multi neolghismi cari nã yin dit limbili moderni dit Ivropea di Vestu, sh-cari au prifixul *ex* tsi s-aflã nã intea-a unei vocalã, **pot s-hibã pronuntsati** icã (i) cu *gz*, nu cu *cs*, cum s-fatsi cu ma multili zboarã ca: *e-xac-tu*, *e-xas-pi-ra-ri*, *e-xe-cu-ta-ri*, *e-xem-plu*, *e-xer-ci-tsiu*, *e-xil*, *e-xis-tu*, *i-xa-min*, etc. icã (ii) cu *cs*, nu cu *gz*, ca tu zboarã li: *e-xi-gen-tu*, *e-xu-be-ran-tu*, *e-xa-ge-ra-ri*, etc. Cãndu prifixul *ex* s-aflã nã intea-a unei consoanã, litira *x* **lipseashti totna pronuntsari** *cs*, nu *gz* ca tu zboarã li: *ex-ca-va-tsi-e*, *ex-cep-tsi-e*, *ex-clu-siv*, *ex-co-mu-ni-ca-ri*, *ex-cur-si-e*, *ex-hi-bi-tsi-e*, *ex-pe-ri-men-tu*, *ex-per-tu*, *ex-plic-tsi-e*, *explo-zi-e*, *ex-por-tu*, *ex-te-ri-or*, *ex-trac-tsi-e*, *ex-trem*, etc.

(3) Nu-aflãm vãrnã regulã generalã cari s-n-aspunã (i) cãndu un zbor lipseashti pronuntsari shi scriari cu *s* (sonlu ascur nu atsel muljat *sh*) sh-cãndu cu *x*, shi (ii) cãndu cu *cs* sh-cãndu cu *gz*. Avem ãndauã reguli speciali, ma sh-eali suntu mplini di exceptsii. Bunã oarã:

(i) Zboarã tsi s-au scriatã shi cu *x* shi cu *cs/gz* (iu sonlu *s* easti ascur, nu muljat *sh*), **lipsescu scriari** mash cu *x*, ca zboarã li: *a-na-xu*, *a-xes-cu*, *a-xu*, *tu-fi-xes-cu*, *dra-xã*, *drã-xes-cu* sh-alti poati tsi n-ascapã. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** ca: *a-na-csu*, *a-cses-cu*, *a-csu*, *tu-fi-cses-cu* (cu tuti cã yini di la sincoparea-a zborlui *tu-fi-chi-ses-cu*), *drac-sã* (cu tuti cã easti fimininlu di la drac), *drã-cses-cu*, (cu tuti cã yini di la drac), etc. Ma avem shi **exceptsii**, ca zboarã li **sincopati** tsi pot s-hibã scriati **dauã turlii** (icã nisincopati, icã cu *cs*): *csea-ri* (di la *cu-sea-ri*), *csedz* (di la *chi-sedz*), sh-alti poati tsi n-ascapã. Tut ca exceptsie va s-avem shi zborlu *pi-li-xes-cu* tsi yini di la **sincoparea**-a zborlui *pi-li-chi-ses-cu* shi dauã li variantei (*pi-li-xes-cu* shi *pi-li-chi-ses-cu*) suntu aprucheati.

(ii) Zboarã li tsi s-avdu dauã turlii, sh-cu *s* (niscãntiori *z*) sh-cu *x*, **lipsescu scriari** cu *s* icã *z*, nu cu *x*, ca zboarã li: *frun-di-ses-cu*, *fi-ses-cu*, *sis-trã*, *si-tã-ses-cu*, *su-ra-fi*, *sur-ses-cu*, *vã-zes-cu*, sh-alti poati tsi n-

ascã parã; aesti zboarã **nu lipsescu scriari** cu *x*, ca: *frun-di-xes-cu*, *fi-xes-cu*, *xis-trã*, *xi-tã-xes-cu*, *xu-ra-fi*, *xur-ses-cu*, *vã-xes-cu*, etc. **Excepsi** pot s-facã zboarã ca: *lu-xu* (nu *lus*) cã easti un neologhismu dit limbili internatsiunali, shi *xu-ra-fi* (tsi poati s-hibã scriat sh-tu loc di *su-ra-fi*) cã yini di la sincoparea zborlui *cu-su-ra-fi/csu-ra-fi*.

Nota 1 – Bã gats oarã cã problema cu pronuntsarea-a zboarã lor, cu *cs* icã cu *gz*, nu easti importantã. Ma multu, s-veadi sh-unã tendintsã ca scriarea-a unui zbor s-alã xeascã pronuntsarea-a lui. Videm chiola lumi cari, tu limba rumã neascã, alã xirã pronuntsarea-a zborlui *e-xem-plu* di la *eg-zem-plu* la *ec-sem-plu*! Tr-atsea alã sã m omlu s-pronuntsã zboarã li ashi cum va s-u va el, cã va s-hibã totna aduchit. Ma importanti suntu alti problemi, atseali di standardizari a scriariljei.

(2.17) LITIRA Z

Litira z ari dauã sonuri:

- (i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, ca tu zboarã li: *az-bui-ra-ri*, *az-var-na*, *zo-ri*, *zur-lu-ses-cu*, etc. shi
 (ii) poati s-aibã sonlu **mut** ca tu zboarã li *dzãc*, *dzu-ã*, etc.

Regulã: (1) Cãndu **nu fatsi partí** dit **litira compusã dz**, litira z ari sonlu a ljei di bazã.

(2) Cãndu **fatsi partí** dit **litira compusã dz**, litira z ari sonlu **mut**, nu s-avdi ma alã xeashti sonlu a litirã ljei *d* di nã intea-a ljei.

Excepsiili la aesti reguli suntu aspusi tu dictsiunar.

Cu litira z nu-avem alti problemi dicã t atseali ligati di zboarã li tu cari sonlu z poati si s-avdã icã (i) ca *dz* (discutat la litira *d*), icã (ii) ca *s* (discutat la litira *s*). Trã lishurarea-a cititorlui, adutsem aminti ma nghios mash regula di la litira *d*, tsi nã spuni cã zboarã li tsi pot s-hibã pronuntsati shi scriati shi cu *dz* shi cu *z*, **lipsescu scriari** cu *dz*; **scriarea cu z nu easti apruheatã**. Mash cã aesti zboarã va poatã s-hibã pronuntsati, sh-cu sonlu *dz* sh-cu sonlu *z*, dupã cum easti grailu-a omlui sh-dupã cum va s-u va el. Ashi avem zboarã tsi **lipsescu scriari** ca: *bu-dzã*, *dzac*, *dza-dã*, *dza-mã*, *dzan-grã*, *dza-ri*, *dza-tsi*, *dzãc*, *dzãn/dzã-nã*, *dzea-nã*, *dzea-dzit/dea-dzit/dzea-dit*, *dzi-ni-ri*, *dzu-ã*, etc. sh-cari, cu tuti cã suntu graiuri iu s-pronuntsã cu *z*, nu cu *dz*, zboarã li **nu lipsescu vãrnã oarã scriari** ca: *bu-zã*, *za-c*, *za-dã*, *za-mã*, *zan-grã*, *za-ri*, *za-tsi*, *zãc*, *zãn/zã-nã*, *zea-nã*, *zea-dzit/zea-dit/dzea-zit*, *zi-ni-ri*, *zu-ã*, etc. **Excepsiili**, ca zborlu *a-dzã* tsi va poatã s-aibã shi varianta

a-zã, suntu aspusi tu dictsiunar.

Discutsia trã zboarã li tsi au un son z cari poati si s-avdã sh-ca sonlu *s* easti multu lungã shi complexã. Tr-atsea, trã aestã discutsie, cititorlu easti pitricut la sectsia-a litirã ljei *s*.

***EDITURA CARTEA AROMĂNĂ - USA
FUNDATSIA CARTEA AROMĂNĂ - ROMÂNIA***